

วัฒนธรรมร่วมสมัยสู่การปรับเปลี่ยนรูปแบบงานศิลปหัตถกรรมผ้าทอท้องถิ่น

The Effective of Contemporary Cultural for Changing in Product Designs of Local Woven Art and Handicrafts

กัมพล แสงเอี่ยม¹

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้กล่าวถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ รวมถึงมิติของเวลาท่ามกลางโลกาภิวัตน์ ในปัจจุบันเป็นวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์แบบข้ามแดน การผสมผสานทางด้านการรับรู้ ด้านแนวคิด ด้านรูปแบบ และด้านรสนิยม ซึ่งส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบของงานศิลปหัตถกรรมผ้าทอท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกันกับบริบทภายนอกชุมชน และบริบทภายในชุมชน จากการผสมผสานทางวัฒนธรรมสู่แนวทางของรูปแบบงานศิลปหัตถกรรมผ้าทอท้องถิ่นสองรูปแบบด้วยกัน แนวทางที่ 1 การปรับเปลี่ยนเอกลักษณ์ผ้าทอท้องถิ่น แนวทางที่ 2 การปรับเปลี่ยนรูปแบบและการใช้งานใหม่ ภายใต้บริบททางวัฒนธรรมร่วมสมัย

คำสำคัญ: วัฒนธรรมร่วมสมัย, เปลี่ยนรูปแบบ, ศิลปหัตถกรรม, ผ้าทอท้องถิ่น

Abstract

This article explained about the diversity of globalization which is dramatically change in all of factor including the dimension of contemporary cultural. In term of creativity of culture that there are consist of the crossing borders, cognitivity, concepture, pattern and taste.

¹ อาจารย์ประจำ สาขาออกแบบบัณฑิตอุตสาหกรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง

It effective to changing design in local woven and handicrafts as far as the relative inside and outside of the local community. For the integration of the contemporary culture that created the new way of woven art and handicrafts; the first way is the supplement of identity. Secondly, the development of productivity beneath of the contemporary context.

Keywords: Contemporary Cultural, Changing in Product Designs, Art and Handicrafts, Local Woven

บทนำ

ปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี อันเป็นผลมาจากการพัฒนา เทคโนโลยีสารสนเทศ และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านสังคม ส่งผลทำให้ประเทศต่างๆ ในโลกต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความเชื่อมโยงระหว่างกันมากขึ้น ด้วยเงื่อนไขจากบริบทด้านสังคมโลกาภิวัตน์ จึงก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ และระหว่างชาติพันธุ์ รวมถึงการแพร่กระจายแนวคิดพหุลักษณะทางสังคม และความหลากหลายทาง วัฒนธรรมเป็นไปอย่างกว้างขวาง “วัฒนธรรม” คือลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้า และศีลธรรมอันดี ของประชาชน วัฒนธรรมจึงเป็นลักษณะพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ซึ่งเป็นวิถีชีวิต ของมนุษย์ ทั้งตัวบุคคลและสังคมที่ได้วิวัฒนาการต่อเนื่องมาอย่างมีแบบแผน แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์นั้นไม่ได้เกาะกลุ่มอยู่เฉพาะในสังคมของตนเอง ได้มีความสัมพันธ์ ติดต่อกับสังคมต่างๆ ซึ่งอาจอยู่ใกล้ชิดมีพรมแดนติดต่อกัน หรืออยู่ปะปน ในสถานที่ เดียวกันหรือการที่ชนชาติหนึ่งตกอยู่ใต้การปกครองของชนชาติหนึ่ง มนุษย์เป็นผู้รู้จักเปลี่ยนแปลงปรับปรุงสิ่งต่างๆ จึงนำเอาวัฒนธรรมที่เห็นจากได้สัมผัสติดต่อก มาใช้โดยอาจรับมาเพิ่มเติมเป็นวัฒนธรรมของตนเองโดยตรงหรือนำเอามาดัดแปลง แก้ไขให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพบริบททางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม แต่จะมี วัฒนธรรมที่มีพื้นฐานมาจากความรู้ ประสบการณ์ที่สังคมตกทอดมาโดยเฉพาะ ของสังคมนั้น ที่แสดงออกในรูปแบบการดำรงชีวิตของคนในชุมชนนั้น รวมถึง

รูปแบบสิ่งของเครื่องใช้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต เมื่อศิลปะซึ่งเป็นส่วนผสมหนึ่งของ ศิลปวัฒนธรรม ศิลปะและวัฒนธรรมเดินทางไปพร้อมกับพัฒนาการของสังคม พัฒนาปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขและบริบทต่างๆ ของสังคม ความคิดความเชื่อ และการสร้างสรรค์ศิลปะในแต่ละช่วงเวลา (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2554) ผ้าทอเป็นสื่อ สัญลักษณ์ของคนในแต่ละชุมชน แสดงถึงเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และความแตกต่างทาง วัฒนธรรม ผ้าทอยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย และมีบทบาทสำคัญทั้งในแง่ด้านเศรษฐกิจด้านสังคมและด้านวัฒนธรรม การทอผ้า เริ่มจากการสานมนุษย์เริ่มสานต้นหญ้าอ่อนเพื่อใช้ใส่วัสดุสิ่งของ และต่อมาได้กลายเป็น สื่อและตะกร้า พัฒนามาเป็นวิธีการต่อต้านพิษเพื่อเป็นเส้นที่ยาวและทำให้ เหนียวขึ้น สามารถรับน้ำหนักได้มากขึ้น จนกระทั่งมีการคิดค้นวัสดุการทอจากพืช มาเป็นเส้นใย เช่น ฟ้าย รู้จักวิธีการทออย่างง่าย คือการนำฝ้ายมาผูกกับหินเป็นเส้นยืน และใช้เส้นพุ่งเข้าไปเวลาทอ ในอดีตเด็กผู้หญิงทุกคนจะถูกฝึกหัดให้รู้จักการทอผ้า และเย็บปัก ถักร้อย ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ผ้าทอยังคงบทบาททางสังคม และวัฒนธรรม โดยผ่านการเวลาและการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย

วัฒนธรรมโลก

กระบวนการโลกาภิวัตน์ที่หมายถึงการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสากล โลกนั้น ไม่ได้หมายความว่าคนทั้งโลกจะมีวัฒนธรรมเพียงชุดเดียว มนุษย์เราต้องการ เอกลักษณะและความเฉพาะตัว มีรากเหง้า ซึ่ง Kooiman (1993 ในอมรา พงศาพิชญ์, 2549) เชื่อว่าการบริหารจัดการสังคมสมัยที่ซับซ้อนหลากหลายและมีพลวัตคือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับสังคมวัฒนธรรม ในการตอบสนองต่อสังคม รัฐต้อง สามารถแทรกแซงและจัดการความขัดแย้งทางสังคมการเมืองได้ วิธีการจัดการนี้ เรียกว่า governance ซึ่งแตกต่างจาก governing ตามที่เข้าใจกันว่าเป็นการจัดการ โดยคณะบุคคลแยกต่างหากจากสังคมโดยรวม ดังนั้นในกระบวนการเปลี่ยนแปลง และพัฒนา ความต้องการในสังคมมีอย่างน้อย 2 ระดับ ในระดับสังคมมีความจำเป็น ที่จะต้องวางแผนและกำกับทิศทางในระดับปัจเจก คือ ความจำเป็นที่จะต้องมีเสรีภาพ อิสระ และการมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว องค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีใน 2 ระดับนี้คือความสมดุลระหว่างองค์ประกอบส่วนสาธารณะและส่วนปัจเจกบุคคล

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

แนวความคิดในเรื่องพหุนิยม (Pluralism) ปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดในสังคมที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ซึ่งมีความตระหนักถึงสภาพของความหลากหลายนั้นและพยายามที่จะทำให้ความหลากหลายนั้นดำรงอยู่ได้ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติ (ธีรยุทธ บุญมี, 2546) ก่อนที่จะมีมนุษย์เกิดขึ้นก็มีความหลากหลายในธรรมชาติเป็นพื้นฐานมาก่อน มนุษย์ก็เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ในที่แต่ละแห่งมนุษย์ก็ย่อมเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน และอยู่รวมอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ จึงมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน เรียกว่าเป็นความหลากหลายทางชีวภาพ กับความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกัน พัฒนาการและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้ตั้งอยู่บนฐานความคิดของนักโบราณคดี เช่น กอร์ดอน ไชล์ด และเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของสำนักโคลัมเบียสมัยคริสต์ทศวรรษที่ 1920 นำโดยฟรานซ์ โบแอส ซึ่งเชื่อว่าวัฒนธรรมมีศูนย์กลางและแพร่กระจายสู่ชายขอบและสังคมอื่น การปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมทำให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมของกันและกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นผลจากการที่วัฒนธรรมพัฒนาการที่แตกต่างกัน และมีการผสมผสานเอาบางส่วนของวัฒนธรรมอื่นมาด้วย การปรับรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกันนี้มีรูปแบบต่างๆ ขึ้นอยู่กับกระบวนการปรับตัวในอดีต

วัฒนธรรมในสังคมพหุนิยม มีแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ โดยการกล่าวถึงวัฒนธรรมมวลชนโลก ที่ถูกนำเสนอโดยนักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ คือ ฮอลล์ (Hall) นำเสนอว่าวัฒนธรรมในโลกยุคโลกาภิวัตน์จะถูกควบคุมโดยเครื่องมือสมัยใหม่ที่ทำหน้าที่ในการผลิต “วัฒนธรรม” ถูกกำหนดโดยภาพลักษณ์ที่ส่งผ่านข้ามพรมแดนภาษาได้อย่างรวดเร็วและง่ายดายดังตัวอย่างเช่น ศิลปะ บันเทิง กีฬา เครือข่ายโทรทัศน์ภาพยนตร์ การโฆษณาที่มุ่งตลาดในวงกว้าง สื่อสารมวลชน ซึ่งทั้งหมดนี้อยู่ภายใต้การควบคุมของเครือข่ายโทรทัศน์ที่รับส่งด้วยสัญญาณดาวเทียม ที่มีเครือข่ายทั่วโลก (สุริยา สมุทรคุปต์ และพัฒนา กิตาชา, 2542)

วัฒนธรรมร่วมสมัย

ภายใต้บริบทโลกของความทันสมัยที่เป็นปริณทลที่เต็มไปด้วยวัฒนธรรมที่มีชีวิต เป็นเสมือนกระแสหรือพลังที่เรามองไม่เห็นแต่รู้สึกได้ บริโภคได้ และใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในขณะที่เราตื่นนอน ทำงาน พักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน รวมถึงมิติของเวลาในท่ามกลางโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันเป็นวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์แบบข้ามแดน ข้ามประเทศ ข้ามชุมชน อยู่คนละที่คนละทางยังสามารถสัมพันธ์กับวัฒนธรรมต่างแดนได้ วัฒนธรรมข้ามยุคข้ามสมัย เช่นเรื่องราวในอดีตนับพันปีก็ยังสามารถจะมีความสำคัญได้ในยุคสมัยปัจจุบัน จากที่กล่าวในเบื้องต้นเราจะเห็นว่า วัฒนธรรมร่วมสมัย คือการผสมผสานทางความคิดและวัฒนธรรมภายนอกของวัฒนธรรมตนเองและเกิดการคัดสรรคของวัฒนธรรมต่างๆ หล่อหลอมเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมนั้นๆ จากวัฒนธรรมเดิมรวมเข้ากับวัฒนธรรมใหม่สู่วัฒนธรรมร่วมสมัย จะเห็นได้ชัดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการแต่งตัวของผู้คนในสังคมต่างๆ ที่เปลี่ยนไปตามกระแสภายนอกและความเป็นสากลมากขึ้น

งานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรม

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยในอดีต มีความสวยงามและทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง องค์ความรู้และภูมิปัญญาไทยที่สั่งสมมาในอดีต การแก้ปัญหาเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสิ่งเหนือธรรมชาติผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี หรือตามแนวทางทฤษฎีคอนสตรัคติวิซึม (Constructivism) ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้แก่ การทดลอง การลองผิดลองถูก เพื่อสั่งสมเป็นประสบการณ์ เกิดเป็นทักษะและภูมิปัญญาไทยที่มีคุณค่า วิถีชีวิตความเป็นอยู่การรู้จักปั้นดิน รู้จักการสานวัสดุเป็นเครื่องใช้ไม้สอย เป็นงานศิลปกรรมเป็นงานช่าง ล้วนแต่เป็นภูมิรู้ที่มีคุณค่า มีความงดงามเป็นอย่างยิ่ง รูปร่าง ทรวดทรงผลิตภัณฑ์ งานหัตถกรรมเครื่องใช้ไม้สอยของไทยในอดีต ที่มีรูปร่าง รูปทรงที่โดดเด่นประกอบสร้างด้วยมือ แก้ปัญหาการใช้วัสดุธรรมชาติให้สอดคล้องอย่างแยบยลกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในอดีต คุณค่า ความหมายและเรื่องราวที่บันทึกไว้

ผ่านร่องรอยของกาลเวลา ล่วงเลยมาถึงปัจจุบันองค์ประกอบต่างๆ จากอดีตได้เลือนหายไป รูปทรงที่เคยคุ้นตา ปัจจุบันได้ห่างหายไปและพบเห็นได้ก็เพียงพื้นที่เฉพาะอย่างพิพิธภัณฑ์ ซึ่งตัดขาดจากวิถีชีวิต สังคมและจากใจของคนไทย ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมไทยจึงเป็นเสมือนวัตถุโบราณที่หยุดนิ่ง ขาดการต่อยอดให้สอดคล้องกับบริบทร่วมสมัยของคนไทย และจากการตื่นตัวของแนวคิดสังคมไทยสมัยใหม่ ที่เน้นกระแสการเปลี่ยนแปลงและเติบโตของ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม การถูกรอรับด้วยการสื่อสารและเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ส่งผลให้ภาพปรากฏของศิลปวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ล้าสมัย (จรัสพิมพ์ วังเย็น, 2554 : 22)

ศิลปหัตถกรรมกับวัฒนธรรมการทอผ้า

การทอผ้านับเป็นงานหัตถกรรมอย่างหนึ่งที่ทำสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยเป็นราชธานีสันนิษฐานจากประวัติศาสตร์ไทยได้กล่าวไว้จากหลักฐานการแต่งกายของพระมหากษัตริย์ เจ้านาย ข้าราชการ คหบดีในสมัยนั้น และได้กล่าวไว้เกี่ยวกับเรื่องการส่งส่วยมักกล่าวว่า “ส่งผ้าทอเป็นมัด น้ำผึ้ง ไม้หอม” และอื่นๆเป็นเครื่องราชบรรณาการ การทอผ้าว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ผู้เป็นช่างทอจะต้องมีความสามารถในการใช้สีของเส้นด้ายประกอบกันให้เกิดลวดลาย ความสวยงามและการใช้สีทำให้เกิดลวดลายคือการย้อม หากผู้ใดได้จับชมแล้วยากที่จะวางลงได้ ผ้าทอได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของกาลเวลาที่ยาวนานและได้ผสมผสานของวัฒนธรรมใหม่ๆจนเกิดรูปแบบของลวดลายของผ้ารวมถึงการใช้งานที่แตกต่างจากอดีต ตัวอย่างของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติแจ้ซ้อนเหนือ ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง ก็เป็นอีกกลุ่มชุมชนหนึ่งที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าจากอดีตจนถึงปัจจุบันและยังคงเอกลักษณ์ของลายผ้าของตนเอง

ภาพที่ 1 ภาพเส้นด้ายของกลุ่มทอผ้า
ย้อมสีธรรมชาติแจ้ซ้อนเหนือ ต.แจ้ซ้อน
อ.เมืองปาน จ.ลำปาง รูปแบบของ
เส้นด้ายที่ผ่านกระบวนการย้อมสี
ธรรมชาติพร้อมขึ้นการทอผ้า
ที่มา : ภาพถ่ายโดย กัมพล แสงเอี่ยม

ภาพที่ 2 ภาพผลิตภัณฑ์จากผ้าทอของ
กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติแจ้ซ้อนเหนือ
ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง รูปแบบ
ของลายผ้าต่างๆและสีผ้าจากการย้อมสี
ธรรมชาติ เป็นสินค้าประเภทผ้าคลุมไหล่
ผ้าพันคอ ผ้าคลุมโต๊ะ และผ้าผืน
ที่มา : ภาพถ่ายโดย กัมพล แสงเอี่ยม

ภาพที่ 3 ภาพผลิตภัณฑ์จากผ้าทอของ
กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติแจ้ซ้อนเหนือ
ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง รูปแบบ
ของลายผ้าต่างๆ และสีผ้าจากการย้อม
สีธรรมชาติ เป็นสินค้าประเภทเสื้อผ้า
สุภาพสตรี
ที่มา : ภาพถ่ายโดย กัมพล แสงเอี่ยม

การปรับเปลี่ยนรูปแบบและความต่อเนื่อง

ในภาวะที่บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกนั้น ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน จากเดิมที่เคยเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวบ้านในชนบทที่มีอาจด้านทานหรือแม้แต่ว่าจะหยุดนิ่งมิให้เกิดการปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ เป็นไปตามเหตุและปัจจัยพอจะสรุปได้ดังนี้ (แสงอรุณ รัตสิกร และคณะ, 2551)

ปรับเปลี่ยนวัสดุ มีการนำเอาวัสดุสมัยใหม่ส่วนใหญ่เป็นวัสดุสังเคราะห์เข้ามาใช้ในงานศิลปหัตถกรรมเป็นการเปลี่ยนจากวัสดุธรรมชาติมาเป็นวัสดุสังเคราะห์ การเปลี่ยนจากวัสดุธรรมชาติมาเป็นวัสดุสังเคราะห์นี้ ขยายความไปถึงการเคลื่อนจากสังคมเกษตรกรรมเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี จะเห็นได้ชัดในงานสานตะกร้าจากวัสดุไม้ไผ่ หวาย ผักตบชวา เปลี่ยนมาเป็นวัสดุเส้นพลาสติกมากขึ้น

ปรับเปลี่ยนผู้ใช้ บ้านเรือนไทยที่เคยเป็นเหย้าเรือนสำหรับอยู่อาศัยของชาวบ้านในชนบททั่วทุกภูมิภาคได้กลายมาเป็นที่อยู่ของผู้มีอันจะกินในเมือง ซึ่งนิยมที่จะซื้อเรือนไทยเก่าจากชนบท หรือสร้างขึ้นใหม่ตามแบบฉบับเรือนไทยเดิมจากแหล่งผลิตบางแห่งเช่น อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปรับเปลี่ยนสถานที่ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากเดิมที่เคยมีใช้อยู่เฉพาะชาวนาและชาว บ้านในชนบทก็นำไปใช้ในเมือง ผ้าทอมัดหมี่ของชาวบ้านในภาคอีสานได้รับความนิยมมาใช้เป็นผ้าผ่อน แพรพรรณของชาวเมือง ยิ่งกว่านั้นยังเป็นที่ชื่นชมของชาวต่างประเทศด้วย หรือบ้านเรือนไทยที่เคยปลูก อยู่ตามหมู่บ้านในชนบทถูกย้ายเปลี่ยนที่มาอยู่ในเมือง

ปรับเปลี่ยนหน้าที่ ไผ่ปลาร้าบ้านด่านเกวียนจังหวัดนครราชสีมาเคยเป็นภาชนะสำหรับใส่ปลาร้า ในปัจจุบันดัดแปลงให้โปร่งด้วยลายฉลุให้ใช้เป็นโคมไฟสำหรับประดับในสวน หรือเครื่องจักสานจำพวกกระบุง ตะกร้าที่เคยใช้ใส่ข้าวเปลือกใส่ผักใส่พันธุ์ถูกนำมาใช้รองรับกระถางต้นไม้ ประดับอาคารสถานที่กันอย่างแพร่หลาย

ปรับเปลี่ยนรูปแบบ งานศิลปหัตถกรรมที่ได้รับผลกระทบในด้านการเปลี่ยนรูปแบบนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ถูกเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยไปใช้ประโยชน์อย่างหลากหลายต่างไปจากที่เคยใช้เฉพาะอย่าง เฉพาะที่เพื่อความเหมาะสมกับสภาพสังคม

ดังนั้นจะเห็นได้ชัดของผ้าทอที่ใช้ในการสวมใส่หรือนุ่งห่ม ได้พัฒนาสู่การใช้ในรูปแบบใหม่ ปรับใช้กับเครื่องเรือน ของตกแต่งบ้านต่างๆ

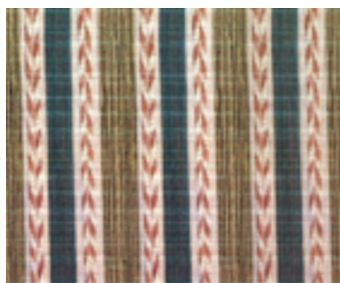
การปรับเปลี่ยนรูปแบบงานศิลปหัตถกรรมผ้าทอท้องถิ่น

การสร้างแรงบันดาลใจจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (Inspiration & Appreciation) ซึ่งเป็นการศึกษาคุณค่าเชิงรูปธรรม (Tangible) ได้แก่ เส้นสาย ลวดลาย รูปลักษณะ รูปทรง สี สัน ตลอดจนพื้นผิวและวัสดุ และคุณค่าเชิงนามธรรมของผลิตภัณฑ์ (Intangible) ได้แก่ ความซาบซึ้งในเรื่องราว คุณค่าและความหมาย จิตวิญญาณที่แฝงอยู่ในภูมิปัญญาปรัชญาแนวความคิดการแก้ปัญหาเชิงความคิดและเชิงช่าง อาจจัดรวบรวมอยู่ในลักษณะของผังภาพแสดงอารมณ์หรือMoodboard เป็นต้น (อรัญ วานิชกร, 2555) การปรับเปลี่ยนรูปแบบงานศิลปหัตถกรรมผ้าทอท้องถิ่น ผู้เขียนได้แบ่งออกเป็น 2 แนวทางด้วยกัน

แนวทางที่ 1 การปรับแก้ไขรูปแบบเรื่องการเพิ่มสีลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชุมชนให้มีความแตกต่างและความโดดเด่นและชัดเจนขึ้นตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยน รวมถึงการเพิ่มลายผ้าให้เยอะขึ้นจากในผ้าหนึ่งผืนจะมีเพียงลายเส้นเดียว จึงสังเกตเห็นความงามของลายผ้าที่มีการจัดวางเรื่องของเส้นให้วางเส้นให้ต่อกัน และมีระยะห่างในแต่ละลายประมาณ 1 นิ้ว

ลายเดิม

ลายใหม่

ภาพที่ 4 ภาพการออกแบบลายใหม่ของผ้าทากลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติแจ้ซ้อนเหนือ ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง รูปแบบของแนวทางที่ 1

ที่มา : ภาพโดย กัมพล แสงเอี่ยม

แนวทางที่ 2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มชุมชนเอง ยังไม่มีสินค้ากลุ่มผลิตภัณฑ์แบบนี้มาก่อน เพื่อหารูปแบบจากการผสมผสานของ วัฒนธรรมและทิศทางของรูปแบบในภายนอกชุมชน และเน้นไปที่กลุ่มสุภาพสตรี เป็นหลัก และยังคงเน้นในเรื่องลายผ้าที่จัดเรียงของลายใหม่เป็นหลัก

รูปแบบกระเป๋าสุภาพสตรี เน้นลายผ้าของกลุ่ม

ถุงผ้าหูตุลิตบับอนด์สีน้ำตาล สกรีนโลโก้ 1 สี

ภาพที่ 5 ภาพการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติแจ้ซ้อนเหนือ ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง รูปแบบของแนวทางที่ 2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ภายใต้แนวคิดวัฒนธรรมร่วมสมัย ที่มา : ภาพโดย กัมพล แสงเอี่ยม

รูปแบบกระเป๋าสุภาพสตรี เน้นลายผ้าของกลุ่ม

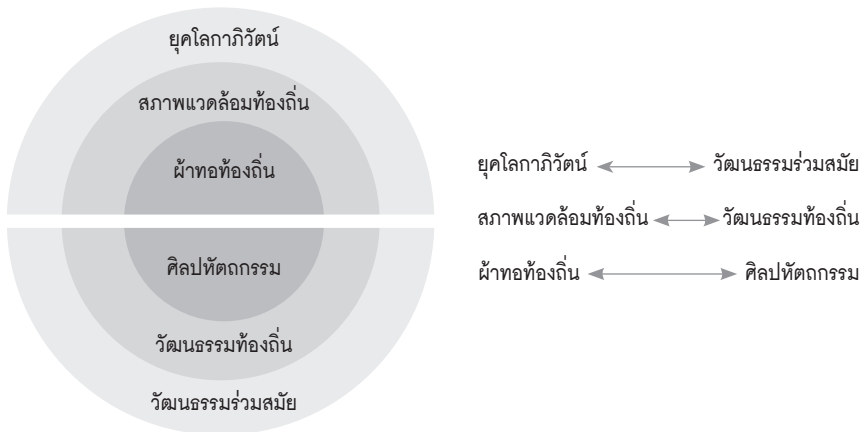

ถุงผ้าหูตุลิตบับอนด์สีน้ำตาล สกรีนโลโก้ 1 สี

ภาพที่ 6 ภาพการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติแจ้ซ้อนเหนือ ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง รูปแบบของแนวทางที่ 2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ภายใต้แนวคิดวัฒนธรรมร่วมสมัย ที่มา : ภาพโดย กัมพล แสงเอี่ยม

สรุป

จะเห็นได้ว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ รวมถึงมิติของเวลาท่ามกลางโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันเป็นวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์แบบข้ามแดน รวมการผสมผสานทางด้านการรับรู้ ด้านแนวคิด ด้านรูปแบบ และด้านรสนิยม ซึ่งส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบของงานศิลปหัตถกรรมผ้าทอท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกันกับบริบทภายนอกชุมชน และบริบทภายในชุมชน จากการผสมผสานทางวัฒนธรรมสู่แนวทางของรูปแบบงานศิลปหัตถกรรมผ้าทอท้องถิ่น ภายใต้บริบททางวัฒนธรรมร่วมสมัย

ภาพที่ 7 ภาพกรอบความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมร่วมสมัยสู่การปรับเปลี่ยนรูปแบบงานศิลปหัตถกรรมผ้าทอท้องถิ่น

ที่มา : ภาพโดย กัมพล แสงเอี่ยม

บรรณานุกรม

- จรัสพิมพ์ วังเย็น. 2554. **แนวคิดหลังสมัยใหม่ : การย้อนสู่โลกแห่งภูมิปัญญา**
กรุงเทพฯ: วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ สาขามนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธีรยุทธ บุญมี. 2546. **พหุนิยม = Pluralism**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. 2554. **ศิลปกรรมร่วมสมัย : การเรียนรู้และสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ:
วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุริยา สมุทคุปดี และพัฒนา กิตติอาษา. 2542. **มานุษยวิทยาโลกาภิวัตน์: รวมบทความ**.
เอกสารทางวิชาการท่องเที่ยวศึกษานิตยสาร สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- แสงอรุณ รัตกสิกร และคณะ. 2551. **ลักษณะไทย วัฒนธรรมพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- อรัญ วานิชกร. 2555. **การศึกษากระบวนการเขียนภาพร่างทัศนียภาพเพื่อการ
ออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- อมรา พงศาพิชญ์. 2549. **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : กระบวนทัศน์และ
บทบาทในประชาสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การศึกษาและพัฒนาการนำผ้าฝ้ายทอมือ มาประยุกต์ใช้ การสร้างสรรคเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ กรณีศึกษา : กลุ่มหมู่บ้าน ผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน¹

Study and Development Applies Products from Cotton Hand Made to Products Design,
Case Study : The Cotton Hand Weaving Groups at Donluang Village,
Amphur Pasang, Lamphun Province.

กิตติพงษ์ เกียรติวิภาค²

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาการนำผ้าฝ้ายทอมือ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรม ในท้องถิ่นให้มีสินค้ามากขึ้น รายได้เพิ่มขึ้นและได้รูปแบบที่สามารถนำไปพัฒนา และต่อยอดทางความคิด รวมถึงความร่วมมือกันระหว่างชุมชนในการผลิตชิ้นงาน กรณีศึกษากลุ่มหมู่บ้านผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน

โดยทำการศึกษาและลงพื้นที่สำรวจรูปแบบ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จาก ผ้าฝ้ายทอมือที่ชุมชนผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวงและละแวกใกล้เคียง (จังหวัด ลำพูนและจังหวัดเชียงใหม่) รวมถึงการสัมภาษณ์ความต้องการและลักษณะการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์จากกลุ่มร้านค้า ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้าจากผ้าฝ้ายทอมือ บ้านดอนหลวง เพื่อให้ข้อมูลและผลลัพธ์ที่ได้กลับไปต่อยอด พัฒนาให้ตรงกับ กลุ่มเป้าหมายและความต้องการของสังคมในปัจจุบัน โดยใช้ทฤษฎีการสร้าง ภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์ (Image Planning) และแนวโน้มในการออกแบบเข้ามาช่วย ในการวิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลงานจากการศึกษาที่ได้ทำการออกแบบ และพัฒนาจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มได้แก่ การออกแบบและพัฒนาเครื่องนุ่งห่ม

¹ บทความวิจัย ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2555

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาออกแบบหัตถอุตสาหกรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง

(เสื้อผ้าสำหรับเด็ก) จำนวน 25 รูปแบบ และการออกแบบกระเป๋าสตริ จำนวน 25 รูปแบบ ซึ่งผลงานที่ได้รับการออกแบบ ใช้ขอบเขตการออกแบบคือ ต้องมีคุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรม, มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น, วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น, ผลิตได้จริง ใช้สอยดี เหมาะสมกับวัสดุท้องถิ่น, ความสวยงามและความน่าสนใจและรูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา

ซึ่งผลจากการแจกแบบสอบถามกลุ่มประชากร เพื่อทำการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจ (4P) ที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากการแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบและพัฒนาแล้วจำนวน 350 คน พบว่า ภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเชิงบวกในระดับมากที่สุดต่อผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 4.27$) โดยประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยสูงที่สุดได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือสามารถต่อยอดพัฒนารูปแบบและลวดลายในอนาคตได้ ($\bar{X} = 4.41$) รองลงมาอีก 4 อันดับได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือสะท้อนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบให้มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น ($\bar{X} = 4.37$), ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือมีรูปแบบและการประยุกต์ที่สวยงามและเป็นที่น่าสนใจ / ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือเป็นการใช้เทคนิคภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบเดิมมาใช้ในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ($\bar{X} = 4.35$), ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือสามารถพัฒนาเป็นสินค้าที่เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้ ($\bar{X} = 4.34$), ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของความเป็นท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน ($\bar{X} = 4.33$) และภาพรวมความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ใหม่ทั้งหมดจากการวิจัยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 8.23 จากคะแนนเต็ม 10)

คำสำคัญ : การออกแบบ / ผ้าฝ้ายทอมือ / ผลิตภัณฑ์

Abstract

This research paper is aimed at the study and development of hand woven cotton used to develop innovative products, as well as promoting local handicrafts to increase the product range, increase revenue and form a functional model for development and further

ideas about the synergies between the communities involved in production. The field of study for this research is the cotton weaving village of Bahn Don Luang, district PaSang, Lamphun Province.

This research was conducted with the model completed onsite and the product transferred from the weaving community at Bahn Don Luang and its neighborhood (Lamphun and Chiang Mai Provinces). This included an interview about the needs and properties of the product models from the groups of sellers, producers and suppliers from the cotton weavers of Bahn Don Luang, in order that the information and results could be taken and used to further the development of the set targets and requirements of modern day society. Image planning theory and the design trends were used to help analyze and develop products. The research results of the design and development can be categorized into 2 groups. These include the design and development of the soft cotton product range (children's clothing) which has 25 designs; then there is the ladies hand bag range with another 25 designs. The results found from the interviews is that the scope of designs must use the natural attributes or the handicrafts are unique to the local cultural art; use local materials and production methods, genuinely produced using quality thread appropriate to local materials; be beautiful, interesting and have unique eye catching designs.

The results of the collection of the data from the field study interviews used to conduct this research on the opinions and satisfaction (4P) of the products transferred from cotton weaving that had been already developed and designed found that the 350 people which made up the sample group had a positive attitude to a high level

about the product range ($\bar{X} = 4.27$). The issues the sample group agreed about the most include that the handwoven cotton products could be used to further develop design and patterns in the future ($\bar{X} = 4.41$). Dropping down another 4 ratings the hand woven cotton products reflected that the development of the original product had increased its value ($\bar{X} = 4.37$). The handwoven cotton products had form and function that is both beautiful and attractive / and they are produced using original local techniques to create new products ($\bar{X} = 4.35$). The handwoven cotton products are able to be developed into a product that can clearly increase the value of the economy for the community ($\bar{X} = 4.33$). The product satisfaction that the handwoven cotton goods has had and innovative design that has been completely freshly and innovatively designed from the research had the highest rating level of (8.23 from 10 points).

Keywords : Design / Cotton Hand Weaving / Products

1. บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

กรมศิลปากร (2532 : 154) การทอผ้านับเป็นวัฒนธรรมสำคัญของล้านนามาแต่อดีต ที่ได้มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยผู้หญิงจะมีบทบาทในการทอผ้าไว้ใช้ในครัวเรือน นอกจากประโยชน์ใช้สอยด้านเครื่องนุ่งห่มของสมาชิกในครอบครัวแล้ว ผ้าทอยังสะท้อนถึงบุคลิกลักษณะของหญิงชาวล้านนาว่าเป็นผู้มีความละเอียดอ่อน มีความมุ่งมั่นพยายาม จากฝีมือการทอผ้าที่ประณีตสวยงาม อำเภอบ้านฝางเป็นอำเภอหนึ่งที่มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย

ภาพที่ 1 ลักษณะการทอผ้าด้วยกี่แบบโบราณ ที่มีการสืบสานและสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยผู้หญิงจะมีบทบาทในการทอผ้าไว้ในครัวเรือน นอกจากประโยชน์ใช้สอยด้านเครื่องนุ่งห่มของสมาชิกในครอบครัวแล้ว ผ้าทอยังสะท้อนถึงบุคลิกลักษณะของหญิงชาวล้านนาว่าเป็นผู้มีความละเอียดอ่อนอีกด้วย ที่มา: ถ่ายภาพโดยกิตติพงษ์ เกียรติวิภาค / สถานที่ บ้านดอนหลวง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

บ้านดอนหลวง ชาวบ้านส่วนใหญ่มีเชื้อสายชาวเมืองยองในประเทศพม่า ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ณ บ้านดอนหลวง เมื่อกว่า 200 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งมีวัฒนธรรมการทอผ้าสืบทอดต่อกันมา แทบทุกครัวเรือนได้รับการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาการทอผ้าฝ่ายแบบโบราณ สืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ภายในหมู่บ้านจึงเรียงรายไปด้วยร้านขายผ้าฝ้ายทอมือทั้งร้านเล็ก ร้านใหญ่ ชาวบ้านดอนหลวงก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมและกรรมวิธีการทอผ้าฝ่ายแบบโบราณไว้อย่างสมบูรณ์ บ้านดอนหลวงจึงเป็นแหล่งผลิตผ้าฝ้ายทอมือแบบโบราณที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่จำหน่ายตามแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นผลผลิตของบ้านดอนหลวง

ภาพที่ 2 ลักษณะของชุมชน ภายในหมู่บ้านดอนหลวงหมู่ที่ 7 ตำบลแวง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ที่มีการผลิตผ้าฝ้ายทอมือ และจำหน่ายสินค้าที่แปรรูปจากผ้าฝ้าย

แต่ในสภาวะในปัจจุบัน ลักษณะของสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ใช้ผ้าฝ้ายทอมือมาสร้างสรรค์ มาทำการแปรรูปที่มีอยู่ในชุมชนนั้น มักจะมีรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่เหมือนเดิม และคล้ายคลึงกันมาเป็นระยะเวลาที่นาน ไม่มีการริเริ่มสร้างสรรค์ พัฒนา และออกแบบให้เกิดความแตกต่างแปลกใหม่หรือน่าสนใจ ทำให้แต่ละกลุ่มภายในหมู่บ้านทำการผลิตสินค้า ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือในรูปแบบเดิมๆ ออกมามากเกินความจำเป็น ทำให้ลักษณะของผลงานที่ได้ไม่ได้รับการปรุงแต่งและพัฒนาตามกระแสของผู้บริโภคในสังคมปัจจุบัน อีกทั้งจากสภาวะการค้าในปัจจุบันการแข่งขันในเรื่องการตลาดนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเนื่องมาจากผู้บริโภคมีโอกาสในการเลือกซื้อสินค้า ทั้งในรูปแบบที่พึงพอใจ และมีคุณภาพที่ได้มาตรฐาน

ภาพที่ 3 ลักษณะผลิตภัณฑ์ สินค้าที่ทำการแปรรูปมาจากผ้าฝ้ายทอมือ ภายในชุมชน ส่วนมากจะเป็นลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่คล้ายคลึงกัน และผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก ซึ่งรูปแบบดังกล่าวไม่ได้ทำการพัฒนาให้เกิดรูปแบบใหม่ ทำให้สินค้าที่มีอยู่ ไม่น่าสนใจและไม่มีความแปลกใหม่เท่าที่ควร ที่มา: ถ่ายภาพโดยกิตติพงษ์ เกียรติวิภาค / สถานที่ บ้านดอนหลวง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงเห็นถึงความงาม ความเป็นเอกลักษณ์ และกลิ่นอายของวัฒนธรรม จากรุ่นสู่รุ่นของผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง มาทำการศึกษาและพัฒนาการนำผ้าฝ้ายทอมือมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความร่วมสมัยและเป็นที่น่าสนใจ แปลกใหม่ เหมาะสมกับสังคมในปัจจุบันและความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค โดยในการออกแบบนั้น จะมีการนำเอาวัสดุพื้นถิ่น รวมถึงเทคนิคต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนใกล้เคียงในจังหวัดลำพูน ที่สามารถหาได้ง่าย

เช่น หนังเทียม ผ้าลูกไม้ ผ้าซับ ผ้าอัดเป็นต้น เข้ามามีบทบาทและนำมาประยุกต์พัฒนาร่วมกันให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่น่าสนใจ แตกต่างไปจากสินค้าเดิมที่มีอยู่ทั่วไป แต่ยังคงไว้ซึ่งกลิ่นอายเดิม ความเป็นเอกลักษณ์ของผ้าฝ้ายทอมืออยู่อย่างชัดเจน รวมถึงเป็นทางเลือกใหม่ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้กับชุมชนอีกทั้งยังสามารถเพิ่มงานและกระจายรายได้ให้กับชุมชนไปพร้อมๆ กันอีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1) เพื่อการศึกษาและพัฒนาก่อนนำผ้าฝ้ายทอมือ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ / กรณีศึกษา: กลุ่มหมู่บ้านผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน
- 2) เพื่อส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่นให้มีสินค้ามากขึ้น รายได้เพิ่มขึ้นและได้รูปแบบที่สามารถนำไปพัฒนาและต่อยอดทางความคิด รวมถึงความร่วมมือกันระหว่างชุมชนในการผลิตชิ้นงาน
- 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการออกแบบและพัฒนาแล้ว

2. วิธีการวิจัย เครื่องมือการวิจัย และระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology)

2.1 ขั้นตอนการศึกษาและพัฒนา

เก็บรวบรวมและศึกษาข้อมูล อันประกอบด้วย

- 1) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตำบลแม่แรงและบ้านดอนหลวง
- 2) ข้อมูลเบื้องต้นผ้าฝ้ายทอมือ
- 3) การสร้างภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์เพื่อกำหนดแนวคิดการออกแบบ
(Creating products image to define the design concept)
- 4) แนวโน้มการพัฒนาผลิตภัณฑ์การออกแบบ (Trend ปี 2014)
- 5) หลักการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์
- 6) ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix)
- 7) การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาธุรกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ

2.2 สรุปผลข้อมูลจากภาคเอกสารที่ทำการศึกษา เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาและแนวความคิดในการพัฒนา

2.3 ทำการลงภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มหมู่บ้านผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ได้ทำการลงภาคสนามและศึกษาข้อมูลเชิงลึกที่มีความเกี่ยวข้อง เพื่อนำเนื้อหาและข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์และพัฒนาผลการออกแบบ เช่น การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากร้านค้าเพื่อ คัดเลือกและหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์, ลักษณะของขอบเขตต่างๆ ที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อ การสร้างสรรค์, กระบวนการวิเคราะห์แนวทางพัฒนาการออกแบบ โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเนื้อหา สารสำคัญ ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้

1) การสัมภาษณ์จากร้านค้าผู้ผลิต และผู้จำหน่ายสินค้าจากผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง ในงาน “แต่งสี อดตาย ผ้าฝ้าย ดอนหลวง ครั้งที่ 11 และ ครั้งที่ 12” (จำนวน 38 ร้านค้า) เพื่อให้ทราบถึงข้อมูล ปัญหาและความต้องการ ดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการคัดเลือกผลิตภัณฑ์และแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยได้ทำการสัมภาษณ์ แยกเป็นประเด็นคำถามดังนี้

1. ลักษณะของผลิตภัณฑ์เดิม ของการแปรรูปผ้าฝ้าย
2. ผลิตภัณฑ์ภายในร้านค้า ที่มียอดจำหน่ายมากที่สุด
3. รูปแบบของผลิตภัณฑ์ ที่มีความต้องการในตลาดหรือกลุ่มผู้บริโภคในปัจจุบัน

4. ลักษณะและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีความต้องการของกลุ่มผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

2) การจัดทีมสำรวจจากการเก็บข้อมูลเชิงสถิติ ของจำนวนรูปแบบแหล่งผลิตผลงาน (ร้านค้า) ของผลิตภัณฑ์ สินค้า ที่ทำการพัฒนาและจำหน่ายจากการแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือในเทศบาลตำบลแม่แรง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน และอัตรารูปแบบและจำนวนการผลิต ของผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวงที่มีอยู่ในชุมชนและวางจำหน่ายในงานแต่งสี อดตาย ผ้าฝ้าย ดอนหลวง ครั้งที่ 11-12 (จำนวน 53 ร้านค้า)

2.4 สรุปผลจากการศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อใช้ในการวิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์

2.5 กระบวนการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการออกแบบ

แนวทางในการเข้าสู่การวิเคราะห์ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย

1) วิธีการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาและออกแบบ โดยนำเอาหลักการ การสร้างภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์ (Image Planning) เพื่อศึกษาคุณลักษณะ (Characteristics) ด้วย การใช้ตารางกริด Taste Matrix เป็นการศึกษาผลิตภัณฑ์ที่ต้องการศึกษาท้องตลาดในปัจจุบัน รวมถึง เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและกำหนดแผนภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการออกแบบ ช่วยให้ค้นออกแบบผู้ซึ่งมีความรู้พื้นฐานด้านวัฒนธรรมและความงาม สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับตำแหน่งของภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ (Product Positioning) (ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา, 2548: 51-63)

2) การสร้างภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์เพื่อกำหนดแนวคิดการออกแบบ เพื่อศึกษาแนวโน้มการพัฒนาผลิตภัณฑ์การออกแบบ ให้มีความสอดคล้องกับ Trend ปี 2014 เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการออกแบบนั้นมีความเหมาะสมกับผู้บริโภค (สอดคล้องกับภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์) และ Life Style ในสังคมปัจจุบัน

3) ใช้หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์ เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติการวิเคราะห์ขั้นตอน และผลการนำเอาผ้าฝ้ายทอมือมาทำการออกแบบและประยุกต์เข้ากับวัสดุต่างๆ โดยใช้หลักเกณฑ์องค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์ หัตถกรรมของ วัชรินทร์ จรุงจิต-สุนทร (2548: 2-3) แบ่งได้ดังนี้

1. คุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรม
2. มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น
3. วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น
4. ผลิตได้จริง ใช้สอยดี เหมาะสมกับวัสดุท้องถิ่น
5. ความสวยงามและความน่าสนใจ
6. รูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา

2.6 ทำการออกแบบและพัฒนาต้นแบบ ประกอบด้วย

- 1) การออกแบบภาพร่างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ (Preliminary Sketch) ตามแนวทางที่สรุปจากหัวข้อที่ 2.5
- 2) พัฒนาแบบร่าง (Idea Development)
- 3) สรุปผลการออกแบบและคัดเลือกผ้าฝ้าย รวมถึงวัสดุต่างๆ ที่นำมาใช้ประยุกต์ในการออกแบบ
- 4) ตรวจสอบการออกแบบสุดท้าย เพื่อปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำไปผลิตต้นแบบ

2.7 ทำการผลิต ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ จากผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง

2.8 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถามความคิดเห็นในผลงานของผลิตภัณฑ์ที่ได้ทำการออกแบบและพัฒนาแล้ว โดยใช้แนวทางส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ (อ้างใน วรัญญู อัสวพุทธิ, 2549 : 13 -15) ที่กล่าวไว้ว่าส่วนประสมการตลาด (Marketing Mix) หมายถึงเครื่องมือที่ธุรกิจใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการตลาด หรือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของกลยุทธ์การตลาด 4 ประการ (4Ps) ประกอบด้วย

- 1) ผลิตภัณฑ์ (Product)
- 2) ราคา (Price)
- 3) สถานที่หรือช่องทางการจำหน่าย (Place)
- 4) การส่งเสริมการตลาด (Promotion)

2.9 การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อโครงการศึกษาและพัฒนาการนำ ผ้าฝ้ายทอมือ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ /กรณีศึกษา:กลุ่มหมู่บ้านผ้าฝ้ายทอมือ บ้านดอนหลวงอำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน

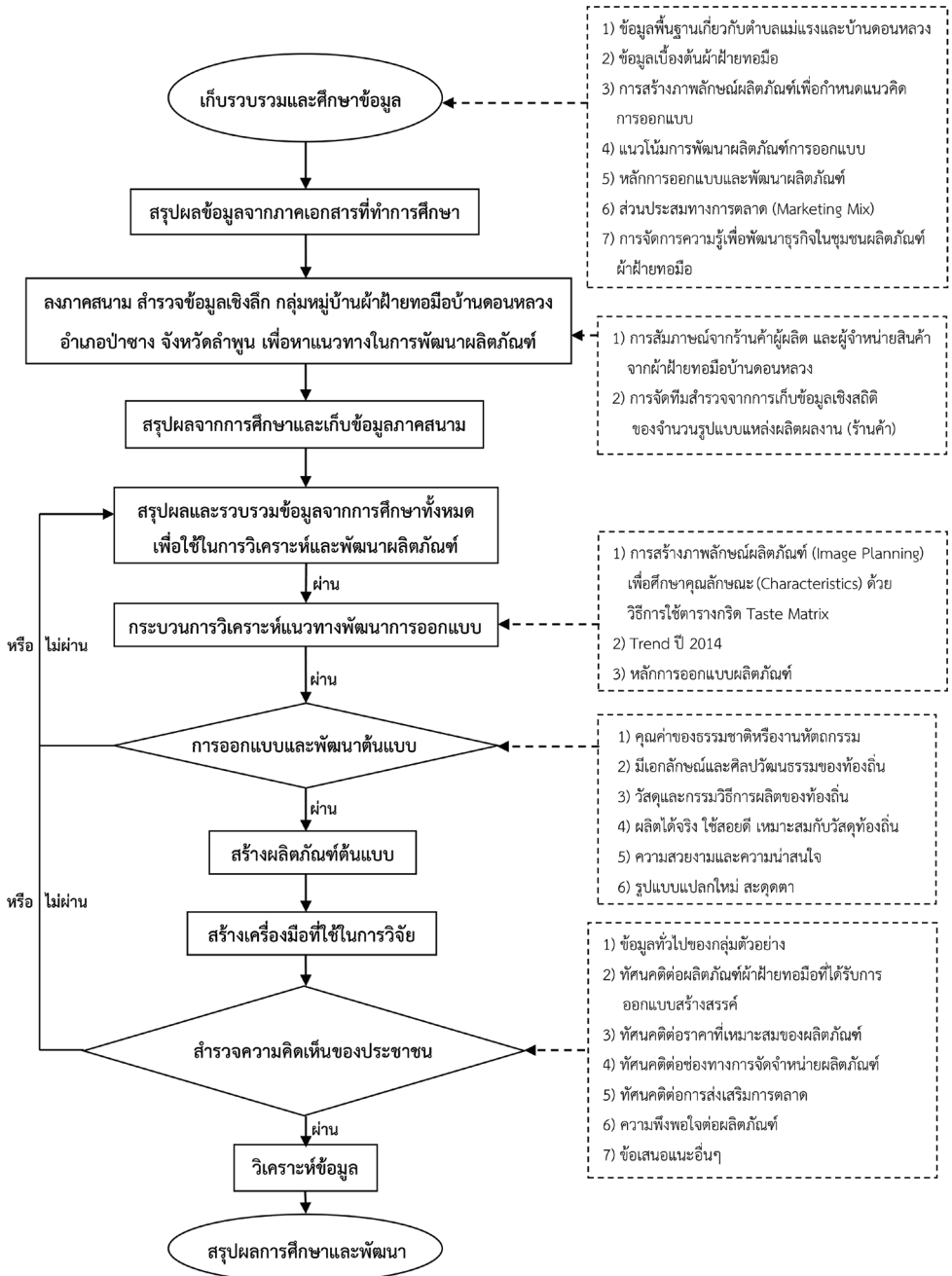
ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นจากการจัดตั้งแสดงผลงานผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ใหม่ในงานแต่งสี อวดลาย ผ้าฝ้ายดอนหลวงครั้งที่ 13 บ้านดอนหลวง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน ซึ่งมีแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 350 คน โดยมีประเด็นในการศึกษา 6 ประเด็น ได้แก่

- 1) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
- 2) ทักษะติดต่อผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์
- 3) ทักษะติดต่อราคาที่เหมาะสมของผลิตภัณฑ์
- 4) ทักษะติดต่อช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์
- 5) ทักษะติดต่อการส่งเสริมการตลาด
- 6) ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์

**2.10 วิเคราะห์ข้อมูลจาก การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อ
โครงการศึกษาและพัฒนาการนำ ผ้าฝ้ายทอมือ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์
เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์**

2.11 สรุปผลการศึกษาและพัฒนา

2.12 ทำการเสนอ เผยแพร่ผลงานและถ่ายทอดงานวิจัย

ภาพที่ 4 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการศึกษาและพัฒนาการนำผ้าฝ้ายทอมือ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ / กรณีศึกษา: กลุ่มหมู่บ้านผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง อำเภอบางซาง จังหวัดลำพูน

3. สรุปผลงานวิจัย

ในการสรุปผลการวิจัยนั้น สามารถสรุปผลได้ออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

3.1 สรุปผลการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากร้านค้าเพื่อคัดเลือกและหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

สรุปผลจากการศึกษาและเก็บข้อมูลเชิงลึกเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ จาก 2 แนวทาง ซึ่งได้แก่

1) การสัมภาษณ์จากร้านค้าผู้ผลิต และผู้จำหน่ายสินค้าจากผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนในงาน “แต่งสี อวดลาย ผ้าฝ้าย ดอนหลวง ครั้งที่ 11 และ ครั้งที่ 12” (จำนวน 38 ร้านค้า)

2) การจัดทีมสำรวจจากการเก็บข้อมูลเชิงสถิติ ของจำนวนรูปแบบแหล่งผลิตผลงาน (ร้านค้า) ของผลิตภัณฑ์ สินค้า ที่ทำการพัฒนาและจำหน่ายจากการแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือในเทศบาลตำบลแม่แรง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน และจำนวนอัตราการรูปแบบและการผลิต ของผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง ที่มีอยู่ในชุมชนและวางจำหน่ายในงานแต่งสี อวดลาย ผ้าฝ้ายดอนหลวง ครั้งที่ 11-12 (จำนวน 53 ร้านค้า) สามารถสรุปผลการศึกษาเป็นตารางสรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สรุปผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มร้านค้า ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และการลงสำรวจผลิตภัณฑ์ในตลาดตำบลแม่แรง จังหวัดลำพูน

ประเด็นคำถาม	ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์
รูปแบบการแปรรูปของผลิตภัณฑ์เดิมจากผ้าฝ้ายทอมือที่มีการแปรรูปจำนวนมากที่สุด 3 อันดับ รวมถึงสรุปหาแนวทางและทิศทางการสร้างสรรค์ที่สามารถส่งเสริมต่อยอดให้เกิดรูปแบบใหม่ได้	*สรุปผลข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จากร้านค้าผู้ผลิต และผู้จำหน่ายสินค้าจากผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนในงาน “แต่งสี อวดลาย ผ้าฝ้าย ดอนหลวง ครั้งที่ 11 และ ครั้งที่ 12” (จำนวน 38 ร้านค้า) 1. ชุดเครื่องนุ่งห่ม (เสื้อ, เสื้อผ้าพื้นเมือง, กางเกงขาตรง, เสื้อกระดุมจีน, ผ้าขึ้นจีน, เสื้อคลุม, กางเกง, ชุดเด็ก, เสื้อแขนยาว, ชุดพื้นเมืองเด็ก, กระโปรง, ผ้าถุง, ชุดสำเร็จรูป) คิดเป็น 42.9 % 2. กระเป๋าผ้าฝ้าย, กระเป๋าแพชั่น, กระเป๋าหัว, ย่าม คิดเป็น 10.5 % 3. ผ้าฝ้ายทอมือ, ผ้าเมตร, ผ้าฝ้ายพื้นเมือง คิดเป็น 7.0 %
ผลลัพธ์ (Design Brief) 1. ชุดเครื่องนุ่งห่ม 2. กระเป๋าผ้าฝ้ายหรือกระเป๋าถือสตรี	*สรุปผลข้อมูลที่ได้การจัดทีมสำรวจจากการเก็บข้อมูลเชิงสถิติ ของจำนวนรูปแบบแหล่งผลิตผลงาน (ร้านค้า) ของผลิตภัณฑ์ สินค้า ที่ทำการพัฒนาและจำหน่ายจากการแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือในตลาดตำบลแม่แรง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน และจำนวนอัตรารูปแบบและการผลิต ของผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวงที่มีอยู่ในชุมชนและวางจำหน่ายในงานแต่งสี อวดลาย ผ้าฝ้าย ดอนหลวง ครั้งที่ 11-12 (จำนวน 53 ร้านค้า) 1. ผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่ม ประกอบด้วย เสื้อ, กางเกง, กางเกงขาวยาว, กางเกงกระโปรง, กระโปรง, กางเกงพื้นเมือง, เสื้อผ้าพื้นเมือง, เสื้อคอฮาวาย, เสื้อเชิ้ตคอจีน, เสื้อกระดุมจีน, ผลิตภัณฑ์ชุดเด็ก, ผ้าคลุมไหล่, ผ้าขึ้นจีน, ผ้าพันคอ, เสื้อกระเทียะ-เสื้อยาง, ผ้าถุง, ผ้าถุงมัดดอก, เสื้อสไบคางคาว 37.66 % 2. กระเป๋าถือสตรี, กระเป๋าใบใหญ่, กระเป๋าสะพาย, กระเป๋าหูเกี้ยว, กระเป๋าแพชั่น 10.76 % 3. เบาะรองนั่ง, หมอนอิง, หมอนข้าง 6.72 %

ตารางที่ 1 (ต่อ) สรุปผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มร้านค้า ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และการลงสำรวจ
ผลิตภัณฑ์ในตลาดตำบลแม่แรง จังหวัดลำพูน

ประเด็นคำถาม	ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์
ผลิตภัณฑ์ที่มีความน่าสนใจ	*สรุปผลข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จากร้านค้าผู้ผลิต และผู้จำหน่ายสินค้า จากผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนในงาน “แต่งสี อดตาย ผ้าฝ้าย ดอนหลวง ครั้งที่ 11 และ ครั้งที่ 12”
ผลลัพธ์ (Idea Development) - เสื้อผ้าเด็ก, ชุดแพ้นเด็ก - กระเป๋าผ้าฝ้าย	1. เสื้อผ้าฝ้าย 2. เสื้อแขนจีน, เสื้อกระดุมจีน 3. กระเป๋าผ้าฝ้าย 4. เสื้อผ้าเด็ก, ชุดแพ้นเด็ก 5. กระโปรงผ้าฝ้าย, กระโปรงแพ้น *สรุปผลข้อมูลที่ได้การจัดทีมสำรวจจากการเก็บข้อมูลเชิงสถิติ การสำรวจจะเห็นได้ว่าทิศทาง ความต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีความ ความน่าสนใจนั้น จะมุ่งเน้นผลิตภัณฑ์ในกลุ่มของเครื่องนุ่งห่ม เนื่องจาก ลักษณะการแปรรูปจากผ้าที่ต้องใช้เทคนิคการตัดเย็บ และสามารถแสดงถึง ความงดงามที่เกิดจากผ้าฝ้ายทอมือได้อย่างชัดเจนที่สุด โดยในการพัฒนา มุ่งเน้นไปยังกลุ่มเสื้อผ้าเด็ก เนื่องจากรูปแบบของเสื้อผ้าของกลุ่มผู้ใหญ่มี ทิศทางที่คงตัว และทำการผลิตจำนวนมาก จึงทำให้ทางเลือกในการออกแบบ สร้างสรรค์มุ่งประเด็นไปยังกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นเด็ก เพื่อการเปลี่ยนแปลง รูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้เกิดความแตกต่างแยกแขนงออกไปและการออกแบบ เปลี่ยนแปลงให้แลดูเป็นแฟชั่นที่ทันสมัยจากวัสดุคงเดิม อีกทั้ง ทางจังหวัด ลำพูน และหลายจังหวัดทางภาคเหนือ รณรงค์ให้เด็กนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนถึงระดับมัธยมศึกษาสวมใส่ผ้าพื้นเมืองทุกวันศุกร์ (ชุดพื้นเมืองเด็ก) ทำให้ กลุ่มผู้บริโภคที่เป็นเด็กขยายโอกาสมากขึ้นในการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ จากผ้าฝ้ายทอมือ

ตารางที่ 1 (ต่อ) สรุปผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มร้านค้า ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และการลงสำรวจผลิตภัณฑ์ในตลาดแม่แรง จังหวัดลำพูน

ประเด็นคำถาม	ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์
แนวทาง ลักษณะความต้องการในการออกแบบต่อยอดและพัฒนา	- มีความต้องการเน้นรูปแบบที่ทันสมัย สมัยใหม่เป็นที่นิยมขึ้นชอบเป็นแฟชั่นในปัจจุบัน เพื่อให้รูปแบบมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยได้อย่างเหมาะสม และเป็นที่ต้องการของกลุ่มผู้บริโภค แต่เป็นเนื้อผ้าพื้นเมือง ใช้วัสดุผ้าฝ้ายทอมือเป็นวัสดุหลักในการออกแบบและแปรรูปเป็นสำคัญ - เน้นความเรียบง่าย ไม่ควรปรุงแต่งหรือใช้เทคนิคต่างๆ เข้ามาประยุกต์ให้เกิดความจำเป็น เน้นความงามที่ได้สัญลักษณ์จากผ้าฝ้ายทอมือ ให้ผ้ามีความโดดเด่นด้วยตัววัสดุเอง การพัฒนา การออกแบบ จึงควรให้ความสำคัญกับเนื้อผ้าให้มากและใช้ผ้าเป็นตัวบ่งบอกความเป็นวิถีชีวิตชุมชนผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง ดังนั้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความต้องการคือเน้นลักษณะผลิตภัณฑ์ที่<u>แลดูเรียบง่าย ไม่ยุ่งยาก ชุมชนสามารถเข้าใจแนวคิดและผลิตเองได้</u> รวมถึงเป็นรูปแบบที่เหมาะสม สามารถสวมใส่ได้ทุกเพศ ทุกวัย - ผลิตภัณฑ์ที่มีความต้องการในการพัฒนาและแปรรูปให้เกิดผลเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่และมีความสอดคล้องกับความต้องการในตลาดหรือกลุ่มผู้บริโภคปัจจุบัน - ต้องการให้การออกแบบนั้นมีความร่วมสมัย น่าสนใจ แต่ไม่ควรมีการแต่งแต้มลวดลาย มุ่งเน้นความเรียบง่ายเป็นหลักและมีกรรมวิธีที่ยุ่งยากเกินไปในการผลิต โดยผลิตภัณฑ์ที่มุ่งเน้นที่นำมาออกแบบควรเป็นผลงานที่ยังไม่เคยมีการสร้างสรรค์มาก่อน หรือมีการออกแบบ<u>สร้างสรรค์แล้ว แต่ยังขาดการพัฒนาต่อยอดให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น</u> - ควรเพิ่มความหลากหลายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เนื่องจาก การตัดเย็บส่วนมากจะเหมือนกันทุกร้านค้าและไม่มีความหลากหลายในการพัฒนารูปแบบ ทำให้ช่องทางในการจำหน่ายนั้นแคบลงตามภาวะซ้กันของสินค้า
(Key Word to Design)	
- รูปแบบที่ทันสมัยสมัยใหม่เป็นที่นิยมขึ้นชอบ ใช้วัสดุผ้าฝ้ายทอมือเป็นวัสดุหลักในการออกแบบแปรรูปเป็นสำคัญ - ผ้ามีความโดดเด่นด้วยตัววัสดุ - เน้นความเรียบง่าย ไม่ยุ่งยาก ชุมชนสามารถเข้าใจแนวคิดและผลิตเองได้ - ผลงานที่ยังไม่เคยมีการสร้างสรรค์มาก่อนหรือมีการออกแบบสร้างสรรค์แล้ว แต่ยังขาดการพัฒนาต่อยอดให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น - ควรเพิ่มความหลากหลายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์	

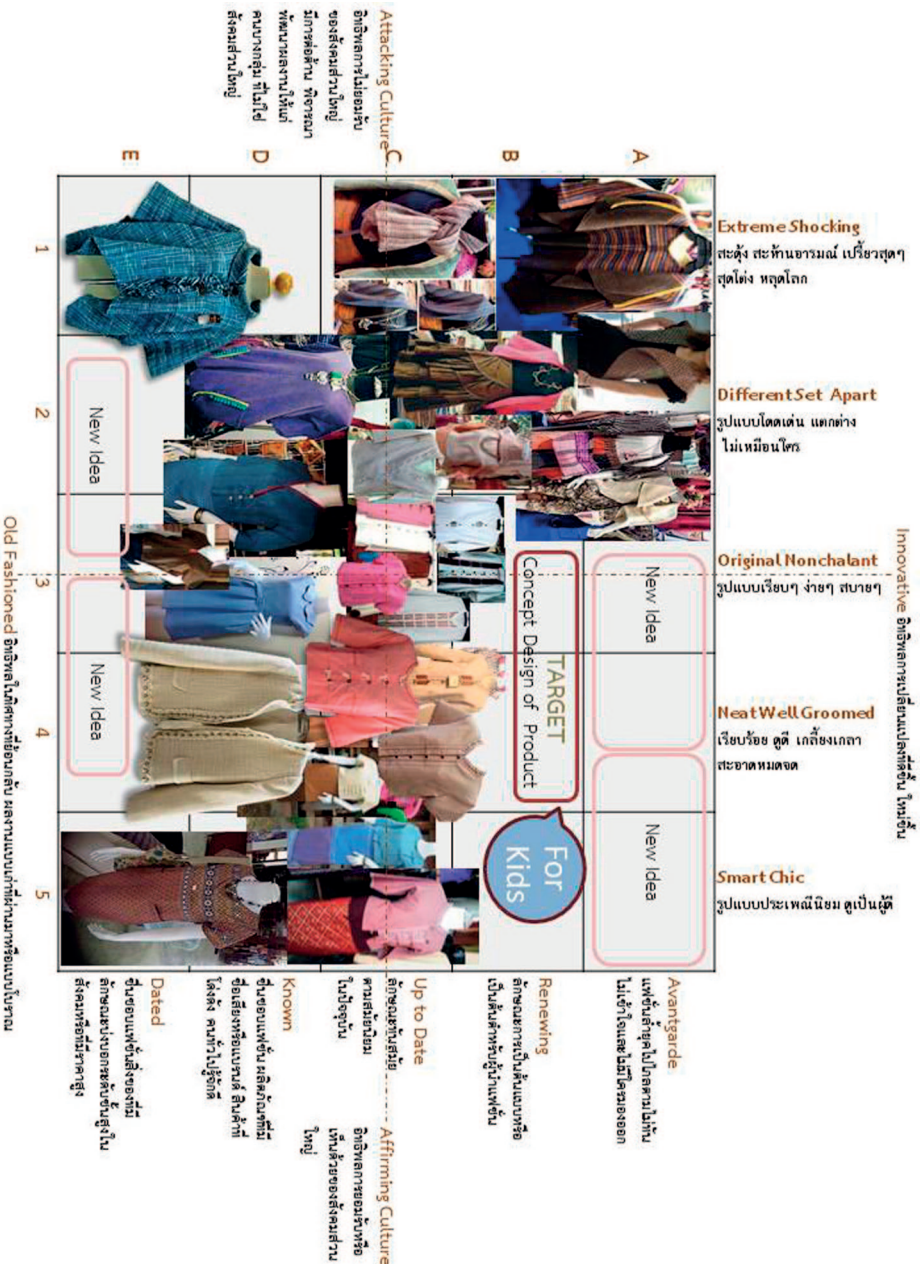
3.2 สรุปผลกระทบจากการวิเคราะห์แนวทางพัฒนาการออกแบบ

ในการสรุปผลกระทบจากการวิเคราะห์ได้ดำเนินการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการออกแบบ ได้ 4 ส่วน เรียงตามลำดับดังนี้

3.2.1) กระบวนการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาและออกแบบทำการวิเคราะห์แนวทางการสร้างภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ (Image Planning) เพื่อศึกษาคุณลักษณะ (Characteristics) ของผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่ม และผลิตภัณฑ์กระเป๋าในด้านรสนิยม ความพึงพอใจของผู้บริโภค และนำมาเปรียบเทียบกับคุณลักษณะด้านวัฒนธรรมและแฟชั่นของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ในแต่ละลักษณะของคนในสังคม โดยได้นำเอารูปแบบกลุ่มตัวอย่างตัวอย่าง (Sample Products) ผลงานจากผลิตภัณฑ์เดิม (ผลิตภัณฑ์ของเครื่องนุ่งห่ม และผลิตภัณฑ์กระเป๋าที่ใช้ผ้าฝ้ายทอมือเป็นวัสดุหลักในการผลิต) ที่มีการผลิตและจำหน่ายในชุมชนหมู่บ้านดอนหลวง และหมู่บ้านหนองเจือก อ.ป่าซาง จังหวัดลำพูน รวมถึงผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายในท้องตลาดที่ใกล้เคียง เข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์โดยใช้ ตารางกริด Taste Matrix นำกลุ่มตัวอย่างมาจัดกลุ่มและจำแนกผลิตภัณฑ์ เพื่อศึกษาหาข้อมูล แนวทางและตำแหน่งที่จะนำมาใช้เป็นตัวกำหนดทิศทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยได้ผลการวิเคราะห์ ผลิตภัณฑ์ทั้ง 2 ประเภท ดังนี้

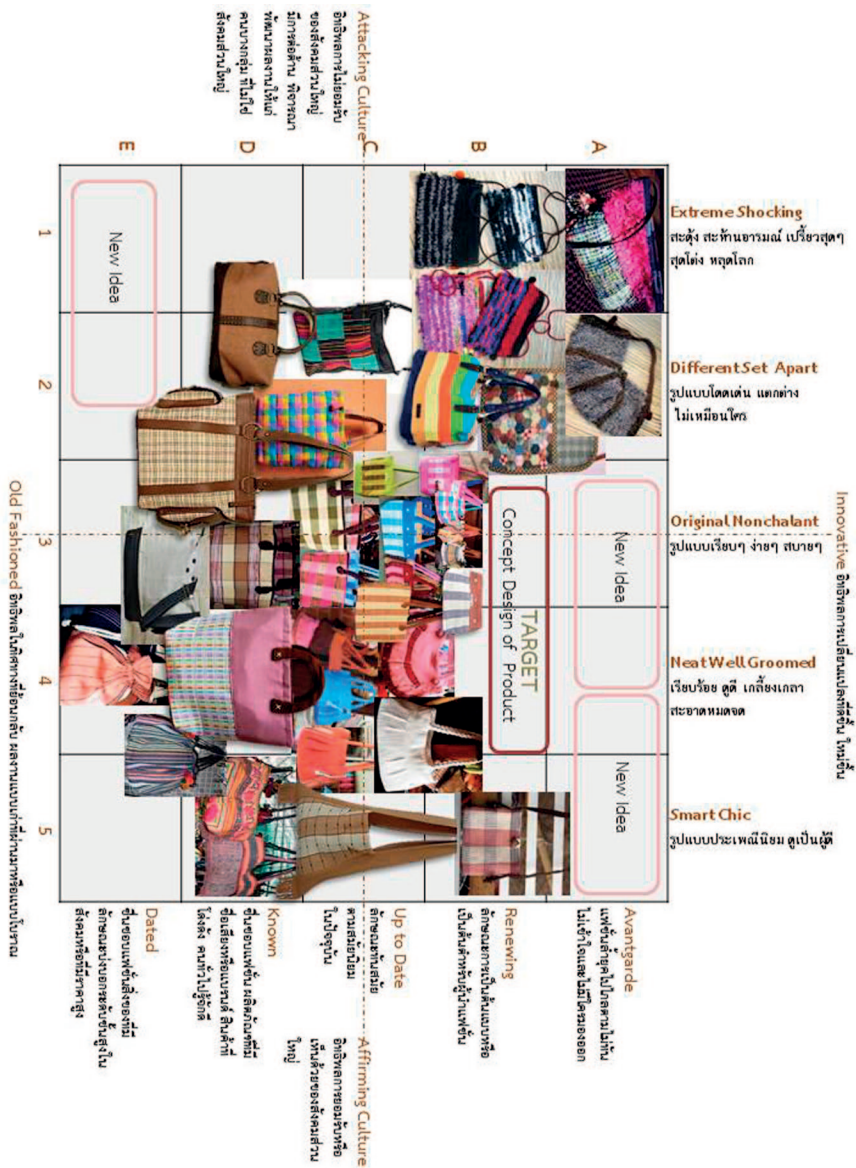
1.1) ชุดเครื่องนุ่งห่ม (ชุดเสื้อผ้าสำหรับเด็ก)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่ม พบว่า รูปแบบของเครื่องนุ่งห่ม ที่เลือกนำมาใช้ในการนำมาออกแบบและพัฒนาภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ (Target) ได้แก่ ตำแหน่งภาพลักษณ์ที่ 3. B (Renewing), 3 (Original - Nonchalant), 4 (Neat Well Groomed) และ Innovative/ Affirming - Culture ซึ่งมีแนวทางในการกำหนดแนวคิดในการออกแบบ คือ เป็นลักษณะสำหรับกลุ่มคนสมัยใหม่ เป็นผู้นำแฟชั่นและผู้นำในสังคม ลักษณะรูปแบบการออกแบบที่แลดูเรียบหรู ดูดี เป็นรูปแบบที่ง่ายๆ สบายๆ ปรับปรุงรูปแบบเพียงเล็กน้อยแต่สร้างจุดเด่นให้แลดูทันสมัย (แลดูเรียบแต่ทันสมัย) ทิศทางในการพัฒนามีการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นใหม่ขึ้นและยอมรับหรือเห็นด้วยของสังคมส่วนใหญ่ ซึ่งในแนวทางและทิศทางดังกล่าวเป็นตำแหน่งที่สามารถเข้าใจได้ง่าย เหมาะสมกับการนำเอาผ้าฝ้ายทอมือมาทำการแปรรูปเพื่อการออกแบบ และสอดคล้องกับเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะในตัววัสดุในการต่อยอดและสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ เนื่องจากการแปรรูปผ้าฝ้ายมีเงื่อนไขและขั้นตอนในการแปรรูปค่อนข้างยาก เนื่องจากเนื้อผ้าฝ้ายมีการหลุดลุ่ย ขณะทำการเย็บขึ้นรูปหรือแปรรูป และมีความหนา จึงทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ทำการออกแบบไม่ควรมีขั้นตอนหรือแนวทางการออกแบบที่ซับซ้อน ยุ่งยาก ควรเน้นความเรียบง่ายและดูดีเพื่อสร้างความแตกต่าง โดยได้สรุปผลการออกแบบเครื่องนุ่งห่มไปยังเสื้อผ้าเด็ก จากการนำผ้าฝ้ายทอมือไปใช้ในการแปรรูป เนื่องจากผลิตภัณฑ์ส่วนมากที่มีในท้องตลาดส่วนใหญ่ในการออกแบบเครื่องนุ่งห่มจะเป็นลักษณะการออกแบบให้กลุ่มผู้บริโภคสำหรับผู้ใหญ่ ทั้งเครื่องนุ่งห่มสำหรับสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี โดยรูปแบบของเครื่องนุ่งห่มนั้นจะเน้นหนักไปในทิศทางเชิงการออกแบบแบบประเพณีนิยม เก๋ไก๋โบราณ แบบพื้นเมือง เน้นเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม สำหรับใส่ร่วมงานในงานวันพิธีการต่างๆ ในประเพณีทางภาคเหนือ หรือหน่วยงานทางราชการ เป็นต้น

ภาพที่ 5 ภาพแสดงรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่มที่ทำการแปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือ ที่ได้ทำการวิเคราะห์โดยใช้ตารางกริด Taste Matrix เป็นตัวกำหนดทิศทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์

1.2) ผลลัพธ์ที่กระเป๋า

ภาพที่ 6 ภาพแสดงรูปแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าที่ทำการแปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือ ที่ได้ทำการวิเคราะห์โดยใช้ตารางกริด Taste Matrix เพื่อศึกษาหาข้อมูล เป็นตัวกำหนดทิศทางในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผลิตภัณฑ์กระเป๋ามาจากการวิเคราะห์ตารางกริด Taste Matrix พบว่ารูปแบบของกระเป๋า ที่เลือกนำมาใช้ในการนำมาออกแบบและพัฒนา ภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ (Target) ได้แก่ ตำแหน่งภาพลักษณ์ที่ 3. B (Renewing), 3 (Original Nonchalant), 4 (Neat Well Groomed) และ Innovative/ Affirming Culture ซึ่งผลลัพธ์มีแนวทางเหมือนกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่ม ทำให้ทราบว่าแนวทางที่มีความต้องการพัฒนานั้นอยู่ในทิศทาง (Concept) เดียวกัน คือเป็นลักษณะสำหรับกลุ่มคนสมัยใหม่เป็นผู้นำแฟชั่น การออกแบบที่แลดูเรียบหรู ดูดี ปรับปรุงเพียงเล็กน้อยแต่สร้างจุดเด่นให้แลดูทันสมัย ใช้ความเรียบเป็นจุดเด่นที่น่าสนใจ มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นใหม่ขึ้นและยอมรับหรือเห็นด้วยของสังคมส่วนใหญ่ โดยได้สรุป เป็นการออกแบบกระเป๋าแฟชั่นที่ชูรูปทรงทางเรขาคณิตลักษณะสี่เหลี่ยมมาจัดองค์ประกอบ วางทับซ้อนกันเป็นจังหวะ เกิดเป็นรูปทรงของกระเป๋าสี่เหลี่ยมที่สวยงามและน่าสนใจ ทำการเลือกใช้ผ้าที่มีลวดลายและสีที่แตกต่างกันในการจัดวาง เพื่อให้เกิดการตัดกันของผ้าฝ่ายทอมือ เพิ่มการใช้วัสดุหนังเทียมเข้ามาประยุกต์ โดยนำมาหุ้มและเย็บภายในกระเป๋าทั้งหมด รวมถึงการปิดผิวทางด้านหน้าหรือด้านล่างของกระเป๋า เพื่อให้การผลิตผ้าฝ่ายที่ขอบหลุดลุ่ยขณะทำการเย็บนั้นมีการยึดเกาะกับตัวหนังเทียมให้เกิดความแข็งแรงของโครงสร้างและแน่นหนายิ่งขึ้น รวมถึงลักษณะการใช้งานที่ดีขึ้น เศษผง เศษฝุ่น น้ำ และความชื้น ไม่สามารถเข้าสู่ภายในกระเป๋าได้

3.2.2) ได้ศึกษาแนวโน้มการพัฒนาผลิตภัณฑ์การออกแบบ ให้มีความสอดคล้องกับ Trend ปี2014 เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ (ผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่ม (ชุดเสื้อผ้าสำหรับเด็ก และผลิตภัณฑ์กระเป๋า) ที่ได้รับการออกแบบนั้นมีทิศทางที่มีความเหมาะสมกับผู้บริโภค(สอดคล้องกับภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์) และ Life Style ในสังคมปัจจุบัน โดยได้ใช้แนวทาง Trend ปี2014 โดยคัดเลือกรูปแบบที่มีความมุ่งเน้นถึง New VIP – สัญลักษณ์แห่งความเหนือระดับ (Collective memory) มาใช้เป็นแนวความคิดร่วมในการออกแบบ ซึ่งลักษณะรูปแบบของ New VIP / สัญลักษณ์แห่งความเหนือระดับ นั้น ได้ตระหนักและมุ่งเน้นถึงเรื่องราวและภาพลักษณ์ที่น่าจดจำ โดยเน้นไปที่ความหายาก ทักซ์เต็กซ์ดั้งเดิม ทักซ์เต็กซ์ข่างฝีมือ และคุณค่าดั้งเดิม การสร้างมูลค่าจากความเรียบง่าย โดยรูปแบบแนวความคิด

ของ Trend ปี 2014 (New VIP – Collective memory) มีทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับผลสรุปในการวิจัยได้อย่างชัดเจน ที่มีความประสงค์ที่ดึงเอาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเชิงช่างกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ มีการบูรณาการความรู้และพัฒนาให้เกิดรูปแบบที่น่าสนใจเพื่อนำไปใช้ในการต่อยอด พัฒนาผลงานออกแบบและสร้างสรรค์

3.2.3) ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่ม (ชุดเสื้อผ้าสำหรับเด็ก) และผลิตภัณฑ์กระเป๋า มีเงื่อนไขในการทดลองการพัฒนาโดยมีความประสงค์มุ่งเน้นที่จะใช้ผ้าฝ้ายทอมือ (แบบเมตร, ผ้าผืน) ที่เลดูไม่มีคุณค่า เป็นรูปแบบและลวดลายผ้าที่ล้าสมัย เก่าเก็บไว้ในร้านค้า ค้างสต็อก ไม่สามารถจำหน่ายได้ และไม่ได้เป็นที่ต้องการของตลาด หรือเป็นที่นิยมในปัจจุบัน (เป็นผ้าฝ้ายทอมือที่เก่าเก็บในร้านค้า ซึ่งมีอยู่จำนวนมากที่ไม่ได้รับการแปรรูป / สืบเนื่องจากมีความประสงค์ต้องการทดสอบระบบแนวคิด หลักการวิเคราะห์และวิธีคิดในการวิจัยที่ได้ผลสรุปออกมา ซึ่งถึงแม้ว่าผ้าฝ้ายที่นำมาเลดูไม่มีคุณค่า แต่ผลลัพธ์จากข้อมูลและการแปลค่าแนวคิดสามารถนำมาพัฒนาได้อย่างเหมาะสม) โดยนำผ้าฝ้ายทอมือ ผ้าผืนเหล่านั้นกลับมาใช้ปรับปรุงพัฒนา บวกกับผลการวิเคราะห์จากตารางกริด (B (Renewing), 3 (Original Nonchalant), 4 (Neat Well Groomed) และ Innovative/Affirming Culture) เพื่อเกิดเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่สามารถเพิ่มมูลค่าในการต่อยอด รวมถึงการนำเอาวัสดุอื่นๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ในการออกแบบเพิ่มเติม อาทิ ผ้าอัด, ผ้าซับ, ผ้าลูกไม้ลวดลายต่างๆ, อุปกรณ์หูกวัก มีอจับสำเร็จรูป, ซิป กระดุมสำเร็จรูป และหนังเทียม เป็นต้น ซึ่งในการพัฒนาและออกแบบผลงานครั้งนี้ มิได้มุ่งเน้นเป็นการออกแบบ แบบก้าวกระโดด เลิศหรู แตกต่างแบบสุดขั้ว หรือมีความยุ่งยาก ซับซ้อนจนเกินไป แต่มีความประสงค์ลักษณะต่อยอดทางกระบวนการความคิด ความเข้าใจในทักษะและวิถีชีวิตในชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อให้ชาวบ้านและกลุ่มคนในชุมชนบ้านดอนหลวง ผู้ที่ประกอบอาชีพทำงานหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือ และแปรรูปผลิตภัณฑ์ สามารถเข้าใจและทำการออกแบบ สร้างต้นแบบได้อย่างง่ายและสวยงามเหมาะสม โดยเน้นหนักถึงการออกแบบจากการต่อยอดจากการตัดเย็บและแนวทางทฤษฎีศิลปะและการออกแบบ ให้เกิดเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ แตกต่าง

จากผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ในท้องตลาด อีกทั้งยังสามารถต่อยอดผลงานด้วยตนเอง และมีความเหมาะสมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน รวมทั้งราคาที่เป็นผู้บริโภคสามารถจับต้องได้

3.2.4) นอกเหนือจากการวิเคราะห์โดยใช้ตารางกริด และการศึกษาข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจผ้าฝ้ายทอมือ ในกลุ่มหมู่บ้านผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง แล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษาดังกล่าวเข้ามาใช้ ในส่วนของการทดลองและพัฒนาต้นแบบโดยได้ประยุกต์ใช้หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นเกณฑ์และแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติ ส่วนของความงามและผลการนำผ้าฝ้ายทอมือมาทำการพัฒนาและออกแบบ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1.คุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรม ผลงานต้องเป็นตัวบ่งชี้คุณค่าของผ้าฝ้ายทอมือ ที่เป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น การทอผ้าเป็นผืนด้วยกี่ (การทอผ้าด้วยเครื่องมือในอดีต) ความรู้สึกถึงความเป็นธรรมชาติของเส้นฝ้ายที่เกิดจากการถักทอ เพื่อให้เกิดเป็นผลงานที่มีคุณค่าทางจิตใจ คุณค่าเชิงวัฒนธรรม ให้เห็นถึงคุณลักษณะที่สำคัญการดำรงอยู่ของชนชาติ ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือ

2.มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น มีกลิ่นอายของความเป็นชุมชนมีเอกลักษณ์การสืบสานการใช้ผ้าฝ้ายทอมือ เป็นตัวแทนบอกถึงการสืบสานทางวัฒนธรรม และประเพณีของคนทางภาคเหนือ สืบเนื่องจากการใช้ผ้าฝ้ายทอมือมานุ่งห่ม แต่งกาย ในแง่มุมเชิงวัฒนธรรมและเชิงประจักษ์ ของชุมชนทางล้านนา

3. วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น การแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ ให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่มีความน่าสนใจ การต่อยอดผลงานจากผ้าฝ้ายทอมือจากกรรมวิธีเริ่มต้นจากการตัดเย็บ ที่ไม่ยุ่งยาก เข้าใจง่ายและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์จากความสามารถของคนภายในชุมชนได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีให้มากในขั้นตอนการผลิตและแปรรูป

4. ผลิตได้จริง ใช้สอยดี เหมาะสมกับวัสดุท้องถิ่น ในการแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือให้เกิดเป็นผลงานต่างๆนั้น ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติและลักษณะเฉพาะของตัวผ้าฝ้าย เพื่อให้ทราบถึงข้อจำกัดของวัสดุและความสามารถในการแปรรูป จึงสามารถ

สร้างสรรค์งานออกมาจากผ้าฝ้ายได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งคุณสมบัติของผ้าฝ้ายจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของผลิตภัณฑ์ และการใช้งานได้ตรงตามคุณลักษณะ ดังนั้นรูปแบบงานควรเป็นลักษณะการตัดเย็บ ซึ่งสามารถผลิตขึ้นรูปได้จริง และใช้งานตามผลงานที่แปรรูปได้เป็นอย่างดี

5. ความสวยงามและความน่าสนใจ เป็นลักษณะการออกแบบสำหรับกลุ่มคนสมัยใหม่เป็นผู้นำแฟชั่น ผู้นำในสังคม ลักษณะ รูปแบบการออกแบบที่แลดูเรียบหรู ดูดี เป็นรูปแบบที่ง่าย ๆ สบาย ๆ ปรับปรุงรูปแบบเพียงเล็กน้อย แต่สร้างจุดเด่นให้แลดูทันสมัย (แลดูเรียบแต่ทันสมัย) ใช้ความเรียบเป็นจุดเด่นที่น่าสนใจ ทิศทางในการพัฒนามีการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ใหม่ขึ้นและยอมรับหรือเห็นด้วยของสังคมส่วนใหญ่ โดยใช้ความเป็นเอกลักษณ์ของผ้า ฝ้ายทอมือเป็นจุดเด่นในการนำเสนอต่อยอด การสร้างสรรค์กับแนวคิดที่เรียบหรู ใช้รูปทรงเรขาคณิตมาจัดองค์ประกอบให้เกิดความน่าสนใจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ในท้องตลาด สร้างรูปแบบของผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อประยุกต์ผ้าฝ้ายให้เกิดมุมมองการนำไปใช้ออกแบบทั้งเรื่องความงาม คุณสมบัติ และลักษณะเฉพาะ

6. รูปแบบแปลกใหม่สะดุดตา รูปแบบในการออกแบบและพัฒนาเน้นหนักถึงการออกแบบที่เก๋เรียบหรู ดูดี เน้นถึงความเรียบง่าย และแปลกแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่เคยมีอยู่ในท้องตลาดปัจจุบัน เพื่อสร้างความแตกต่าง รูปแบบแปลกใหม่และสะดุดตาของผลิตภัณฑ์ โดยใช้หลักการและแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น การวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ในท้องตลาด การวิเคราะห์หารูปแบบผลิตภัณฑ์และจำนวนการผลิตเพื่อจัดจำหน่าย และการสร้างภาพลักษณ์ การหาตำแหน่งของผลิตภัณฑ์ เป็นต้น รวมถึงการเลือกใช้วัสดุต่างๆ ที่สามารถนำเข้ามาประยุกต์ใช้ในการออกแบบได้อย่างเหมาะสม เช่น การนำผ้ามาประยุกต์ ผสมผสานกันในการตัดเย็บ หรือการนำเอาผ้าลูกไม้ลวดลายต่างๆ, ผ้าอัด, ผ้าซับ, อุปกรณ์ หูหิ้ว มือจับสำเร็จรูป, ซิป กระดุมสำเร็จรูป และหนังเทียม เพื่อเน้นสร้างความน่าสนใจ จุดเด่นความสวยงามของตัวเนื้อผ้าและความงามของลวดลายผ้าฝ้ายทอมือด้วยตัววัสดุเองอย่างเกิดประโยชน์ ไม่เป็นการออกแบบที่ดูยุ่งยากซับซ้อน หรือเป็นรูปแบบที่ออกแบบ แบบก้าวกระโดด เลิศหรูจนเกินไป ให้ดำรงอยู่ได้อย่างกลมกลืนทั้งความเป็นงานศิลปหัตถกรรมและการออกแบบเพื่อสังคมในปัจจุบัน

3.3 ผลงานที่ได้รับการออกแบบและพัฒนาจากการแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ

ผลงานผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบและพัฒนา มีทั้งสิ้น 50 รูปแบบ โดยแยกเป็น เครื่องนุ่งห่ม (ชุดเสื้อผ้าสำหรับเด็ก) จำนวน 25 รูปแบบ และผลิตภัณฑ์กระเป๋า จำนวน 25 รูปแบบ ดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางรูปแบบผลงานผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบและพัฒนา

ตารางที่ 2 (ต่อ) ตารางรูปแบบผลงานผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบและพัฒนา

 13	 14	 15
  16	 17	 18
  19	 20	 21
  22	 23	 24

ตารางที่ 2 (ต่อ) ตารางรูปแบบผลงานผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบและพัฒนา

 25	 1	 2
 3	 4	 5
 6	 7	 8
 9	 10	 11

ตารางที่ 2 (ต่อ) ตารางรูปแบบผลงานผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบและพัฒนา

3.4 สรุปผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อโครงการศึกษาและพัฒนา การนำผ้าฝ้ายทอมือ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์/ ภูมิศึกษา : กลุ่มหมู่บ้านผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน

การสำรวจเพื่อหาความคิดเห็นของประชาชนต่อโครงการฯ ได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษารั้งนี้ จำนวน 350 คน ซึ่งเป็นขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่สามารถสะท้อนให้เห็นข้อมูลเบื้องต้นในประเด็นที่จะศึกษาได้ ทั้งนี้การศึกษามีข้อจำกัดที่ไม่สามารถกำหนดกรอบประชากรในการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Frame) ได้อย่างแน่นอน เนื่องจากประชากรส่วนมากคือ กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้บริโภคประชาชนในท้องถิ่น และผู้สนใจในตัวผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการพัฒนาและออกแบบสร้างสรรค์ ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ฉะนั้นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจึงเป็นไปอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่

1. กลุ่มผู้ผลิต ผลิตภัณฑ์ที่ทำการแปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง จำนวน 25 คน
2. ผู้จำหน่าย ผลิตภัณฑ์ที่ทำการแปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง จำนวน 25 คน
3. กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้บริโภค ประชาชนในท้องถิ่นและผู้สนใจในตัวผลิตภัณฑ์ จำนวน 300 คน

โดยมีการสรุปผลดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างเป็นการศึกษาตัวแปรคุณลักษณะทางประชากรที่สำคัญ ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ เพศ, อายุ, อาชีพหลัก, รายได้ และระดับการศึกษา พบว่า

เพศ: ร้อยละ 72.3 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 27.7 เป็นเพศชาย

อาชีพหลัก: ร้อยละ 45.4 เป็นนักเรียน/นักศึกษา รองลงมาร้อยละ 14.9 และร้อยละ 11.7 เป็นกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพรับข้าราชการ และประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว

อายุ: กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มคนวัยรุ่น (อายุไม่เกิน 25 ปี) ร้อยละ 55.4 รองลงมา คือ กลุ่มวัยกลางคน (อายุ 26-49 ปี) ร้อยละ 34.3 และกลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ 50 ปีขึ้นไป) ร้อยละ 10.3 ตามลำดับ

รายได้: ร้อยละ 55.1 เป็นกลุ่มที่มีรายได้ ไม่เกิน 10,000 บาท/เดือน รองลงมา คือ กลุ่มที่มีรายได้ 10,001-20,000 บาท/เดือน คิดเป็น ร้อยละ 35.4 และกลุ่มที่มีรายได้ 20,001 บาท/เดือนขึ้นไป ร้อยละ 9.5

ระดับการศึกษา: กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 62.9 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี รองลงมาร้อยละ 15.4 และร้อยละ 12.0 จบการศึกษาในมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี

2) ทศนคติต่อผลิตภัณฑ์

การประเมินทัศนคติต่อผลิตภัณฑ์ประกอบด้วยประเด็นในการประเมิน 18 ประเด็น โดยมีประเด็นในการประเมินหลัก 2 ประเด็น คือ ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ และองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเชิงบวกในระดับมากที่สุดต่อผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 4.27$)

โดยประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยสูงสุด คือ ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือสามารถต่อยอดพัฒนารูปแบบและลวดลายในอนาคตได้ ($\bar{X} = 4.41$) รองลงมาอีก 4 อันดับได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือสะท้อนการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ต้นแบบให้มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น ($\bar{X} = 4.37$), ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือมีรูปแบบและการประยุกต์ที่สวยงามและเป็นที่น่าสนใจ / ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือเป็นการใช้เทคนิคภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบเดิมมาใช้ในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ($\bar{X} = 4.35$), ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือสามารถพัฒนาเป็นสินค้า ที่เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้ ($\bar{X} = 4.34$) และผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของความเป็นท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน ($\bar{X} = 4.33$)

ส่วนประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยน้อยที่สุด 3 อันดับคือผ้าฝ้ายทอมือสะท้อนความเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ($\bar{X} = 4.13$), ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือมีลักษณะการใช้ประโยชน์หรือการใช้งานแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิม ($\bar{X} = 4.15$) และผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือเหมาะสมกับการใช้งานในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = 4.16$) โดยประเด็นถึงแม้จะอยู่ 3 อันดับสุดท้าย แต่ยังคงมีทัศนคติเชิงบวกในระดับมากเช่นเดียวกัน

3) ทศนคติต่อราคา (Price) ที่เหมาะสมของผลิตภัณฑ์

จากการศึกษาในประเด็นราคาที่เหมาะสมของผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ใหม่ จำนวน 6 ประเด็น ได้แก่ ราคาต่ำ ราคาสูง ราคาที่ซ้ำ ราคาเฉลี่ย ราคาต้นทุน และราคาสุทธิ พบว่า การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบ ทั้งเครื่องนุ่งห่ม (เสื้อผ้าสำหรับเด็ก) และผลิตภัณฑ์กระเป๋า มีราคาค่อนข้างสูงกว่าราคาต้นทุนที่กำหนด และมีผลงานบางชิ้นที่กลุ่มตัวอย่างให้ราคาที่สูงกว่าราคาต้นทุนสูงมาก ยกตัวอย่าง ชุดสูทเด็กในรูปแบบที่ 1 ที่ใช้ราคาต้นทุน 220 บาท แต่สามารถคิดราคาขายสุทธิได้ 548 บาท และชุดสูทเด็กผู้หญิงในรูปแบบที่ 8 ที่ใช้ราคาต้นทุน 300 บาท แต่สามารถคิดราคาขายสุทธิได้ 600 บาท เป็นต้น ซึ่งโดยภาพรวมแล้วราคาสุทธิที่ได้ จะมีราคาที่สูงกว่าราคาต้นทุนทุกรายการของผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือที่ได้รับการออกแบบ ทำให้ผลงานจากการพัฒนาและออกแบบสามารถส่งเสริมให้เกิดรายได้ที่มากขึ้น ถูกใจผู้บริโภค อีกทั้งยังใช้ทรัพยากรที่มีได้อย่างคุ้มค่าแต่อยู่ภายใต้หลักการพัฒนาและกระบวนการผลิตลักษณะเดิมที่ไม่มีความยุ่งยาก รวมถึงสอดคล้องและตอบโจทย์กับวัตถุประสงค์กับการวิจัยได้เป็นอย่างดี

4) ทศนคติต่อช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) ผลิตภัณฑ์

ในประเด็นนี้เป็นการประเมินทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างต่อช่องทางการจัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ โดยกำหนดให้มีการจัดอันดับ/ลำดับความสำคัญไว้ 3 อันดับ/ลำดับ กล่าวคือ

อันดับที่ 1 : กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 43.4 เลือกสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร, อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี, อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย ลำพูน, ถนนคนเดินจังหวัดลำพูน, แหล่งทอผ้าบ้านดอนหลวง, แหล่งทอผ้าบ้านหนองเงือก งานแต่งสืວดລາຍผ้าฝ้ายทอมือ (ต้นเดือนเมษายน), ขว้มุง, สวนน้ำ The Sun New Center เป็นต้น

อันดับที่ 2: กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ร้อยละ 30.6 เลือกร้านขายของที่ระลึก /ร้านของฝากจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่

อันดับที่ 3 : กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 26.6 เลือกงานแสดงสินค้าระดับประเทศ

5) ทศนคติต่อการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ของผลิตภัณฑ์

ในประเด็นนี้เป็นการสำรวจทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างต่อแนวทางในการส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ซึ่งมีประเด็นการประเมิน 3 ประเด็น กล่าวคือ

5.1) การประเมินอันดับ/ลำดับความสำคัญของช่องทางในการโฆษณาผลิตภัณฑ์ โดยให้เรียงอันดับความสำคัญ 3 อันดับ พบว่า

อันดับที่ 1: กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 42.0 เลือกการโฆษณาผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

อันดับที่ 2: กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ร้อยละ 29.4 เลือกหนังสือพิมพ์รายวันได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์

อันดับที่ 3 : กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 21.1 เลือกหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

5.2) การประเมินอันดับ/ลำดับความสำคัญของประเด็นเนื้อหาที่จะประชาสัมพันธ์ ในประเด็นนี้เป็นการประเมินอันดับ/ลำดับความสำคัญของประเด็นเนื้อหาที่จะประชาสัมพันธ์โดยให้เรียงอันดับความสำคัญ 2 อันดับ พบว่า

อันดับที่ 1: กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 37.7 เลือกเรื่องการสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น

อันดับที่ 2: กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 33.4 เลือกเรื่องประโยชน์ในการใช้งานของผลิตภัณฑ์

5.3) การส่งเสริมทางการตลาด จากการประเมินการกระตุ้นการส่งเสริมให้ผู้บริโภคซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 45.7 ให้ความเห็นว่าควรมีการส่งเสริมในเรื่องการมีสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของแถม รองลงมาร้อยละ 36.3 กลุ่มตัวอย่างเลือกการให้เปอร์เซ็นต์ส่วนลด หากมีมูลค่าการซื้อสินค้าตามยอดที่กำหนด (เช่น ซื้อสินค้าครบ 500 บาทลด 10 เปอร์เซ็นต์) และร้อยละ 14.0 ควรมีระบบการสะสมแต้มในการซื้อสินค้าหรือร้อยละ 4.0 ควรมีบัตรส่วนลดในการซื้อสินค้าในครั้งต่อไป ตามลำดับ

6) ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบ สร้างสรรค์

6.1) ภาพรวมความพึงพอใจของผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ ที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ จากกลุ่มตัวอย่างต่อผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ 350 คน โดยมีคะแนนตั้งแต่ 0 (น้อยที่สุด) - 10 (ระดับมาก) พบว่า ภาพรวมความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ใหม่ อยู่ในระดับมาก (8.23 จากคะแนนความพึงพอใจเต็ม 10 คะแนน)

6.2) ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ ที่กลุ่มตัวอย่าง 350 คน พึงพอใจมากที่สุด 5 อันดับในแต่ละด้าน มีดังต่อไปนี้

6.2.1) ผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่ม (เสื้อผ้าสำหรับเด็ก)

อันดับที่ 1 ชุดคลุมยาว สำหรับเด็กผู้หญิง / รูปแบบที่ 2 / ร้อยละ 19.2 พึงพอใจที่สุด (67 คน)

อันดับที่ 2 ชุดสูทเด็กผู้ชาย (Suit) / รูปแบบที่ 1 / ร้อยละ 15.4 พึงพอใจรองลงมา (54 คน)

อันดับที่ 3 ชุดสูทพร้อมกระโปรง / รูปแบบที่ 16 / ร้อยละ 12.0 พึงพอใจ (42 คน)

อันดับที่ 4 ชุดเอี๊ยมยาว สำหรับเด็กผู้ชาย / รูปแบบที่ 11 / ร้อยละ 8.9 พึงพอใจ (31 คน)

อันดับที่ 5 ชุดคลุมยาว สำหรับเด็กผู้หญิง / รูปแบบที่ 23 / ร้อยละ 7.7 พึงพอใจ (27 คน)

6.2.2) ผลิตภัณฑ์กระเป๋า

อันดับที่ 1 กระเป๋าสะพายข้าง / รูปแบบที่ 16 / ร้อยละ 12.3 พึงพอใจที่สุด (43 คน)

อันดับที่ 2 กระเป๋าถือและสะพายข้าง / รูปแบบที่ 13 / ร้อยละ 11.7 พึงพอใจรองลงมา (41 คน)

อันดับที่ 3 กระเป๋าถือ / รูปแบบที่ 3 / ร้อยละ 8.8 พึงพอใจ (29 คน)

อันดับที่ 4 กระเป๋าถือและสะพายข้าง / รูปแบบที่ 7 / ร้อยละ 6.6
พึงพอใจ (23 คน)

อันดับที่ 5 กระเป๋าถือและสะพายข้าง / รูปแบบที่ 10 / ร้อยละ 4.9
พึงพอใจ (17 คน)

4. อภิปรายผล

ในการศึกษา มีวัตถุประสงค์ต้องการออกแบบและพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์จากการแปรรูปการนำผ้าฝ้ายทอมือมาใช้ประโยชน์ เพื่อเป็นการต่อยอดและพัฒนาผลงานหรือสินค้าให้เกิดความหลากหลาย เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปตามสังคมนิยม สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคและเป็นที่ยอมรับในตลาดในปัจจุบัน ในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือได้สร้างเงื่อนไขขอบเขตในการออกแบบเพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจและตระหนักว่า ผ้าฝ้ายทอมือไม่ว่าจะเป็นผ้าเก่าหรือสวดลายที่ล้าสมัย ถ้าเพิ่มเติมคุณค่า องค์ความรู้จากแนวทางศิลปะและการออกแบบ จะสามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบ แนวทาง และวิธีคิดให้ก่อเกิดการต่อยอดและสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ ได้เสมอ โดยได้นำเอาผ้าฝ้ายทอมือ (ผ้าผืนหรือผ้าเมตร) ที่ไม่ได้รับความนิยมในปัจจุบันกลับมาใช้ประยุกต์ออกแบบสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มคุณค่าจากสิ่งเดิมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ และเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการแปรรูป รวมถึงการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ไม่ได้มุ่งเน้นเป็นการออกแบบ แบบก้าวกระโดดหรือมีความยุ่งยากซับซ้อนเกินไป แต่มีความประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านและคนในชุมชนบ้านดอนหลวงผู้ที่ประกอบอาชีพทำงานหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือและแปรรูปผลิตภัณฑ์สามารถเข้าใจและทำการออกแบบ สร้างต้นแบบได้อย่างง่ายและเหมาะสม โดยเน้นถึงการออกแบบต่อยอดจากการตัดเย็บให้เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ แตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ในท้องตลาด อีกทั้งยังสามารถต่อยอดผลงานด้วยตนเองและมีความเหมาะสมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน

จากแนวทางที่กล่าวข้างต้นได้ทำการสำรวจ และการสัมภาษณ์ตามแผนการดำเนินงานวิจัย แต่ผลจากการสำรวจ กลับได้ผลตอบรับที่ก่อให้เกิดปัญหา และส่งผล

ถึงคำตอบและเหตุผล ว่าทำไมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ ในชุมชนถึงยังไม่พัฒนาและเติบโตไปในทิศทางที่ควรจะเป็น ทั้งที่ชุมชนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีศักยภาพ มีความสามารถและมียอดความรู้ทางศิลปหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ นั้นส่งผลกระทบอย่างช้าๆ และเนิ่นนาน จนทุกวันนี้กลายเป็นปัญหาที่ยากต่อการแก้ไขในการปรับทัศนคติของคนในชุมชน ซึ่งสามารถตอบโจทย์ปัญหาได้จากสภาพความเป็นจริงงาน “แต่งสี อดตาย ผ้าฝ้ายดอนหลวง” ในทุกๆ ปี จะเห็นได้ว่ารูปแบบ การพัฒนาแทบไม่มีความน่าสนใจ มีการสร้างผลงานซ้ำๆ กัน คัดลอกกัน จนรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ต้องการนำเสนอและจำหน่าย แทบไม่มีผลงานอะไรที่แปลกใหม่ น่าสนใจหรือดึงดูด โดยผลจากการลงพื้นที่พบว่ากลุ่มผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ และผู้จำหน่ายสินค้าจากผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง บางกลุ่ม (มีจำนวนมาก) ที่ไม่มีความประสงค์จะพัฒนาและต่อยอดในการออกแบบ โดยให้เหตุผลว่า มันเยอะมากแล้ว ไม่อยากจะทำอีกแล้ว, ไม่สนใจที่จะแปรรูปสินค้าภายในร้านมีเยอะมากมายอยู่แล้ว, ไม่สนใจจะทำ (มีผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มากกว่าครึ่งไม่สนใจที่จะพัฒนาสินค้า), ไม่คิดจะแปรรูปสินค้าอีกแล้ว เนื่องจากมีร้านที่ขายสินค้าหลากหลายอยู่แล้ว จึงไม่มีความคิดจะแปรรูป เป็นต้น จากเหตุผลดังกล่าวทำให้สามารถสรุปถึงเหตุผล และปัญหาได้ว่าเพราะเหตุใด การพัฒนารูปแบบและต่อยอดในชุมชนผ้าฝ้ายดอนหลวง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน ถึงมีการพัฒนาที่ค่อนข้างช้าและไม่ทันทั่วถึงต่อยุคสมัย สาเหตุหลักเป็นเพราะมีกลุ่มผู้ผลิตและผู้จำหน่ายส่วนหนึ่งในชุมชน ไม่อยากรับการพัฒนา ไม่เปิดใจรับข้อมูลใหม่ๆ เนื่องจากมองว่าเป็นภาระ มีความยุ่งยาก และไม่สามารถทำได้ จึงทำการสร้างผลงานออกมาในรูปแบบเดิมๆ ด้วยความชำนาญและไม่อยากเปลี่ยนแปลงแนวทางจากการทำงานแบบที่ผ่านมา จากปัญหาดังกล่าว จึงต้องการทำการออกแบบผลงานให้เกิดความน่าสนใจ เป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ส่งเสริมและผลักดันให้กลุ่มคนดังกล่าวที่ไม่อยากทำการพัฒนาเห็นถึงความสำคัญต่อแนวทางของศิลปะและการออกแบบ เพื่อใช้ในการพัฒนาและต่อยอดของผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะทำให้ร้านค้าสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพัฒนาศักยภาพชุมชนได้ในอนาคต

จากการดำเนินงานวิจัย ได้ผลลัพธ์ทางการศึกษาคือ

1. รูปแบบการแปรรูปของผลิตภัณฑ์เดิมจากผ้าฝ้ายทอมือ ที่มีการแปรรูปมากที่สุดและแนวทาง การสร้างสรรค์ที่สามารถส่งเสริมต่อยอดให้เกิดรูปแบบใหม่ได้ ได้แก่ ชุดเครื่องนุ่งห่ม โดยคิดเป็น 42.9 % จากการสัมภาษณ์ และ 37.66 % จากการสำรวจ และกระเป๋าผ้าฝ้าย หรือกระเป๋าถือสตรี 10.5 % จากการสัมภาษณ์ และ 10.76 % จากการสำรวจ

2. ผลิตภัณฑ์ที่มีความน่าสนใจที่ควรนำมาต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Idea Development) จากผ้าฝ้ายทอมือได้แก่ เสื้อผ้าเด็ก, ชุดแฟชั่นเด็ก และ กระเป๋าผ้าฝ้าย

จากการสำรวจเห็นได้ว่าทิศทางความต้องการผลิตภัณฑ์ มุ่งเน้นในกลุ่มของเครื่องนุ่งห่ม เนื่องจากลักษณะการแปรรูปจากผ้าที่ต้องใช้เทคนิคการตัดเย็บ และสามารถแสดงถึงความงดงามที่เกิดจากผ้าฝ้ายทอมือได้อย่างชัดเจนที่สุด โดยในการพัฒนามุ่งเน้นไปยังกลุ่มเสื้อผ้าเด็ก เนื่องจากรูปแบบของเสื้อผ้าของกลุ่มผู้ใหญ่ มีทิศทางที่คงตัว และทำการผลิตจำนวนมาก ทำให้ทางเลือกในการสร้างสรรค์ มุ่งประเด็นไปยังกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นเด็ก เพื่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้เกิดความแตกต่าง แยกแขนงออกไป โดยแนวทางในการต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์คือ เน้นรูปแบบที่ทันสมัย เป็นที่นิยมชื่นชอบ เพื่อให้รูปแบบมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยได้อย่างเหมาะสม และเป็นที่ต้องการของกลุ่มผู้บริโภค แต่ใช้วัสดุผ้าฝ้ายทอมือเป็นวัสดุหลักในการออกแบบและแปรรูปเป็นสำคัญ

5. ข้อเสนอแนะเพื่องานวิจัยในอนาคต

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือ ดังนี้

1. การทดลองออกแบบและพัฒนาผลงานโดยไม่ต้องอ้างอิงชุมชนและเศรษฐกิจ ให้ใช้หลักการออกแบบทางอุตสาหกรรมและหลักการทางเทคโนโลยี อุตสาหกรรมในปัจจุบันมาแปรรูปผ้าฝ้ายให้เกิดเป็นวัสดุใหม่ๆ เช่นการอัดขึ้นรูปให้เป็นแผ่นและมีความหนาเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบที่มีโครงสร้าง เช่น เครื่องเรือน

หรือการนำเอาผ้าฝ้ายหลากหลายแบบมาเข้าสู่ระบบเทคนิคการออกแบบแปรรูปวัสดุ แบบ Non-Woven (การแปรรูปผ้าแบบไม่ถักไม่ทอ) ให้ผ้าเกิดการสลับสีและลวดลายกลายเป็นผืนเดียวกันโดยใช้วัสดุทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งเทคนิคที่กล่าวมานี้จึงสามารถเป็นตัวอย่างในการคิดค้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ในอนาคตได้อย่างหลากหลายและน่าสนใจ

2. การนำเอาหลักการทางนวัตกรรมสิ่งทอ (สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ) หรือหลักการทางวิทยาศาสตร์เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบกับผ้าฝ้ายทอมือให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางคุณสมบัติ ให้ได้ ผลงานทางหัตถอุตสาหกรรมที่มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เช่น

2.1 การพัฒนาเส้นใยฝ้ายให้มีคุณสมบัติยับยั้งแบคทีเรีย โดยใช้ใยฝ้ายผสมสารนาโน และ สังกะสี เป็นการผสมแล้วฉีดเข้าสู่เส้นใย โดยมีคุณสมบัติยับยั้งเชื้อโรค³

2.2 การพัฒนาเส้นใยฝ้ายให้มีคุณสมบัติยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์โดยใช้โลหะเงิน ในการหยุดยั้งและทำลายเชื้อจุลินทรีย์ ซึ่งฤทธิ์ในการทำลายเชื้อจุลินทรีย์ของโลหะเงินจะไม่มีผลกระทบต่อเซลล์ของมนุษย์ ด้วยประสิทธิภาพของโลหะเงินจึงทำให้นักวิจัยของสถาบันวิจัยโลหะและวัสดุ (จุฬาฯ)⁴ ได้คิดค้นและพัฒนา นวัตกรรมสิ่งทอที่มีสมบัติยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ ด้วยเทคนิคที่ง่ายและสามารถทำได้รวดเร็วภายในขั้นตอนเดียวโดยการสร้างอนุภาคเงินที่มีขนาดเล็กระดับนาโนที่สามารถแทรกซึมเข้าไปในเส้นใยสิ่งทอและมีความคงทนต่อการซัก เรียกว่านวัตกรรมนาโนซิลเวอร์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า เส้นใยชนิดต่างๆ ได้แก่ ฝ้ายไหม ไนล่อน อะคริลิก เมื่อผ่านการตกแต่งด้วยอนุภาคเงิน และผ่านการซักที่เทียบกับการซักด้วยมือ 20 ครั้งแล้ว สามารถยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ E.Coli และ Staphylococcus aureus ได้ถึง 100 เปอร์เซ็นต์

³ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมหรือข้อเสนอแนะโดย บริษัทเอเชียไฟเบอร์ จำกัด (มหาชน)

⁴ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมที่ สถาบันวิจัยโลหะและวัสดุ ร่วมกับสถาบันทรัพยากรเส้นทางปัญญาแห่งจุฬาฯ และสำนักงานพัฒนานวัตกรรมแห่งชาติ สถาบันทรัพยากรเส้นทางปัญญา จุฬาฯ โทรศัพท์ 0 2218 2895-6

2.3 การพัฒนาเส้นใยฝ้ายผสมผงถ่านกัมมันต์จากเปลือกแมคคาเดเมีย⁵ เมื่อทำการผสมกันแล้วจะมีความสามารถแผ่รังสีได้ดี จะทำให้เกิดความอุ่นอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากเนื้อผ้าได้ทำการดูดความร้อนจากร่างกายแล้วส่งต่อความร้อนจากเม็ดแมคคาเดเมีย⁵

2.4 การพัฒนาผ้าฝ้ายทอมือ ด้วยเทคนิค Coating (คือการเคลือบปิดผิวภายนอกเพื่อให้เกิดความแข็งแรงของโครงสร้างเพิ่มขึ้น และ Lamination (การใช้สีสกรีนลอย เคลือบเป็นชั้นๆ ภายในของผ้า เพื่อให้เกิดคุณสมบัติที่ทนทาน แข็งแรงขึ้นและกันน้ำได้⁶

3. เพื่อให้ใช้เป็นข้อมูล สืบค้นและแนวทางในการศึกษา การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมจากการนำผ้าฝ้ายทอมือ มาแปรรูปให้เกิดเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ รูปแบบและสินค้าใหม่ๆ ให้เป็นกรณีศึกษาในการที่จะนำเอาวัสดุที่มีอยู่ในชุมชนและท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง มาออกแบบและประยุกต์การใช้วัสดุร่วมกันให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่น่าสนใจ โดยยังคงมีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น รวมถึงการสร้างโอกาสส่งเสริมและเพิ่มรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

4. ควรมีการศึกษาแนวทางในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมให้มีความหลากหลายในการออกแบบมากยิ่งขึ้น มีการใช้หลักการหรือทฤษฎีในการออกแบบ เช่น แรงบันดาลใจหรือแนวความคิดใหม่ๆ เพื่อนำเข้าสู่การออกแบบสร้างสรรค์ให้สามารถใช้งานและรองรับความต้องการในสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง

⁵ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมที่ รองศาสตราจารย์ ดร.จิตต์ลัดดา ศักดาภิพาณิชย์ ภาควิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยโครงการนี้เป็นการพัฒนาเส้นใยด้วยผงถ่านกัมมันต์จากเปลือกแมคคาเดเมีย เส้นใยที่ผสมอนุภาคผงถ่านกัมมันต์นี้ สามารถแผ่รังสีฟาร์-อินฟราเรดได้ ซึ่งแนวทางการแพทย์อ้างว่าเป็นรังสีที่มีในสิ่งมีชีวิต รังสีนี้เป็นรังสีความร้อนช่วยในการไหลเวียนของโลหิต ดังนั้นเส้นใยที่ได้นี้จึงเป็นเส้นใยเพื่อสุขภาพ

⁶ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมที่ หสน.ธนไพศาล เป็นการพัฒนาผ้าฝ้ายทอมือของ ศูนย์ศิลปาชีพระหว่างประเทศ (ศศป.) ด้วยเทคนิคการตกแต่งสำเร็จ ด้วยการเคลือบและการลามิเนต ทำให้ผ้าเกิดคุณสมบัติพิเศษ เช่น สะท้อนน้ำ กันเปื้อน เป็นต้น

ในปัจจุบันให้มากยิ่งขึ้น รวมถึงการนำเอาลักษณะ เทคนิค และภูมิปัญญาต่างๆ ในการวิจัยไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ ที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ มีความแปลกใหม่และเป็นที่ต้องการในตลาดมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ชุมชนสามารถที่จะผลิตผลงานได้อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมอาชีพงานทางหัตถกรรม รวมถึงสร้างรายได้อีกด้วย

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. 2548. **รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
- คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ(กอ.นตผ.). 2545. **ผลิตภัณฑ์ผ้าภูมิปัญญาไทย**. โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ : สำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ แห่งชาติ.
- ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา. 2557. **การสร้างภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์เพื่อกำหนดแนวคิดการออกแบบ**. กรุงเทพฯ : ศิลปกรรมสาร ปีที่ 9 ฉบับที่ 1. คณะศิลปกรรม-ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นวลน้อย บุญวงศ์. 2539. **การออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- วรัญญู อัสวพุทธิ. 2549. **พัฒนาการด้านการผลิตและการจัดการตลาดของเครื่องประดับเงินเมียนมา กรณีศึกษา บ้านห้วยสะนาว ตำบลปากกลาง อำเภอบัว จังหวัดน่าน**. ภาคนิพนธ์วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. 2548. **THEORY AND CONCEPT OF DESIGN หลักการและแนวคิดการออกแบบ**. กรุงเทพฯ : Idesign Publishing.

ออกแบบป้ายสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสาร การโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส

Signage Design for Manners in Communication on BTS Skytrain

กิตติพงษ์ ฐิธวรรณวงศ์¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและออกแบบป้ายสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส ให้มีศักยภาพทางการสื่อสารที่ถูกต้องและตรงประเด็น โดยแบ่งขั้นตอนเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนศึกษาป้ายสัญลักษณ์และออกแบบป้ายสัญลักษณ์บนรถไฟฟ้า บี ที เอส จำนวน 3 รูปแบบที่แตกต่างกัน ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนประเมินผลโดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยนำผลงานออกแบบป้ายสัญลักษณ์ผ่านการประเมินผลจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อรวบรวมความคิดเห็นปรับปรุงและแก้ไขผลงานออกแบบทั้ง 3 แบบ และขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนประเมินผล โดยกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยนำผลงานที่ปรับปรุงตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ แล้วส่งต่อไปยังกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คนที่มีการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส เป็นประจำ เพื่อคัดเลือกผลงานออกแบบที่กลุ่มตัวอย่างพึงพอใจ

ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านให้ความคิดเห็นต่อผลงานออกแบบแตกต่างกัน และคัดเลือกผลงานออกแบบแตกต่างกันด้วย สำหรับผลการประเมินจากกลุ่มตัวอย่าง ให้คะแนนความพึงพอใจที่มีต่อผลงานออกแบบป้ายสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส อย่างเป็นเอกฉันท์ และมีความคิดเห็นเพิ่มเติมบางส่วน ผู้วิจัยจึงนำความคิดเห็นเหล่านี้ไปปรับปรุงผลงานต่อไป

คำสำคัญ: ป้ายสัญลักษณ์, สื่อสารมารยาท, รถไฟฟ้า บี ที เอส

¹ นักศึกษาปริญญาโท ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

This research aim to study and design signage for manners in communication on BTS Skytrain with good potential and result. The study method was divided in three stages:

- 1) A study about sky train signage and design BTS Skytrain signage for 3 format
- 2) Evaluated by 3 advisors for conclusion and develop the design
- 3) Evaluated by 100 consumer who always get in BTS Skytrain, select the most satisfied design

The research shows that all advisors have conclusion in different way and select different design. The conclusions from consumer selected the most satisfied design is clear, and make some comments. Researcher will develop the design from comments for more usable.

Keyword: Signage, Manner communication, BTS Skytrain

บทนำ

กรุงเทพมหานครฯ เป็นเมืองหลวงของประเทศไทยที่มีประชากรอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่น มีจำนวนประชากรกว่า 8 ล้านคน เป็นจังหวัดที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในระหว่างปี พ.ศ. 2543-2553 มีอัตราการเพิ่มของประชากรสูงสุดในอัตราร้อยละ 2.61 (กลุ่มสถิติประชากร สำนักสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554, น.30-33) และเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการบริหารประเทศ จึงจำเป็นต้องมีระบบสาธารณูปโภคและการบริการสาธารณะที่สามารถรองรับกับความต้องการของประชากรที่เพิ่มมากขึ้น จากประเด็นดังกล่าวทำให้ปัญหาการจราจรจึงเป็นหนึ่งในประเด็นที่มีความสำคัญ จึงมีการพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะ อาทิ รถไฟฟ้า บี ที เอส เพื่อเชื่อมต่อของการเดินทางจากชานเมืองมาสู่ใจกลางเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ และลดปัญหาการจราจรให้มากที่สุด (ณัฐพล เทียวพานิช, 2553, น.1)

ผู้ใช้บริการรถไฟฟ้า บี ที เอส มีความหลากหลายและแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติ ภาษาและวัฒนธรรม ทำให้บางครั้งผู้ใช้บริการมีความเข้าใจที่ผิด หรือไม่ทราบถึงกฎระเบียบ มารยาท รวมทั้งข้อควรปฏิบัติในการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส อาทิ การยืนพิงเสา การนั่งหรือยืนขวางทางเดิน การนั่งไม่เผื่อแผ่ผู้อื่น การพูดคุยเสียงดัง ดังนั้นในการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส จึงควรมีมารยาทและข้อปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้ผู้ใช้บริการตระหนักถึงสิทธิส่วนบุคคล ไม่ละเมิดความเป็นส่วนตัวของบุคคลอื่น และเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการเดินทาง

การสื่อสารผ่านภาพสัญลักษณ์ที่ถือเป็นภาษาสากล จึงอาจเป็นสื่อกลางที่จะช่วยให้ผู้ใช้บริการทุกคนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้รับทราบข้อควรปฏิบัติและมารยาทเบื้องต้นบนรถไฟฟ้า บี ที เอส อย่างถูกต้อง และจะเป็นต้นแบบให้ระบบบริการสาธารณะอื่นได้นำไปประยุกต์ใช้ในการประชาสัมพันธ์ หรือเป็นแนวทางให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการออกแบบป้ายสัญลักษณ์สำหรับผู้ใช้บริการรถไฟฟ้า บี ที เอส
2. เพื่อออกแบบป้ายสัญลักษณ์ที่เพิ่มศักยภาพทางการสื่อสารมารยาทในการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส
3. เพื่อประเมินการรับรู้ของผู้ใช้บริการรถไฟฟ้า บี ที เอส ที่มีต่อป้ายสัญลักษณ์อย่างถูกต้องและตรงประเด็น

ขอบเขตของการวิจัย

1. ป้ายสัญลักษณ์ชุดนี้ใช้สื่อสารเกี่ยวกับมารยาทในการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส
2. พื้นที่ใช้งานชุดป้ายสัญลักษณ์จะใช้งานบริเวณขึ้นขยับตัว ขึ้นชานชาลา และภายในขบวนรถไฟฟ้า บี ที เอส
3. กลุ่มเป้าหมายจะเป็นกลุ่มผู้ใช้บริการรถไฟฟ้า บี ที เอส ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

ขั้นตอนการวิจัย

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร จากงานวิจัย เอกสาร ทฤษฎี และสัมภาษณ์ เกี่ยวกับป้ายสัญลักษณ์ การออกแบบ องค์ประกอบศิลป์ การรับรู้ ของมนุษย์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และสังเคราะห์
3. นำผลจากการสังเคราะห์มาออกแบบชุดป้ายสัญลักษณ์
4. นำชุดป้ายสัญลักษณ์เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบกราฟิก และรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ
5. ปรับปรุงและแก้ไขผลงานชุดป้ายสัญลักษณ์
6. นำชุดป้ายสัญลักษณ์ไปประเมินการรับรู้ต่อกลุ่มตัวอย่าง เพื่อประเมินผล ทดสอบความพึงพอใจ และรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง
7. สรุปและอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลป้ายสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสาร การโดยสารรถไฟฟ้าบีทีเอส คือ ตารางสรุปรวมประเด็นที่น่าสนใจของป้าย สัญลักษณ์บนรถไฟฟ้า บีทีเอส และรถไฟฟ้าในต่างประเทศ
2. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลงานการออกแบบป้ายสัญลักษณ์ เพื่อการสื่อสารการโดยสารรถไฟฟ้า บีทีเอส สำหรับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
3. เครื่องมือที่ใช้ในการคัดเลือกป้ายสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารการโดยสาร รถไฟฟ้า บีทีเอส สำหรับกลุ่มเป้าหมาย

ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับป้ายสัญลักษณ์

ในปัจจุบันป้ายสัญลักษณ์บนรถไฟฟ้า บีทีเอส จะใช้สื่อสารข้อปฏิบัติ ข้อควรระวัง และข้อห้าม อาทิ ป้ายที่นั่งสำรองสำหรับพระภิกษุ ป้ายระวังช่องว่าง ระหว่างขานขาลา และป้ายห้ามรับประทานอาหาร เป็นต้น แต่ไม่ปรากฏป้าย สัญลักษณ์ที่สื่อสารมารยาทการโดยสารรถไฟฟ้า โดยผู้วิจัยวิเคราะห์รูปแบบของ ป้ายสัญลักษณ์ที่ใช้งานในระบบรถไฟฟ้า บีทีเอส แล้วพบว่า มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. **สัญลักษณ์ภาพ** ลดทอนจากความเป็นจริง แต่อยู่ในระดับที่เข้าใจง่าย

2. **สี** มีการใช้งานอยู่สองประเภท คือ พื้นเหลือง/ภาพดำ เป็นการใช้งานป้ายเตือนอันตรายที่อาจเกิดขึ้นและเป็นภัยต่อร่างกายของผู้โดยสาร อาทิ ระวางประตูหนีบมือ ห้ามยืนพิงประตู และอีกประเภทหนึ่งคือ พื้นน้ำเงิน/ภาพขาว เป็นการใช้งานป้ายเตือนทั่วไป อาทิ ห้ามรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม ห้ามสูบบุหรี่ เป็นต้น

3. **รูปทรง** เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้งตำแหน่งติดตั้งอยู่ในระดับสายตา ขนาดประมาณ 14x8 ซม. ติดบริเวณประตูเข้าออกขบวนและเหนือที่นั่ง ในระดับประมาณ 170 ซม. จากพื้น

ภาพที่ 1 ตัวอย่างป้ายสัญลักษณ์บนรถไฟฟ้า บี ที เอส (ผู้วิจัย, 24 เม.ย. 2559)

ภาพที่ 2 แสดงตำแหน่งติดตั้งป้ายสัญลักษณ์บนรถไฟฟ้า บี ที เอส (ผู้วิจัย, 24 เม.ย. 2559)

ผู้วิจัยนำผลการศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ บนอินเทอร์เน็ต อาทิ บทความ “10 มารยาทการใช้รถไฟฟ้าในสังคมหมู่” โดย siamnewsboy หรือ บทความ “10พฤติกรรมสุดยี้บน BTS” ใน www.toptenthailand.com หรือ “นิสัยที่น่ารังเกียจหรือน่ารำคาญตอนใช้บริการของรถไฟฟ้า (ของคนญี่ปุ่น) ตอน 1 และ 2” โดย Mr.Sugoi เป็นต้น รวบรวมเป็นข้อมูลที่จะนำมาใช้ออกแบบป้ายสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ปัญหาที่ผู้ใช้บริการรถไฟฟ้า บี ที เอส สะท้อนออกมานั้น ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยจึงคัดเลือกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมารยาทการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส ที่น่าสนใจมาดังนี้

1. ไม่ยืนบังประตูรถไฟฟ้า
2. ไม่ยืนพิงเสา
3. ไม่นั่งขวางที่นั่ง
4. ไม่นั่งบนพื้น
5. ไม่ทิ้งขยะบนรถไฟฟ้า
6. ไม่ฟังเพลงเสียงดัง
7. ไม่โห่หว่งหรือรบกวนรถไฟฟ้า
8. ไม่พลอดรักบนรถไฟฟ้า
9. ไม่ใช้สิ่งของบังประตูรถไฟฟ้า
10. ไม่คุยโทรศัพท์เสียงดัง
11. ให้ทางผู้โดยสารด้านในออกมาก่อน
12. กรุณาเข้าแถวให้เป็นระเบียบ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้แสดงตัวอย่างป้ายสัญลักษณ์รูปแบบอื่นๆ ในระบบโดยสารรถไฟฟ้าต่างประเทศ พร้อมด้วยผลการวิเคราะห์ไว้ด้านล่างของภาพ ดังนี้

ภาพที่ 3 ป้ายสัญลักษณ์เพื่อที่นั่งในประเทศญี่ปุ่น จาก “Things to Consider When Riding the Subway”, สืบค้น 9 สิงหาคม 2558, จาก <http://www.tokyo-metro.jp/en/tips/considerations/index.html> โดย Tokyo Metro. (ม.ป.ป.).

วัตถุประสงค์ โปรดเอื้อเฟื้อที่นั่งแก่คนชรา สตรีมีครรภ์ สตรีที่มีเด็กทารก และผู้ป่วย
สถานที่พบ ประเทศญี่ปุ่น

บทวิเคราะห์ ป้ายแจ้งว่าเป็นที่นั่งพิเศษแก่คนชรา หญิงตั้งครรภ์ และคนพิการ มีรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามแนวนอน ใช้โทนสีตรงข้ามแต่ลดความรุนแรงของสีลงเป็นสีส้มน้ำเงินอ่อน โดยใช้สีส้มน้ำเงินเป็นจุดเด่นของภาพ ทำให้เป็นรูป คนชรา หญิงตั้งครรภ์ และคนพิการเป็นจุดสนใจอย่างชัดเจน ภาพที่ใช้ในการสื่อความหมายค่อนข้างไปทางนามธรรมและใช้ตัวอักษรในการบรรยายเพิ่มเติม

ภาพที่ 4 ป้ายสัญลักษณ์แจ้งข้อปฏิบัติและข้อควรระวังในการโดยสารรถไฟฟ้าในประเทศสเปน
จาก "Madrid's Metro Signs... lost in transition?", สืบค้น 9 สิงหาคม 2558,
จาก <http://www.theladytravels.com/madridmetrosigns/> โดย The Lady Herself. 2012.

วัตถุประสงค์ แจ้งข้อปฏิบัติและข้อควรระวังในการโดยสารรถไฟฟ้า
สถานที่พบ ประเทศสเปน

บทวิเคราะห์ ป้ายแจ้งเตือนให้ระมัดระวังขณะใช้บริการรถไฟฟ้า มีรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามแนวตั้งเกือบจะเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส เลือกใช้สีเขียว สีขาวและสีดำเป็นหลัก โดยใช้สีแดงเป็นจุดเด่นของภาพในลักษณะการห้าม จุดที่ต้องระวัง จะใช้พื้นหลังเป็นสีดำและตัวบุคคลเป็นสีขาว ภาพส่วนอื่นจะใช้สีเขียว ทำให้เห็นภาพผู้ให้บริการเป็นจุดสนใจของป้ายอย่างชัดเจน และการใช้สีแดงบนพื้นหลังสีดำ ทำให้สีแดงมีความเด่นชัดขึ้นมาก ภาพที่ใช้ในการสื่อความหมายเป็นภาพนามธรรมแต่ทำให้เข้าใจความหมายได้ง่ายขึ้น เพราะมีการแสดงสภาพแวดล้อมเพิ่มเติมเข้ามาด้วย ป้ายสัญลักษณ์นี้ไม่ใช้ตัวอักษรอธิบายใต้ภาพ

ภาพที่ 5 ป้ายสัญลักษณ์แจ้งข้อปฏิบัติและข้อควรระวังในการโดยสารรถไฟฟ้าในประเทกรีก

จาก "Restaurant of first accusation" สืบค้น 9 สิงหาคม 2558,

จาก <https://lambdaphage.wordpress.com/tag/athens-metro/> โดย Lambda Phage. 2009.

วัตถุประสงค์ แจ้งข้อปฏิบัติและข้อควรระวังในการโดยสารรถไฟฟ้า

สถานที่พบ ประเทศกรีก

บทวิเคราะห์ ป้ายแจ้งเตือนให้ระมัดระวังขณะใช้บริการรถไฟฟ้า มีรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามแนวนั่ง เลือกใช้สีแดง สีเหลืองและสีดำเป็นหลัก มีพื้นหลังของภาพเป็นสีขาว โดยใช้วงกลมสีเหลืองเป็นจุดเด่นของภาพในลักษณะการเตือนจุดที่ต้องระวัง สีขาวทำให้เห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น แต่ในการทางกลับกันระดับความแรงในการเตือนจะเบากว่าการใช้พื้นหลังสีเหลือง สีของภาพใช้โทนขาวดำ ทำให้สามารถแยกแยะวัตถุต่างๆ ได้ง่ายขึ้น ภาพที่ใช้ในการสื่อความหมายเป็นภาพนามธรรม แต่ทำให้เข้าใจความหมายได้ง่ายขึ้นเพราะมีการแสดงสภาพแวดล้อมเพิ่มเติมเข้ามาด้วย

ภาพที่ 6 ป้ายสัญลักษณ์แจ้งข้อปฏิบัติและข้อควรระวังในการโดยสารรถไฟฟ้าในประเทศฝรั่งเศส

จาก "Warning sign in Paris Subway", สืบค้น 9 สิงหาคม 2558,

จาก <http://untourscafe.com/photo/warning-sign-in-paris-subway?context=latest> โดย David Moore. 2009.

วัตถุประสงค์ แจ้งข้อปฏิบัติและข้อควรระวังในการโดยสารรถไฟฟ้า

สถานที่พบ ประเทศฝรั่งเศส

บทวิเคราะห์ ป้ายแจ้งเตือนให้ระมัดระวังประตูหนีมือ มีรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามแนวตั้ง เลือกใช้ สีแดง สีน้ำเงินและสีเหลืองเป็นหลัก โดยใช้ตัวอักษรบนแถบสีแดงเป็นจุดเด่นของภาพ มีข้อความในลักษณะการกล่าวตักเตือน เป็นการให้ความสำคัญกับข้อความมากกว่าภาพ คล้ายกับว่าภาพเป็นเพียงภาพประกอบเท่านั้น ไม่มีบทบาทเหมือนป้ายสัญลักษณ์ปกติ ภาพที่ใช้มีลักษณะเป็นการเตือนโดยใช้กระต่ายแทนภาพคน แสดงท่าทางคล้ายกับเป็นคนใช้บริการรถไฟฟ้า ทำให้ลดความตึงเครียดของภาพลง แต่ยังแสดงให้เห็นอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น

ภาพที่ 7 สื่อสิ่งพิมพ์ที่สื่อสารมารยาทการโดยสารรถไฟฟ้าในประเทศสหรัฐอเมริกา จาก "Emotionally intelligent subway signage", สืบค้น 9 สิงหาคม 2558, จาก <http://www.danpink.com/2009/11/emotionally-intelligent-subway-signage/> โดย Daniel H. Pink. (ม.ป.ป.).

วัตถุประสงค์ สื่อสารมารยาทการโดยสารรถไฟฟ้า

สถานที่พบ ประเทศสหรัฐอเมริกา

บทวิเคราะห์ ป้ายแจ้งเตือนมารยาทการใช้บริการรถไฟฟ้า มีรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามแนวตั้ง ใช้สีเทากับสีขาวเป็นสีหลักของภาพ โดยใช้สีแดงเป็นจุดเด่นของภาพ สีขาวเป็นพื้นหลัง ทำให้เห็นภาพผู้ไม่ประพฤติดามมารยาทเป็นจุดสนใจของป้ายอย่างชัดเจน ถึงแม้ว่ากราฟิกที่แทนตัวคนจะลดทอนจากความเป็นจริง แต่ภาพสามารถสื่อความหมายได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง เพราะมีการแสดงสภาพแวดล้อมเพิ่มเติมเข้ามา ทำให้เข้าใจความหมายได้ง่ายขึ้น

ภาพที่ 8 สื่อสิ่งพิมพ์ที่สื่อสารมารยาทการโดยสารรถไฟฟ้าในประเทศญี่ปุ่น ระหว่างปี พ.ศ.2551-2553 จาก "36 Iconic Tokyo Metro Subway Manner Poster 2008-2010", สืบค้น 9 สิงหาคม 2558, จาก <http://gakuran.com/36-iconic-tokyo-metro-subway-manner-posters-2008-2010> โดย Michael Gakuran. 2012.

วัตถุประสงค์ สื่อสารมารยาทการโดยสารรถไฟฟ้า

สถานที่พบ ประเทศญี่ปุ่น

บทวิเคราะห์ ป้ายแจ้งเตือนมารยาทการให้บริการรถไฟฟ้า มีรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามแนวนั่ง ใช้สีเหลืองกับสีขาวเป็นสีหลักของภาพ โดยใช้สีขาวเป็นจุดเด่นของภาพและสีเหลืองเป็นพื้นหลัง ส่วนอื่นๆ จะใช้สีเทาหรือลวดลายเล็กๆ ทำให้เห็นภาพผู้ไม่ประพฤติตามมารยาทเป็นจุดสนใจของป้ายอย่างชัดเจน ภาพที่ใช้ในการสื่อความหมายเกือบเหมือนจริง ทำให้เข้าใจความหมายได้ง่ายขึ้น และมีคำบรรยายที่สื่อความหมายในเชิงบวก

ภาพที่ 9 สื่อสิ่งพิมพ์ที่สื่อสารมารยาทการโดยสารรถไฟฟ้าในประเทศญี่ปุ่น ระหว่างปี พ.ศ.2556-2557 จาก "Mind Your Metro Manners", สืบค้น 9 สิงหาคม 2558, จาก <https://travelbetweenthepages.com/2013/11/05/mind-your-metro-manners/> โดย Travel Between The Pages. 2013.

วัตถุประสงค์ สื่อสารมารยาทการโดยสารรถไฟฟ้า

สถานที่พบ ประเทศญี่ปุ่น

บทวิเคราะห์ ป้ายสื่อสารมารยาทการโดยสารรถไฟฟ้ามีรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามแนวตั้ง ใช้สีที่หลากหลาย เป็นคู่ตรงข้ามกัน และใช้สีไม่รุนแรง เน้นในเรื่องของการรณรงค์มากกว่าการแจ้งเตือนหรือโน้มน้าวเชิงสั่งการ การสื่อสารเน้นเข้าถึงอารมณ์ผู้โดยสารด้วยลายการ์ตูนที่น่ารัก ใช้รูปทรงของหัวใจเป็นกรอบภาพ ทำให้รู้สึกนุ่มนวลและน่ามองมากขึ้น ความหมายของป้ายสัญลักษณ์มีทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ เน้นภาพประกอบที่ใหญ่ชัดเจน ถึงแม้ว่าภาพที่ใช้มีลักษณะเป็นการดูแต่ยังสื่อความหมายได้เหมือนจริง

สรุปผลการวิเคราะห์ป้ายสัญลักษณ์

ผู้วิจัยได้สรุปรวมประเด็นที่น่าสนใจของป้ายสัญลักษณ์บนรถไฟฟ้า บี ที เอส และป้ายสัญลักษณ์ในระบบรถไฟฟ้าต่างประเทศไว้ในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางสรุปรวมประเด็นที่น่าสนใจของป้ายสัญลักษณ์บนรถไฟฟ้า บี ที เอส และ
ป้ายสัญลักษณ์ในระบบรถไฟฟ้าต่างประเทศ

	ไทย	ญี่ปุ่น (ภาพที่ 3)	สเปน	กรีก	ฝรั่งเศส	สหรัฐ อเมริกา	ญี่ปุ่น (ภาพที่ 8)	ญี่ปุ่น (ภาพที่ 9)
คู่มือที่ใช้ ในป้าย	เหลือง-ดำ, น้ำเงิน-ขาว	ส้ม- น้ำเงิน	ดำ- เขียว- ขาว	เทา- แดง- ดำ	แดง- น้ำเงิน	ขาว- เทา	เหลือง -ดำ	หลากหลาย
สีที่ใช้เป็น จุดเด่น/เน้น	แดง	ส้ม	แดง	เหลือง	แดง	แดง	ขาว	คูสี ตรงข้าม
รูปทรง ของป้าย	สี่เหลี่ยม ผืนผ้า	สี่เหลี่ยม ผืนผ้า	สี่เหลี่ยม ผืนผ้า	สี่เหลี่ยม ผืนผ้า	สี่เหลี่ยม ผืนผ้า	สี่เหลี่ยม จัตุรัส	สี่เหลี่ยม ผืนผ้า	สี่เหลี่ยม ผืนผ้า
กราฟิกที่ ใช้แทนคน	Picto- gram	Picto- gram	Picto- gram	Picto- gram	การ์ตูน	Picto- gram	การ์ตูน	การ์ตูน
องค์ประกอบ กราฟิกที่ใช้ แทนคน	สีทึบ ดำ หรือ ขาว	สีทึบ ส้ม	สีทึบ ขาว	สีทึบ ดำ	วาดเส้น และ ลงสี	สีทึบ เทา และ เส้นขาว	สีทึบขาว หรือเหลือง เส้น รอบรูป สีดำ	สีพื้น สลับกับ เส้น รอบรูป
รายละเอียด ของป้าย	น้อย	น้อย	ปานกลาง	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก	มาก
ความสัมพันธ์ ระหว่างภาพ และตัวอักษร	ภาพเด่น กว่า ชุดอักษร	ภาพเด่น เท่า ชุดอักษร	ไม่มี ชุดอักษร	ภาพเด่น กว่า ชุดอักษร	ชุดอักษร เด่นกว่า ภาพ	ภาพเด่น เท่า ชุดอักษร	ภาพเด่น กว่า ชุดอักษร	ภาพเด่น กว่า ชุดอักษร
การสื่อสาร มารยาท	-	-	-	-	-	มี	มี	มี
วิธีการ สื่อสาร ของป้าย	เชิง สั่งการ	เชิง สั่งการ	เชิง สั่งการ	เชิง สั่งการ	สะท้อน อารมณ์	สะท้อน อารมณ์	สะท้อน อารมณ์	สะท้อน อารมณ์
ระดับ การเตือน	สูง	ต่ำ	ปานกลาง	ต่ำ	สูง	ปานกลาง	สูง	ต่ำ

หมายเหตุ Pictogram เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงวัตถุ บุคคล หรือเหตุการณ์ แสดงด้วยลักษณะของรูปร่างของสิ่งนั้นๆ โดยการใช้เส้นรอบรูป หรือโครงสร้างของพื้นผิว เป็นต้น และสามารถใช้เป็นภาพที่แทนความคิดรวบยอด หรือกระบวนการบางอย่างแทนการเขียนบรรยาย (ชาย สัญญาวิวัฒน์, 2554, น.22)

จากตารางที่ 1 ผู้วิจัยพบว่า ป้ายสัญลักษณ์ที่มีระดับการเตือนในระดับสูง มีความสอดคล้องกันในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. **คู่มือที่ใช้ในป้าย** ใช้คู่มือเหลือง-ดำ หรือ คู่มือแดง-น้ำเงิน ซึ่งสอดคล้องกับคู่มือที่มีประสิทธิภาพในการใช้งานใน 5 อันดับแรกที่ ชาย สัญญาวิวัฒน์ (2554, น. 19) ได้กล่าวไว้ โดยเรียงจากคู่มือที่เห็นและอ่านได้ง่ายที่สุดไปตามลำดับดังนี้ ดำบนเหลือง, ดำบนขาว, เหลืองบนดำ, ขาวบนน้ำเงิน และ เหลืองบนน้ำเงิน

2. **สีที่ใช้เป็นจุดเด่น/เน้น** ใช้สีแดงเน้นบางส่วนของภาพให้เกิดจุดเด่น

3. **รูปทรงของป้าย** รูปทรงป้ายเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า

4. **กราฟิกที่ใช้แทนคน** มีทั้งการใช้ทั้งแบบ Pictogram และการ์ตูน

5. **องค์ประกอบกราฟิกที่ใช้แทนคน** มีทั้งการใช้ทั้งสีทึบ และวาดเส้นลงสี

6. **รายละเอียดของป้าย** มีตั้งแต่ระดับน้อยจนถึงมาก

7. **ความสัมพันธ์ระหว่างภาพและตัวอักษร** มีทั้งการใช้ภาพเด่นกว่าชุดอักษร และใช้ชุดอักษรที่เด่นกว่าภาพ

8. **การสื่อสารมารยาท** ป้ายสัญลักษณ์จะมีหรือไม่มีการสื่อสารมารยาทก็ได้

9. **วิธีการสื่อสารของป้าย** มีทั้งในเชิงสั่งการและสะท้อนอารมณ์

จากความสอดคล้องกันของป้ายสัญลักษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นแนวคิดต้นแบบเพื่อทดลองออกแบบป้ายสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส ในขั้นต่อไป

ทดลองออกแบบป้ายสัญลักษณ์

การออกแบบป้ายสัญลักษณ์ได้อ้างอิงจากขั้นตอนการศึกษาข้อมูลที่ผ่านมา ซึ่งผู้วิจัยได้ทดลองออกแบบป้ายสัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อสื่อสารมารยาทการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส ภายใต้ขอบเขตงานวิจัยที่กำหนดไว้ โดยมีรายละเอียดในแต่ละชุดป้ายสัญลักษณ์ดังนี้

ภาพที่ 10 ตัวอย่างผลงานออกแบบป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 1

แนวความคิดของป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 1

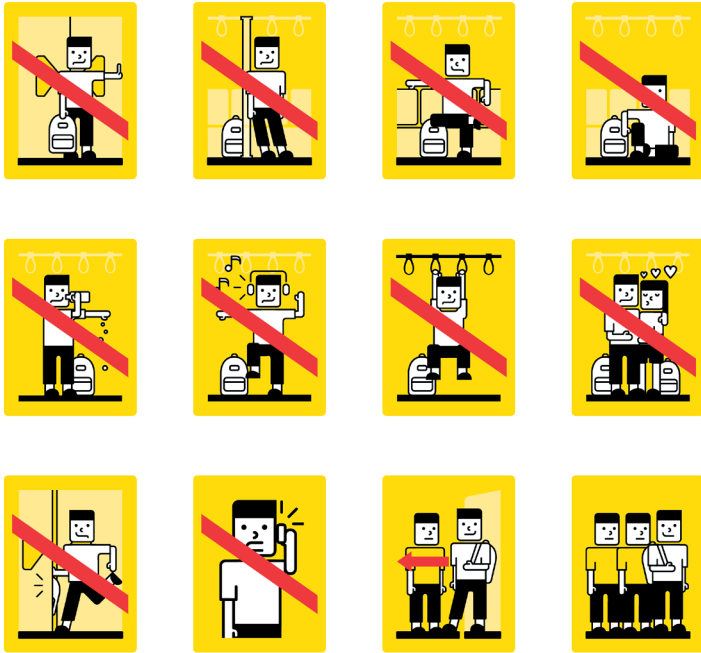
ผู้วิจัยเลือกใช้สีเหลือง-ดำ มาใช้ในงานออกแบบ เพราะมีความโดดเด่น สะดุดตา เหมาะสมกับป้ายสัญลักษณ์ที่ต้องการเตือนให้ระมัดระวัง ใช้สีแดงเพื่อแสดงถึงการห้ามและจุดเด่นที่ต้องการเน้น กราฟิกที่ใช้แทนคนเป็นแบบ Pictogram และลดทอนรายละเอียดของภาพให้เหลือน้อยที่สุด เลือกใช้เส้นโค้งที่มาจากตราสัญลักษณ์ (Logo) ของรถไฟฟ้า บี ที เอส มาเป็นส่วนประกอบของป้ายสัญลักษณ์

ภาพที่ 11 ตัวอย่างผลงานออกแบบป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 2

แนวความคิดของป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 2

ผู้วิจัยเลือกใช้สีขาวยบนสีน้ำเงิน ทำให้ความแรงของสีลดลงกว่าป้ายสัญลักษณ์ในชุดที่ 1 ใช้สีแดงเพื่อแสดงถึงการห้ามและจุดเด่นที่ต้องการเน้น กราฟิกที่ใช้แทนคนเป็นแบบ Pictogram และลดทอนพื้นสีที่บดบัง เหลือเพียงเส้นสีขาวเท่านั้น ช่วยให้อาพรมีพื้นที่ว่างมากขึ้น อีกทั้งลดทอนรายละเอียดของบรรยากาศภายในภาพลงไป

ภาพที่ 12 ตัวอย่างผลงานออกแบบป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 3

แนวความคิดของป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 3

ผู้วิจัยเลือกใช้คู่สีเหลือง-ดำ มาใช้ในงานออกแบบ เพื่อความโดดเด่นสะดุดตา ใช้สีแดงในตำแหน่งที่ต้องการเน้นและใช้แทนเครื่องหมายห้าม กราฟิกที่ใช้แทนคนเป็นแบบการ์ตูน เพื่อสร้างความดึงดูด ความน่าสนใจ ลดความตึงเครียดที่เกิดจากการสื่อสารของในเชิงสั่งการและการใช้คู่สีที่รุนแรง โดยที่พยายามลดทอนรายละเอียด บางส่วนของตัวการ์ตูนและใช้ลายเส้นที่มีความเรียบง่าย

สรุปผลจากการสอบถามผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ

จากแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ ผลปรากฏว่า คณะกรรมการสูงสุดของชุดป้ายสัญลักษณ์ของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านแตกต่างกัน ทำให้ผู้วิจัยจึงตัดสินใจที่จะสอบถามกลุ่มตัวอย่างในลำดับถัดไป ในด้านข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำมาสรุปได้เป็น 3 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย

1. ป้ายสัญลักษณ์ต้องมีเนื้อหาที่เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย เป็นสากล และการสื่อสารที่เป็นกลาง

2. ป้ายสัญลักษณ์ควรสื่อสารถึงอัตลักษณ์ของรถไฟฟ้า บี ที เอส

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับมุมมองและความหมายของภาพที่แตกต่างกันในชุดสัญลักษณ์ ตัวอย่างเช่น ป้ายกรุณาเข้าแถว เป็นภาพคนยืนต่อแถวที่มีมุมมองที่ทำให้เกิดความสับสน ซึ่งจะแตกต่างจากป้ายอื่นๆ และป้ายให้คนในขบวนรถไฟฟ้าเดินออกมาก่อน มีความหมายที่ยังสับสนอยู่ เป็นต้น

สรุปผลจากการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง

การสอบถามกลุ่มตัวอย่างในแบบสอบถามระบบออนไลน์ จำนวน 110 คน แบ่งออกเป็น เพศชาย 47 คน เพศหญิง 63 คน อายุระหว่าง 16-20 ปี จำนวน 3 คน, อายุระหว่าง 21-25 ปี จำนวน 8 คน, อายุระหว่าง 26-30 ปี จำนวน 76 คน, อายุระหว่าง 31-35 ปี จำนวน 16 คน และอายุระหว่าง 36-40 ปี จำนวน 6 คน, การศึกษาสูงสุดระดับปริญญาโท จำนวน 24 คน, ระดับปริญญาตรี จำนวน 86 คน แสดงผลการรวมคะแนนไว้ดังนี้

1. จากหัวข้อคำถาม ป้ายสัญลักษณ์ในขบวนรถไฟฟ้า บี ที เอส มีส่วนช่วยแจ้งเตือนผู้ให้บริการในระดับใด กลุ่มตัวอย่างได้ให้ผลคะแนนเป็นดังนี้ ระดับดีมาก จำนวน 17 คน ระดับดี จำนวน 54 คน ระดับปานกลาง จำนวน 29 คน ระดับน้อย 7 คนและระดับน้อยมาก จำนวน 2 คน

2. จากหัวข้อคำถาม ท่านคิดว่าป้ายสัญลักษณ์ในขบวนรถไฟฟ้า บี ที เอส สามารถสื่อสารชัดเจนในระดับใด กลุ่มตัวอย่างได้ให้ผลคะแนนเป็นดังนี้ ระดับดี 63 คน, ระดับดีมาก 11 คน ระดับปานกลาง 28 คน และระดับน้อย 7 คน

เมื่อสอบถามถึงป้ายสัญลักษณ์ชุดที่กลุ่มตัวอย่างชื่นชอบมากที่สุด ป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 1 ได้คะแนน 53 คะแนน ป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 2 ได้คะแนน 24 คะแนน และป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 3 ได้คะแนน 33 คะแนน

ข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากแบบสอบถามระบบออนไลน์ ผู้วิจัยนำมาสรุปได้เป็น 3 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย

1. ชอบป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 1 เพราะสีชัดเจน มองเห็นได้ง่าย
2. ป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 3 ดูเข้าใจง่ายน่ารัก และเห็นภาพชัดเจน
3. ป้ายให้ทางผู้โดยสารด้านในออกก่อนและป้ายกรุณาเข้าแถวให้เป็นระเบียบ สื่อความหมายได้ไม่ชัดเจน นอกจากนี้สัญลักษณ์ห้ามคุยโทรศัพท์เสียงดังแนะนำให้ใช้รูปหัวคนและรูปมือถือแทน

สรุปผลงานออกแบบป้ายสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส

หลังจากผ่านการประเมินผลงานการออกแบบจากผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยได้แก้ไขผลงานจากคำแนะนำต่างๆ จนกระทั่งสำเร็จเป็นผลงานดังนี้

ผลงานออกแบบป้ายสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส

ภาพที่ 13 ตัวอย่างผลงานออกแบบป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 4

แนวความคิดของป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 4

ผู้วิจัยนำแนวความคิดของป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 1 ปรับปรุงแก้ไขพื้นที่ว่าง และเปลี่ยนเส้นห้ามเป็นแถบสีแดงสองเส้นเพื่อเชื่อมโยงกับตราสัญลักษณ์ของรถไฟฟ้า บี ที เอส อีกทั้งปรับตำแหน่งของกราฟิกให้อยู่ในแนวตารางเดียวกัน เพื่อสร้างความต่อเนื่องและความเป็นระบบระเบียบกับป้ายสัญลักษณ์

จากผลงานออกแบบป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 4 ผู้วิจัยสรุปผลงานการออกแบบป้ายสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส เป็นหัวข้อต่างๆ ไว้ดังนี้

1. สี มีสีเหลืองกับสีดำเป็นองค์ประกอบ เพื่อแสดงถึงการเตือนให้ระมัดระวัง และเป็นที่สังเกตได้เด่นชัด โดยมีเส้นคาดสีแดงสองแถบเป็นรูปแบบของป้ายห้ามและใช้กับจุดเด่นที่ต้องการเน้น

2. **เส้น** ใช้ความหนาของเส้นที่คงที่และอยู่ในแนวเดียวกับเส้นตาราง ความโค้งมนให้อยู่ในสัดส่วนเดียวกันกับโค้งของตราสัญลักษณ์รถไฟฟ้า บี ที เอส

3. **กราฟิก** ใช้ Pictogram และลดรายละเอียดของบรรยายภาคโดยรอบของภาพ

4. **รูปทรงป้าย** เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวนตั้ง เพราะให้องค์ประกอบที่สวยงามและนำไปใช้งานได้ง่าย

5. **พื้นที่ว่าง** พื้นที่ว่างรอบๆ กำหนดให้ทุกป้ายมีขนาดที่เหมาะสม

6. **ความเป็นสัญลักษณ์** ใช้รูปคนที่ไม่บ่งบอกถึงเพศและอายุ เพื่อให้ความหมายเป็นกลางกับทุกคนไม่จำเพาะเจาะจง อิริยาบถและท่าทางจะเน้นให้อยู่ในแนวตาราง เพื่อความเรียบง่ายและเป็นระบบ

7. **ความต่อเนื่องของชุดป้ายสัญลักษณ์** ใช้เส้นตารางกำหนดขนาดและตำแหน่งของกราฟิกบนป้ายสัญลักษณ์ เพื่อให้ภาพมีสัดส่วนเดียวกัน

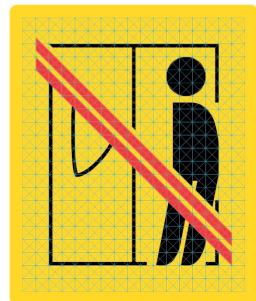
8. **ความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของรถไฟฟ้า บี ที เอส**

เส้นแถบห้ามสีแดงสองแถบนำมาจากรูปแบบของตราสัญลักษณ์ของรถไฟฟ้า บี ที เอส ดัดแปลงให้เข้ากับบริบทของป้ายสัญลักษณ์ สัดส่วนของส่วนโค้งต่างๆ ในป้ายสัญลักษณ์ได้อ้างอิงจากส่วนโค้งของตราสัญลักษณ์รถไฟฟ้า บี ที เอส

ภาพที่ 14

ตราสัญลักษณ์รถไฟฟ้า บี ที เอส จาก “บีทีเอสผุดสถานีศึกษาวิทยา
ใช้เงินกองทุนฯ 450 ล้านบาท”, สืบค้น 12 ธันวาคม 2558,
จาก <http://www.thansettakij.com/2015/10/27/15181>
โดย ฐานเศรษฐกิจ. 2558.

ภาพที่ 15

ตัวอย่างการใช้เส้นตาราง
ในการออกแบบป้ายสัญลักษณ์

ตำแหน่งติดตั้งป้ายสัญลักษณ์

จากผลงานออกแบบตามแนวความคิดของป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 4 ผู้วิจัยได้นำเสนอตำแหน่งติดตั้งป้ายสัญลักษณ์ไว้ในตำแหน่งต่างๆ ในขบวนรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล และพื้นที่ในบริเวณสถานี ดังนี้

ภาพที่ 16 ตำแหน่งติดตั้งป้ายสัญลักษณ์บริเวณประตูขบวนรถไฟฟ้ามหานคร (ผู้วิจัย, 24 เม.ย. 2559)

ภาพที่ 17 ตำแหน่งติดตั้งป้ายสัญลักษณ์บริเวณประตูอัตโนมัติระหว่างขบวนขบวน (ผู้วิจัย, 24 เม.ย. 2559)

ภาพที่ 18 ตำแหน่งติดตั้งป้ายสัญลักษณ์บริเวณเหนือที่นั่งผู้โดยสารฝั่งซ้าย-ขวา (ผู้วิจัย, 24 เม.ย. 2559)

ภาพที่ 19 ตำแหน่งติดตั้งป้ายสัญลักษณ์บริเวณผนังด้านในขบวนรถไฟฟ้า (ผู้วิจัย, 24 เม.ย. 2559)

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องป้ายสัญลักษณ์ พร้อมกับศึกษาตัวอย่างป้ายสัญลักษณ์จากระบบโดยสารรถไฟฟ้าต่างประเทศ พบว่า ป้ายสัญลักษณ์บนรถไฟฟ้ามีความหลากหลาย อาทิ การใช้สี เหลือง-ดำ, น้ำเงิน-ขาว, ขาว-แดง การใช้ภาพประกอบที่ใช้ Pictogram หรือภาพการ์ตูน รายละเอียดของป้ายที่มีทั้งแบบเรียบง่าย ปานกลาง จนกระทั่งมีรายละเอียดมาก วิธีสื่อสารของป้ายที่เป็นเชิงสังการหรือสะท้อนอารมณ์ เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงออกแบบป้ายสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารการโดยสารรถไฟฟ้า บี ที เอส แบ่งออกเป็น 3 แนวคิด คือ แนวคิดที่ 1 ป้ายสัญลักษณ์คู่สีเหลือง-ดำ ที่เรียบง่ายและสื่อสารเชิงสังการแก่ผู้โดยสาร แนวคิดที่ 2 ป้ายสัญลักษณ์คู่สีขาว-น้ำเงิน ที่เรียบง่ายและสื่อสารเชิงสังการแก่ผู้โดยสาร แนวคิดที่ 3 ป้ายสัญลักษณ์คู่สีเหลือง-ดำ แบบการ์ตูนและสื่อสารเชิงสังการแก่ผู้โดยสาร ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบได้ประเมินผลในแนวทางที่ต่างออกไป มีข้อเสนอแนะใน 3 ประเด็นหลัก คือ เนื้อหาที่ต้องเป็นกลาง, ป้ายสัญลักษณ์ที่ควรสื่อสารถึงอัตลักษณ์ของรถไฟฟ้า บี ที เอส, มุมมองและความหมายของป้ายสัญลักษณ์บางส่วนที่ขาดความเป็นเอกภาพ ผู้วิจัยจึงได้สอบถามกลุ่มเป้าหมายในขั้นตอนถัดมา เพื่อให้ข้อมูลการวิจัยมีความชัดเจนมากขึ้น ซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ได้เลือกผลงานป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 1 โดยมีข้อเสนอแนะเรื่องการเลือกใช้สีที่มองเห็นได้ชัดเจน และสัญลักษณ์บางส่วนยังสื่อความหมายไม่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงนำต้นแบบแนวคิดและข้อเสนอแนะที่ได้มาพัฒนาต่อยอดเป็นงานออกแบบป้ายสัญลักษณ์ชุดที่ 4 ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาใช้ในสื่อต่างๆ เพื่อการประชาสัมพันธ์ วัฒนธรรม หรือเป็นแนวทางสำหรับการนำไปใช้ในระบบโดยสารอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้าใจ การจดจำ และสร้างระเบียบในสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. การพัฒนาป้ายสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสาร อาจนำไปใช้ในสื่ออื่นๆ อาทิ สื่อสังคมออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อสร้างความตระหนักและรับรู้มารยาทบนรถไฟฟ้า บี ที เอส

2. ผลงานออกแบบเป็นตัวอย่างเบื้องต้นของการสื่อสารมารยาท ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดสร้างสรรค์ในรูปแบบอื่นๆ นอกเหนือจากป้ายสัญลักษณ์

3. การรณรงค์เรื่องมารยาทการโดยสารบนรถไฟฟ้า บี ที เอส จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งผู้ให้บริการ ผู้โดยสาร สื่อมวลชน และสังคม เพื่อให้เกิดเป็นกฎระเบียบในการโดยสารร่วมกัน ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาและความสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงามในสังคมไทยต่อไป

บรรณานุกรม

- กลุ่มสถิติประชากร สำนักสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2554. **รายงานผลเบื้องต้น สปค. 2553** (ออนไลน์). 16 ธันวาคม 2556 จาก <http://popcensus.nso.go.th>.
- ชาย สัญญาวิวัฒน์ และ สุภาวดี บุญยฉัตร. 2554. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มจร. (School of Architecture and Design) การออกแบบอัตลักษณ์องค์กรเพื่อการสื่อสารที่ดี.** (ม.ป.ท.)
- ณัฐพล เทียวพานิช. 2553. **การศึกษาแนวทางการเพิ่มศักยภาพการเดินทางเข้าสู่สถานีรถไฟฟ้าในย่านชานเมืองบริเวณสถานีอ่อนนุช กรุงเทพมหานคร.** การค้นคว้าแบบอิสระ สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม มหบัณฑิต ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทองเจือ เขียดทอง. 2548. **การออกแบบสัญลักษณ์.** กรุงเทพฯ: สิปประภา.
- นวลน้อย บุญวงษ์. 2539. **หลักการออกแบบ.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประชา สุวีรานนท์. 2511. **ดีไซน์ + คัลเจอร์.** กรุงเทพฯ: ฟาเดียกัม.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. 2531. **ออกแบบกราฟิค.** กรุงเทพฯ: วิมวอล อาร์ต.
- สกนธ์ ภู่งามดี. 2545. **จิตวิทยากับการออกแบบ.** กรุงเทพฯ: วาดศิลป์.
- เอื้อเอ็นดู ดิศกุล ณ อยุธยา. 2543. **ระบบป้ายสัญลักษณ์.** กรุงเทพฯ: พลัสเพลส.

การศึกษาแนวโน้มความต้องการและความเป็นไปได้ ในการเปิดหลักสูตรปริญญาโทสาขาละคอนประยุกต์ และสาขาศิลปการการแสดงร่วมสมัย¹

Demand for Studying and Feasibility Study of Master Degree
on Applied Theatre and Drama And Contemporary Theatre
and Performance Practice Program

นริรัตน์ พินิจนสาร²

บทคัดย่อ

การศึกษาแนวโน้มความต้องการและความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรปริญญาโทสาขาละคอนประยุกต์และสาขาศิลปการการแสดงร่วมสมัย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน แนวโน้ม และความต้องการศึกษาต่อระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต โดยแบ่งออกเป็น 2 สาขา ได้แก่ สาขาละคอนประยุกต์ และสาขาศิลปการการแสดงร่วมสมัย 2. เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ ความเตรียมพร้อมในการจัดการศึกษาระดับปริญญาโทของสาขาวิชาการละคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดการศึกษา เช่น แนวคิด หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์โครงสร้าง และรูปแบบการจัดโครงสร้างหลักสูตร ของสาขาวิชาการละคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 นิสิต นักศึกษาที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 และบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2557 ในสาขาวิชาการละครหรือสาขาศิลปการแสดงต่างๆ จากสถาบันระดับอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เปิดหลักสูตรการสอนเกี่ยวข้อง

¹ งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัย ประเภททุนทั่วไป จากกองทุนวิจัยคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการละคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทางด้านการละครและศิลปะการแสดง จำนวน 12 แห่ง กลุ่มที่ 2 นักแสดง ศิลปิน หรือกลุ่มคนทำงานในกลุ่มละครต่างๆ ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาต่างๆ จากกลุ่มละครต่างๆที่ยังเปิดทำการอยู่ในปัจจุบัน (2558-2559) และกลุ่มที่ 3 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการละครและศิลปะการแสดง เพื่อศึกษาแนวคิดหลักการ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการเปิดหลักสูตรปริญญาโท สาขาละครคอนประยุกต์และศิลปะการแสดงร่วมสมัย

ผลการวิจัยปรากฏว่าจากการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม จำนวน 460 ชุด ได้รับการตอบกลับ จำนวน 399 ชุด คิดเป็นร้อยละ 86.7 แบ่งเป็น กลุ่มที่ 1 นิสิต นักศึกษา ที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 และบัณฑิต ผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2557 จำนวน 410 ชุด ได้รับการตอบกลับจำนวน 353 ชุด คิดเป็นร้อยละ 86.1 กลุ่มที่ 2 นักแสดง ศิลปิน หรือกลุ่มคนทำงานในกลุ่มละครต่างๆ จำนวน 50 ชุด ได้รับการตอบกลับ จำนวน 46 ชุด คิดเป็นร้อยละ 92.0 มีความสนใจสาขาในหลักสูตรปริญญาโท โดยแยกตามความสนใจเฉพาะบุคคล กลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่สนใจหลักสูตรปริญญาโท จำนวน 308 คน จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 353 คน สนใจในสาขาละครคอนประยุกต์ จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 28.2 สาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย แขนงศิลปะการละครคอน จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 35.4 และแขนงศิลปะการแสดงและนาฏยศิลป์ จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 53.6 กลุ่มที่ 2 นักแสดง ศิลปิน หรือกลุ่มคนทำงานในกลุ่มละครต่างๆ ส่วนใหญ่สนใจหลักสูตรปริญญาโท จำนวน 38 คน จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 46 คน โดยสนใจในสาขาละครคอนประยุกต์ จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 76.1 สาขา ศิลปะการแสดงร่วมสมัย แขนงศิลปะการละครคอน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 15.2 และแขนง ศิลปะการแสดงและนาฏยศิลป์ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 10.9 เหตุผลที่เลือกสาขาที่สนใจกลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่สนใจหลักสูตรปริญญาโทสาขา การละครคอนประยุกต์และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย ด้วยเหตุผล ตรงกับสาขาที่ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 74.4 ของผู้ที่สนใจ ทั้งหมด 229 คน รองลงมาคือ ต้องการพัฒนาความรู้ในด้านที่ตนเองมีความสนใจ

และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ คิดเป็นร้อยละ 59.7 ของผู้ที่สนใจทั้งหมด และมีความสนใจในด้านเนื้อหารายวิชาของหลักสูตร คิดเป็นร้อยละ 49.4 ของผู้ที่สนใจทั้งหมด กลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่สนใจหลักสูตรปริญญาโทสาขาการละครคอนประยุกต์และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย ด้วยเหตุผล ตรงกับสายงานหรือสายอาชีพที่ประกอบในปัจจุบัน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.3 ของผู้ที่สนใจทั้งหมด 46 คน รองลงมาคือต้องการต่อยอดทางการศึกษา และเพื่อวางแผนการศึกษาต่อไปในระดับปริญญาเอกทั้งในประเทศและต่างประเทศ คิดเป็นร้อยละ 76.1 ของผู้ที่สนใจทั้งหมด และต้องการพัฒนาความรู้ในด้านที่ตนเองมีความสนใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ คิดเป็นร้อยละ 73.9 ของผู้ที่สนใจทั้งหมด การตัดสินใจสมัครเข้าเรียน กลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่สนใจ แผน ข การศึกษาค้นคว้าอิสระ ร้อยละ 81.8 ของผู้สนใจทั้งหมด 308 คน และแผน ก ทำวิทยานิพนธ์อย่างเดียว ร้อยละ 18.2 ของผู้สนใจทั้งหมด กลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่สนใจ แผน ข การศึกษาค้นคว้าอิสระ ร้อยละ 87 ของผู้สนใจทั้งหมด 46 คน และแผน ก ทำวิทยานิพนธ์อย่างเดียว

สรุปเนื้อหาการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในเรื่องความเป็นไปได้ และทิศทางการเปิดหลักสูตรปริญญาโท ทางด้านละครคอนประยุกต์และศิลปะการแสดงร่วมสมัย 4 เรื่อง ได้แก่ 1. การเข้าใจถึงความหมายของละครคอนประยุกต์และศิลปะการแสดงร่วมสมัยอย่างแท้จริง เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อที่จะทำให้สามารถจัดรายวิชาต่างๆ ลงในแต่ละหลักสูตรได้มีเนื้อหาวิชาตรงตามวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2. การบรรจุเนื้อหาวิชาลงในหลักสูตร โดยพิจารณาถึงการนำไปใช้ได้จริงและมีความทันสมัยเข้ากับโลกปัจจุบัน 3.การเตรียมความพร้อมของหลักสูตรที่ต้องการจะเปิด เรื่องสำคัญที่สุด คือ ด้านบุคลากรผู้สอน ที่ต้องการผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในแต่ละด้าน โดยควรเปิดกว้างไม่จำกัดเฉพาะบุคลากรที่มีในสถาบันเท่านั้น และ 4.การสร้างเอกลักษณ์ และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนให้แก่หลักสูตร โดยเข้ากับโครงสร้างนโยบายของมหาวิทยาลัย และสามารถผลิตผลงานสร้างสรรค์ออกสู่สังคมได้ประจักษ์

Abstract

The research is entitled “A Study of Demand Trend and Possibility of Launching a Master of Fine and Applied Arts Program in Drama and Contemporary Performing Arts”. The objectives of the research are: (1) to study a current trend and demand on the Master of Fine and Applied Arts Program in Drama and Contemporary Performing Arts (2) to analyze the possibility and readiness in launching the new master program in drama by a faculty of Fine and Applied Arts, Thammasat University (3) to propose a guideline of establishing the program in drama such as concept, principle and rationale, objectives, and curriculum plans. Samplings consist of three groups: (1) fourth-year undergraduate students and students earning bachelor’s degree in drama and performing arts in year 2014 from 12 universities with these majors both public and private ones (2) actors, actresses, artists, and people who work in this field, obtain a bachelor’s degree in drama and still work for current drama groups (2015-2016) and (3) collecting data from interviewing specialists in drama and performing arts to study a concept, principle, viewpoint, and recommendation for launching the master of fine and applied arts program in drama and contemporary performing arts

The result of the research based on 460 survey questionnaires given to the first two sample groups shows that 399 questionnaires accounting for 86.7% were given back. The first sample group responded 353 questionnaires accounting for 86.1% from 410 questionnaires given. The second sample group responded 46 questionnaires representing 92 % from 50 questionnaires. Both groups were interested in the new master program. From the first sample group, 308 participants from

the total of 353 were interested in applied drama, contemporary performing arts in dramatic arts, and performing arts and dance. 87 participants or 28.2% were interested in applied drama. 109 participants or 35.4% were interested in contemporary performing arts minoring in dramatic arts. And, 165 participants or 53.6% were interested in performing arts and dance. From the second sample group, 38 participants from the total of 46 were interested in applied drama, contemporary performing arts in dramatic arts, and performing arts and dance. 35 participants or 76.1% were interested in applied drama. Seven participants or 15.2% were interested in contemporary performing arts minoring in dramatic arts. And, five participants or 10.9% were interested in performing arts and dance. The most reason representing 74.4% of the total of 229 interested participants from the first group interested in the new master program was that these fields of study are the same ones as their previous fields of study. The secondary reason representing 59.7 of the total of participants was that they wanted to develop their own knowledge and apply it. The least reason representing 49.4% of the total of interested participants was that they were interested in program coursework. The most reason representing 91.3% of the total of 46 interested participants from the second group interested in the new master program was that these fields of study are the same ones as their current job. The secondary reason representing 76.1 of the total of participants was that they wanted to gain knowledge and pursue a Ph.D. in Thailand and oversea. The least reason representing 73.9% of the total of interested participants was that they wanted to develop their own knowledge and apply it. 81.8 % of the total of 308 interested participants from the first sample group

was mostly interested in “Plan B” curriculum with an independent study whereas 18.2% of the total was interested in “Plan A” curriculum with a thesis. From the second sample group, 87% of the total of 46 interested participants was interested in “Plan B” curriculum with an independent, and 13% of the total was interested in “Plan A” curriculum with a thesis.

A summary of the data from interviewing the specialists who gave their opinions and suggestions on the possibility and direction for launching the new master program can be divided into 4 categories: (1) genuine understanding a definition of applied drama and contemporary performing arts; this is crucially important as each coursework can be arranged perfectly in each program to meet its objective and this will assist graduate students to acquire knowledge and apply it potentially and meaningfully (2) each program with appropriate coursework; the content of the coursework can be applied and modern (3) program lecturers, the most important category; the lecturers must be knowledgeable and skillful, have work experiences, and specialize in each field of study and this position should be open to all and should not restrict to only TU personnel and (4) Creating a unique program and vivid objectives of the program; this needs to be integrated with the university’s policy framework and can be led to produce creative work to be seen.

บทนำ

ปัจจุบันสาขาวิชาการละครและศิลปะการแสดงเป็นสาขาที่ผู้เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีให้ความสนใจและเลือกเรียนเป็นวิชาเอกจนจบหลักสูตรการศึกษาในสถาบันระดับอุดมศึกษาที่เปิดสอนในศาสตร์ดังกล่าวทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นอีกสถาบันหนึ่งที่เปิดสอนในหลักสูตรระดับปริญญาตรี 4 ปี ทางด้านสาขาวิชาการละครอน ซึ่งในแต่ละปีนั้นจะมีผู้สมัครเพื่อเข้าเรียนในหลักสูตรนี้เป็นจำนวนมาก อีกทั้งในแต่ละปีสาขาวิชาการละคร คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถได้ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานและสังคม ต่อเนื่องกัน จนถึงในปัจจุบัน โดยที่ผู้สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการละครอนนั้นสามารถออกไปประกอบอาชีพต่างๆ ได้แก่

- ผู้ควบคุมการผลิตการแสดง (Producer)
- ผู้ฝึกหัดนักแสดง (Acting Coach)
- นักวิจารณ์ด้านการละคร (Critic)
- ผู้เขียนบทละคร (Playwright)
- นักแสดง (Actor)
- ผู้กำกับการแสดง (Director)
- นักออกแบบกิจกรรมในการใช้ละครประยุกต์ (Creative Designer / Facilitator/For Applied Theatre)
- นักสร้างสรรค์การจัดทำงาน (Event Organizer)
- นักออกแบบการสร้างองค์ประกอบศิลป์ (Arts Director)
- นักแต่งเพลง (Song writer)
- ศิลปินสร้างสรรค์งานแต่งหน้า (Make up Artist)
- ผู้กำกับภาพลักษณ์ (Stylist)

หรือนำความรู้ความสามารถจากสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องขานไปบูรณาการกับศาสตร์แขนงอื่นๆ เพื่อประกอบอาชีพต่างๆ นอกเหนือจากอาชีพที่ได้กล่าวมาแล้ว สอดคล้องกับแผนการพัฒนาลัทธิสุตรของสาขาวิชาการละครอนที่มุ่งเน้นความรู้และ

ทักษะด้านวิชาการละครโดยบูรณาการกับพื้นความรู้แขนงต่างๆ ของมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์พัฒนาองค์ความรู้อันเป็นสากลในปัจจุบัน อีกทั้งเน้นหนักในแต่ละความรู้เฉพาะอย่างเข้มข้นเพื่อสร้างบัณฑิตที่มีความเข้าใจโลกร่วมสมัยและสามารถเสนอผลงานทั้งเชิงวิชาการและสร้างสรรค์ด้วยความเข้าใจตนเองรับผิดชอบต่อสังคม

นอกจากนี้การพัฒนาหลักสูตรศิลปะการแสดงยังเกี่ยวข้องกับพันธกิจของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่มุ่งสู่การสร้างและพัฒนาบัณฑิตทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพตลอดจนการสร้างบัณฑิตที่มีความเข้าใจมนุษยสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายและมีความสามารถในการบูรณาการองค์ความรู้ในศาสตร์ต่างๆ เพื่อพัฒนาผลงานด้านศิลปะการแสดง เช่น การละครและนาฏศิลป์โดยมีความเคารพต่อวิถีประชาธิปไตย

ในปัจจุบันมีแนวโน้มของผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทั้งในสาขา วิชาการละครและสาขาวิชาศิลปะการแสดงอื่นๆ รวมถึงบุคคลทั่วไปที่มีความสามารถ และมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพหรือการทำงานทางด้านนี้ให้ความสนใจ และต้องการศึกษาต่อในระดับปริญญาโทเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้เกิดความเชี่ยวชาญ หรือเพื่อเพิ่มคุณค่าให้เป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้น ดังนั้นสาขา วิชาการละคร คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงมีการวางแผน พัฒนาด้านหลักสูตร ด้านบุคลากร ด้านการเรียนการสอน และด้านความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมศักยภาพและศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดสอนระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต โดยแบ่งออกเป็น 2 สาขา ได้แก่ สาขาละคอน ประยุกต์ (Applied Theatre and Drama) และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program) เพื่อเป็น ทางเลือกให้แก่ผู้ที่สนใจศึกษาต่อทางศาสตร์แขนงนี้

ทั้งการพัฒนาหลักสูตรในระดับปริญญาโทยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์หลักของคณะศิลปกรรมศาสตร์ที่มุ่งมั่นจะเป็นสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพได้ มาตรฐานระดับสากล และมุ่งสู่ความเป็นชั้นนำของเอเชียด้วยการสร้างสรรค์ผลงาน ศิลปกรรมศาสตร์ที่มีความเป็นเลิศ สร้างองค์ความรู้และผลงานวิชาการที่มีคุณภาพ ผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนมีความเป็น

มีอาชีพอันก่อปรด้วยคุณธรรมและจรรยาบรรณเป็นที่ยอมรับในระดับชาติและในระดับสากล อีกด้วย

การเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาละครคอนประยุคต์ (Applied Theatre and Drama) และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program) จึงเป็นการวางแผนพัฒนาหลักสูตรในอนาคตและเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานนำไปประกอบการพิจารณาให้มีความชัดเจนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติหรือการยอมรับด้วยการชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรนั้นๆ เป็นที่ต้องการและเป็นไปได้จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาความต้องการของผู้เรียนและความเป็นไปได้เบื้องต้น ในการทำวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน แนวโน้ม และความต้องการศึกษาต่อระดับปริญญาโทหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต โดยแบ่งออกเป็น 2 สาขา ได้แก่ สาขาละครคอนประยุคต์ (Applied Theatre and Drama) และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program)
2. เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ ความเตรียมพร้อมในการจัดการศึกษาระดับปริญญาโท ของสาขาวิชาการละครคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดการศึกษา เช่น แนวคิด หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์โครงสร้าง และรูปแบบการจัดโครงสร้างหลักสูตร ของสาขาวิชาการละครคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวโน้มความต้องการและความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรปริญญาโทสาขาละครคอนประยุคต์ (Applied Theatre and Drama) และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program) ของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็น

การวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล แบบผสมผสานเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสาร การใช้แบบสอบถาม และการ สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. นิสิต นักศึกษา ที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 และบัณฑิต ผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2557 ในสาขาวิชาการละครหรือ สาขาศิลปะการแสดงต่างๆ เฉลี่ยโดยรวม จำนวน 400-500 คน (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ จำนวนนศ.ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของแต่ละสถาบัน) จากสถาบันระดับอุดมศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เปิดหลักสูตรการสอนเกี่ยวช่องทางด้านการละครและ ศิลปะการแสดง โดยเลือกเป็น กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 แห่ง ได้แก่

ภาคเหนือ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ภาคกลาง

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาคใต้

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

2. นักแสดง ศิลปิน หรือกลุ่มคนทำงานในกลุ่มละครต่างๆ ที่จบการศึกษา ระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาต่างๆ เฉลี่ยโดยรวม จำนวน 50 คน จากกลุ่มละคร ต่างๆ ที่ยังเปิดทำการอยู่ในปัจจุบัน (2558-2559) อาทิ

- กลุ่มไม้ขีดไฟ
- กลุ่มมะขามป้อม
- กลุ่มมรดกใหม่
- กลุ่มพระจันทร์เสี้ยว
- กลุ่มอนัตตา
- กลุ่ม B-Floor
- กลุ่มละครมายาฤทธิ์
- กลุ่มละครอื่นๆ

ทั้ง 2 กลุ่มนี้ เป็นการสำรวจเพื่อศึกษาถึงความต้องการศึกษาต่อในระดับ ปริญญาโท หลักสูตรที่เกี่ยวข้องทางด้านการละครและศิลปะการแสดง

3. การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการละครและศิลปะการแสดง เพื่อศึกษาแนวคิดหลักการ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการเปิดหลักสูตรปริญญา โทสาขาละครประยุกต์และศิลปะการแสดงร่วมสมัย

เรื่องที่ศึกษา

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยการศึกษาความเป็นไปได้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ

1. ศึกษาด้านความต้องการของผู้ที่ต้องการศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาละครประยุกต์ (Applied Theatre and Drama) และ สาขาศิลปะการแสดง ร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program)

2. ศึกษาโอกาสและความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาละครประยุกต์ (Applied Theatre and Drama) และ สาขา ศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program) ของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับตามกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. นิสิต นักศึกษาระดับปริญญาตรีในสถาบันระดับอุดมศึกษาที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 12 สถาบัน ที่มีความต้องการเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทในสาขาละคอนประยุกต์ (Applied Theatre and Drama) และ สาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program) มีตัวแปรต้นที่ศึกษา คือ ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา เกรดเฉลี่ย และด้านภูมิภานา ตัวแปรตาม ได้แก่ การทราบว่ามีารเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาละคอนประยุกต์ (Applied Theatre and Drama) และ สาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program) ที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และความสนใจที่จะศึกษาใน 2 สาขาวิชาดังกล่าว

2. ศิลปิน นักแสดง ผู้ประกอบอาชีพ หรือผู้ที่ทำงานทางด้านการแสดงในกลุ่มละครอิสระต่างๆ ที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรที่ศึกษามี ตัวแปรต้น ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เพศ อายุ ระยะเวลาในการทำงาน และสาขาวิชาที่จบในระดับปริญญาตรี ตัวแปรตาม ได้แก่ แนวโน้มความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทางด้านการละครประยุกต์ และศิลปะการแสดงร่วมสมัย

3. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการละครและศิลปะการแสดง เพื่อศึกษาแนวคิดหลักการ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการเปิดหลักสูตรปริญญาโทสาขาละคอนประยุกต์ (Applied Theatre and Drama) และศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program)

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

การละคอน หมายถึง สาขาวิชาการละคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สาขาละคอนประยุกต์ และ สาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย หมายถึง สาขาวิชาที่จะเปิดสอนในระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงความต้องการศึกษาต่อระดับปริญญาโทหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต โดยแบ่งออกเป็น 2 สาขา ได้แก่ สาขาละคอนประยุกต์ (Applied Theatre and Drama) และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program)

2. ได้ทราบถึงโอกาสและความเป็นไปได้ ความเตรียมพร้อมในการจัดการศึกษาระดับปริญญาโท ของสาขาวิชาการละคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรระดับปริญญาโท ของสาขาวิชาการละคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในอนาคตต่อไป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาความต้องการศึกษาต่อระดับปริญญาโทหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาและการจัดโครงสร้างหลักสูตร ระดับปริญญาโท ของสาขาวิชาการละคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง ทั้ง 2 กลุ่มได้แก่ กลุ่มที่ 1 นิสิต นักศึกษาที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 และบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2557 และกลุ่มที่ 2 นักแสดง ศิลปิน หรือกลุ่มคนทำงานในกลุ่มละครต่างๆ พบว่า มีความสมบูรณ์ จำนวน 399 ชุด จากจำนวน 460 ชุด คิดเป็นร้อยละ 86.7 แบ่งเป็น

กลุ่มที่ 1 นิสิต นักศึกษาที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 และบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2557 จำนวน 410 ชุด ได้รับการตอบกลับจำนวน 353 ชุด คิดเป็นร้อยละ 86.1

กลุ่มที่ 2 นักแสดง ศิลปิน หรือกลุ่มคนทำงานในกลุ่มละครต่างๆ จำนวน 50 ชุด ได้รับการตอบกลับ จำนวน 46 ชุด คิดเป็นร้อยละ 92.0

จากนั้นผู้วิจัยได้รวบรวมแบบสอบถามทั้งหมดนำไปวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผล ดังนี้

อภิปรายผล

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มที่ 1 นิสิต นักศึกษาที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 และบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2557

ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 215 คน คิดเป็นร้อยละ 60.9 และเพศชาย 138 คน คิดเป็นร้อยละ 39.1 ส่วนใหญ่มีอายุไม่เกิน 25 ปี จำนวน 333 คน คิดเป็นร้อยละ 94.3 ส่วนใหญ่มีสถานะเป็นนิสิต/นักศึกษาชั้นปีสุดท้าย จำนวน 306 คน คิดเป็นร้อยละ 86.7 และเป็นบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาปี 2557 จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 9.3 อยู่ในพื้นที่ภาคกลางมากที่สุด จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 50.7 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 62 คน คิดเป็นร้อยละ 17.6 ภาคเหนือ 60 คน คิดเป็นร้อยละ 17.0 และภาคใต้ 52 คน คิดเป็นร้อยละ 14.7 ตามลำดับ

กลุ่มที่ 2 นักแสดง ศิลปิน หรือกลุ่มคนทำงานในกลุ่มละครต่างๆ

ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 67.4 และเพศหญิง จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 32.6 ส่วนใหญ่มีอายุ 26-30 ปี จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 80.4 และอาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคกลางทั้งหมด

2. ความสนใจในหลักสูตรปริญญาโทสาขาละคอนประยุกต์และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย

กลุ่มที่ 1 นิสิต นักศึกษาที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 และบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2557

- แยกตามพื้นที่ ส่วนใหญ่มีความสนใจในหลักสูตรปริญญาโทสาขาละคอนประยุกต์และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย จำนวน 209 คน คิดเป็นร้อยละ 59.2 ไม่สนใจ จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 28.0 และไม่สนใจ จำนวน 45 คน

คิดเป็นร้อยละ 12.7 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด และพบว่าภาคกลางเป็นภาคที่มีผู้สนใจมากที่สุด จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 57.5 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามในภาคกลางทั้งหมด 179 คน และคิดเป็นร้อยละ 49.3 ของจำนวนผู้สนใจหลักสูตรทั้งหมด 209 คน และคิดเป็นร้อยละ 29.2 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 353 คน รองลงมาคือ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามลำดับ

- **ความสนใจที่จะสมัครเข้าเรียนในหลักสูตรปริญญาโทสาขาละคอน ประยุกต์และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย โดยแยกตามมหาวิทยาลัย** จากกลุ่มตัวอย่างพบว่า ทุกมหาวิทยาลัย ให้ความสนใจที่จะสมัครเข้าเรียนในหลักสูตรปริญญาโทสาขาละคอนประยุกต์และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัยโดยเฉพาะ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ที่มีผู้สนใจถึงร้อยละ 90 รองลงมาคือ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ร้อยละ 84 และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ร้อยละ 75

- **ความสนใจในแต่ละสาขา ของหลักสูตรปริญญาโท โดยแยกตามมหาวิทยาลัย** จากกลุ่มตัวอย่างพบว่า

สาขาละคอนประยุกต์มีมหาวิทยาลัยที่สนใจสมัครเข้าเรียนมากที่สุด ได้แก่ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร้อยละ 83.5 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร้อยละ 33.3 และคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ร้อยละ 18.8 ตามลำดับ

สาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย แขนงศิลปะการละคอน มีมหาวิทยาลัยที่สนใจสมัครเข้าเรียนมากที่สุด คือ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ร้อยละ 97.4 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ร้อยละ 72.0 และคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร้อยละ 41.7

สาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย แขนงศิลปะการแสดงและนาฏศิลป์ มีมหาวิทยาลัยที่สนใจสมัครเข้าเรียนมากที่สุด คือ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ร้อยละ 84.6 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ร้อยละ 81.2 และภาควิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ร้อยละ 75.0 ตามลำดับ

ทั้งนี้ความสนใจในการสมัครเข้าเรียนในแต่ละสาขาของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละมหาวิทยาลัย นอกจากจะขึ้นอยู่กับความสนใจและความถนัดส่วนบุคคลแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าสาขาวิชาเอกที่กลุ่มตัวอย่างได้ศึกษามาในระดับปริญญาตรีก็มีส่วนในการตัดสินใจเลือกสนใจในแต่ละสาขาหลักสูตรปริญญาโทด้วยเช่นกัน

- **ความสนใจสาขาในหลักสูตรปริญญาโท แยกตามความสนใจเฉพาะบุคคล** ส่วนใหญ่สนใจหลักสูตรปริญญาโท จำนวน 308 คน จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 353 คน โดยสนใจในสาขาละครประยุกต์ จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 28.2 สาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย แขนงศิลปะการละครคอน จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 35.4 และแขนงศิลปะการแสดงและนาฏยศิลป์ จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 53.6

ความสนใจ		หลักสูตรปริญญาโท		รวม	
		สาขาละคอน ประยุกต์	สาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย		
			ศิลปะ การละคอน		ศิลปะการแสดง และนาฏยศิลป์
สนใจ	จำนวน	61	72	118	209
	ร้อยละภายในความสนใจ	29.2%	34.4%	56.5%	
	ร้อยละภายในของหลักสูตร	70.1%	66.1%	71.5%	
	ร้อยละของผู้เลือกตอบ	19.8%	23.4%	38.3%	67.9%
ไม่แน่ใจ	จำนวน	26	37	47	99
	ร้อยละภายในความสนใจ	26.3%	37.4%	47.5%	
	ร้อยละภายในของหลักสูตร	29.9%	33.9%	28.5%	
	ร้อยละของผู้เลือกตอบ	8.4%	12.0%	15.3%	32.1%
รวมจำนวนทั้งหมด		87	109	165	308
ร้อยละของผู้เลือกตอบทั้งหมด		28.2%	35.4%	53.6%	100.0%

กลุ่มที่ 2 นักแสดง ศิลปิน หรือกลุ่มคนทำงานในกลุ่มละครต่างๆ

- **ความสนใจสาขาในหลักสูตรปริญญาโท แยกตามความสนใจ** ส่วนใหญ่สนใจหลักสูตรปริญญาโท จำนวน 38 คน จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 46 คน โดยสนใจในสาขาละครประยุกต์ จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 76.1 สาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย แขนงศิลปะการละคอน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 15.2 และแขนงศิลปะการแสดงและนาฏยศิลป์ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 10.9

ความสนใจ		หลักสูตรปริญญาโท		รวม	
		สาขาละคอนประยุกต์	สาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย		
			ศิลปะการละคอน		ศิลปะการแสดงและนาฏยศิลป์
สนใจ	จำนวน	30	5	4	38
	ร้อยละภายในความสนใจ	78.9%	13.2%	10.5%	
	ร้อยละภายในของหลักสูตร	85.7%	71.4%	80.0%	
	ร้อยละของผู้เลือกตอบ	65.2%	10.9%	8.7%	82.6%
ไม่แน่ใจ	จำนวน	5	2	1	8
	ร้อยละภายในความสนใจ	62.5%	25.0%	12.5%	
	ร้อยละภายในของหลักสูตร	14.3%	28.6%	20.0%	
	ร้อยละของผู้เลือกตอบ	10.9%	4.3%	2.2%	17.4%
รวมจำนวนทั้งหมด		35	7	5	46
ร้อยละของผู้เลือกตอบทั้งหมด		76.1%	15.2%	10.9%	100.0%

3. เหตุผลที่เลือกสาขาที่สนใจ

กลุ่มที่ 1 นิสิต นักศึกษาที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 และบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2557

ส่วนใหญ่สนใจหลักสูตรปริญญาโทสาขากการละครคอนปรยุกต์และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย ด้วยเหตุผล ตรงกับสาขาที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 74.4 ของผู้ที่สนใจทั้งหมด 229 คน รองลงมาคือ ต้องการพัฒนาความรู้ในด้านที่ตนเองมีความสนใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ คิดเป็นร้อยละ 59.7 ของผู้ที่สนใจทั้งหมด และมีความสนใจในด้านเนื้อหาทฤษฎีวิชาของหลักสูตร คิดเป็นร้อยละ 49.4 ของผู้ที่สนใจทั้งหมด

กลุ่มที่ 2 นักแสดง ศิลปิน หรือกลุ่มคนทำงานในกลุ่มละครต่างๆ

ส่วนใหญ่สนใจหลักสูตรปริญญาโทสาขากการละครคอนปรยุกต์และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย ด้วยเหตุผล ตรงกับสายงานหรือสายอาชีพที่ประกอบในปัจจุบัน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.3 ของผู้ที่สนใจทั้งหมด 46 คน รองลงมาคือ ต้องการต่อยอดทางการศึกษา และเพื่อวางแผนการศึกษาต่อไปในระดับปริญญาเอกทั้งในประเทศและต่างประเทศ คิดเป็นร้อยละ 76.1 ของผู้ที่สนใจทั้งหมด และต้องการพัฒนาความรู้ในด้านที่ตนเองมีความสนใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ คิดเป็นร้อยละ 73.9 ของผู้ที่สนใจทั้งหมด

4. ข้อมูลเพิ่มเติมการตัดสินใจสมัครเข้าเรียน

กลุ่มที่ 1 นิสิต นักศึกษาที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 และบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2557

ด้านความสนใจหลักสูตรปริญญาโทสาขากการละครคอนปรยุกต์และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย ส่วนใหญ่สนใจ แผน ข การศึกษาค้นคว้าอิสระ ร้อยละ 81.8 ของผู้สนใจทั้งหมด 308 คน และแผน ก ทักษะวิชาชีพอย่างเดียวย ร้อยละ 18.2 ของผู้สนใจทั้งหมด

ด้านการตัดสินใจสมัครเข้าเรียน ส่วนใหญ่ยังไม่แน่ใจ ร้อยละ 47.1 ของผู้สนใจทั้งหมด 308 คน รองลงมา คือ สมัครเรียนในปีการศึกษา 2559 ร้อยละ 22.1

และสมัครภายใน 2 ปีข้างหน้า ร้อยละ 23.4 ของผู้สนใจทั้งหมด และด้านความต้องการข้อมูล ส่วนใหญ่ไม่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ร้อยละ 65.3 และต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ร้อยละ 34.7

กลุ่มที่ 2 นักแสดง ศิลปิน หรือกลุ่มคนทำงานในกลุ่มละครต่างๆ

ส่วนใหญ่สนใจ แผน ข การศึกษาค้นคว้าอิสระ ร้อยละ 87 ของผู้สนใจทั้งหมด 46 คน และแผน ก ทำวิทยานิพนธ์อย่างเดียว ร้อยละ 13 ของผู้สนใจทั้งหมด ด้านการตัดสินใจสมัครเข้าเรียน ส่วนใหญ่ยังไม่แน่ใจ ร้อยละ 76.1 ของผู้สนใจทั้งหมด รองลงมา คือ สมัครภายใน 2 ปีข้างหน้า ร้อยละ 19.6 ของผู้สนใจทั้งหมด และด้านความต้องการข้อมูล ส่วนใหญ่ไม่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ร้อยละ 76.1 และต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ร้อยละ 23.9

ข้อคิดเห็นและเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถาม สรุปได้ดังนี้

1. ในการคัดเลือกเข้าศึกษา ต้องการทราบถึงรายละเอียดการคัดเลือกนักศึกษา และคัดเลือกจากประสบการณ์การทำงานทางด้านสาขาที่เลือกเรียน
2. สามารถเลือกรายวิชาได้ตามความสนใจของผู้เรียน
3. อยากให้ทางคณะจัดหาผู้สอนหรือบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ หรือมีประสบการณ์เฉพาะด้าน และเป็นที่ยอมรับในแต่ละสาขา
4. ต้องการให้มีการเรียนภาษาอังกฤษควบคู่ไปกับการเรียน ในกรณีที่ผู้เรียนไม่มีผลสอบวัดความรู้ภาษาอังกฤษ
5. เป็นหลักสูตรที่น่าสนใจอย่างยิ่ง แต่อยากให้มีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากสถาบันอื่นๆ
6. ต้องการทุนการศึกษาในการเรียนระดับปริญญาโท
7. อยากให้มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้เป็นที่รู้จักมากกว่านี้

โอกาสและความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาระดับปริญญาโท

สาขาวิชาการละคร คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีการวางแผนพัฒนาหลักสูตรโดยมุ่งเน้นความรู้และทักษะด้านวิชาการละครให้บูรณาการกับพื้นความรู้แขนงต่างๆของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อพัฒนา

องค์ความรู้สู่ระดับสากล สร้างบัณฑิตที่มีคุณภาพและสามารถเสนอผลงานทั้งเชิงวิชาการและสร้างสรรค์สังคมได้ในระดับนานาชาติ ฉะนั้นสาขาวิชาการละคร คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงมีการเตรียมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพ ทั้งด้านบุคคลกร ด้านการเรียนการสอน ด้านความรู้ เพื่อที่มีโอกาสและความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาหลักสูตรทางสาขาวิชาการละครเพื่อเปิดสอนในระดับปริญญาโท โดยแบ่งออกเป็น 2 สาขา ได้แก่ สาขาละคอนประยุกต์ (Applied Theatre and Drama) และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program) ตามแผนพัฒนาสาขาวิชาการละครระยะยาว 15 ปี

ความเป็นไปได้และทิศทางการเปิดหลักสูตรปริญญาโท ทางด้านละครประยุกต์ และศิลปะการแสดงร่วมสมัยจากข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านการละคร และศิลปะการแสดง

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์ ศิลปินและอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศิลปะการละคร และศิลปะการแสดงร่วมสมัย 4 ท่าน ได้แก่

1. ศาสตราจารย์นราพงษ์ จรัสศรี อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญและศิลปินผู้สร้างงานทางด้านนาฏยศิลป์ตะวันตกและศิลปะการแสดงร่วมสมัย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต และหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. รองศาสตราจารย์พรรัตน์ ดำรุง ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศิลปะการละคร และอาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็นอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสาขาวิชาการละคร

4. อาจารย์สันติ จิตระจินดา ผู้อำนวยการทางศิลปะ สถาบันศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา (มายา) เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการละครเพื่อสังคม

รองศาสตราจารย์พรรัตน์ ดำรุง (สัมภาษณ์:2559) ได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการเปิดหลักสูตรปริญญาโทสาขาละคอนประยุกต์ (Applied Theatre and Drama) โดยให้นิยามและความหมายของคำว่า “ละครประยุกต์” ว่า “...คำว่า ประยุกต์ หรือ Applied ในความหมายของคนทั่วไป คือ การปรับเปลี่ยนพัฒนา หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงเข้ากับสิ่งอื่น โดยปรับให้ทันสมัย แต่ Applied Theatre เป็นชื่อศาสตร์เฉพาะ หมายถึง สิ่งที่น่าสนใจใหม่ซึ่งเข้ามาจัดระบบระเบียบหรืออะไรก็ตามที่นำการละครมาใช้เป็นเครื่องมือในการนำมาใช้ในการพัฒนาค้นพบพัฒนาการศึกษา (Theatre Education) พัฒนาชุมชนหรือสังคม (Theatre Development) จึงมีศัพท์เฉพาะคำว่า “Applied Theatre” ขึ้น แต่ที่คำนี้ได้เป็นที่รู้จัก เพราะได้มีการนำวิชานี้มาเปิดสอนในสถาบันการศึกษาต่างๆ “Applied Theatre” จึงแปลอย่างตรงตัวว่า “ละครประยุกต์” ซึ่งเป็นการนำละครกลับสู่ชุมชนนั่นเอง...” ในการเปิดหลักสูตรปริญญาโทสาขาละคอนประยุกต์นั้น หลักสูตรควรเน้นไปในเนื้อหาเรื่อง การแสดง (Acting) และการกำกับการแสดง (Directing) เป็นเรื่องหลัก และให้การประยุกต์ใช้ (Applied) เป็นเรื่องรอง เพราะหากนักศึกษาสามารถเข้าใจเรื่อง การแสดง (Acting) และการกำกับการแสดง (Directing) แล้วก็จะสามารถประยุกต์ใช้ (Applied) ได้ และได้แสดงข้อคิดเห็นและคำแนะนำในเรื่องการผลิตบัณฑิตทางด้านศิลปะการละครและศิลปะ การแสดงต่างๆนั้นทางหลักสูตรควรมีเป้าหมายที่จะผลิตนักสร้างสรรค์หรือนักวิชาการว่า ในการเรียนรู้ระดับปริญญาโทต้องสามารถผลิตให้คนคิดเป็นทำเป็น ซึ่งอาจจะเป็นคนที่ไม่ได้มีความรู้มากนักในระดับปริญญาตรีมาก่อนแต่ในระบบการเรียนการสอน ต้องรู้ที่จะสร้างหรือทำอะไรให้เขาคิดเป็นทำเป็น ซึ่งไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรอะไร จากสถาบันไหนก็ตามจะต้องสามารถที่จะให้เครื่องมือพื้นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนนำไปปฏิบัติการใช้ได้ลองคิด ลองทำ ออกแบบให้ได้ และสุดท้ายก็เขาก็จะสามารถที่จะเรียบเรียงออกมาเป็นงานเขียนได้เอง จากบทสัมภาษณ์ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ของรองศาสตราจารย์พรรัตน์ ดำรุง เป็นไปในทางเดียวกันกับการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของอาจารย์สันติ จิตระจินดา (สัมภาษณ์:2559) ที่ได้เสนอแนะถึงในการเปิดหลักสูตรใหม่ทั้งจำเป็นจะต้องมีการเตรียมพร้อมเรื่องบุคลากร และผู้สอน

ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและการวางโครงสร้างหลักสูตรวิชาที่ทำให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้จริง โดยได้แสดงความคิดเห็นถึงการนำวิชาทางด้านละครประยุกต์และศิลปะการแสดงร่วมสมัยมาบรรจุอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนระดับปริญญาโทของสถาบันการศึกษาว่า ลักษณะศิลปะการแสดงของไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. การแสดงในสถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหาร ซึ่งเป็นการนำเสนอการแสดงศิลปะในฐานะเสมือนสินค้าทางวัฒนธรรม

2. การแสดงของบุคคลหรือกลุ่มคนที่ต้องการทำงานประณีตออกมาในรูปแบบการแสดงซึ่งใหญ่กว่าเป็นการแนะนำวัฒนธรรมในกรอบใหญ่ สามารถพัฒนาการแสดง หรือคณะละครเป็นระดับโรงละครได้

3. การแสดงที่อยู่ในลักษณะเป็นการผลิต (Production) ใหญ่ เช่น สยามนิรมิต เอลิมกรู้ง การแสดงโขนพระราชทานมีโครงสร้างที่ชัดเจน และมีการพัฒนาไปเรื่อยๆ

4. การแสดงของบุคคล หรือกลุ่มงานที่พยายามสร้างงานของตนเอง ขึ้นใหม่ หรือการแสวงหาคำศัพท์ใหม่ โดยอาจเป็นสิ่งที่มียุทธศาสตร์มาจากศิลปะการแสดงดั้งเดิม

ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของอาจารย์ทั้งสองนั้นสามารถที่จะนำมาเป็นข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ในการวางรูปแบบโครงสร้างทางหลักสูตรในสาขาละคอนประยุกต์ (Applied Theatre and Drama) ต่อไป

การเปิดหลักสูตรปริญญาโท สาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program) ศาสตราจารย์นราพงษ์ จรัสศรี (สัมภาษณ์:2559) ได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในเรื่องนี้โดยได้ให้นิยามความหมาย “ศิลปะการแสดงร่วมสมัย” ว่า ถ้าเป็นในรูปศัพท์จะแปลว่าสมัยใหม่ เสมอ หมายถึงอะไรก็ตามที่นำมาทำในสมัยปัจจุบันแม้จะเป็น ของเก่าที่มีอยู่เดิม ซึ่งตามคำศัพท์ “ร่วมสมัย” อาจหมายถึง การนำมารวมกันระหว่างสองสมัย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรูปแบบ เทคนิค แนวคิดและการนำเสนอของศิลปินแต่ละคนซึ่งไม่มีรูปแบบตายตัว แต่หากเป็นการนำมาผสมกันระหว่างของเก่ากับเทคนิคใหม่ ก็ต้อง

ดูที่น้ำหนักหรือเปอร์เซ็นต์ในการนำเสนอ โดยมีแนวทางการสร้างงานร่วมสมัยของไทย 2 ประการ คือ

1. ศิลปินต้องมีอิสรภาพในการสร้างสรรค์งาน เพราะการสร้างงานความมีอิสระจากทุกอย่าง

2. ทางด้านผู้ชมหรือคนดู ต้องไม่หลงไปในประเด็นที่ผู้สร้างนำเสนอ เพราะบางครั้งผู้สร้างใช้วิธีการบริหารจัดการ (Management) เพื่อต้องการที่จะดึงดูดคนดูมากกว่าการสร้างงานศิลปะ (artistic) ซึ่งหากผู้ชมเป็นกลุ่มคนที่มีประสบการณ์ก็อาจจะไม่หลงไปในประเด็นนั้น ทางด้านแนวโน้มการจัดให้มีเรียนการศึกษางานศิลปะการแสดงร่วมสมัยในระดับอุดมศึกษานั้น ศาสตราจารย์นราพงษ์ จรัสศรี ได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในเรื่องนี้โดยสรุปใจความว่า สถาบันการศึกษาต้องกว้างในเรื่องบุคลากรหรือผู้สอน คือ ควรเปิดกว้างให้มีผู้สอนทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันบางสถาบันโดยเฉพาะเอกชนสามารถทำได้ แต่บางสถาบันอาจจะติดในเรื่องของงบประมาณในการจ้างบุคลากร หรือข้อบังคับที่ว่าด้วยเรื่องจำนวนอาจารย์ประจำหลักสูตร ที่ต้องเป็นตำแหน่งอาจารย์ประจำ ทำให้ความสามารถในการจ้างผู้สอนจากภายนอกลดลง อีกทั้งโรงละคร หรือสถานที่แสดงผลงานควรต้องปรับปรุงให้มีความทันสมัยและสามารถรองรับการแสดงในเทคนิคต่างๆ ของผู้สร้างสรรค์งานได้อีกด้วย จากบทสัมภาษณ์ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ของ ศาสตราจารย์นราพงษ์ จรัสศรี สามารถที่จะนำมาเป็นข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ในการวางรูปแบบโครงสร้างทางหลักสูตรในสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Theatre and Performance Practice Program) ต่อไป

จะเห็นได้ว่าการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน ในการเปิดหลักสูตรใหม่ทั้ง 2 หลักสูตรนั้นมีความเป็นไปได้โดยสำคัญประการหนึ่ง คือ การเตรียมพร้อมทางด้านบุคลากรผู้สอน ซึ่งในเรื่องนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ จินจิวฒนาภรณ์ (สัมภาษณ์: 2559) คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้กล่าวถึงความเตรียมพร้อมและความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรระดับปริญญาโท ใน 2 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาละคอนประยุกต์ (Applied Theatre and Drama) และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย

(Contemporary Theatre and Performance Practice Program) ว่าในการเปิดหลักสูตรระดับปริญญาโท จะต้องสามารถทำให้ผู้ที่ต้องการเรียนรู้ความร่วมมือหรือคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพื่อเปิดประเด็นทางสังคม และเพื่อประโยชน์ต่อสังคมอยากที่จะมาเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นสถาบันที่เปิดกว้างทางความคิดและยอมรับสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ และหากในสาขาวิชาการละครสามารถสร้างผลงานทางด้านละครประยุกต์ ศิลปะการแสดงร่วมสมัย ทั้งทางละครและนาฏยศิลป์ให้โดดเด่นและเป็นที่รู้จัก ก็จะสามารถทำให้เป็นหลักสูตรที่มีความเข้มข้นมากขึ้นซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก โดยในเนื้อหาวิชาภายในหลักสูตรอาจมีวิชาที่เป็นพื้นฐานเหมือนกับสถาบันอื่น แต่หลักสูตรของสาขาวิชาการละคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น จำเป็นจะต้องมีวิชาเฉพาะที่แตกต่างและสามารถตอบโจทย์เหล่านี้ได้ ส่วนในเรื่องการเตรียมพร้อมและความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรระดับปริญญาโททั้ง 2 สาขานี้ ในขั้นแรกจำเป็นจะต้องมีผู้สอน หรืออาจารย์ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านนี้โดยตรง ซึ่งปัจจุบันนี้ก็ได้มีการพยายามเปิดรับผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามที่ต้องการมาช่วยเพิ่มจากอัตราจำนวนอาจารย์ที่มีอยู่แล้วส่วนหนึ่งในขณะนี้ และจากผลสำรวจความต้องการของผู้ที่ต้องการจะศึกษาต่อในทั้ง 2 สาขานี้ ก็เป็นข้อมูลพื้นฐานได้ว่าหากมีการเปิดหลักสูตรนี้ขึ้นในอนาคตจะมีผู้สนใจเข้าสมัครเรียนอย่างแน่นอน

ผู้วิจัยสามารถสรุปเนื้อหาการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในเรื่องความเป็นไปได้และทิศทางการเปิดหลักสูตรปริญญาโท ทางด้านละครประยุกต์และศิลปะการแสดงร่วมสมัยจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์ ศิลปินและอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศิลปะการละคร และศิลปะการแสดงร่วมสมัย 4 ท่าน โดยสรุป ดังนี้

1. การเข้าใจถึงความหมายของละครประยุกต์และศิลปะการแสดงร่วมสมัยอย่างแท้จริง เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อที่จะทำให้สามารถจัดรายวิชาต่างๆ ลงในแต่ละหลักสูตรได้มีเนื้อหาวิชาตรงตามวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. การบรรจุเนื้อหาวิชาลงในหลักสูตร โดยพิจารณาถึงการนำเอาไปใช้ได้จริงและมีความทันสมัยเข้ากับโลกปัจจุบัน

3. การเตรียมความพร้อมของหลักสูตรที่ต้องการจะเปิด เรื่องสำคัญที่สุดคือ ด้านบุคลากรผู้สอน ที่ต้องการผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในแต่ละด้าน โดยควรเปิดกว้างไม่จำกัดเฉพาะบุคลากรที่มีในสถาบันเท่านั้น

4. การสร้างเอกลักษณ์ และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนให้แก่หลักสูตร โดยเข้ากับโครงสร้างนโยบายของมหาวิทยาลัย และสามารถผลิตผลงานสร้างสรรค์ออกสู่สังคมได้ประจักษ์

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. จากผลการศึกษาทำให้ทราบถึงความต้องการและความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรปริญญาโทสาขาละคอนประยุกต์และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ ต่อความเตรียมพร้อมในการจัดการศึกษาระดับปริญญาโท ของสาขาวิชาการละคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสามารถนำผลการวิจัยที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรระดับปริญญาโท ของสาขาวิชาการละคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในอนาคตต่อไป

2. การวิจัยในครั้งนี้จะสามารถนำผลการวิจัยไปประกอบการพิจารณาการขอเปิดหลักสูตรต่อมหาวิทยาลัยได้นั้น ควรจะต้องมีการดำเนินงานตามขั้นตอนกระบวนการในช่วงระยะเวลาเดียวกันหรือพิจารณาในปัจจุบัน เพื่อเป็นการสำรวจความต้องการของผู้เรียน ณ ช่วงเวลานั้น ทั้งเป็นการได้ข้อมูลที่ทันสมัยและเข้ากับสังคมในช่วงเวลานั้นอีกด้วย

3. ข้อจำกัดในการหาข้อมูลทางแบบสอบถามต่อกลุ่มตัวอย่างในสถาบันต่างๆ บางครั้งจำเป็นต้องทำมากกว่า 1 ครั้ง และเป็นการขอความร่วมมือ การให้ความช่วยเหลือด้านการประสานงานจากอาจารย์หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในแต่ละสถาบัน จึงจะทำให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้อย่างครบถ้วน

4. ควรมีการศึกษาความต้องการศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ในสาขาวิชาอื่นๆ ต่อไป โดยพิจารณาจากความพร้อมของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บรรณานุกรม

- เกษม สหายทิพย์. **ระเบียบวิธีวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. โรงพิมพ์นิวเสรินคร, 2542.
- กาญจนา คุณารักษ์. **หลักสูตรและการพัฒนา**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. **การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : อลิ้น เพรส, 2539.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. **การพัฒนาหลักสูตร : ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.
- ชาวุฒิ ปลื้มสำราญ. **ความต้องการการศึกษาต่อหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, 2553.
- อึ้ง บั้วศรี. **ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : เอร่าวันการพิมพ์, 2531.
- นิตยา สุขเสรีทรัพย์. **รายงานการวิจัย เรื่อง การประเมินและติดตามผล หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547.
- ปทีป เมธาคณวุฒิ. **หลักสูตรอุดมศึกษา : การประเมินและพัฒนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- พรรัตน์ ดำรุ่ง. **ละครประยุกต์ : การใช้ละครเพื่อการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.
- สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากร. **ข้อเสนอหลักเกณฑ์การขอตำแหน่งทางวิชาการสาขาศิลปะและการออกแบบ**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556.
- รังสรรค์ สิงห์เลิศ. **การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดสอนหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาประชากรศึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดล : วิเคราะห์ความต้องการ**. มหาวิทยาลัยมหิดล, 2529.

แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559) ฉบับทบทวน
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 – 2557. สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2558;
จาก <http://www2.citu.tu.ac.th/citu/www/files/แผนกลยุทธ์.pdf>
แผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ปี 2555 – 2558 (ฉบับสมบูรณ์).
สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2558; จาก [http://www.ocac.go.th/document/
page/page_3483.pdf](http://www.ocac.go.th/document/page/page_3483.pdf)

**หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการละคร คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ /หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556**

Crifton, D.S. Jr. and D.E. Eyffe. *Project Feasibility Study Analysis*.
New York, 1977.

Ingvar Werdelin. *The Feasibility of an Education plan*. In *Manual of
Education planning 9 : Evaluation*. Linkoping University, 1977.

L.J. Goodman and N.R. Love (eds). *Project planning and management:
An Integrated Approach*. New York : pergamon, 1980.

Taba, Hilda. (1962). *Curriculum Development : Theory and Practice*.
New York : Harcourt, Brace and World.

การพัฒนาหนังสือส่งเสริมการเรียนรู้ทางการออกแบบ เรื่อง คิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์

A Development Design Learning Book on Analytical Thinking
for Product Design

ดร.ทรงวุฒิ เอกวุฒิจา¹

บทคัดย่อ

การวิจัยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาหนังสือส่งเสริมการเรียนรู้ทางการออกแบบ
เรื่องคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ ต้องการสร้างกระบวนการคิดทาง
การออกแบบที่เป็นระบบสามารถเข้าใจง่ายโดยมีภาพประกอบเนื้อหา มีวัตถุประสงค์
1) เพื่อพัฒนาบทเรียนทางการออกแบบ 2) เพื่อประเมินผลความพึงพอใจต่อเนื้อหา
3) เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนระหว่างหนังสือส่งเสริมพัฒนาการที่พัฒนาใหม่และเก่า

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยีการออกแบบ
ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ปีการศึกษา 2/2557 จำนวน 30 คน
ทดสอบประสิทธิภาพของบทเรียนทางการออกแบบจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ระหว่างเรียนกับหลังเรียน โดยวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ t-test Dependent ซึ่ง
กลุ่มประชากรไม่เป็นอิสระซึ่งกันและกัน ด้วยเครื่องมือการวิจัย คือ เอกสารการสอน
เรื่องการคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่ แบบทดสอบ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบประเมินค่าความพึงพอใจที่มีต่อเนื้อหา โดยประยุกต์
ใช้หลักการพัฒนาเนื้อหาบทเรียน คือ 1) การวางแผน 2) ออกแบบบทเรียน
3) สร้างบทเรียน 4) ประเมินและแก้ไขบทเรียน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า 1) บทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ มีประสิทธิภาพของการเรียนเท่ากับ 86.00:89.67 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ 80:80 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยบทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 และค่าระดับความพึงพอใจต่อผลการทดลองใช้งานเอกสารการสอนแบบใหม่ มีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D.=0.53) (n=6) และผลการประเมินเชิงเนื้อหาที่มีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D.=0.57) (n=3)

คำสำคัญ : หนังสือ, การเรียนรู้, ออกแบบ, ผลิตภัณฑ์, วิเคราะห์

Abstract

The research aims to develop a book learning design. The thinking to products design. To create process design that is easy to understand, with illustrations by the content. The objectives of this research are 1) to develop lesson for design; 2) to evaluate satisfaction toward contents; 3) to compare study results between old learning book and newly developed learning book.

The population and sample group consist of 30 second-year-postgraduates of Industrial Product Design Program, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang in the academic year 2/2014. For testing efficiency of design lesson through results during learning and after learning, the t-test dependent is used for statistical analysis. Meanwhile, the research tools are teaching documents on analytical thinking for product design, learning result test and evaluation form for content satisfaction.

Application of the principle lessons: 1) planning, 2) design lessons. 3) Create a lesson 4) evaluate and modify lesson. The findings indicate that 1) the efficiency of lesson on analytical thinking for product design equals to 86.00:89.67, which complies with the specified criteria as 80:80; 2) the learning result after learning with lesson on analytical thinking for design is higher than the result before learning with statistical significance at 0.05; 3) the satisfactory result of the experiment using the new learning documents is high ($\bar{X}$ =4.47, S.D.=0.53) (n=6) and the satisfactory result of content assessment is high ($\bar{X}$ =4.02, S.D.=0.57) (n=3)

Keywords : Book, Learning, Design, Product, Analytical

บทนำ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการกระทำของมนุษย์เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่กำหนด (Directed Change) ซึ่งมักจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ได้มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า (Planned Change) สำหรับการพัฒนาที่แท้จริงนั้นจะต้องทำให้ชีวิตของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ที่พัฒนานั้นดีขึ้นจากเดิม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยทางด้านวัตถุเพื่อสนองความต้องการทางร่างกายของมนุษย์ ทั้งยังรวมถึงการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งจะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบันและเพื่ออนาคตของคนรุ่นต่อไป

ความคิดเพื่อการพัฒนาเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความพยายามเพื่อบูรณาการทางความคิดจากการรวบรวมความโดดเด่นหลากหลายแนวความคิดเข้าด้วยกัน จากนั้นเสนอแนวความคิดเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยอาศัยกระบวนการวิเคราะห์ที่มีความชัดเจนและกำหนดทิศทางในการพัฒนาสิ่งที่ต้องการ ให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ โดยผนวกการวิเคราะห์เพื่อนำสิ่งที่แตกต่างกันมารวมกัน เช่น วิธีคิด การสำนึกทางความคิด ลักษณะการมองปัญหา การให้ความหมายและ

รวบรวมข้อมูล รวมถึงวิธีการทำความเข้าใจปัญหาและแนวทางแก้ไขด้วยการบูรณาการทางความคิด จากนั้นนำสิ่งที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหา แนวทางในการแก้ไขปัญหา (Approach) ของแนวความคิดเพื่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ผู้ที่มีความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์จะต้องมีพื้นฐานทางด้านวิชาการอย่างรอบด้าน โดยผนวกวิชาการทางด้านต่างๆ ร่วมกันในการสร้างความเปลี่ยนแปลงด้วยองค์ความรู้ที่ได้รับ ซึ่งหลักการคิดเชิงวิเคราะห์และสร้างสรรค์นั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ของนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยทางด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษาได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นการคาดการณ์สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตมาใช้ในการออกแบบเพื่อแก้ไขปัญหาที่พบในปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญกับนักศึกษาทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่จะต้องมีความเข้าใจและสามารถประยุกต์ใช้กระบวนการเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสม

จากสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายของอาจารย์ผู้สอนที่มีจำนวนหลายท่านในรายวิชาที่สอนทางด้านการประยุกต์ความคิดสร้างสรรค์ ทำให้นักศึกษาประสบปัญหาจากการรับรู้และกำหนดเครื่องมือ รวมถึงทิศทางการเรียนรู้ทางด้านการสร้างสรรค์ที่จะต้องมิติศทางการนำหลักการสร้างความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ที่ชัดเจน จึงก่อให้เกิดปัญหาต่อการพัฒนาการของนักศึกษาที่ต้องนำหลักการคิดวิเคราะห์มาใช้อย่างสร้างสรรค์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ขั้นสูงของนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย (ผลการประเมินอาจารย์ผู้สอนในปี 2557) ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจากการระดมสมองเพื่อแก้ไขปัญหาพบว่าควรที่จะมีเนื้อหาแกนหลักของรายวิชาและหนังสือส่งเสริมการเรียนรู้หรือเอกสารคำสอนที่ใช้เป็นหลักในรายวิชานั้นๆ อย่างเหมาะสม โดยพัฒนาขึ้นมาใหม่บนรากฐานสภาพปัญหาของนักศึกษาการออกแบบในปัจจุบัน สร้างสรรค์เป็นเอกสารบทเรียนรวมทั้งหนังสือเสริมทักษะที่ช่วยให้นักศึกษาเรียนรู้และเข้าใจง่ายถึงเรื่องความคิดสร้างสรรค์ที่นำมาใช้ในการออกแบบ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาบทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์
2. เพื่อประเมินผลความพึงพอใจต่อนเนื้อหา เรื่องการคิดเชิงวิเคราะห์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์
3. เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนระหว่างบทเรียนแบบเก่าและบทเรียนแบบใหม่

สมมุติฐานการวิจัย

บทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80:80 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาผู้เรียนสูงกว่าก่อนเรียน

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการสร้าง บทเรียนทางการออกแบบ ประกอบด้วย 1) เร่งเร้าความสนใจ (Gain Attention) 2) บอกวัตถุประสงค์ (Identify Objective) 3) ทบทวนความรู้เดิม (Recall Prior Knowledge) 4) นำเสนอเนื้อหาใหม่ (Present Stimulus) 5) ชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ (Guide Learning) 6) กระตุ้นการตอบสนองบทเรียน (Elicit Performance) 7) ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Provide Feedback) 8) ทดสอบความรู้ใหม่ (Assess Performance) 9) สรุปและนำไปใช้งาน (Enhance Retention Trasfer)

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ปีการศึกษา 2/2557 จำนวน 30 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัย

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ บทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังจากการใช้บทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่

3. เนื้อหาและเอกสารการสอนที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เอกสารบทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์

3.2 แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.3 หนังสือ “คิดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม” (ทรงวุฒิ เอกภูมิวงศา.2557)

- เอกสารคำสอน 03517202 รายวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
ชั้นสูง 2

ภาพที่ 1 หนังสืออ่านประกอบการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาทางด้านการออกแบบ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. หนังสือเสริมพัฒนาการ “คิดเชิงวิเคราะห์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์” ซึ่งผ่านการประเมินคุณภาพเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางการออกแบบ พบว่า ด้านเนื้อหาสาระอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.71$, S.D.=0.46) และด้านรูปแบบเอกสารประกอบการสอนอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.39$, S.D.=0.67) คุณภาพของหนังสือส่งเสริมพัฒนาการออกแบบที่พัฒนาใหม่อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.51$, S.D.=0.58)

ตารางที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพของหนังสือส่งเสริมพัฒนาการออกแบบที่พัฒนาใหม่

รายการประเมิน	($\bar{X}$)	(S.D.)	ระดับคุณภาพ
1. ด้านเนื้อหาสาระของบทเรียน	4.71	0.46	ระดับดีมาก
2. ด้านรูปแบบเอกสารประกอบการสอน	4.39	0.67	ระดับดี
ผลเฉลี่ยรวมทั้งหมด	4.51	0.58	ระดับดีมาก

2. แบบทดสอบเพื่อการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งผู้วิจัยนำไปทดสอบใช้ร่วมกับนักศึกษาที่เคยเรียน เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์นี้มาแล้วในนักศึกษาปริญญาโท ชั้นปีที่ 3 (ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา Thesis 1) จำนวน 20 คน และนำผลมาหาค่าความยากง่าย (P) ค่าระหว่าง 0.35-0.75 ค่าอำนาจจำแนก (D) ค่าระหว่าง 0.20-0.40 และความเชื่อมั่น (KR-20)=0.81

3. แบบประเมินคุณภาพและความพึงพอใจด้านเนื้อหาและด้านสื่อประกอบการเรียนการสอน

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

1. การหาค่าดัชนีความสอดคล้องข้อสอบประเมินผลสัมฤทธิ์นักศึกษา กับ จุดประสงค์วิจัย (IOC)

2. การหาค่าความยากง่ายของข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (P), การหาค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (D), การหาค่าความเชื่อมั่นของข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (KR-20)

3. การหาค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของผู้ทรงคุณวุฒิ ($\bar{X}$)

4. การหาค่าประสิทธิภาพของเอกสารการสอนเรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์ เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ (E1:E2) และการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่มีผลจากเอกสารการสอนเรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยใช้ t-test (dependent)

ผลการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาบทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ได้ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนรู้ซึ่งวิเคราะห์และแบ่งตามโครงสร้างเนื้อหา ดังนี้

การเรียนการสอนรูปแบบเดิม

รูปแบบการสอน : เน้นนำทักษะและความรู้เฉพาะตัวของผู้สอนเป็นสำคัญและเน้นการถ่ายทอดแบบผู้สอนเป็นศูนย์กลางในการนำเสนอความรู้
เอกสารการสอน : ใ้ความรู้รายสัปดาห์ ไม่มีแบบฝึกหัด
รูปแบบวิธีการสอน : เน้นการสอนในลักษณะถ่ายทอดจากผู้สอนเพียงด้านเดียว

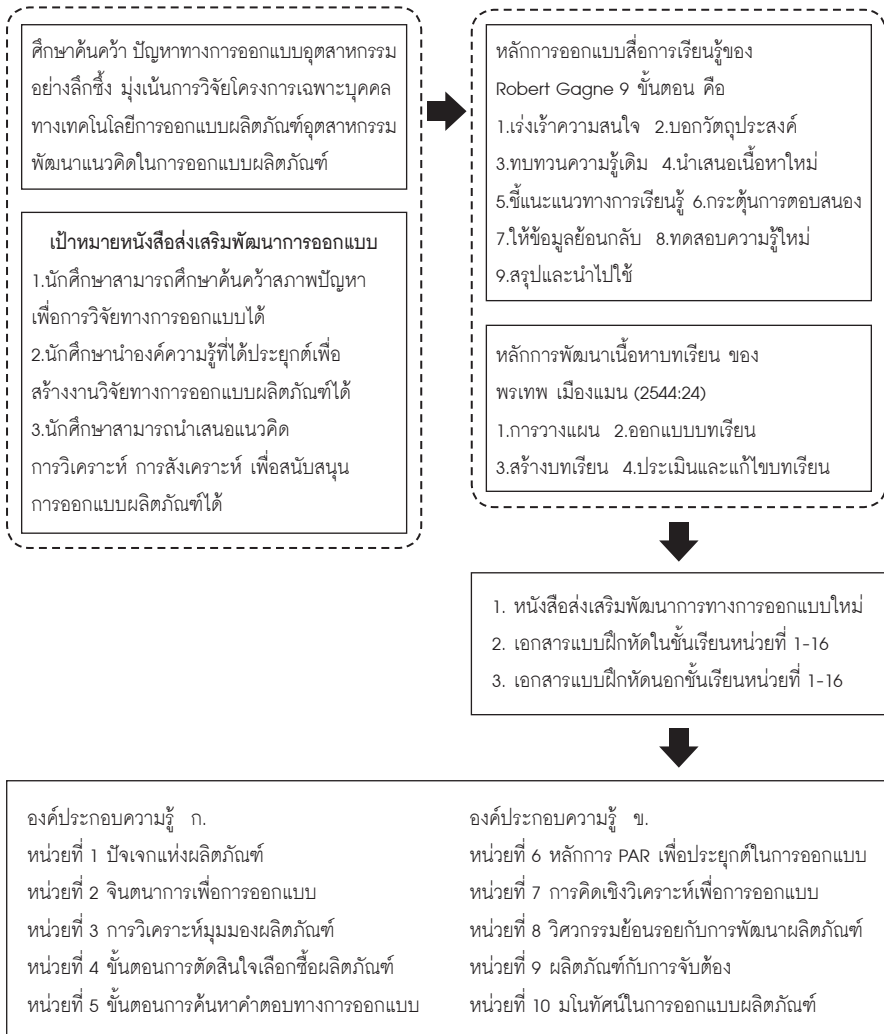
การเรียนการสอนรูปแบบใหม่

รูปแบบการสอน : เน้นนำทักษะและความรู้เฉพาะตัวของผู้สอนเป็นสำคัญผ่านสื่อการเรียนประเภทต่างๆ
เอกสารการสอน : หนังสือเสริมทักษะ
หนังสือแบบฝึกหัดก่อน-หลังเรียน
รูปแบบวิธีการสอน : เน้นการสอนในลักษณะบูรณาการนำความรู้ในปัจจุบันเข้ามาร่วมให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นและพัฒนาเพื่อตอบสนองตามสถานการณ์ในปัจจุบัน

ภาพที่ 2 การตรวจสอบเอกสารประกอบการสอน เรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นกระตุ้นให้นักศึกษาสามารถแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ตารางที่ 2 โครงสร้างเนื้อหาในหนังสือส่งเสริมพัฒนาการทางการออกแบบที่พัฒนาใหม่

องค์ประกอบความรู้ ก. การออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นจำเป็นต้องอาศัย การคิดอย่างสร้างสรรค์เพื่อใช้สำหรับการวาดภาพทางความคิดที่นิยมเรียกกันว่า “การคิดเชิงมโนทัศน์” ซึ่งจะต้องอาศัยการสร้างมโนทัศน์ทางความคิดด้วย 1) การประสบพบเจอสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้อง 2) ประมวลและสร้างมโนทัศน์ ระยะแรก 3) กำหนดองค์ประกอบของข้อมูลที่ต้องการเพิ่มเติม 4) ศึกษาและ รวบรวมข้อมูลตามองค์ประกอบที่กำหนด 5) ประมวลและสร้างมโนทัศน์ระยะ ที่สอง 6) เชื่อมโยงนามธรรมไปสู่รูปธรรม 7) ประเมินผลการคิดเชิงมโนทัศน์ เพื่อการสร้างมโนทัศน์ได้อย่างเหมาะสมในการเชื่อมโยงนามธรรมไปสู่รูปธรรม โดยนำทั้ง 7 ขั้นตอนมาประมวลร่วมกันด้วยวิธีการสังเคราะห์เพื่อสร้างสรรค์ เป็นภาพทางความคิดทั้งรูปแบบ 2 มิติหรือ 3 มิติ ซึ่งมีเป้าหมาย คือ การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ให้ดีขึ้นในด้านต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทำใ้ นักออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นต้องมีความเข้าใจกระบวนการเพื่อถ่ายทอดภาพทาง ความคิดผ่านการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการสร้างมโนทัศน์ ทางความคิดนั้นจะใช้เพื่อคาดการณ์รูปแบบการใช้งานผลิตภัณฑ์ในอนาคตที่ยังมา ไม่ถึง ทางด้านการจับต้องผลิตภัณฑ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ ซึ่งการสร้าง มโนทัศน์เพื่อคาดการณ์อนาคตการจับหรือสัมผัสผลิตภัณฑ์นั้นประกอบด้วย 1) การจับต้องทางมโนทัศน์เพื่อพิจารณาความคิดก่อนการตัดสินใจ 2) การจับต้อง ทางกายภาพเพื่อพิจารณาทางการสัมผัสโดยตรงก่อนการตัดสินใจ 3) การจับต้องใน การใช้งานร่วมกับสภาพแวดล้อมการใช้งานจริง ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบเพื่อวิเคราะห์ คาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคตที่มีการสัมผัสผลิตภัณฑ์ สำหรับเตรียมกระบวนการ แก้ไขปัญหาเหตุการณ์ในอนาคตที่ยังมาไม่ถึงก่อนการนำผลิตภัณฑ์เข้าสู่ตลาด การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรม

องค์ประกอบความรู้ ข. การคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคตเป็นสิ่งที่ เข้ามามีความสำคัญกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์เรียนรู้และศึกษา สิ่งแวดล้อมรอบตัวอยู่เสมอ เพื่อนำมาใช้ในการคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคต ให้เป็นไปตามที่ตนเองต้องการหรือเตรียมความพร้อมในการรับมือกับ 1) ปัจจัย คาดการณ์ภายนอกเหตุการณ์ 2) ปัจจัยคาดการณ์ภายในเหตุการณ์ เพื่อนำสิ่งที่

อนาคต ด้วยรูปแบบของนวัตกรรมที่นำเสนอ แนวคิดใหม่ กระบวนการประดิษฐ์ใหม่ วิธีการใหม่ ซึ่งทั้งหมดนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต ซึ่งผ่านการพิจารณากระบวนการแห่งนวัตกรรม คือ 1) การสร้างความตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องมี 2) การจุดประกายนวัตกรรมให้เกิดขึ้นด้วยความคิดสร้างสรรค์ 3) การจัดสร้างนวัตกรรมเพื่อก่อให้เกิดสิ่งใหม่ 4) การนำเอานวัตกรรมไปใช้งาน โดยนวัตกรรมทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ควรจะมีการพิจารณาองค์ประกอบการสร้างสรรค์ด้วยการพิจารณา ปัจจัยนำเข้า การเปลี่ยนแปลง ปัจจัยนำออก ผลสำเร็จระยะต้น ผลสำเร็จระยะกลาง ผลสำเร็จขั้นสุดท้าย อย่างเหมาะสม

นำองค์ประกอบของความรู้ทั้ง 2 องค์ประกอบมาทำการทดสอบระหว่างเรียนที่มีคะแนนเต็มทั้งหมด 20 คะแนน ซึ่งนักศึกษาได้คะแนนรวมทั้งหมด 516 คะแนน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 86.00 (E1) และผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์หลังเรียนคะแนนเต็ม 20 คะแนน นักศึกษาได้คะแนนเต็มทั้งหมด 538 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 89.67 (E2) วิเคราะห์พบว่าเอกสารประกอบการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ (E1:E2) เท่ากับ 86.00:89.67 ซึ่งผ่านเกณฑ์ 80:80 เป็นไปตามสมมุติฐานที่กำหนดไว้

ตารางที่ 3 ประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนรู้ที่พัฒนาใหม่

ทดสอบเชิงภาคสนาม	ผลคะแนนเต็ม	ผลคะแนนรวม	ร้อยละ
ระหว่างเรียน (E1)	20	516	86.00
หลังเรียน (E2)	20	538	89.67

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักศึกษาจากการทดสอบคะแนนการเรียนรู้ของนักศึกษาเพื่อนำผลคะแนนที่ได้มาเปรียบเทียบกับคะแนนทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนผลสัมฤทธิ์หลังเรียนของนักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์มหาบัณฑิต ในการเรียนรู้ด้วยเอกสารการสอนเรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยใช้การวิเคราะห์ t-test dependent

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมาบัติต

คะแนน	จำนวนผู้เรียน (N)	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ค่าทดสอบ t-test
ก่อนเรียน	30	7.43	1.96	29.19*
หลังเรียน	30	17.20	1.54	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($\alpha=0.05$, df=29 , t=1.699)

เมื่อทำการเปรียบเทียบค่าคะแนนทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยใช้วิธีการทดสอบทางสถิติ t-test dependent พบว่า ค่าทดสอบทางสถิติมีค่าเท่ากับ 29.19 ซึ่งผลที่ได้มีค่ามากกว่าค่า t จากที่ $\alpha=0.05$ df=29 มีตาราง t=1.699 ค่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มนักศึกษาที่เรียนด้วยเอกสารการสอนเรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ก่อนเรียนและหลังเรียน นั้นพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จึงสามารถที่จะสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมาบัติตที่เรียนด้วยเอกสารการสอนเรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

2. การประเมินความพึงพอใจเชิงเนื้อหา : เป็นการประเมินด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ทางด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยแยกรายการประเมินตามรายละเอียดดังนี้

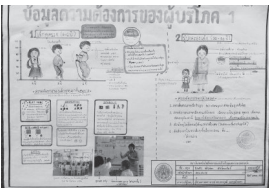
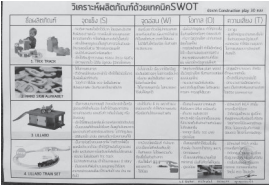
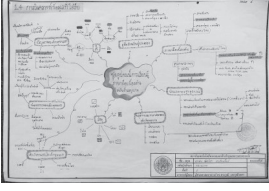
ตารางที่ 5 ผลประเมินความพึงพอใจเนื้อหาของเอกสารส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการคิด เชิงวิเคราะห์ (n=3)

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
การประเมินเชิงเนื้อหาทางการวิเคราะห์เพื่อการออกแบบ			
1. เนื้อหามีความสอดคล้องกับการสร้างความรู้ทางการคิดวิเคราะห์	4.00	0.57	เหมาะสมมาก
2. เนื้อหามีการจัดเรียงลำดับความรู้ที่ชัดเจนและเหมาะสม	3.66	1.15	เหมาะสมมาก
3. เนื้อหามีส่วนความรู้ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิเคราะห์ที่เหมาะสม	3.66	0.57	เหมาะสมมาก
4. เนื้อหาส่งเสริมการคิดเชิงวิเคราะห์ทางการออกแบบเหมาะสม	4.33	0.57	เหมาะสมมาก
5. เนื้อหามีความยาวที่เหมาะสมกับการสอนจำนวน 3 ชั่วโมง/สัปดาห์	4.00	0.57	เหมาะสมมาก
6. เนื้อหามีความครบถ้วนในมุมมองทางการวิเคราะห์เพื่อออกแบบ	3.33	0.57	เหมาะสมปานกลาง
การประเมินเชิงส่งเสริมการออกแบบผลิตภัณฑ์			
1. เนื้อหาส่งเสริมให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจง่ายและชัดเจน	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
2. เนื้อหาช่วยให้ผู้อ่านสามารถนำไปปฏิบัติในงานการออกแบบได้	4.33	0.57	เหมาะสมมาก
3. เนื้อหาช่วยให้เข้าใจประเด็นนำเสนอการวิเคราะห์การออกแบบได้	3.66	0.57	เหมาะสมมาก
4. เนื้อหาส่งเสริมให้สามารถสร้างประเด็นวิเคราะห์ในผลิตภัณฑ์ได้	4.33	0.57	เหมาะสมมาก
5. เนื้อหาส่งเสริมการคิดอย่างสร้างสรรค์เพื่อการวิเคราะห์	3.66	0.57	เหมาะสมมาก
6. เนื้อหาเหมาะสมกับนักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต (ค.อ.ม.)	4.33	0.57	เหมาะสมมาก
รวมค่าเฉลี่ย	4.02	0.57	เหมาะสมมาก

จากผลการศึกษาพบว่าหนังสือส่งเสริมการเรียนรู้ที่พัฒนาใหม่ อันดับ ที่ 1 มีเนื้อหาส่งเสริมให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจง่ายชัดเจน มีความพึงพอใจที่ระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X}=5.00$, $S.D.=0.00$) อันดับที่ 2 เนื้อหาช่วยให้ผู้อ่านสามารถนำไปปฏิบัติในสถานการณ์การออกแบบได้ และเนื้อหาส่งเสริมการคิดเชิงวิเคราะห์ทางการออกแบบเหมาะสม มีความพึงพอใจที่ระดับเหมาะสมมาก ($\bar{X}=4.33$, $S.D.=0.57$) ซึ่งโดยรวมแล้ว หนังสือส่งเสริมการเรียนรู้ที่พัฒนาใหม่ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่ามี ความพึงพอใจที่ระดับเหมาะสมมาก ($\bar{X}=4.02$, $S.D.=0.57$)

3. เปรียบเทียบการประยุกต์ใช้งานสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ของนักศึกษา ต่อเอกสารประกอบการสอน เรื่องการคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อการออกแบบของนักศึกษา หลักสูตรเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต ชั้นปีที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบพฤติกรรมและผลคะแนนการนำเสนอ Project Design จากผู้ทรงคุณวุฒิทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ประเมินการนำเสนอเป็นมาตราส่วน ประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

ตารางที่ 6 การนำเสนอผลงานทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ่านการเรียนรู้ด้วยบทเรียนที่กำหนด

ภาพผลงานนักศึกษา	เป้าหมายของการเรียนรู้	ผลลัพธ์ที่ได้จากการใช้งาน
 การวิเคราะห์ความต้องการผู้บริโภค	นักศึกษาสามารถวิเคราะห์แนวคิดความต้องการผู้บริโภคได้พร้อมสังเคราะห์เพื่อนำเสนอออกมาเป็นผลงาน	1. นักศึกษาสามารถรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของผู้บริโภคจากการสังเกต 2. นักศึกษาวิเคราะห์ความต้องการของผู้บริโภคได้เหมาะสม 3. นักศึกษานำเสนอผลงานการวิเคราะห์ผ่านลายเส้นได้เหมาะสม
 การวิเคราะห์หลักการ SWOT	นักศึกษาสามารถวิเคราะห์ด้วยหลักการ SWOT Analysis พร้อมนำเสนอออกมาเป็นผลงานการออกแบบได้	1. นักศึกษานำรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีในท้องตลาดมาวิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis ได้ชัดเจน 2. นักศึกษานำเสนอรูปแบบการประยุกต์ใช้งานหลักการ SWOT สู่การเสนอผลงานออกแบบได้
 การวิเคราะห์ความต้องการผู้เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์	นักศึกษาสามารถรวบรวมและวิเคราะห์ความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ได้ เช่น ผู้ผลิต, ผู้ขนส่ง, ผู้จำหน่าย, ผู้ค้าส่ง, แรงงานผลิต	1. นักศึกษากำหนดผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ได้ถูกต้อง 2. นักศึกษาสามารถรวบรวมข้อมูลความต้องการของผู้เกี่ยวข้องได้ 3. นักศึกษาสามารถวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้พร้อมนำเสนอออกมาผ่านรูปแบบที่สื่อสารได้ชัดเจน
 การวางแผนผังความคิดเพื่อการวิเคราะห์และสร้างสรรค์	นักศึกษาสามารถวางแผนผังทางความคิดเพื่อวิเคราะห์และสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อพิจารณาข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องในการสร้างข้อจำกัดทางการออกแบบผลิตภัณฑ์	1. นักศึกษาสามารถวางแผนผังทางความคิดของประเด็นและข้อมูลที่เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้ครอบคลุมประเด็น 2. นักศึกษาสามารถนำเสนอความคิดเห็นที่วางแผนไว้แล้วสู่รูปแบบการนำเสนอทางความคิดได้ถูกต้อง

การประเมินเอกสารประกอบการสอนแบบเก่าและแบบใหม่ จากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิรายประเด็น

ก. เอกสารประกอบการสอนแบบใหม่ มีสื่อการสอน 3 รูปแบบ คือ หนังสือส่งเสริมการเรียนรู้ เอกสารประกอบการสอน หนังสือแบบฝึกหัดในชั้นเรียนและแบบฝึกหัดนอกชั้นเรียน

ข. เอกสารประกอบการสอนแบบเก่า มีสื่อการสอน 2 รูปแบบ คือ เอกสารประกอบการสอน แผ่นใบความรู้รายหน่วยการเรียนรู้

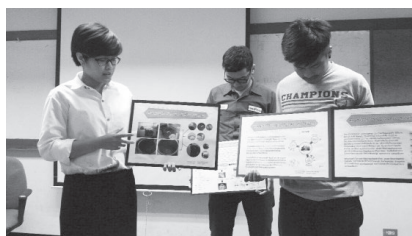
ตารางที่ 7 ผลการทดลองใช้งานเอกสารประกอบการสอนแบบเก่าและแบบใหม่(n=6)

รายการประเมิน	เอกสารประกอบการสอน (ที่พัฒนาใหม่)		เอกสารประกอบการสอน (รูปแบบเดิม)	
	$\bar{X}$	(S.D.)	$\bar{X}$	(S.D.)
1. รูปแบบการนำเสนอมีขั้นตอนและกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาผลิตภัณฑ์ที่พบชัดเจน	4.55	0.52	3.88	0.33
2. รูปแบบการนำเสนอกระบวนการวิเคราะห์แนวคิด (Concept Design) ก่อนการออกแบบผลิตภัณฑ์	4.33	0.50	3.77	0.66
3. รูปแบบการนำเสนอกระบวนการวิเคราะห์เพื่อระดมความคิดทางการออกแบบ	4.44	0.88	3.88	0.60
4. รูปแบบการนำเสนอกระบวนการวิเคราะห์ด้วยหลักการทฤษฎีที่เหมาะสมและสื่อสารชัดเจน	4.44	0.52	3.55	0.72
5. รูปแบบการนำเสนอกระบวนการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่	4.44	0.52	3.77	0.44
6. แนวคิดที่เสนอมีความชัดเจนและสามารถเข้าใจทิศทางการวิเคราะห์และออกแบบชัดเจน	4.55	0.52	4.22	0.66
7. นักศึกษาที่ใช้งานการคิดเชิงวิเคราะห์สามารถเข้าใจและถ่ายทอดกระบวนการวิเคราะห์ได้	4.66	0.50	3.55	0.52

ตารางที่ 7 (ต่อ) ผลการทดลองใช้งานเอกสารประกอบการสอนแบบเก่าและแบบใหม่($n=6$)

รายการประเมิน	เอกสารประกอบการสอน (ที่พัฒนาใหม่)		เอกสารประกอบการสอน (รูปแบบเดิม)	
	$\bar{X}$	(S.D.)	$\bar{X}$	(S.D.)
8. นักศึกษาสามารถนำเสนอกระบวนการวิเคราะห์ อย่างเป็นกระบวนการและสื่อสารได้เข้าใจชัดเจน	4.66	0.50	4.00	0.70
9. นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์ ทางการออกแบบมากยิ่งขึ้น	4.55	0.52	3.44	0.52
10. นักศึกษาสื่อสารและนำเสนอผลงาน การออกแบบผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม	4.11	0.33	3.88	0.60
รวมค่าเฉลี่ย	4.47	0.53	3.79	0.57

จากตารางพบว่า เอกสารประกอบการสอนทางด้านการคิดเชิงการวิเคราะห์แบบใหม่และแบบเก่า ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์ จำนวน 6 ท่าน เห็นว่า เอกสารประกอบการสอน (ที่พัฒนาใหม่) มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X}=4.47$, S.D.=0.53) เอกสารประกอบการสอน (รูปแบบเดิม) มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X}=3.79$, S.D.=0.57)

ภาพที่ 3 การนำผลจากกระบวนการวิเคราะห์เข้าสู่กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์และสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้งานได้จริง

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการหาประสิทธิภาพของบทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์พบว่าประสิทธิภาพของบทเรียนจากแบบทดสอบระหว่างเรียนเท่ากับ 86.00 และประสิทธิภาพของบทเรียนจากแบบทดสอบหลังเรียนเท่ากับ 89.67 ซึ่งมีผลไปตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ 80:80

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของบทเรียนทางการออกแบบ : เอกสารการสอน เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ พบว่านักศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

3. ผลค่าระดับความพึงพอใจผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อบทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่ พบว่า ผลการประเมินเชิงเนื้อหาของเอกสารส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการคิดเชิงวิเคราะห์ มีความพึงพอใจระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, $S.D. = 0.57$)($n=3$) และผลการประเมิน Project Design เพื่อนำเสนอผลงานกระบวนการวิเคราะห์ส่วนบุคคล มีความพึงพอใจระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, $S.D. = 0.53$)($n=6$)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยบทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. จากกระบวนการวิจัยพบว่าบทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่มีประสิทธิภาพ ($E1:E2$) = 86.00:89.67 ได้พัฒนาตามทฤษฎี 9 ขั้นตอน ของ Robert M Gagne จึงทำให้มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ถือได้ว่ามีประสิทธิภาพ สามารถที่จะนำไปประกอบการเรียนการสอนได้ จากนั้นนำบทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่ประเมินด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วย 1) ทางด้านเนื้อหา 3 ท่าน 2) ทางด้านการผลิตสื่อการเรียน 3 ท่าน เกณฑ์การประเมินค่าความพึงพอใจอยู่ในระดับดี จากนั้นทำการทดลองกับ

กับกลุ่มประชากรขั้นสุดท้ายด้วยการเปรียบเทียบเพื่อหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลังเรียน ได้ค่าคะแนนเฉลี่ย ก่อนเรียน (Pre Test)=7.43 และค่าเฉลี่ย หลังเรียน (Post Test)=17.20 พบว่านักศึกษามีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยค่าคะแนนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฅนอมศักดิ์ ศรีจันทร์หา (2550:101-102) ที่ศึกษาเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

2. จากการพัฒนาบทเรียนทางการออกแบบ เรื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่ ด้วยแนวคิดของ Robert M Gagne พบว่านักศึกษามีผลการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน เพราะในบทเรียนทางการออกแบบที่พัฒนาขึ้น มีความน่าสนใจ เราความสนใจด้วยภาพหลายเส้นทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ รวมถึงการนำเสนอเนื้อหาบทเรียนที่ไม่น่าเบื่อด้วยการยกตัวอย่างประกอบการสอนที่หลากหลายจึงทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนอยู่ตลอดเวลาอีกทั้งมีการนำเสนอเนื้อหาที่ไม่ซับซ้อน พร้อมภาพประกอบที่สวยงาม ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองจากการอ่านจับใจความด้วยตนเองทั้งในคาบเรียนและที่บ้าน โดยมีเอกสารการเรียนรู้ร่วมกับเอกสารแบบฝึกหัด ซึ่งเน้นการส่งเสริมพัฒนาการนักศึกษาที่เรียนแบบอิสระ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อุดมศักดิ์ สาริบุตร (2549:56) ที่ว่าด้วยการพิจารณาหลักการวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่

ข้อเสนอแนะ

สำหรับในการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางการเรียบเรียงเนื้อหาและภาพประกอบ หน่วยการเรียนรู้สำหรับส่งเสริมพัฒนาการด้านการคิดวิเคราะห์และด้านความคิดสร้างสรรค์ สำหรับประยุกต์ใช้งานในการเรียนการสอนของนักศึกษาระดับปริญญาโท ในรายวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์ขั้นสูง 2 ซึ่งเนื้อหานี้จะมีหน่วยการสอนที่แยกออกเป็นหลายทักษะสำหรับนักศึกษาการออกแบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้งานในการเรียนของนักศึกษาในศาสตร์การออกแบบต่างๆ ได้ หรือแม้กระทั่งการนำไปทดลองใช้งานกับนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 4 ในรายวิชาวิทยานิพนธ์ ผลลัพธ์ที่ได้ก็มีความใกล้เคียงกัน คือ นักศึกษามีการพัฒนาทางด้านการคิดวิเคราะห์มากขึ้น

กว่าเดิม และได้ผลงานทางการออกแบบที่ผ่านกระบวนการคิดอย่างถี่ถ้วนโดยนักศึกษาสามารถเข้าใจสาเหตุและประเด็นที่ตนเองต้องการพัฒนาในผลิตภัณฑ์ใหม่ได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานให้นักศึกษาฝึกการคิดอย่างเป็นระบบในการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

ภาพที่ 4 การทดลองใช้งาน ผลการออกแบบผลิตภัณฑ์ไปใช้งานจริงใน โรงพยาบาลลาดกระบัง กทม.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้เนื่องจากทุนสนับสนุนการวิจัยจากเงินรายได้ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม ประจำปีงบประมาณ 2558 โดยผู้วิจัยขอขอบพระคุณ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการออกแบบที่อนุเคราะห์แนวคิดทางการออกแบบและวิธีการเรียนการสอนในแต่ละท่านเพื่อการพิจารณาสร้างเป็นแนวทางที่เหมาะสม กับนักศึกษาทางด้านการออกแบบ และขอบคุณนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตร์ อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์ สถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ที่ให้ข้อมูลประกอบการวิจัย ในครั้งนี้

บรรณานุกรม

- กิตติ กันภัย. 2551. **จิตวิทยาการสื่อสาร**. กรุงเทพฯ: หจก.เหรียญบุญการพิมพ์.
- ถนอมศักดิ์ ศรีจันทร์. 2550. “การพัฒนาแบบจำลองระบบสนับสนุนการสร้างบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์บนเครือข่ายคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.” **วารสารศึกษาศาสตร์**. 23(1), 160-174.
- ทรงวุฒิ เอกวุฒิงศา. 2557. **หลักการคิดวิเคราะห์เพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์พื้นฐานการคิดพัฒนาผลิตภัณฑ์**. กรุงเทพฯ: มินิ เซอร์วิสซัพพลาย.
- ทรงวุฒิ เอกวุฒิงศา. 2557. **พื้นฐานการคิดเชิงพัฒนาผลิตภัณฑ์**. กรุงเทพฯ: มินิ เซอร์วิสซัพพลาย.
- ทรงวุฒิ เอกวุฒิงศา. 2558. **คิดเชิงอนาคตเพื่อการออกแบบ**. กรุงเทพฯ: มินิ เซอร์วิสซัพพลาย.
- นิรัช สุตสังข์. 2548. **การวิจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- นวน้อย บุญวงศ์. 2540. **หลักการออกแบบ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรเทพ เมืองแมน. 2544. **หลักการออกแบบและสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนด้วยโปรแกรม Auto ware Professional 5**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มณฑล ศาสนนันท์. 2550. **เพื่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมและวิศวกรรมย้อนรอย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มัลลิกา คมนานุรักษ์. 2547. **จิตวิทยาการสื่อสารของมนุษย์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- วรรณดี สุทธินรากร. 2556. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมภาพและการสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- ศิริพรรณ ปีเตอร์. 2549. **การออกแบบกราฟิก**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

เสรี วงษ์มณฑา. 2542. กลยุทธ์ทางการตลาด การวางแผนทางการตลาด.

กรุงเทพฯ: ไทมอนด์ อิน บิสซิเนส เวิร์ด.

อรุณรัตน์ ชินวรรณ. 2553. สื่อประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุดมศักดิ์ สาริบุตร. 2549. เทคโนโลยีผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์.

เรื่องเล่าจากสังคม¹

The Story of Society

บุญช่วย เกิดริ²

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยสร้างสรรค์เรื่อง “เรื่องเล่าจากสังคม” เป็นการสร้างสรรค์ผลงานที่สะท้อนเรื่องราวของกิเลสในใจมนุษย์โดยแสดงออกผ่านสัญลักษณ์และรูปทรงที่มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ เพื่อเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงภาวะความเจ็บปวด หดหู่ คลุมเครือภายในจากโทษและภัยของความโลภ โกรธ หลง ตามทัศนคติส่วนตัว ด้วยรูปแบบผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย โดยมีแรงบันดาลใจเบื้องต้นมาจากข่าวการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2556 – 2557

ข้าพเจ้าสร้างสรรค์ผลงานในเบื้องต้นด้วยแนวทางการสร้างสรรค์งานศิลปะในรูปแบบของการหยิบยืมรูปแบบศิลปะในอดีต (Appropriation) และเลียนแบบกรอบขาวบนหน้าหนังสือพิมพ์ ก่อนจะคลี่คลายมาสู่งานในลักษณะเฉพาะตัวของข้าพเจ้าเอง โดยศึกษาข้อมูลต่างๆ จากสื่อที่นำเสนอข่าว เช่น หนังสือพิมพ์ หรือสื่อออนไลน์ โดยนำข้อมูลวิเคราะห์ ตีความ หาค่าและแทนความหมายต่างๆ อย่างละเอียดตามความคิดและความรู้สึกภายในด้วยรูปทรงเชิงสัญลักษณ์

ผลการสร้างสรรค์มีทั้งสิ้น 18 ชิ้น แบ่งผลงานเป็น 3 ระยะ ระยะที่ 1 จำนวน 4 ชิ้น ระยะที่ 2 จำนวน 3 ชิ้น และระยะที่ 3 จำนวน 11 ชิ้น โดยทั้ง 3 ระยะของการสร้างสรรค์มีการพัฒนาทางด้านรูปทรงและคลี่คลายทางด้านรูปแบบอย่างเห็นได้ชัด เป็นที่น่าพอใจสำหรับข้าพเจ้า

คำสำคัญ : จิตรกรรมร่วมสมัย / สังคม

¹ทุนสนับสนุนงานวิจัย ประเภททุนวิจัยทั่วไป ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

²อาจารย์ประจำ สาขาวิชาศิลปการออกแบบพัสตราภรณ์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Abstract

This creative research project entitled, “The Story of Society” was creation of artwork that reflects the passion of the human heart as expressed through the signs and forms that give meaningful comparison in order to demonstrate the conditions within the vague melancholy silence of a world of greed and anger by their own attitudes. The artworks take the form of contemporary painting, the initial inspiration of which came from the political climate in Thailand during the years 2013 to 2014.

The foundation of the researcher’s artwork initiative began by creating art through appropriation and imitation of the framework of the news in the newspapers, prior to unraveling the identity though researchers own unique style. This was undertaken by studying various forms of information from the news media such as newspapers or online media. The data was analyzed and interpreted to find the value and various meanings in detail by following the thoughts and inner feelings in its symbolic forms.

The creative artwork initiative resulted in a total of 18 pieces of artwork which was divided into 3 phases. The first phase had a total of 4 pieces; the second phase had a total of 3 pieces; the third phase had a total of 11 pieces. All the 3 phases of the creative art initiative resulted in development in the areas of form and clearly unraveled the patterns to the satisfaction of the researcher.

Keywords : Contemporary Painting / Society

บทนำ

มนุษย์ไม่อาจจะปฏิเสธวัตถุได้ เพราะมนุษย์ต้องอาศัยวัตถุในการดำรงชีวิต เพียงแค่มนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียงและพอใจในทรัพย์สินที่หามาได้ ตามความสามารถของตน ชีวิตย่อมเป็นสุข ไม่มีการเบียดเบียนกัน สังคมก็น่าอยู่ ประเทศชาติก็จะเจริญรุ่งเรือง หากแต่มนุษย์นั้นไม่มีความพอดีในใจ อยากได้อีกมีไม่สิ้นสุด วัตถุจึงเป็นเสมือนเส้นชัยปลายทาง ให้ต้องดิ้นรนขวานขวายเพื่อได้มา เมื่อวัตถุคือคำตอบของชีวิต วัตถุจึงเป็นตัวแปรสำคัญของการดำรงชีวิต วัตถุจึงอยู่เหนือชีวิต อยู่เหนือความพอดี และอาจเกินเลยจนอยู่เหนือคุณธรรม เมื่อคุณธรรมมีน้อย หรือไม่มีเลยปัญหาต่างๆ จึงเกิดขึ้นทั้งกับสังคมและประเทศชาติ ตั้งแต่ปัญหาเล็กๆ เช่น การฉกชิงวิ่งราว ลักทรัพย์ หรือปัญหาใหญ่ๆ ที่เกิดขึ้นจากกิเลสความโลภของผู้มีอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นอำนาจทางการเมืองหรืออำนาจทางเศรษฐกิจ เช่น การคอร์รัปชัน ของนักการเมือง ปัญหายาเสพติด ปัญหาจากสงครามและผู้อพยพร้าย เป็นต้น

เมื่อปัญหาอยู่ในภาพรวมที่ใหญ่ จึงส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชน โดยรวม สังคมขาดเสถียรภาพ เกิดความระแวง เกิดความกังวล เกิดความโกรธแค้น เกิดความไม่สงบสุข

จากสิ่งต่างๆ ดังที่กล่าวมานี้ ส่งผลให้ข้าพเจ้าต้องการถ่ายทอดความคิด และจินตนาการเป็นผลงานศิลปะที่สะท้อนสภาวะด้านมืดภายในจิตของมนุษย์ ผ่านสัญลักษณ์และรูปทรงต่างๆ ที่ให้ค่าและความหมายในเชิงเปรียบเทียบตามความคิด และจินตนาการ โดยเนื้อหาของผลงานเป็นการเล่าเรื่องราวต่างๆ ในอดีต และความสนใจในปัจจุบันขณะนั้นของข้าพเจ้า เพื่อกระตุ้นเตือนหรือตั้งคำถามเกี่ยวกับโทษและภัยจากกิเลสในใจมนุษย์ที่มีผลต่อสังคมและประเทศชาติอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านผลงานสร้างสรรค์จิตรกรรมร่วมสมัย

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยสร้างสรรค์

1. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่สะท้อนเรื่องราวของกิเลสในใจมนุษย์โดยแสดงออกผ่านสัญลักษณ์และรูปทรงที่มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ เพื่อเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงภาวะความเจ็บงัน หดหู่ คลุมเครือภายในจากโทษและภัยของความโลภ โกรธ หลง ตามทัศนคติส่วนตน ด้วยรูปแบบผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพจากการเรียนรู้เทคนิคและวิธีการสร้างผลงานศิลปะ ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการเรียนการสอนอันจะเป็นประโยชน์ต่อการเข้าใจและปรับใช้ในการพัฒนาการสอนต่อไป
3. เพื่อเป็นส่วนร่วมหนึ่งในการพัฒนาศิลปะร่วมสมัยของชาติ และเพื่อการศึกษาแก่ผู้สนใจในศิลปะ
4. เพื่อนำผลงานไปตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ขอบเขตของโครงการวิจัยสร้างสรรค์

เป็นการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมเทคนิคผสม จำนวนไม่ต่ำกว่า 8 ชิ้น โดยมีขนาดไม่ต่ำกว่า 80 x 100 เซนติเมตร โดยอาจมีเทคนิคหรือวัสดุอื่นร่วมด้วยตามความเหมาะสม

สมมุติฐานและกรอบแนวคิดของโครงการวิจัยสร้างสรรค์

แนวความคิด : ข้าพเจ้าต้องการแสดงออกซึ่งความรู้สึกทุกข์ที่คลุมเครือ เจ็บงันภายในจิตใจ จากโทษและภัยของความโลภ โกรธ หลง ตามทัศนคติส่วนตน โดยมีแนวเรื่องจากกิเลสในใจมนุษย์ในมุมมองต่างๆ ผ่านรูปทรง และสัญลักษณ์ต่างๆ ในเชิงเปรียบเทียบ

การพัฒนาและ کلیคัลงานสร้างสรรค์

ผลงานสร้างสรรค์ในหัวข้อ “เรื่องเล่าจากสังคม” เป็นการนำเสนอภาพลักษณ์ด้านลบภายในจิตใจของมนุษย์ เพื่อสะท้อนความจริงของสังคม เรื่องราวที่สร้างสรรค์ขึ้น

ผ่านผลงานจิตรกรรม มีเนื้อหาเกี่ยวกับกิเลสที่ครอบงำจิตใจมนุษย์ในสังคมวัตถุนิยม ในเบื้องต้นข้าพเจ้ามีความสนใจใช้ลักษณะการนำเสนอภาพข่าวและเนื้อหาข่าวจาก หนังสือพิมพ์หน้าหนึ่งมาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบของผลงาน

การสร้างสรรค์และพัฒนาผลงาน

ข้าพเจ้ามีความสนใจเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นช่วง ปีพ.ศ. 2556 ถึงปี พ.ศ. 2557 เหตุการณ์ในครั้งนั้นส่งผลกระทบต่ออย่างปรากฏชัด ต่อประเทศชาติ และกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของข้าพเจ้าอย่างมาก การสร้างสรรค์ผลงานในระยะแรกจึงมีแรงขับเคลื่อนจากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ ในผลงานจึงมีสัญลักษณ์ที่แสดงออกอย่างค่อนข้างชัดเกี่ยวกับความรุนแรงที่เกิดขึ้น เช่น ใช้รูปทรงของทหารหรือตำรวจซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในท่าทางใช้อาวุธปืน แต่การสร้างสรรค์ผลงานได้ผ่านช่วงเวลาค่อนข้างนานตั้งแต่เหตุการณ์ทางการเมือง ดึงเครียดจนกระทั่งคลี่คลายตัว ดังนั้นกระบวนการคิดค้นกรองและวิเคราะห์ผลงาน ของข้าพเจ้าจึงค่อยๆ พัฒนามาเป็นลำดับ ผลงานมีลักษณะที่ค่อยๆ คลายตัวออกจากภาพหรือเหตุการณ์ความเป็นจริงภายนอก เข้ามาสู่ภาพลักษณ์ของการแทนค่า ความรู้สึกภายในมากขึ้น รูปทรงสัญลักษณ์ก็ปรับเปลี่ยนไป เช่น เป็นรูปสัตว์ รูปสิ่งของ หรือรูปทรงที่จินตนาการสร้างขึ้นใหม่ รวมถึงการแสดงออกถึงนัยยะจาก คำสอนทางศาสนาที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น เรื่องความไม่เที่ยงแท้หรือความตาย เป็นต้น นอกจากนั้น การทบทวนเรื่องราวของกิเลสภายในของจิตใจก็เริ่มคลี่คลายจาก ความเป็นจริงภายนอกแต่ชัดเจนภายในความรู้สึกโดยแสดงผ่านสัญลักษณ์ต่างๆ

เนื่องจากข้าพเจ้ามีความสนใจในรูปแบบของกรอบข่าวจากหนังสือพิมพ์ หน้าหนึ่ง การเลียนแบบกรอบข่าวจึงส่งผลต่อการกำหนดขนาดและขอบเขตของ ผลงาน กรอบสำหรับเขียนภาพจึงมีตั้งแต่ 1 กรอบ ต่อ 1 ชิ้นงานขึ้นไป จนถึง 6 กรอบ ต่อ 1 ชิ้นงาน ทั้งนี้ ข้าพเจ้าแบ่งระยะการสร้างสรรค์ออกเป็น 3 ระยะ ดังจะได้ อธิบายในรายละเอียดต่อไป

ผลงานระยะที่ 1

ผลงานชิ้นที่ 1-4 ข้าพเจ้าสนใจนำเสนอประเด็นของนักการเมืองกับกิเลส ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องของนักการเมืองที่นำพาประเทศชาติไปสู่ความล่มจม เรื่องต่างๆ เหล่านี้ประชาชนสามารถสืบค้นหาข้อมูลได้ไม่ยากจากสื่อต่างๆ โดยเฉพาะจากสื่อออนไลน์ เมื่อค้นหาแล้วจะพบว่าเหตุการณ์การคอร์รัปชัน คดโกงเอาเปรียบ หรือการกลั่นแกล้งประชาชน เพื่อผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตแล้วซ้ำเล่าในรัฐบาลทุกสมัยเหมือนจะไม่มีจบสิ้น มากน้อยแตกต่างกันไป คำถามต่างๆ เกิดขึ้นในความคิดข้าพเจ้ามากมาย เช่น ทำไมเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองจึงเกิดขึ้นซ้ำซากตั้งแต่ครั้ง 14 ตุลาคม? ทำไมนักการเมืองที่โกงกินยังไม่หมดไปจากแผ่นดิน? ทำไมประชาชนบางส่วนมีค่านิยมทางความคิดว่า “โกงบ้างก็ไม่ใช่ไร ขอให้ทำงานได้”? สังคมเราขาดการละอายชั่วกลัวบาปกันแล้วหรือ ?

ไม่ว่าวันเวลาจะผ่านมานานแค่ไหนหรือเป็นชนชาติใด กิเลสภายในใจก็ยังคงสร้างปัญหาและความเดือดร้อนให้แก่สังคม

ผลงานชิ้นที่ 1

ข้าพเจ้าสนใจช่วงเวลาของเหตุการณ์ต่อต้านร่าง พรบ.นิรโทษกรรม (ฉบับสุดซอย) เป็นเหตุการณ์สำคัญที่กระตุ้นให้ประชาชนจำนวนมากเกิดความรู้สึกตระหนักถึงโทษและภัยจากการทุจริต และไม่สามารถเพิกเฉยต่อการคดโกงและเอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้องของนักการเมืองอีกต่อไป ประชาชนจำนวนมากหาศาลหน่วยงานต่างๆ ออกมาแสดงการต่อต้านและเรียกร้องให้ทุกฝ่ายออกมาแสดงพลัง โดยเดินขบวนแสดงจุดยืนทางการเมืองที่ไม่เห็นด้วยกับ พรบ. ดังกล่าว จนกระทั่งนำไปสู่การชุมนุมทางการเมืองครั้งใหญ่ในที่สุด

ข้าพเจ้าเลือกใช้ผลงานต้นแบบของโกยาที่มีชื่อว่า “การหลับฝันของเหตุผลสร้างอสุรกาย” ในผลงาน ข้าพเจ้าคัดลอกภาพโกยามาเฉพาะโครงสร้างรอบนอก แต่ลักษณะการขีดเขียนทั้งแสงเงาและรายละเอียดภายใน ข้าพเจ้าเขียนด้วยวิธีการวาดเส้นตามความถนัดและคุ้นชินของข้าพเจ้าโดยไม่ได้สนใจรายละเอียดเดิมของ

ภาพต้นฉบับ และ ข้าพเจ้าเปลี่ยนข้อความของโกยา จากเดิมคือ “The dream of reason produces monsters” เปลี่ยนเป็น “corruption” ซึ่งเป็นคำที่ปัจจุบันใช้เรียกแทนการทุจริต

ผลงานชิ้นนี้ประกอบขึ้นด้วย กรอบ จำนวน 2 ชิ้น ข้าพเจ้ากำหนดขนาดและขอบเขตของผลงานโดยผลงานอยู่ติดกันในลักษณะข้างล่างและข้างบน ชิ้นข้างบนมีขนาด 80 x 100 เซนติเมตร ชิ้นข้างล่างมีขนาด 28 x 32 เซนติเมตร รายละเอียดภายในภาพบนคือเนื้อหาของ “การหลับฝันของเหตุผล สร้างอสุรกาย” ส่วนชิ้นข้างล่างเป็นสีแดงคล้ำทั่วทั้งภาพ เชื่อมโยงภาพทั้งสองด้วยขนาดและสัดส่วน กล่าวคือภาพชิ้นเล็กมีขนาดเท่ากับรูปโตะในภาพใหญ่

ผลงานชิ้นที่ 2

ข้าพเจ้าสนใจช่วงเวลาที่น่าสยดสยองยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีของไทย ในเวลานั้น ถูกฝ่ายตรงข้ามตั้งประเด็นถึงความไม่เหมาะสมในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยชี้ให้เห็นว่านางสาวยิ่งลักษณ์เป็นเพียงหุ่นเชิดของพันตำรวจโททักษิณ ผู้เป็นพี่ชาย แต่ขาดความสามารถในการปกครองและนำพาประเทศชาติ พฤติกรรมของนางสาวยิ่งลักษณ์ที่พบเห็นได้บ่อยครั้งจากสื่อต่างๆ ทำให้เธอถูกกล่าวหาว่าโง่บ้า ปัญญาอ่อนบ้าง ถูกล้อเลียนเสียดสีโดยเฉพาะในโลกของสังคมออนไลน์ แต่ก็ดูเหมือนว่านางสาวยิ่งลักษณ์มิได้มีท่าทีว่าจะต้องพิจารณาตัวเองถึงความไม่เหมาะสมกับตำแหน่งแต่อย่างใด

ข้าพเจ้าเลือกใช้ต้นแบบเป็นผลงานของโกยาที่มีชื่อว่า “มีที่นั่น” ข้าพเจ้าคัดลอกผลงานของโกยาด้วยวิธีการวาดขีดเขียนเส้นในแบบเฉพาะตนของข้าพเจ้า โดยไม่ได้คำนึงถึงรายละเอียดตามผลงานต้นฉบับ มีเพียงลักษณะโครงสร้างรอบนอกของผลงานเท่านั้นที่ยังคงมีเค้าโครงเดิมอยู่ ข้าพเจ้ากลบรายละเอียดของใบหน้าบุคคลด้วยสีดำทั้งหมดเพื่อต้องการให้เกิดภาวะความโดดเดี่ยวและแปลกแยกไม่ปฏิสัมพันธ์กันตามความรู้สึกของข้าพเจ้า ในส่วนตอนบนของผลงานข้าพเจ้าเพิ่มเติมรูปทรงของเก้าอี้ เพื่อต้องการบอกเล่าถึงช่วงเวลาปัจจุบัน และรูปทรงงูพิษเป็นสัญลักษณ์เกล็ดสายดำที่จ้องทำร้ายผู้อื่น ซึ่งเป็นโทษและภัยในสังคม

ผลงานชิ้นนี้ประกอบขึ้นด้วยกรอบจำนวน 2 ชั้น วางติดกันด้านซ้ายและขวา ขึ้นด้านขวามีขนาด 80×100 เซนติเมตร รายละเอียดภายในภาพคือภาพ “มีที่นั่ง” และขึ้นด้านซ้ายมีขนาด 40×50 เซนติเมตร รายละเอียดของภาพคือสีแดงคล้ำทั่วทั้งภาพ ซึ่งกรอบทั้ง 2 ชั้นมีขนาดที่แตกต่างกันคล้ายกับชั้นที่ 1 แต่การเชื่อมโยงของผลงานทั้ง 2 ส่วนนี้ ใช้วิธีการย่อสัดส่วนของกรอบขึ้นใหญ่ ลดลงเป็น 1 ใน 4 ส่วนเพื่อให้มีขนาดสัดส่วนที่รับกัน และระบายสีแดงคล้ำทั้งชิ้น

ผลงานชิ้นที่ 3 และ 4

เมื่อความขัดแย้งถึงขีดสุดมักจบลงด้วยความรุนแรงซึ่งนำมาสู่ความสูญเสียประมาณช่วงต้นปี พ.ศ. 2557 ฝ่ายรัฐบาลใช้กำลังและความรุนแรงกับประชาชนฝ่ายตรงข้าม โดยใช้อาวุธ เช่น ปืน แก๊สน้ำตา เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความหวาดกลัวให้ประชาชนฝ่ายตรงข้ามจนกลายเป็นความเกลียดชังและโกรธแค้นในที่สุด

ข้าพเจ้าเลือกใช้ผลงานของโยยาชื่อ “With reason or without” ในชุด “หายนะ” (disasters) เป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงการฆ่าสังหารโดยในภาพปรากฏรูปทหารในท่าทางประทับปืนยิง และมีคนล้มลงนอนจมกองเลือด สร้างความสะเทือนใจแก่ผู้พบเห็น ข้าพเจ้าจึงเลือกนำท่าทางของทหารที่กำลังประทับปืนบนบ่ามาใช้สร้างสรรค์ในผลงานชิ้นที่ 3 และชิ้นที่ 4 โดยจะอธิบายความแตกต่างระหว่างชิ้นที่ 3 และ 4 ดังนี้

ผลงานชิ้นที่ 3 ผลงานถูกประกอบขึ้นจากกรอบภาพจำนวน 2 ชั้น กรอบชั้นแรกอยู่ด้านซ้ายมือ ขนาด 80×100 เซนติเมตร และกรอบชั้นที่สองอยู่ด้านขวามือ ขนาด 43×100 เซนติเมตร โดยใช้ด้านที่สูง 100 เซนติเมตรประกบชิดกัน กรอบด้านซ้ายแบ่งพื้นที่ภาพเป็นส่วนบนและส่วนล่าง ส่วนบนเป็นภาพของทหาร (ของโยยา) ที่คดลอกมา เอียงไปทางซ้าย โดยไม่ปรากฏเป้าสังหารในผลงาน ส่วนล่างเป็นภาพเก้าอี้ของผู้บริหารล้มนอนอยู่เพื่อสะท้อนถึงสถานการณ์ที่ตำแหน่งผู้บริหารไม่มั่นคงในขณะนั้น ส่วนกรอบขวามีระบายด้วยสีแดงคล้ำทั่วทั้งภาพโดยขนาดกรอบ 43×100 เป็นขนาดที่ขยายสัดส่วนของธนบัตรใบละ 1000 บาท

ส่วนผลงานชิ้นที่ 4 กรอบภาพมี 2 ส่วน ขนาดเท่ากันประกอบเป็นด้านบนและด้านล่าง กรอบด้านล่างปรากฏภาพทหาร (ของโยยา) ประทับปืนในท่ายิงอยู่ใน

ตำแหน่งซ้ายของภาพ ส่วนด้านขวาเป็นภาพตำรวจในยุคสมัยปัจจุบัน กำลังประทับ
ปืนในท่ายิงแสดงให้เห็นการใช้ความรุนแรงของรัฐบาลในช่วงต้นปี พ.ศ. 2557
เป็นภาพที่พยายามให้เห็นถึงเรื่องการใช้ความรุนแรงที่ยังคงปรากฏอยู่ แม้เวลาจะ
ผ่านไปนานเท่าไรก็ตาม ส่วนกรอบบนระบายสีแดงคล้ำทั่วทั้งภาพ

การวิเคราะห์ผลงานระยะที่ 1 ตามวัตถุประสงค์

แง่มุมของเนื้อหาที่สะท้อนเรื่องราวของกิเลสในใจมนุษย์ ในช่วงแรกนี้
ข้าพเจ้าใช้รูปทรงและสัญลักษณ์ที่หยิบยืมรูปแบบจากผลงานของโกยาซึ่งสะท้อน
เรื่องราวของกิเลสในใจมนุษย์ไว้เป็นอย่างดี โดยข้าพเจ้านำมาสร้างสรรค์ใหม่
ใช้ลายเส้นและบรรยากาศของภาพที่ถูกปกคลุมไปด้วยสีดำ หรือสีอื่นๆ ที่ถูกลด
ความจัดสีด้วยสีดำ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเจียบงัน หดหู่ และคลุมเครือ ซึ่งผลงาน
ที่สำเร็จสามารถสะท้อนเรื่องราวของกิเลสในใจมนุษย์และสะท้อนความรู้สึก
คลุมเครือได้เป็นที่น่าพอใจสำหรับข้าพเจ้า

รูปแบบผลงานที่เลียนแบบลักษณะกรอบขาวหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์
รายวันที่มีขนาดกรอบเล็กใหญ่ไม่เท่ากัน ข้าพเจ้าจึงตั้งใจใช้กรอบงานขนาดต่าง
กันมาประกอบเป็นงานชิ้นเดียวกัน ทดลองวางองค์ประกอบของภาพในรูปแบบของ
กรอบขาวหนังสือพิมพ์ด้วยการระบายสีแดงคล้ำแบบเรียบๆ ให้ตัดกันกับภาพที่มี
รายละเอียด ซึ่งวิธีการนี้สร้างความพึงพอใจแก่ข้าพเจ้าที่ต้องการหารูปแบบ
การแสดงออกที่แตกต่างจากผลงานเก่าๆ ที่เคยทำมาก่อน

ผลงานระยะที่ 2

ผลงานชิ้นที่ 5-7 เป็นระยะที่คลี่คลายผลงานและละทิ้งรูปแบบผลงานของ
โกยา แม้ข้าพเจ้าจะละทิ้งรูปแบบผลงานของโกยา แต่ยังนำรูปทรงที่สะท้อนเล่า
เรื่องราวในปัจจุบันมาใช้ซ้ำ เช่น ภาพเก้าอี้ลัม และภาพตำรวจประทับปืนในท่ายิง
โดยใช้ร่วมกับรูปทรงใหม่ที่ข้าพเจ้าสนใจ เป็นรูปทรงที่ให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับ
มนุษย์ รวมไปถึงให้ค่าทางความรู้สึกแฉะแฉะหนึ่งในมุมมองของข้าพเจ้า เช่น รูปทรง
ผีเสื้อ และรูปทรงบ้าน

ข้าพเจ้าสนใจผีเสื้อเพราะเป็นสัตว์ที่สวยงาม ไม่มีพิษภัย และเพราะบางนอกจากความงดงามภายนอกแล้ว ผีเสื้อยังถูกให้ค่าและความหมายแตกต่างกันไปตามแต่ละประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศญี่ปุ่นให้ความหมายของผีเสื้อว่าเป็นวิญญาณจากร่างกายมนุษย์เมื่อตายไป หรือเป็นการเกิดใหม่ ข้าพเจ้าจึงสนใจนำความหมายดังกล่าวนี้มาใช้ นอกจากนี้ ทฤษฎีผีเสื้อขยับปีก (butterfly effect) คือทฤษฎีที่กล่าวถึงเรื่องราวบางอย่างที่เกิดขึ้นแม้เป็นเพียงสิ่งเล็กน้อย เช่น การขยับปีกของผีเสื้อที่ประเทศไทยเวลานี้ ก็สามารถส่งผลกระทบที่ใหญ่ขึ้นไปถึงอีกซีกโลกหนึ่งในอนาคตได้ คืออาจทำให้ เกิดลมหรือดินฟ้าอากาศแปรปรวนก็เป็นได้ ข้าพเจ้าจึงมีความสนใจและคิดจินตนาการถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยว่าแม้เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศเล็กๆ แต่ก็อาจสร้างแรงกระเพื่อมสั่นไหวหรือแปรปรวนต่อโลกได้ในอนาคตเช่นกัน

ส่วนรูปทรงบ้าน ข้าพเจ้าให้ความหมายเปรียบกับประเทศและประชาธิปไตยของคนไทยที่ยังไม่เคยเสร็จสมบูรณ์ มันยังมีอะไรต้องแก้ไขอยู่เสมอ บ้านที่ข้าพเจ้าวาดขึ้นจึงมีลักษณะสำคัญคือดูแล้วเหมือนยังสร้างไม่เสร็จ และเป็นบ้านที่ไม่มีตำแหน่งของประตูและหน้าต่าง มองดูคล้ายกับกรงมากกว่า

ผลงานชิ้นที่ 5

ข้าพเจ้านำเสนอผลงานที่สะท้อนความสะท้อนใจจากการใช้ความรุนแรงสลายการชุมนุม เป็นเหตุการณ์ที่นำมาซึ่งความสูญเสียและความเจ็บปวดร้าวรานใจ

ข้าพเจ้าเลือกคัดลอกภาพตำรวจในท่าประทับปืนซึ่งเป็นภาพที่ได้จากอินเทอร์เน็ตโดยเขียนคัดลอกด้วยวิธีการขีดเขียนตัวเส้นตามความถนัดและคุ้นชินของข้าพเจ้า และได้ให้ความสำคัญกับรายละเอียดเดิมของภาพต้นฉบับ ตำรวจที่กำลังประทับปืนยังอยู่ในท่าทางที่เรียกว่าทำยิงมาตรฐาน คือยืนยิงแบบแนวแน่ ในลักษณะผู้กระทำ ท่ามกลางบรรยากาศที่โดดเดี่ยว โดยเจตนาให้เกิดความรู้สึกที่ค่อนข้างเจ็บในภาพ ทั้งที่ความเป็นจริงสถานการณ์ขณะนั้นโกลาหลอลหม่านมาก ข้าพเจ้ากำหนดให้มีพื้นที่ว่างปริมาณมากโอบล้อมตำรวจซึ่งเป็นรูปทรงหลักในงาน และมีผีเสื้อขนาดใหญ่มากเมื่อเทียบสัดส่วนกับตำรวจเกาะอยู่ที่ปลายกระบอกปืน

ข้าพเจ้าต้องการจะบอกเล่าเรื่องราวที่โหดร้ายรุนแรงโดยที่ไม่ปรากฏภาพผู้เสียชีวิตเหมือนในภาพของโกยา แต่ต้องการให้รู้สึกว่ามีความตายเกิดขึ้นแล้ว โดยใช้รูปทรงผีเสื้อเป็นสัญลักษณ์แทนวิญญาณที่ออกจากร่าง บอกเล่าว่ามีเพื่อนมนุษย์เสียชีวิตจากปืนกระบอกนี้

ผลงานชิ้นที่ 6 - 7

ข้าพเจ้าเปรียบเทียบประเทศเป็นเหมือนกับบ้าน หากแต่ความรุนแรงทางการเมืองทำให้บ้านหลังนี้ไม่สมบูรณ์ เป็นแต่เพียงโครงสร้าง ไม่สามารถกันฟ้ากันฝนได้เพราะไม่มีหลังคา ไม่มีผนัง และไม่มีพื้น ไม่มีประตูไม่มีหน้าต่าง โดยบ้านหลังดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในผลงานชิ้นที่ 6, 7, 18 แต่สำหรับชิ้นที่ 7 นั้นมีผีเสื้อปีกขาดอยู่ในท่าบิน ปรากฏซ้อนทับอยู่หน้าบ้าน

ผลงานชิ้นที่ 6 ประกอบขึ้นด้วย กรอบ จำนวน 2 ชิ้น ติดกันในลักษณะข้างล่างและข้างบน ชิ้นข้างบนมีขนาด 80×110 เซนติเมตร รายละเอียดภายในภาพคือโครงสร้างบ้าน และชิ้นข้างล่างมีขนาด 30×80 เซนติเมตร รายละเอียดภายในภาพคือสีแดงคล้ำทั่วทั้งภาพ

ผลงานชิ้นที่ 7 ผลงานมีขนาด 80×122.5 เซนติเมตร เป็นผืนผ้าที่ไม่ได้จึงติดกรอบไม้ ระบายสีฟ้าเป็นเส้นตรงแนวนอนทั้งขอบบนและขอบล่างของภาพ ขอบข้างบนมีความหนา 2.5 เซนติเมตร และขอบข้างล่างมีความหนา 10 เซนติเมตร สีฟ้าที่ใช้มีนัยยะถึงสังคมออนไลน์อย่างเช่นเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นแหล่งหนึ่งของการให้ข้อมูลข่าวสารที่ผู้คนนิยมใช้ และใช้ตัวดอกเหล็กเจาะทะลุงานแทนความรู้สึกถึงร่องรอยของกระสุนปืน

การวิเคราะห์ผลงานระยะที่ 2 ตามวัตถุประสงค์

แม้มุมการสะท้อนเรื่องราวของกิเลสในใจมนุษย์ ข้าพเจ้าใช้รูปทรงผีเสื้อและรูปทรงบ้าน บอกเล่าเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นภายนอก เชื่อมโยงกับสภาวะภายในที่แสดงให้เห็นถึงความเจ็บงัน หดหู่ และคลุมเครือ โดยสร้างบรรยากาศของภาพที่ถูกปกคลุมไปด้วยสีดำ หรือสีอื่นๆ ที่ถูกลดความจัดของสีด้วยสีดำ และยังคงเลียนแบบรูปแบบของกรอบข่าวหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์รายวันเป็นรูปแบบ

ในการนำเสนอผลงาน โดยให้ด้านบนแทนภาพข่าวและด้านล่างแทนเนื้อหาข่าว ซึ่งทั้งสองส่วนนี้ทำให้เกิดเนื้อหาเรื่องราวใหม่ๆ ตามที่ข้าพเจ้าต้องการ แต่ยังคงสอดคล้องและต่อเนื่องจากผลงานในระยะแรก

ผลงานระยะที่ 3

ผลงานระยะที่ 3 คือผลงานชิ้นที่ 8-18 นี้ข้าพเจ้านำรูปทรงต่างๆ ที่เคยใช้ในผลงานตั้งแต่ช่วงระยะที่ 1 มาผสมผสานกับรูปทรงที่สร้างขึ้นใหม่ ซึ่งต้องกล่าวว่าความรู้สึกนึกคิดและความสะท้อนอารมณ์ของข้าพเจ้าที่มีต่อเหตุการณ์รุนแรงทางการเมืองได้คลี่คลายตัวลงเป็นมุมมองที่เห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นมันเกิดจากกิเลส ความโลภ ความหลง ความโกรธ ของมนุษย์ที่ไม่สามารถควบคุมมันได้ แทนการมองว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นเพราะความเลวของใครคนใดคนหนึ่ง ดังนั้น การแสดงออกในผลงานระยะที่ 2 และระยะที่ 3 นี้จึงค่อยๆ คลายออกจากรูปแบบงานของโกยา กลับเข้ามาสู่รูปแบบที่ข้าพเจ้าต้องการแสดงความรู้สึกนึกคิดภายในที่โน้มเอียงไปสู่ความคิดเชิงศาสนามากขึ้น ดังนั้น ผลงานในระยะที่ 3 นี้จึงมีรูปทรงเชิงสัญลักษณ์เพิ่มมากขึ้นภายใต้บรรยากาศที่ยังคงความเจียบจั้น หดหู่ คลุมเครือ รวมถึงการผูกสร้างเรื่องราวความสัมพันธ์ของรูปทรงในภาพมีความซับซ้อนขึ้น ซึ่งผู้ชมจะไม่ได้เห็นนัยยะของความรุนแรงดังเช่นในผลงานระยะแรก

ข้าพเจ้าใช้รูปทรงหัวกะโหลก รูปทรงกระดูกซี่โครง รูปทรงกระดูกเชิงกราน เป็นสื่อสัญลักษณ์ถึงความตายแทนรูปทรงผีเสื้อ และสร้างรูปทรงลูกบาศก์ รูปสี่เหลี่ยม รูปวงกลม ใช้สื่อความหมายถึงความเป็นวัตถุนิยม มีลักษณะเป็นส่วนเกิน เหมือนกับความเจ็บป่วยจากเนื้อร้ายที่ผิดปกติ เช่น เนื้องอก หรือมะเร็ง ซึ่งอาจมีปรากฏติดอยู่กับรูปทรงหลักในภาพ

รูปทรงหมาใน (หมาแดง) ความหมายคือเป็นสัตว์ล่าเนื้อที่อยู่กันเป็นฝูง ประมาณ 6-12 ตัว หมาในจะล่าเหยื่อเป็นฝูง ข้าพเจ้าเปรียบหมาในกับนักการเมืองหรือผู้บริหารที่เจ้าเล่ห์ ล่าเหยื่อเป็นฝูงเป็นพรรคเป็นพวก ถือพวกมากและหากินด้วยการฆ่าทำลายผู้อื่น แต่ข้าพเจ้าต้องการนำเสนอภาพหมาในที่ทำให้ความรู้สึกที่โดดเดี่ยว คลุมเครือ เพียงลำพัง เพราะข้าพเจ้ามีความคิดว่าคนที่เห็นแก่ตัวหากิน

ด้วยการฆ่าทำลายผู้อื่น แต่ข้าพเจ้าต้องการนำเสนอภาพหมาในที่ทำให้ความรู้สึกที่โดดเดี่ยว คลุมเครือ เพียงลำพัง เพราะข้าพเจ้ามีความคิดว่าคนที่เห็นแก่ตัวหากินเป็นฝูงด้วยการฆ่าและทำลายผู้อื่น สุดท้ายแล้วก็คือคนที่หวาดระแวงและกลัวการถูกล่าถูกทำลายอยู่ภายในใจเช่นกัน

ในผลงานระยะที่ 3 นี้ ข้าพเจ้าไม่ได้ใช้รูปทรงมนุษย์จากการคัดลอกทำทางด้วยลายเส้น “คาลลิกราฟิโก” เฉพาะตัวอีกแล้ว แต่สร้างรูปทรงของมนุษย์จากเงาของวัตถุต่างๆ เพื่อให้เกิดค่าน้ำหนัก และนำมาจัดเรียงให้เป็นรูปมนุษย์เพื่อสะท้อนภาพกิเลสอันเกิดจากวัตถุนิยมในจิตใจมนุษย์ และใช้รูปทรงมนุษย์แบบโครงสร้างโดยเขียนขึ้นจากการลดทอนรูปทรงแล้วปรับผสมกับลักษณะของกรงนก เพื่อให้เกิดความเป็นวัตถุนิยมรูปทรงมนุษย์

สุดท้ายคือรูปทรงบ้านขนาดเล็กที่ไม่สมบูรณ์แบบ มีแต่โครงสร้าง ไม่มีหลังคา ไม่มีพื้น ไม่มีผนัง และมีลักษณะคล้ายกันหลายหลัง

ผลงานชิ้นที่ 8-10

การสร้างผลงานตั้งแต่ชิ้นที่ 8 ถึงชิ้นที่ 10 นี้ เป็นการพัฒนาผลงานที่ต่อเนื่องจากเรื่องความตาย แต่เป็นการนำเสนอความตายของฝ่ายที่หลงในกิเลส มัวเมาในความโลภความโกรธความหลง โดยนำเสนอให้เป็นการตายที่โดดเดี่ยว และสะท้อนความเป็นวัตถุนิยมด้วยรูปทรงลูกบาศก์ที่เชื่อมติดกับรูปทรงกระดุกซีโครง เป็นเหมือนเนื้อร้าย หรือ มะเร็งที่ยื่นเกินออกมาจากซีโครง เป็นการสร้างภาพการคิดถึงการตายไปพร้อมกับโรคภัย (กิเลส) ที่ยังคุกคาม

ผลงานชิ้นที่ 8 นี้ประกอบขึ้นด้วย กรอบ จำนวน 2 ชิ้น ติดกันในลักษณะข้างล่างและข้างบน ชิ้นข้างบนมีขนาด 80 x 100 เซนติเมตร รายละเอียดภายในภาพเป็นรูปทรงกระดุกซีโครง รูปทรงผีเสื้อ รูปทรงลูกบาศก์ และชิ้นข้างล่างมีขนาด 30 x 80 เซนติเมตร รายละเอียดภายในภาพคือสีแดงคล้ำทั่วทั้งภาพ

ผลงานชิ้นที่ 9 มีขนาด 79 x 109 เซนติเมตร แบ่งเป็น 2 ส่วน บนและล่าง รายละเอียดในภาพครึ่งล่างคือรูปทรงกระดุกซีโครง และ รูปทรงลูกบาศก์ ส่วนภาพครึ่งบนคือส่วนที่ระบายด้วยสีฟ้าคล้ำ เรียบๆ ทั่วทั้งภาพ

ผลงานชิ้นที่ 10 มีขนาด 85 x 117.5 เซนติเมตร เป็นผืนผ้าที่ไม่ได้ซึ่งติดกับกรอบไม้ ระบายสีแดงคล้ำเป็นเส้นตรงแนวนอนทั้งขอบบนและขอบล่าง ขอบข้างบนมีความหนา 2.5 เซนติเมตร และขอบข้างล่างมีความหนา 5 เซนติเมตร ขอบซ้ายและขวา 2.5 เซนติเมตร ในภาพเป็นรูปโครงกระดูกมีร่องรอยถูกยิงโดยใช้ใช้วงกลมจากการเขียนและใช้ตัวดอกเหล็กเจาะทะลุงานแทนความรู้สึกถึงร่องรอยของกระสุนปืน

ผลงานชิ้นที่ 11-12

ข้าพเจ้าเสนอเนื้อหาว่าด้วยเรื่องความตายและความมืดบอด โดยใช้ภาพหวัะโหลกจัดวางคู่เคียงกับต้นหญ้าในตำแหน่งที่ให้ความรู้สึกว่ายูบยอนดิน มีรูปทรงลูกบาศก์งอกออกมาจากเบ้าตา เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงกิเลสที่ทำให้คนตา (ใจ) บอดได้

ผลงานชิ้นที่ 11 ประกอบด้วยกรอบจำนวน 4 ชั้น ติดกันในลักษณะข้างบน 2 ชั้น ซ้ายขวา และข้างล่าง 2 ชั้น ซ้ายขวา ทุกชั้นมีขนาด 50 x 80 เซนติเมตร รายละเอียดภายในภาพคือ 2 กรอบที่อยู่แถวบนมีรูปทรงหวัะโหลกอยู่กรอบซ้าย รูปทรงกระดูกเชิงกรานอยู่กรอบขวา 2 กรอบที่อยู่แถวล่างซ้าย ระบายด้วยสีแดงคล้ำ และล่างขวาระบายด้วยสีดำด้าน

ผลงานชิ้นที่ 12 ประกอบด้วยกรอบ จำนวน 2 ชั้น ติดกันในลักษณะข้างบนและข้างล่าง ทั้ง 2 ชั้นมีขนาด 50 x 80 เซนติเมตร รายละเอียดภายในภาพคือกรอบที่อยู่แถวบนมีรูปทรงหวัะโหลก รูปทรงลูกบาศก์ รูปทรงต้นหญ้า กรอบที่อยู่แถวล่าง ระบายด้วยสีแดงคล้ำ

ผลงานชิ้นที่ 13 -18

เป็นการสร้างสรรค์ผลงานด้วยการนำรูปทรงต่างๆ ที่เคยใช้ เช่น แก้วี ร่วมกับรูปทรงใหม่ เช่น รูปทรงมนุษย์ รูปทรงบ้าน ดังที่ได้อธิบายไปแล้ว จัดวางองค์ประกอบเพื่อสร้างจังหวะและแง่มุมในการนำเสนอใหม่ๆ ข้าพเจ้าใช้รูปทรงหมาในซึ่งเป็นสัตว์ล่าเนื้อที่อยู่กันเป็นฝูง เปรียบกับลักษณะนิสัยของ นักการเมืองที่กอบโกยผลประโยชน์เข้าสู่ตนและพรรคพวก แต่ข้าพเจ้านำเสนอภาพหมาในในสถานะที่ให้ความรู้สึกโดดเดี่ยวเพียงลำพังตัวเดียว เพราะข้าพเจ้าเห็นว่าการล่าหรือกอบโกยผลประโยชน์เข้าสู่ตนและพรรคพวกก็มาจากกิเลสความโลภในใจของ

แต่ละคน และคนเหล่านั้นก็มีความหวาดระแวง ความกลัวอยู่ในจิตใจของตนอยู่ลึกๆ จึงมีสภาวะของความโดดเดี่ยว เจ็บจนปรากฏอยู่

ผลงานชิ้นที่ 13 ประกอบด้วยกรอบจำนวน 2 ชิ้น ติดกันข้างบนและข้างล่าง แต่ละชิ้นมีขนาด 50 x 80 เซนติเมตร กรอบบนมีรูปทรงเก้าอี้ที่ให้ความรู้สึกว่าเป็นเก้าอี้ผู้บริหารอยู่ในลักษณะล้มลง และมีกล่องลูกบาศก์ยื่นออกมาเหมือนการยึดติดกับอำนาจ (ไม่ใช่สิ่งมั่นคงถาวร) เป็นความป่วย เป็นมะเร็ง กิเลสร้าย ส่วนกรอบล่างระบายเพียงสีแดงคล้ำทั่วทั้งชิ้น

ผลงานชิ้นที่ 14 ประกอบด้วยกรอบจำนวน 2 ชิ้น ติดกันข้างบนและข้างล่าง ทั้ง 2 ชิ้นมีขนาด 39 x 59 เซนติเมตร กรอบบนระบายสีฟ้าคล้ำทั่วทั้งชิ้น ส่วนกรอบล่างมีรูปทรงหมาในหนึ่งตัวยืนในลักษณะให้เห็นลำตัวด้านข้าง หันศีรษะมาหาคนดู และมีกล่องลูกบาศก์ยื่นออกมาจากร่างกาย

ผลงานชิ้นที่ 15 มีกรอบเดียวขนาด 80 x 100 เซนติเมตร ในภาพมีรูปทรงหมาในยืนในลักษณะให้เห็นลำตัวด้านข้าง หันศีรษะมาหาคนดู มีน้ำหนักรูปทรงหมาในยื่นออกมาจากด้านหลัง และมีภาชนะใส่อาหาร (มีลักษณะเหลว) รูปทรงแปลกตาคล้ายเลขแปดอารบิกในมุมมองที่มองจากด้านบน ด้านบนของกรอบระบายสีฟ้าพื้นๆ ขนาด 10 x 80 เซนติเมตร

ผลงานชิ้นที่ 16 ประกอบด้วยกรอบจำนวน 2 ชิ้น ติดกันข้างบนและข้างล่าง กรอบบนขนาด 110 x 110 เซนติเมตร มีรูปทรงหมาในหนึ่งตัวยืนกลางภาพ ในลักษณะให้เห็นลำตัวด้านข้าง หันศีรษะมาหาคนดู มีน้ำหนักรูปทรงหมาในยื่นออกมาจากด้านหลัง และมีภาชนะใส่อาหาร (มีลักษณะเหลว) รูปทรงแปลกตาคล้ายเลขแปดอารบิกในมุมมองที่มองจากด้านบน ด้านบนของกรอบระบายสีฟ้าพื้นๆ ขนาด 10 x 80 เซนติเมตร

ผลงานชิ้นที่ 17 ประกอบด้วยกรอบจำนวน 6 ชิ้น ติดกันข้างบน 3 ชิ้น และข้างล่าง 3 ชิ้น กรอบบน 3 ชิ้น มีขนาด 80 x 160 เซนติเมตร กรอบซ้ายมือเป็นภาพโครงสร้างใบหน้ามนุษย์ที่มีลักษณะคล้ายกรงนก มีรูปทรงหมาในหนึ่งตัวยืนอยู่ด้านล่างขวามือ ในลักษณะให้เห็นลำตัวด้านข้าง หันไปด้านขวา และหันศีรษะมาหาคนดู กรอบตรงกลางเป็นรูปทรงหมาใน ยืนอยู่ในลักษณะให้เห็นลำตัวด้านข้าง และหันไปด้านซ้าย ทามกลางรูปทรงที่มีลักษณะคล้ายบ้านที่มีขนาดและโครงสร้าง

ส่วนใหญ่เหมือนกันทุกหลัง แตกต่างตรงรายละเอียดบางอย่างในบ้าน เช่น บางหลังมีคาน บางหลังไม่มีคาน กรอบขวามือ เป็นภาพร่างกายมนุษย์เต็มตัวประกอบขึ้นมาจากรูปเงาต่างๆ มีรูปร่างเตี้ย ยืนอยู่ในตำแหน่งด้านขวาของกรอบ และมีรูปทรงหมาในหนึ่งตัว ยืนอยู่ด้านล่างซ้ายมือ ในลักษณะให้เห็นลำตัวด้านข้าง หันไปด้านซ้าย และหันศีรษะมาหาคนดู ส่วนกรอบล่าง 3 ชิ้น มีขนาดเท่ากันทั้งหมดคือ 25 x 80 เซนติเมตร ชิ้นซ้ายระบายด้วยสีดำทั่วทั้งภาพ ชิ้นกลางและชิ้นขวาระบายด้วยสีแดงคล้ำ

ผลงานชิ้นที่ 18 ประกอบด้วยกรอบจำนวน 3 ชิ้น มีขนาดชิ้นละ 80 x 160 เซนติเมตร วางติดกันในแนวตั้ง กรอบซ้ายมือ เป็นภาพหมาในหนึ่งตัวยืนอยู่บริเวณกลางภาพ ในลักษณะให้เห็นลำตัวด้านข้าง หันไปด้านขวามือ และหันศีรษะมาทางทิศคนดู ซึ่งปรากฏศีรษะงูอยู่ด้านล่าง (ซึ่งงูตัวนี้เลื้อยพาดผ่านทั้ง 3 กรอบ อยู่ตำแหน่งด้านล่างของผลงาน) กรอบกลาง และกรอบขวามีบ้านที่ไม่สมบูรณ์แบบทั้ง 2 กรอบ ในน้ำหนักที่ต่างกัน

การวิเคราะห์ผลงานระยะที่ 3 ตามวัตถุประสงค์

แม้มุมการสะท้อนเรื่องราวของกิเลสในใจมนุษย์ในช่วงระยะที่ 3 นี้ ผลจากการใช้รูปทรงสัญลักษณ์ใหม่ๆ เช่น หมาในที่มีท่าทางดุเจ้าเล่ห์ หันมาสบตากับผู้ชม ข้าพเจ้าเจตนาใช้รูปทรงดังกล่าวซ้ำเหมือนกันในหลายชิ้น เพื่อสะท้อนความเจ้าเล่ห์จากกิเลสที่เหมือนกัน รูปทรงบ้านที่มีขนาดและโครงสร้างเท่ากันแต่มีรายละเอียดแตกต่างกัน ไม่มีบ้านหลังไหนเป็นบ้านที่สมบูรณ์ แทนสภาพของสังคมที่ไม่สมบูรณ์เช่นกัน รูปทรงมนุษย์ที่คล้ายการกอรปตัวขึ้นด้วยรูปเงาจากวัตถุ ดูหลวมๆ และไม่มั่นคง เป็นการสะท้อนเรื่องราวของกิเลสในใจมนุษย์ รูปทรงต่างๆ นี้ สะท้อนกิเลส ความโลภ ในใจของมนุษย์ในมุมมองและการตีความของข้าพเจ้า ซึ่งผู้ชมจะต้องใช้ประสบการณ์ส่วนตัวในการรับรู้ความหมายของรูปทรงในภาพที่ซับซ้อนขึ้นกว่าในผลงานระยะแรก

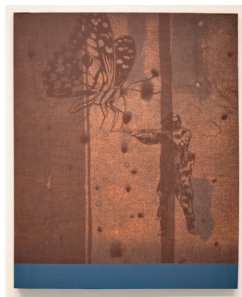
ผลงานใช้รูปแบบของกรอบขาวหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์รายวันที่มีภาพข่าวและเนื้อหาข่าวทั้ง 2 ส่วน แต่วิธีการจัดวางได้ขยับปรับเปลี่ยนตามอารมณ์ความรู้สึกของข้าพเจ้าโดยไม่ยึดติดจนตายตัวเกินไป เช่น ผลงานชิ้นที่ 18 แฉกเนื้อหาข่าวข้าพเจ้านำมาใช้ในสัดส่วนที่ค่อนข้างน้อย เพื่อแสดงผลทางความรู้สึกที่ให้ความสำคัญต่อภาพขาวมากกว่า

ผลงานชิ้นที่ 1 “ถ้าเธอหลับ” ขนาด 80 x 100 ซม. และ 28 x 32 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 2 “เธอกำลังเข้าใจผิด แก้อั้มไว้สำหรับนั่ง” ขนาด 80 x 100 ซม. และ 40 x 50 ซม.

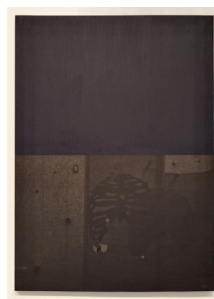
ผลงานชิ้นที่ 3 “เงาอดีต” ขนาด 100 x 123 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 4 “อดีต ปัจจุบัน” ขนาด 80 x 100 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 5 “ที่ปลายกระบอกปืน” ขนาด 80 x 100 ซม.

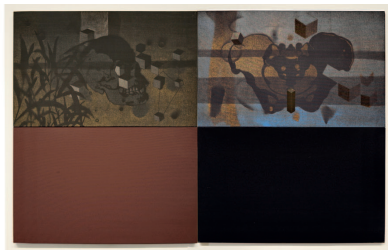
ผลงานชิ้นที่ 6 “บ้านที่ไม่สมบูรณ์แบบ” ขนาด 80 x 140 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 7 “บ้านที่ไม่สมบูรณ์แบบกับผีเสื้อปีกขาด” ขนาด 80 x 122.5 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 8 “ร่องรอย” ขนาด 80 x 130 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 9 “ร่องรอย 2” ขนาด 79 x 109 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 10 “ร่องรอย 3” ขนาด 85 x 117.5 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 11 “หลงจนตาย ไม่สิ้นสุด” ขนาด 100 x 160 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 12 “หลงจนตาย ตา(ใจ)บอด” ขนาด 80 x 100 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 13 “สิ่งใดจะอยู่ได้นาน” ขนาด 80 x 100 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 14 “เมื่อความเจ้าเล่ห์ พยายามลบตาเรา” ขนาด 39 x 59 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 15 “เลื่อน” ขนาด 80 x 100 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 16 “เมื่อความเจ้าเล่ห์ พยายามลบตาเรา 2” ขนาด 110 x 135 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 17 “ความรู้สึกของข้าพเจ้าที่มีต่อศิลปะในใจมนุษย์” ขนาด 185 x 240 ซม.

ผลงานชิ้นที่ 18 “ความรู้สึกของข้าพเจ้าที่มีต่อศิลปะในใจมนุษย์ 2” ขนาด 160 x 240 ซม.

สรุป

ผลงานศิลปะชุด “เรื่องเล่าจากสังคม” คือผลงานศิลปะ ประเภทจิตรกรรมร่วมสมัย ที่สะท้อนเรื่องราวของกิเลสในใจมนุษย์โดยแสดงออกผ่านสัญลักษณ์และรูปทรงที่มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ เป็นการแสดงออกให้เห็นถึงภาวะความเจ็บบั่น หดหู่ ควบคุมเครื่องภายในจากโทษและภัยของความโลภ โกรธ หลง ตามทัศนะของข้าพเจ้า การสร้างสรรค์ผลงานในเบื้องต้นมีแรงบันดาลใจมาจากข่าวการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2556 - 2557 ซึ่งเป็นช่วงเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญของไทย คนในชาติแตกแยกกันโดยมีสาเหตุเริ่มต้นจากนักการเมืองที่เห็นแก่ตัวกอบโกยผลประโยชน์มหาศาลสู่ตัวเองและพรรคพวก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของข้าพเจ้าอย่างมาก ทำให้เกิดความปรารถนาที่จะถ่ายทอดความคิดเรื่องกิเลสในใจมนุษย์ ความลุ่มหลงในวัตถุ ความปรารถนาได้มาในทางง่ายทางต่ำ ซึ่งในทัศนะของข้าพเจ้า มนุษย์ยังเห็นแก่ตัวมากเท่าไร ก็กลัวผู้อื่นเอาเปรียบหรือทำให้เสียผลประโยชน์ของตนมากเท่านั้น จึงทำให้เกิดสภาวะภายในคือความระแวง ความกังวล ความหดหู่ และโดดเดี่ยว ตามมา

ข้าพเจ้าสร้างสรรค์ผลงานที่แสดงออกในลักษณะเปรียบเทียบเปรียบเทียบไปถึงห้วงสภาวะภายใน โดยอาศัยวิธีการทางทัศนศิลป์ นำทัศนธาตุต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบของศิลปะ มาสร้างรูปทรงคน สัตว์ และวัตถุสิ่งของ เพื่อบอกเล่าเนื้อหาและเรื่องราวที่ต้องการ มีรูปแบบการแสดงออกเป็นการเลียนแบบกรอบข่าวบนหน้าหนังสือพิมพ์ ถึงแม้ว่าผลงานจะถูกสร้างขึ้นจากเหตุการณ์ที่มีช่วงเวลาชัดเจน แต่ผลงานก็มีลักษณะคลุมเครือไม่ได้แสดงขอบเขตของเวลาหรือระบุตัวบุคคลอย่างเฉพาะเจาะจง เพราะข้าพเจ้าต้องการให้ผลงานสะท้อนภาพของกิเลสในใจมนุษย์จากความลุ่มหลงในวัตถุหรืออำนาจได้โดยไม่มีกาลเวลา มุ่งหวังกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความคิดสะกิดใจ เกิดคำถามต่อสิ่งที่เห็น และข้าพเจ้าปรารถนาให้เกิดความสำนึกดีขึ้นในใจของผู้ชม

ผลงานที่สร้างสรรค์ในเบื้องต้นกำหนดไว้ที่จำนวน 8 ชิ้นงาน แต่เมื่อสร้างสรรค์ผลงานอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา ก็มีความรู้สึกรู้ว่ามีความสุขจากการทำงานมาก และยังต้องการที่จะทำต่อเรื่อยๆ ดังนั้น เมื่อสร้างสรรค์ผลงานชุด “เรื่องเล่าจากสังคม” เสร็จ จึงได้ผลงานทั้งหมด 18 ชิ้น มากกว่าที่ตั้งไว้ 10 ชิ้น โดยที่พัฒนารูปทรงและ

คลี่คลายด้านรูปแบบจากช่วงแรก เนื่องจากภาวะความนึกคิดและความรู้สึกของข้าพเจ้าคลายลง ผลงานในระยะหลังจึงมีลักษณะที่สะท้อนทัศนคติและความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาไว้อย่างสมควร เช่น การเปรียบเทียบกิเลสเป็นความทุกข์ ซึ่งผู้ยึดติดต้องทรมานจิตใจไม่เป็นสุข จนกระทั่งตายลง

ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นอาจารย์สอนศิลปะ การพัฒนาความรู้และความสามารถเป็นสิ่งสำคัญ ข้าพเจ้าจึงพอใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยตนเองทุกขั้นตอน เพื่อพัฒนาศักยภาพตนเองจากการฝึกฝนในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอยู่เสมอ ตั้งแต่การวาดเส้น การใช้สี การคิดแก้ปัญหา การประกอบสร้างผลงาน เมื่อทำบ่อย ทบถ้วนบ่อย จึงเกิดความชำนาญ และสามารถปรับนำมาใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพได้

ข้าพเจ้าหวังว่าบทความวิจัยนี้ จะช่วยสร้างความเข้าใจในงานศิลปะของข้าพเจ้า เกี่ยวกับที่มาของเนื้อหาและรูปทรงต่างๆที่ใช้สำหรับสื่อสาร โดยหวังว่าจะเป็นคุณประโยชน์แก่นักศึกษาและผู้สนใจต่อไป

บรรณานุกรม

- ชลูด นิ่มเสมอ. 2553. **องค์ประกอบของศิลปะ**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- ชาร์ห์ ซิมมอนส์. 2557. **โกยา**. กรุงเทพฯ : เดอะเกรทไฟอาร์ท จำกัด.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2539. **สังคมทฤษฎี : ยุทธศาสตร์ ความล่มสลายของสังคม**. กรุงเทพฯ : ชัคเชสมิเดีย.
- รสลิน กาสต์. สิงหาคม 2553. **FINE ART. แอ็บโพรพริเอชันอาร์ต(2)**, เดอะเกรทไฟอาร์ท จำกัด. หน้า 48-53.
- พุทธทาส อินทปัญโญ. 2527. **อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคปลาย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. หน้า 1504.
- วิกิพีเดีย. สารานุกรมเสรี. “วิกฤตการณ์การเมืองไทย พ.ศ. 2556–2557(ออนไลน์)” 2559, ได้จาก th.wikipedia.org/wiki/วิกฤตการณ์การเมืองไทย_พ.ศ._2556–2557
- สมพร รอดบุญ. “ศิลปะแอฟโพรพริเคชัน(Appropriation Art)(ออนไลน์)” 2555, ได้จากเพจ CMUartcenter Chiangmai

วิธีการแสดงและนาฏยลักษณ์บทบาทสมิงนครอินทร์ ในละครพันทางเรื่องราชาธิราช¹

The Traditional techniques to play the Role of SamingNakoninn
in The story of Rachathirat in The Lakhon Phanthang Performances.

ภูมิรินทร์ มณีวงศ์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการแสดงและนาฏยลักษณ์
บทบาทสมิงนครอินทร์ในละครพันทางเรื่องราชาธิราช ชูตศีกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง
ตอนสัจจะสมิงนครอินทร์ ของกรมศิลปากร โดยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์
การสังเกตการณ์ และการฝึกปฏิบัติกับศิลปินที่แสดงครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2523
ผลการวิจัยพบว่าผู้ที่รับบทสมิงนครอินทร์ ต้องมีความสามารถในการแสดงคือ
1.วิธีการรำ ได้แก่ วิธีการรำตีบทตามคำร้องในลักษณะการรำฟ้างรำพัน การเกี่ยวพาราสี
การรำหน้าพาทย์ และการรำใช้อาวุธ โดยใช้หลักการรำตามแบบแผนของนาฏศิลป์ไทย
การรำออกภาษาตามเชื้อชาติมอญและการใช้ท่าทางแบบธรรมชาติ 2.วิธีการเจรจา
สำเนียงมอญ และ 3.วิธีการใช้ใบหน้าแสดงอารมณ์ภายใน 6 ลักษณะคือ อารมณ์รัก
เยาะเย้ย กล้าหาญ ความจงรักภักดี ความหยิ่งในศักดิ์ศรี ความโศกเศร้าจากการรำ
และวิธีแสดงดังกล่าวสามารถสรุปนาฏยลักษณ์การแสดงได้ 2 ประการคือ นาฏยลักษณ์
ด้านกระบวนท่ารำเฉพาะด้วยการรำตาบสั่นประกอบท่าเดินตีนเตี้ย และเครื่องแต่งกาย
เฉพาะของตัวละครสมิงนครอินทร์

คำสำคัญ : วิธีการแสดงบทบาทสมิงนครอินทร์, นาฏยลักษณ์การแสดง, ละครพันทาง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่องวิธีการแสดงและนาฏยลักษณ์บทบาทสมิงนครอินทร์
ในละครพันทางเรื่องราชาธิราช หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศิลปะการแสดง มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสวนสุนันทา

Abstract

The results showed that, SamingNakoninn is the major character who is courageous, loyal, and values dignity. Therefore, the performer who plays the role of SamingNakoninn must possess these skills: 1. Dance style, which is the interpretative dance expressing lament, courtship, movement, and dance with weapons. The dance is performed using Thai royal dance tradition, Mon traditional music, and natural gestures; 2. Mon accent conversation; 3. Facial expressions of 6 emotions: love, sneer, courage, fidelity, pride, and sadness. From the dance styles and expressions mentioned above, two dance characteristics can be concluded: dance patterns, especially one with short sword and bent knees, and the unique costume of SamingNakoninn.

Keywords: SamingNakoninn's role, Dance characteristics, Lakhon Phanthang

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ราชาธิราช เป็นเรื่องราวในพงศาวดารของมอญ เกี่ยวกับการทำสงครามระหว่างมอญกับพม่าที่มีขึ้นเชิงในด้านกลยุทธ์ และมีเนื้อหาตื่นเต้นเร้าใจชวนสนุกสนาน น่าติดตาม มีการนำมาแปลเป็นภาษาไทยโดยเจ้าพระยาพระคลัง (หน) และเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) ได้นำเรื่องราวราชาธิราชนี้มาแสดงในรูปแบบของละครรำโดยมอบหมายให้ หลวงพัฒนพงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์) จัดทำบทขึ้นใหม่ โดยนำบทร้อยแก้วมาประพันธ์ในรูปแบบของกลอนบทละคร สำหรับใช้แสดงละครในคณะของท่าน (เสาวณิต วิจารณ์, 2554, หน้า 273) นอกจากนี้ยังคิดวิธีการบรรณร่ำใหม่ เช่นการใส่ลีลาท่าที่น่าจะเป็นท่ารำของมอญ และพม่าลงไป แต่ยังคงใช้หลักการของการรำไทย มีการเจรจาทำสำเนียงไปตามชาตินั้นๆ ส่วนบทร้องทำนองเพลงได้ใช้ลักษณะ ของทำนองเพลงที่มีสำเนียงมอญ สำเนียงพม่า โดยผู้แสดงที่เป็นตัวละครเอกในคณะ คือ คุณครูเครือ (หม่อมครูเครือ) คุณครูหิม (แม่ครูหิม)

ซึ่งต่อมาภายหลังคุณครูทั้งสองท่าน ได้เป็นผู้ถ่ายทอดกระบวนการทำรำตลอดจนรูปแบบการแสดงนี้ให้แก่ตัวละครของคณะละครเจ้าคุณพระประยูรวงศ์คือ คุณครูผัน โมรากุล คุณครูสอาด แสงสว่าง คุณครูเจริญจิต ภัทรเสรี นอกจากนี้ยังได้ถ่ายทอดกระบวนการให้แก่คณะละครของวังสวนกุหลาบ คือ ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนีฯ คุณครูลมุล ยมะคุปต์ (พิชารวรรณ ทับเกตุ, 2553, หน้า114-115) ตัวละครในเรื่องราชาธิราชนั้น มีอยู่ด้วยกันมากมายและส่วนใหญ่ตัวละครที่เป็นตัวเอกที่มีบทบาทสำคัญนั้น ส่วนมากจะเป็นฝ่ายมอญ เพราะเรื่องราชาธิราชนี้เป็นเรื่องราวที่ยกย่องเชิดชูพระบุญญาธิการ ความสามารถของกษัตริย์ หรือ เหล่าทหารหาญต่างๆ ในฝ่ายของพระเจ้าราชาธิราช ด้วยความเก่งกล้าสามารถ และมีฝีมือชั้นเชิงในการรบ รวมไปถึงการสอดแทรกคตินิยมเรื่องความจงรักภักดี ความซื่อสัตย์ต่อพระเจ้าแผ่นดิน

สมิงนครอินทร์ หรือ มะสะลุม ถือได้ว่าเป็นตัวละครสำคัญที่มีบทบาทมากตัวหนึ่งในเรื่องราชาธิราช เป็นตัวละครที่มีฝีมือในการรบ มีความกล้าหาญ สามารถแอบเข้าไปถึงห้องบรรทมของพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง และสามารถที่จะดัดศีรษะของพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ แต่กลับไม่กระทำเช่นนั้นด้วยความเป็นผู้มีศักดิ์ศรี เป็นชายชาติทหาร การที่จะไปทำร้ายคนที่นอนหลับอยู่นั้นไม่สมควรตนจึงนำมาแต่เพียงพานพระศรีและพระแสงดาบมาเป็นหลักฐานว่าตนนั้นสามารถเข้าไปถึงห้องบรรทมได้จริงจนเป็นที่ยอมรับและไว้วางพระราชหฤทัยของพระเจ้าราชาธิราช ด้วยความเก่งกล้าสามารถของสมิงนครอินทร์ ประกอบกับความน่าสนใจในประวัติของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องราชาธิราช จึงได้มีการหยิบยกเรื่องราวของสมิงนครอินทร์ มาจัดทำเป็นบทละคร ซึ่งในขั้นแรกนั้นได้มีการนำมาจัดทำเป็นเพียงบางช่วงบางตอนเท่านั้น ต่อมาได้มีการนำมาเข้ารวมกันเป็นชุด ประกอบเข้าด้วยกันหลายตอน โดยนายเสรี หวังในธรรม (กรมศิลปากร, 2523, หน้า19, 26)

ในการแสดงละครพันทางเรื่องราชาธิราชชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องนี้สามารถชี้ให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของสมิงนครอินทร์ได้อย่างชัดเจนด้วยการสื่อให้เห็นในลักษณะของท่าทางของการรำ การแสดงอารมณ์ ตลอดจนมุมมองทัศนคติของตัวสมิงนครอินทร์ และที่สำคัญคือจุดเด่นในด้านของกระบวนการทำรำเฉพาะตัวของ

สมิงนครินทร์ เช่นในตอนขอคู่ตัวสมิงนครินทร์ เป็นกระบวนท่าที่น่าสนใจ และเป็นจุดเด่นของสมิงนครินทร์ คือกระบวนท่ารำโดยการชักอาวุธ (ดาบสั้น) ที่ลอบนำเข้ามาในที่ประทับ และจะต้องรำเพื่อกระทำการข่มขู่พระเจ้าฟ้างุ้มซึ่งเรียกการรำของกระบวนรำนี้ว่า “เดินตื่นเตี้ย” เป็นกระบวนท่าที่พิสดารจัดเป็นท่าเฉพาะที่จะแสดงให้เห็นถึงความสวยงามและความสามารถ อย่างยอดเยี่ยมของผู้แสดงที่มีความแตกต่างไปจากตัวละครตัวอื่นๆ

จากการแสดงในบทบาทของสมิงนครินทร์เป็นกระบวนท่าที่มีความโดดเด่นในเรื่องของกระบวนท่ารำเฉพาะตัว มีวิธีการปฏิบัติที่ยากลำบากและพิสดารซึ่งผู้ที่แสดงได้นั้นจะต้องมีความสามารถพิเศษในด้านของกำลังและสรีระ ต้องมีการฝึกหัดของกำลังขาให้แข็งแรงเป็นพิเศษ ที่ผู้แสดงต้องฝึกให้ชำนาญ นอกจากนี้ยังมีบทบาทอื่นๆ ที่ต้องแสดงได้แก่ บทบาทที่เป็นลักษณะรำเดี่ยว รำคู่ เพื่ออวดฝีมือและการแสดงอารมณ์ที่จะต้องได้รับการฝึกหัดทำในการปฏิบัติท่าอย่างคล่องแคล่ว ประกอบกับผู้ที่สามารถแสดงในบทบาทของสมิงนครินทร์ยังมีน้อย และมีค่อนข้างน้อยออกแสดงเผยแพร่บ่อยนัก สำหรับผู้แสดงในบทบาทของสมิงนครินทร์ ที่ได้ออกแสดงครั้งแรกของกรมศิลปากรในปี พ.ศ. 2523 นั้นมี 2 ท่านได้แก่ อาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็ง ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ คณบดี คณะศิลปนาฏดุริยางค์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) พ.ศ. 2548

ในการแสดงครั้งนั้น ได้จัดนักแสดงแบ่งออกเป็นสองชุดเพื่อสลับกันแสดงและแสดงติดต่อกันนานหลายเดือน ทำให้ผู้แสดงทั้ง 2 ท่านเกิดความเชี่ยวชาญแม่นยำ จึงทำให้เกิดกลวิธี เทคนิคการรำต่างๆ จนเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ชมทั่วไป นับว่าทั้งสองท่าน คือต้นแบบของการถ่ายทอดการรำบทบาทสมิงนครินทร์

ปัจจุบันนี้มีผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการรำบทบาทสมิงนครินทร์น้อยมาก เนื่องจากผู้ที่รับการถ่ายทอดนั้นจะต้องมีความสามารถพิเศษที่จะต้องมีสรีระและกำลังขาที่แข็งแรง ประกอบกับต้องมีความคล่องตัวในการรำที่คล่องแคล่ว สวยงามตามแบบวิธีการแสดง จึงทำให้มีผู้ที่แสดงบทบาทสมิงนครินทร์น้อยมาก

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญและต้องการศึกษารูปแบบองค์ประกอบ กระบวนท่ารำ วิธีการรำ ซึ่งจัดเป็นองค์ความรู้ที่มีความสำคัญ สามารถเป็นข้อมูลในทางทฤษฎี และเป็นแนวทางการปฏิบัติ รวมถึงการรักษากลวิธีการรำในกระบวนทำนี้นี้ไม่ให้สูญหาย นับเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดกระบวนท่ารำเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มีความสนใจในการศึกษาการแสดงชุดนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการแสดงบทบาทสมมติสมิงนครอินทร์ ในละครพันทางเรื่องราชาธิราช ชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอนสัจจะสมิงนครอินทร์
2. เพื่อศึกษานาฏยลักษณะการแสดงบทบาทสมมติสมิงนครอินทร์ ในละครพันทางเรื่องราชาธิราช ชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอนสัจจะสมิงนครอินทร์

ขอบเขตของการวิจัย

ด้านเนื้อหา

1. ศึกษาความเป็นมาองค์ประกอบและการแสดงละครพันทางเรื่องราชาธิราช ชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอนสัจจะสมิงนครอินทร์ ของกรมศิลปากร ตั้งแต่เริ่มในปี พ.ศ. 2523-พ.ศ. 2548
2. ศึกษากระบวนท่ารำ วิธีการแสดงตลอดจนอัตลักษณ์ ของ สมิงนครอินทร์ ในชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอนสัจจะสมิงนครอินทร์ โดยศึกษาจากศิลปินที่ได้รับบทบาทสมิงนครอินทร์ในการแสดงครั้งแรกโดยกรมศิลปากร พ.ศ. 2523 - พ.ศ. 2548

ด้านบุคคล

ศึกษาเฉพาะผู้ที่แสดงเป็นสมิงนครอินทร์ ที่แสดงครั้งแรกในปี พ.ศ. 2523 และแสดงมาจนถึงในปี พ.ศ. 2548 และยังเป็นผู้ถ่ายทอดท่ารำบทบาทของสมิงนครอินทร์ใน ชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอนสัจจะสมิงนครอินทร์ให้แก่กลุ่มนักแสดงรุ่นใหม่ของกรมศิลปากร ได้แก่ อาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็ง ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ และ ผศ.ดร.ศุภชัย จันทรสุวรรณ คณบดีคณะศิลปนาฏดุริยางค์สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) พ.ศ. 2548

ด้านสถานที่

กรมศิลปากร และ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง วิธีการแสดงและนาฏยลักษณะบทบาทสมิงนครอินทร์ ในละครพันทางเรื่อง ราชาริราช ชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอนสัจจะสมิงนครอินทร์ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์เรื่องการแสดงกระบวนท่าร่ววิธีการแสดง บทบาทสมิงนครอินทร์ในรูปแบบ ของกรมศิลปากร แบ่งได้ 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ ด้วยการศึกษจากหนังสือ เอกสารงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องหรือสอดคล้อง

ระยะที่ 2 การศึกษาภาคสนามเป็นการศึกษาจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์กลุ่มผู้แสดง กลุ่มคณาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมในการแสดงทั้งที่เป็นผู้ร่วมแสดงร่วมฝึกซ้อมในบทบาทอื่นๆ และกลุ่มศิลปินที่ได้รับการถ่ายทอด โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งแบ่งได้ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

- กลุ่มคณาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย ที่ได้แสดงเป็นตัวเอกในละครพันทางเรื่องราชาริราช ชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอนสัจจะสมิงนครอินทร์ ปี พ.ศ. 2523 ได้แก่

1.1 กลุ่มผู้แสดงในบทบาทมะสะลุหรือ สมิงนครอินทร์ครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2523 คือ

- อาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็งผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์
- ผศ.ดร.ศุภชัย จันทรสุวรรณ ศิลปินแห่งชาติ คณบดีคณะศิลปะนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

1.2 กลุ่มผู้แสดงร่วม ในปี พ.ศ. 2523 ได้แก่

- อาจารย์ปรเมษฐ์ บุณยะชัย แสดงเป็น พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ชุดที่ 1
- อาจารย์ศิริพงษ์ ฉิมพาลี แสดงเป็น พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ชุดที่ 2
- อาจารย์ปรกรณ์ พรพิสุทธิ์ แสดงเป็น มังรายกะยอชวา ชุดที่ 1

- อาจารย์จุลชาติ อรัณยนาถ แสดงเป็น มังรายกะยอชวา ชุดที่ 2
- อาจารย์ดวงฤดี ภาพรพาสี แสดงเป็น นางเกษรา ชุดที่ 1
- อาจารย์วรรณพินิ สุขสม แสดงเป็น นางเกษรา ชุดที่ 2

1.3 กลุ่มคณาจารย์ และศิลปินผู้รับการถ่ายทอดจาก อาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็ง และ ผศ.ดร.ศุภชัย จันทรสุวรรณ ได้แก่

- อาจารย์ฤทธิเทพ เถาว์ศิริฐ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ รับการถ่ายทอดจาก ผศ.ดร.ศุภชัย จันทรสุวรรณ

- อาจารย์สมเจตน์ ภูนา สำนักการสังคีต กรมศิลปากร รับการถ่ายทอดจาก อาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็ง

- อาจารย์สัจจะ ภู่งสุทธิ์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ รับการถ่ายทอดจาก อาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็ง

1.4 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านดุริยางค์ศิลป์ คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และกลุ่มงานดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร มีส่วนเกี่ยวข้องและเคยร่วมบรรเลงขับร้อง ในการแสดงของกรมศิลปากรมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 30 ปี

- อาจารย์ณัฐพงศ์ โสวัตร ผู้เชี่ยวชาญด้านดุริยางค์ไทย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

- อาจารย์ทัศนีย์ ขุนทอง ศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านคีตศิลป์ไทย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

- อาจารย์อุทัย ปานประยูร ข้าราชการบำนาญ ดุริยางคศิลป์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

- อาจารย์สมชาย ทับพร ข้าราชการบำนาญ ดุริยางคศิลป์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

1.5 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญฝ่ายฉาก ฝ่ายเครื่องแต่งกาย งานพัสดราภรณ์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

- นางกาญจนา ขาวรุ่งเรือง หัวหน้างานฝ่ายพัสดราภรณ์และเครื่องโรง สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

- นายสุธี ปิ๋วบุตร ข้าราชการบำนาญ อดีตหัวหน้างานฝ่ายฉากศิลปกรรม
โรงละคร สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

- นางสาวอรพินท์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ข้าราชการบำนาญ อดีตหัวหน้างาน
ฝ่ายพัสดุราชมรดกและเครื่องเรือนสำนักการสังคีต กรมศิลปากร

1.6 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยตัวพระ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

- อาจารย์รติวรรณ กัลยาณมิตร ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

- อาจารย์เวณิกา บุณนาค ศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

- อาจารย์รัตติยะ วิกสิตพงศ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย คณะศิลปศึกษา
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

- อาจารย์ณัฏมัย ไตรทองอยู่ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย คณะศิลปศึกษา
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

- อาจารย์วีระชัย มีบ่อทรัพย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย คณะศิลปศึกษา
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

2. การสังเกตการณ์ โดยใช้วิธี การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และ
การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมคือ การที่ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์การฝึกซ้อม
การฝึกหัดผู้แสดงได้แก่ วิธีการฝึกเบื้องต้น การเข้าบท การฝึกซ้อมเข้าเรื่อง จนถึง
การแสดง ซึ่งในการสังเกตครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในการช่วยฝึกซ้อมตัวละครต่างๆ

การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยได้เป็นผู้สังเกตการณ์ในฐานะ
ของผู้ชม

ระยะที่ 3 การเข้ารับการถ่ายทอดกระบวนการทำรำและวิธีการแสดงในบทบาท
สมิงนครอินทร์ จากอาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็ง และ ผศ.ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ
แบบเจาะลึกในบทบาทของสมิงนครอินทร์ พร้อมการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ
หรือสอบถามจากทั้งสองท่านในกรณีที่เกิดข้อสงสัย แล้วแยกประเด็นในวิธีการรำ
ในแต่ละส่วน ซึ่งในแต่ละท่านว่ามีข้อแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร เพื่อหาวิธีแสดง

ในบทบาทของสมิงนครินทร์ และการศึกษาจากวีดิทัศน์การแสดงละครพันทาง เรื่อง ราชาริราช ชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอนสัจจะสมิงนครินทร์ ของกรมศิลปากร เพื่อการศึกษาองค์ประกอบตามที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ท่ารำ วิธีการแสดงของสมิงนครินทร์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ

1. แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ซึ่งการตั้งคำถามในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยต้องการที่จะหาข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะรูปแบบและวิธีการแสดงละครพันทางในรูปแบบของกรมศิลปากร ต้องการทราบถึงวิธีการรำแบบละครพันทางที่มีลักษณะท่ารำแบบออกภาษา และการหาความหมายหรือท่าเฉพาะที่มีอยู่ในการแสดงละครพันทาง เรื่อง ราชาริราช ชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอนสัจจะสมิงนครินทร์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังต้องการทราบถึงขั้นตอนการคัดเลือกนักแสดง การฝึกซ้อม ขั้นตอนการถ่ายทอด ตลอดจนความรู้ความเข้าใจในเรื่องขององค์ประกอบอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันกับการแสดง เช่น เครื่องแต่งกาย เพลง ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง และเรื่องของฉากที่ใช้ประกอบการแสดงโดยในการสัมภาษณ์ในแต่ละกลุ่ม

2. แบบสังเกตการณ์ ผู้วิจัยได้มีโอกาสนในการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมคือ

- สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การสังเกตจากการเป็นผู้ช่วยในการฝึกซ้อมเบื้องต้น ในฐานะเป็นผู้ช่วยฝึกซ้อมให้แก่ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดกับครูผู้ถ่ายทอดในลักษณะการฝึกท่าพื้นฐาน และผู้วิจัยได้รับเข้ารับการฝึกซ้อมจากผู้แสดงที่แสดงเป็น สมิงนครินทร์ ทั้ง 2 ท่าน คือ อาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็ง และ ผศ.ดร.ศุภชัย จันทรสุวรรณ

- สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ได้แก่ การได้สังเกตในโอกาสที่มีการแสดงในฐานะของผู้ชม และการที่รีบไปแสดงด้วยตัวเอง

3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ สมุดจดบันทึก กล้องบันทึกภาพ เครื่องบันทึกเสียง และเครื่องถ่ายวีดิทัศน์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1. การศึกษาเอกสาร
2. การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์
3. การฝึกหัดทำรำ
4. การศึกษาจากวีดิทัศน์ จากการแสดงละครพื้นทาง เรื่องราชาธิราช ชุด ศักดิ์พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอน สัจจะสมิงนครอินทร์ ของกรมศิลปากร

การวิเคราะห์ข้อมูล

เริ่มจากการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การศึกษาภาคสนามและอื่นๆ มาวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาตีความให้เกิดความเข้าใจ โดยดำเนินการตามลำดับต่อไปนี้

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ และการจดบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์มาถอดเทปและผู้วิจัยทำหน้าที่ตรวจสอบข้อมูลอีกครั้ง มาวิเคราะห์โดยการแยกประเภทของข้อมูลเป็น หมวดหมู่ เช่น ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับละครพื้นทางเรื่องราชาธิราช ชุด ศักดิ์พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอน สัจจะสมิงนครอินทร์ องค์ประกอบ และลักษณะวิธีการแสดง

นำข้อมูลของการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์มาแบ่งออกเป็นประเด็นหลัก กับการคัดเลือก การฝึกหัดผู้แสดง การฝึกท่าเฉพาะของตัวสมิงนครอินทร์ และ การฝึกซ้อม การแสดง และนำข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ในการแสดงมาวิเคราะห์ถึงกระบวนการหารูปแบบวิธีการแสดง บทบาทสมิงนครอินทร์ในละครพื้นทางเรื่องราชาธิราช ชุด ศักดิ์พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอน สัจจะสมิงนครอินทร์ ของกรมศิลปากร

ผลการวิจัย

สรุปว่าจากการศึกษาวิธีการแสดงและนาฏยลักษณะบทบาทสมิงนครอินทร์ ในละครพันทางเรื่องราชาธิราช ชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอนสังจะสมิงนครอินทร์ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการจากการมีส่วนร่วมในการแสดง การรับการถ่ายทอดโดยตรงจาก อาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็ง และผศ.ดร.ศุภชัย จันทรสุวรรณ พบว่าวิธีการแสดงและนาฏยลักษณะบทบาทของสมิงนครอินทร์ พบว่า ตัวละครสมิงนครอินทร์ มีกระบวนท่ารำสำคัญที่มีความงดงามโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่เป็นลักษณะของการอวดฝีมือ และลักษณะของกระบวนท่ารำ วิธีการแสดงบทบาท สมิงนครอินทร์ คือ

1. ลักษณะการรำตีบทตามบทร้อง การรำประกอบทำนองเพลง และเพลงหน้าพาทย์ การรำประกอบการใช้อาวุธ การรำแบบท่ารำเฉพาะ การรำแบบท่าธรรมชาติ

2. วิธีการเจรจาการพูดด้วยสำเนียงมอญ

3. การใช้สีหน้าและอารมณ์ของสมิงนครอินทร์ที่จะต้องแสดงออกมา พร้อมกับการจะต้องทำท่าทาง หรือ กิริยาอาการที่เป็นลักษณะของอารมณ์ต่างๆ นั้นมีด้วยกัน 6 ลักษณะคือ

- บทบาทที่แสดงออกถึงอารมณ์รักที่แสดงถึงอารมณ์ของความนุ่มนวล ในการเกี้ยวพาราสีที่มีการใช้แววตาที่เป็นธรรมชาติในการรำเกี้ยวระหว่างสมิงนครอินทร์กับนางเกษรา

ภาพที่ 1-3 บทบาทที่แสดงออกถึงอารมณ์รักที่แสดงถึงอารมณ์ของความนุ่มนวล
ที่มา : ภาพส่วนตัวผู้วิจัย

- บทบาทที่แสดงออกถึงลักษณะการแสดงอารมณ์เยาะเย้ยเหยียดหยาม การใช้วิธีการแสดงออกทางใบหน้าที่ชัดเจนด้วยการยิ้ม และการใช้สายตาในแบบ การมองด้วยหางตาและการเหมินหน้า เช่นในตอนกระทำสัตย์

ภาพที่ 4-6 บทบาทที่แสดงออกถึงลักษณะการแสดงอารมณ์เยาะเย้ยเหยียดหยาม
ที่มา : ภาพส่วนตัวผู้วิจัย

- บทบาทที่แสดงออกถึงความกล้าหาญความมีศักดิ์ศรีด้วยการแสดง อารมณ์ที่ขึงขังแข็งแ้งประกอบสีหน้าที่ขมขู่และพร้อมจะต่อสู้ทันที ในตอนขอตัว สมิณครินทร์

ภาพที่ 7-9 บทบาทที่แสดงออกถึงความกล้าหาญความมีศักดิ์ศรีด้วยการแสดงอารมณ์ที่ขึงขัง
ที่มา : ภาพส่วนตัวผู้วิจัย

- บทบาทที่แสดงออกถึงความอ่อนน้อมจงรักภักดี การแสดงความนอบน้อม และจงรักภักดีต่อพระเจ้าราชาธิราช

ภาพที่ 10-12 บทบาทที่แสดงออกถึงความอ่อนน้อมจงรักภักดีการแสดง ความนอบน้อม
ที่มา : ภาพส่วนตัวผู้วิจัย

- บทบาทที่แสดงออกถึงความหยิ่งในศักดิ์ศรีของความเป็นชายชาติทหาร
การแสดงออกทางแววตาที่มีความมุ่งมั่นที่จะยอมตายเพื่อมินายเพียงหนึ่งเดียว

ภาพที่ 13-15 บทบาทที่แสดงออกถึงความหยิ่งในศักดิ์ศรีของความเป็นชายชาติทหาร
ที่มา : ภาพส่วนตัวผู้วิจัย

- บทบาทที่แสดงออกถึงความโศกเศร้า สุดท้ายด้วยอารมณ์แห่งความที่สมิงนครินทร์จะต้องกลั้นใจตาย และมีการพูดด้วยลักษณะของน้ำเสียงที่มีทั้งหนักแน่น สลับกับการพูดด้วยน้ำเสียงที่สั่นเครือด้วยอาการร้องไห้

ภาพที่ 16-17 บทบาทที่แสดงออกถึงความโศกเศร้าจะต้องกลั้นใจตาย
ที่มา : ภาพส่วนตัวผู้วิจัย

จากงานวิจัยในเรื่อง “วิธีการแสดงและนาฏยลักษณะบทบาทสมิงนครินทร์ในละครพันทางเรื่องราชาธิราช” จึงทำให้พบว่า ผู้ที่จะแสดงเป็นสมิงนครินทร์ได้นั้น จะต้องเข้าใจในลักษณะของการรำ และวิธีการแสดงที่มีองค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญ ต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะของบุคลิกที่ดี ต้องเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกหัดที่เป็นตัวพระ มีฝีมือในการรำ มีผลกำลังที่ดี เข้าใจหลักการปฏิบัติ ในลักษณะของการรำแบบพันทาง และต้องเข้าถึงบทบาทของตัวละครสมิงนครินทร์ ที่จะต้องสามารถสร้างความรู้สึกให้เข้าถึงตัวละครตัวนี้ได้ พร้อมกับต้องมีการฝึกซ้อมกับผู้ถ่ายทอดให้เกิดความเข้าใจให้เกิดความคล่องแคล่วในกระบวนท่ารำ ซึ่งท่ารำในบางท่าต้องอาศัยความชำนาญ ฝึกหัดอยู่เสมอ จึงจะสามารถแสดงเป็นสมิงนครินทร์ที่ดีได้ตามอย่างศิลปินต้นแบบที่ดีได้ต่อไป

อภิปรายผล

จากศึกษาวิธีการแสดงและนาฏยลักษณะบทบาทสมิงนครอินทร์ ในละครพันทางเรื่องราชาธิราช ชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอนสัจจะสมิงนครอินทร์ ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ในวิธีการแสดงบทบาทสมิงนครอินทร์ ใช้วิธีการรำที่มีการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายที่มีความสัมพันธ์กัน ตามหลักนาฏศิลป์ไทยประเภทตัวละครพระแบบหลวง โดยในการรำและออกท่าทางนั้นก็จะเป็นไปตามหลักของนาฏยศัพท์ของ อาคม สายาคม (2545, หน้า 98-102) ต้องเป็นท่ารำที่มีความหมาย ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ ไพฑูรย์ เข้มแข็ง และ ศุภชัย จันทรสุวรรณ์ ว่าผู้ที่แสดงเป็นสมิงนครอินทร์ ถึงแม้ว่าเป็นการรำแบบพันทาง แต่ต้องมีพื้นฐานการรำแบบตัวพระที่รำดี มีความเข้าใจในเรื่องพื้นฐานการรำ นาฏยศัพท์ และวิธีการรำนั้นก็สอดคล้องกับวิธีการรำตัวพระ ในงานวิจัยเรื่อง นาฏยลักษณะตัวละครแบบหลวง ของ ชมนาด กิจจันทร์ (2547, หน้า 235-256) ที่ได้กล่าวว่า นาฏยลักษณะซึ่งเป็นองค์ประกอบของนาฏยลักษณะนั้น ประกอบด้วย คุณลักษณะของอวัยวะเชิงกายภาพ คือรูปร่างหน้าตา อวัยวะที่ใช้ในการรำ และลักษณะการเคลื่อนไหวอวัยวะ คือ ทิศทาง ระดับเวลาหรือจังหวะ วิธีการเคลื่อนไหว ซึ่งจะช่วยสร้างความสมดุลของร่างกายในการรำ และเป็นส่วนประกอบในการจัดวางตำแหน่งท่าทางเชิงทัศนศิลป์

2. การแสดงอารมณ์ของตัวละครที่ต้องแสดงออกมาทางแวตาสีหน้า ผู้ที่แสดงต้องเข้าใจถึงในอารมณ์ของตัวละครและสื่อออกมาให้ได้ ซึ่งวิธีการปฏิบัติเช่นนี้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีนาฏยศาสตร์ของภรตมุณี แบลโดย แสง มนวิฑูร ที่กล่าวไว้ว่า

อัยยาที่ 6 ข้อ 55 การแสดงศฤงคาระรส คือ การแสดงความรัก เช่น ในตอนเกี้ยวนางเกษรา (แสง มนวิฑูร, 2511, หน้า 299)

อัยยาที่ 6 ข้อ 56 การแสดงหาสยะรส คือรสของการหัวเราะ จะอยู่ในตอนขอตัวสมิงนครอินทร์ ที่สมิงนครอินทร์จะต้องออกเสียงทำท่าหัวเราะใส่พระเจ้าอังวะ หรือการเบะปาก การทำตาลุก ตาหรี่ ในตอนรำในเพลงสองกุมาร (แสง มนวิฑูร, 2511, หน้า 299, 301)

อรรถาธิบายที่ 6 ข้อ 71 การแสดงกรณารส นั่นคือ การแสดงความเมตตา สงสาร ในตอนที่จะต้องกลืนใจยอมตายเพื่อไม่ขอไปเป็นข้ารับใช้ (แสง มนวิฑูร, 2511, หน้า 305)

อรรถาธิบายที่ 6 ข้อ 74 การแสดงเราทะระรส คือ การแสดงความโกรธ ซึ่งในการจะอยู่ในตอนที่สมิงนครอินทร์ชักดาบสั้นออกมาขู่พระเจ้าอภัยและพวกอำมาตย์ พม่า กับในตอนรบกับมังกะยอทาง (แสง มนวิฑูร, 2511, หน้า 307)

อรรถาธิบายที่ 6 ข้อ 80 การแสดงวีรระรส คือการแสดงความกล้าหาญ จะอยู่ในตอนที่สมิงนครอินทร์ถูกมังรายกะยอฉวยจับได้ และเกลี้ยกล่อมให้ตนนั้นไปอยู่ฝ่ายพม่า ซึ่งตนเองนั้นก็ไม่ได้ต้องการที่จะรอดตายเพราะการไปเป็นข้าสองเจ้าบ่าวสองนายซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่มีศักดิ์ศรี (แสง มนวิฑูร, 2511, หน้า 311)

3. วิธีการปฏิบัติท่ารำของสมิงนครอินทร์พบว่ามีลักษณะการรำแบบออกภาษามอญ และการรำที่เป็นลักษณะท่าทางธรรมชาติ (ท่ากำแบ) เป็นการผสมผสานทั้งท่าที่เป็นท่ารำแบบนาฏศิลป์ไทย ตามลักษณะนาฏยลักษณ์แบบหลวง มีการเพิ่มลักษณะการโย้ตัว การตีไหล่ กระท่ายไหล่ แบบท่ารำของการรำออกภาษาแบบมอญ ผลการอภิปรายในข้อนี้ มีความสัมพันธ์กับงานวิจัย เรื่อง กลวิธีการรำออกภาษาในละครพื้นทางเรื่องราชาธิราช ของ พิชรารรณ ทับเกตุ (2553, น.236-242) ว่าในการรำออกภาษานั้น มีการรำท่ารำที่เป็นท่าพื้นฐานของนาฏศิลป์ไทยมาผสมกับท่ารำของชนชาติต่างๆ ได้อย่างลงตัว การรำออกภาษาในละครพื้นทางจึงมีความอิสระในการประดิษฐ์ท่ารำหรือการใช้ท่ารำในการตีบทตามคำร้องและจะใช้ลีลาการเคลื่อนไหวที่แสดงความเป็นชนชาตินั้น (พิชรารรณ ทับเกตุ, 2553, น.240)

4. การใช้พลังและการใช้พื้นที่ในการเคลื่อนไหวในการแสดงบทบาทสมิงนครอินทร์ พบว่ามีการใช้พลังในการออกท่าทาง ได้แก่ ความแรงของพลัง การเน้นพลัง ลักษณะของการใช้พลัง การใช้พื้นที่ในการเคลื่อนไหว คือ มีความกว้าง ความยาว ความสูง ที่่างมีความสำคัญในการกำหนด ตำแหน่ง ขนาด และทิศทาง ซึ่งในการใช้หลักทฤษฎีของการเคลื่อนไหวและทฤษฎีของหลักการใช้พลังนี้ซึ่งมีความสอดคล้องกับการใช้พลังเพื่อการแสดงนาฏศิลป์ของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2543, หน้า 229-232) ที่มีความสอดคล้องกับการรำของตัวสมิงนครอินทร์ ทั้งการใช้พื้นที่เวที

หรือในการทำรำการตีบท ทำรำที่เป็นท่าเฉพาะ มีการเคลื่อนไหวในลักษณะพิเศษ วิธีการแสดงท่ารำต่างๆ ทั้งการรำตามบทหรือ การรำตามทำนองเพลง ก็ต้องมีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวของร่างกายที่แสดงถึงอารมณ์ต่างๆ เช่นอารมณ์ที่จะต้องแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญ ความไม่เกรงกลัวต่อศัตรู เช่น การขยับตัวอย่างเร็วด้วยความแรงใส่ฝ่ายตรงข้าม หรือการแสดงท่าทางกระแทกกระทั้น ด้วยการตบพื้น กระแทกเข้า การพุ่งตัวเข้าหาในจังหวะที่รวดเร็ว การขยายร่างกายและท่าทำรำให้มีความกว้างขึ้น หรือแสดงการผิงผายของसररให้ดูสง่าขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษากลวิธีการปฏิบัติทำรำจากผู้เชี่ยวชาญ หรือศิลปินที่เคยแสดงเป็นตัวเอกในตอนอื่นๆ ของละครพันทางเรื่องราชาธิราช ที่มีความสามารถที่จะเป็นศิลปินต้นแบบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนไม่คลาดเคลื่อน

2. การศึกษาความเป็นอัตลักษณ์ของศิลปิน ในกรณีศึกษาบทบาทเฉพาะตัวบุคคลที่มีความโดดเด่นและเป็นที่ยอมรับถึงความสามารถในวงการนาฏศิลป์ไทย ในขณะที่บุคคลหรือศิลปินเหล่านั้นยังคงมีชีวิตและมีความทรงจำที่ดี

3. จากศึกษาวิธีการแสดงและนาฏยลักษณะบทบาทสมิงนครอินทร์นี้น่าจะได้ต่อยอดการวิจัยโดยศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์ของกระบวนการทำรำกับท่วงทำนองและจังหวะเพลงต่อไป

บรรณานุกรม

- ชมนาด กิจจันทร์. 2547. **นาฏยลักษณะตัวพระละครแบบหลวง**. วิทยานิพนธ์ (ศป.ด.) ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชรารวรรณ ทับเกตุ. 2553. **กลวิธีการร่ำออกภาษาในละครพันทางเรื่องราชาธิราช**. คณะศิลปศึกษา. สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. กรุงเทพฯ.
- ศิลปากร,กรม. 2523. **สู่จิตรกรรมแสดงละครพันทางเรื่องราชาธิราชชุดศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตอน สัจจะสมิงนครอินทร์**. กรมศิลปากรปรับปรุงใหม่ จัดแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2523. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. 2547. **วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2477**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2547. **หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวณิต วิงวอน. 2555. **วรรณคดีการแสดง**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- แสง มนวิฑูร. 2511. **คัมภีร์นาฏยศาสตร์**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- อาคม สายาคม. 2545. **รวมงานนิพนธ์ของนายอาคม สายาคม**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

การศึกษาจิตรกรรมไทยเพื่อบูรณาการและส่งเสริมภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทย

The study of Thai painting to integrate and promote the image of Thai traditional medicine

ดร.อริญ วานิชกร¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาจิตรกรรมไทยเพื่อบูรณาการและส่งเสริมภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษาประวัติความเป็นมาและความสำคัญของการแพทย์แผนไทย ตลอดจนถึงหลักการรักษาโดยหมอไทย 2.สร้างสรรค์จิตรกรรมไทยบนผาผนังภายในอาคารเพื่อแสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการแพทย์แผนไทย 3.สร้างสรรค์จิตรกรรมไทยบนเสาราย เพื่อแสดงคุณค่าความสำคัญของหลักการรักษาของหมอไทย โดยศึกษาและสร้างสรรค์ ๓ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก มีวิธีดำเนินการวิจัยสร้างสรรค์ศิลปกรรมดังนี้ 1. สัมภาษณ์หมอไทยร่วมกับผู้บริหารกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก 2. ศึกษาเอกสารข้อมูลทุติยภูมิทางการแพทย์แผนไทย 3.ออกแบบภาพร่างจิตรกรรมไทยเพื่อประกอบเนื้อหา 4. ประชุมกลุ่มเพื่อตรวจสอบแบบร่าง 5. สร้างสรรค์ชิ้นงานจิตรกรรมไทยบนผนังอาคาร และเสารายโดยรอบอาคารกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ผลการวิจัยได้ 1.องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาในแต่ละยุคสมัย และการหลักการรักษาโดยหมอไทย 2.ผลงานจิตรกรรมฝาผนังขนาดกว้าง 12 เมตร สูง 2.5 เมตร โดยแบ่งเรื่องราวตามยุคสมัยที่สำคัญได้ดังนี้ ยุคสมัยดินแดนสุวรรณภูมิ ยุคสมัยอู่ทอง ยุคสมัยสุโขทัย ยุคสมัยกรุงศรีอยุธยา ยุคสมัยรัตนโกสินทร์ในช่วงเวลาของรัชกาลที่ 3 พระราชบิดาแห่งการแพทย์แผนไทย

¹ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการออกแบบทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

และในช่วงเวลาปัจจุบันรัชกาลที่ 9 กษัตริย์นักพัฒนา 3. ผลงานจิตรกรรมแสดงความสำคัญและการหัตถการรักษาดโดยหมอไทย โดยมีภาพและการอธิบายแฝงอยู่ในจิตรกรรมฝาผนังและส่วนเสารายรอบอาคารกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

คำสำคัญ: จิตรกรรมกรมการแพทย์แผนไทย, การแพทย์แผนไทยศิลป์, ภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทย

Abstract

The study of Thai painting to integrate and promote the image of Thai traditional medicine aims to 1. Study the history and importance of Thai traditional medicine as well as the procedural skills treatment by a Thai traditional doctor 2. Create Thai mural on the wall inside the building to display the history of Thai traditional medicine 3. Create Thai mural on the pole to display an importance of procedural skills treatment of Thai traditional doctor. Study and create at Department of Thai Traditional and Alternative Medicine. The research has the methods creative arts as 1. Interviews with executives of Department of Thai Traditional and Alternative Medicine and Thai Traditional doctor 2. The secondary literature review Thai Traditional Medicine data. 3. Design sketch Thai mural for the content 4. Group discusses to verify a draft 5. Create Thai mural on the wall and the pole around the Department of Thai Traditional and Alternative Medicine building. The results were 1. The knowledge of Thai Traditional medicine history in each period and the procedures skill treatment by Thai traditional doctors 2. The Thai mural in wall size 12 meter in wide and 2.5 meters in high. Divided by The important story period follows period of Suvarnabhumi, period of U Thong, period of Sukhothai, period of

Ayutthaya, The Rattanakosin period during the reign of King Rama 3 Father of Thai traditional medicine and during the reign of the current King Rama 9 Who has been hailed as the King of a developer 3. Thai mural show the importance and Procedures of treatment by Thai traditional doctor. The picture and description is behind murals in the wall and pole around the building Department of Thai Traditional and Alternative Medicine. Ministry of Public Health

Keywords: Thai Traditional Medicine mural, Thai traditional Medicine arts, Thai traditional medicine image

ภูมิหลัง

จิตรกรรมฝาผนังของไทยมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน และมีความสำคัญต่อวัฒนธรรมไทย เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่พบเห็นได้จากสถาปัตยกรรมวัง วัด และบ้าน เนื้อหาของจิตรกรรมส่วนใหญ่เป็นงาน “พุทธศิลป์” ซึ่งมีรากฐานความเป็นมาที่ผูกพันกับวัดและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน เนื่องจากการสร้างสรรค์ในพื้นที่ปริมณฑลของวัด เนื้อหาสาระส่วนใหญ่จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น พุทธประวัติ พุทธปฎิมา และเกี่ยวข้องกับคำสอนโดยอาศัยวิธีการต่างๆ เช่น ทฤษฎีสามโลกในไตรภูมิ อีกประการหนึ่งศิลปินหรือช่างจะสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมด้วยพลังศรัทธา เป็นพุทธานุชา โดยแทรกความเชื่อ ความศรัทธา ความรู้ทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมแฝงรวมไปกับจิตรกรรมฝาผนัง ในวัดต่างๆ (อำนาจ เย็นสบาย, 2527, น. 30-31)

ดังตัวอย่างหนึ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับปัจจัยหนึ่งในชีวิตของคนไทย ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องการดูแลรักษาสุขภาพของคนไทยในสมัยโบราณ สามารถพบเห็นได้ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือวัดโพธิ์ ในส่วนของจิตรกรรมภายในศาลาหน้าพระมหาเจดีย์ทางทิศใต้ ซึ่งเรียกว่า ศาลาแม่ชื้อ แสดงถึงความเชื่อ และวิถีที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาสุขภาพของคนไทยในอดีต โดยช่างจิตรกรรมไทยโบราณได้เขียนจารึกภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับแม่ชื้อ สถานที่แห่งนี้จึงมีชื่อเรียกขานกันทั่วไปว่า ศาลาแม่ชื้อ ทั้งนี้ตามหลักพจนานุกรม

ศัพทแพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2556) ระบุความหมายไว้ว่า แม่ชื้อ คือ เทวดาหรือผีที่เชื่อกันว่าเป็นผู้ดูแลรักษาทารก เป็นความเชื่อของคนไทยสมัยโบราณที่เชื่อว่า ทารกแรกเกิดมักมีโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ โดยส่วนใหญุ่มักจะเสียชีวิตตั้งแต่แรกคลอดเนื่องจากการแพทย์ยังไม่ก้าวหน้าพอเป็นผลให้เกิดความเชื่อที่ว่า มนุษย์ที่เกิดมานั้นผีปั้นรูปขึ้นก่อน แล้วจึงหาวิญญาณใส่เข้าไปในหุ่นนั้นเพื่อสิ่งเข้าสู่ครรภ์มารดา และเมื่อทารกตายตั้งแต่แรกคลอดก็เป็นเพราะผีที่ปั้นหุ่นนั้นเห็นว่า ทารกนั้นงามเกิดความชอบใจอยากเอาไปเลี้ยง จึงทำให้เด็กตายในที่สุด ส่วนทารกที่ไม่ชอบก็ปล่อยให้มนุษย์เลี้ยงเอง ส่งผลให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ เพื่อป้องกันไม่ให้ผีนำทารกกลับคืนไป เช่น การลงผีให้เข้าใจว่าทารกนั้นไม่น่ารัก โดยติว่าน่าเกลียดน่าชัง หรือเรียกชื่อว่า เหม็น เป็นต้น กับยังมีการให้ผู้อื่นรับซื้อเด็กไป เพื่อให้ผีเข้าใจว่าแม่แต่แม่ยังไม่รักไม่ยอมเลี้ยงไว้ (แม่ชื้อ, 2559) จากจิตรกรรมแสดงภาพ “แม่ชื้อ” เป็นเพียงหนึ่งในเรื่องราวที่มีคุณค่าของภูมิปัญญาของบรรพชนไทยในอดีต ที่ได้จรรโลงสร้างสรรค์เป็นรูปธรรมในรูปแบบจิตรกรรมฝาผนัง ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและรับรู้เรื่องราว ความเชื่อและภูมิปัญญาที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ยังมีจิตรกรรมอื่นอีกมากมายที่แสดงถึงการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทยในอดีต ได้แก่ องค์ความรู้ด้านการนวดไทย แผนนวด และแผนปลิง ตลอดจนจิตรกรรมแสดงท่วงท่าฤๅษีตัดตน ซึ่งเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียง โดยได้รับการเชิดชูจากที่ประชุมคณะกรรมการที่ปรึกษานานาชาติว่าด้วยแผนงานความทรงจำแห่งโลกขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก ครั้งที่ 10 ณ เมืองแมนเชสเตอร์ สหราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 ประกาศขึ้นทะเบียนจารึก 1,440 แผ่น ของวัดโพธิ์เป็นมรดกความทรงจำแห่งโลก (Memory of The World) ในบัญชีนานาชาติ (มรดกโลกวัดโพธิ์, 2558)

วัฒนธรรมและความเชื่อด้านการดูแลสุขภาพของคนไทยยังมีอีกหลายเรื่องราว ผ่านช่วงเวลาทั้งเฟื่องฟูและตกต่ำ ในช่วงเวลาหนึ่งจากการแผ่ขยายอาณานิคมของชาติตะวันตก ซึ่งได้นำมาซึ่งหลักวิชาการทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์แผนตะวันตกได้เข้ามาเบียดบังการแพทย์แผนไทยจนเกือบสูญสิ้น จนเกือบ

ลบเลือนไปจากจิตใจของคนไทยด้วยเช่นกัน องค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทย และการหัตถการรักษาในรูปแบบต่างๆ ส่วนใหญ่ได้สูญหายไปเป็นจำนวนมาก จึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะช่วยกันอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่คู่บ้านเมืองสืบไป เพื่อเป็นจารึกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการร่วมสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทย เพื่อสร้าง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่จารึกเรื่องราวความเป็นมาที่สำคัญบนฝาผนังและ เสาราย เพื่อแสดงหัตถการรักษาโดยหมอไทยในรูปแบบต่างๆ ณ กรมการแพทย์ แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการ ผู้กำหนดนโยบายการแพทย์แผนไทยของชาติ โดยเป็นการจารึกเรื่องราวทาง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมก่อนองค์ความรู้จะเลือนหายไปตามกาลเวลา เพื่อเติมเชื้อ และเพิ่มทุนทางวัฒนธรรมให้องค์ความรู้ให้แก่ผู้ศึกษาและผู้สนใจการแพทย์ แผนไทย และยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การวิจัย และสร้างสรรค์ในครั้งนี้เป็นการต่อยอดโครงการวิจัยและสร้างสรรค์ทางศิลปกรรม ของผู้วิจัยก่อนหน้านี้ในโครงการ “การศึกษาอัตลักษณ์เพื่อพัฒนาภาพลักษณ์ กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก” จากการศึกษาได้ก่อให้เกิดผลงาน สร้างสรรค์ทางศิลปกรรมในรูปแบบของประติมากรรมที่มีการติดตั้งอยู่ภายนอก อาคาร กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ดังภาพ

ภาพแสดงประติมากรรมที่ติดตั้งอยู่ด้านหน้ากรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
ออกแบบโดยผู้วิจัย

นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านการออกแบบ ภาพลักษณ์ให้องค์ประกอบอื่นๆ ทางการแพทย์แผนไทย ให้นักออกแบบและศิลปิน ได้ใช้ในการต่อยอดสร้างสรรค์ผลงานอื่นๆ ได้ต่อไป เช่น การถ่ายทอดสู่บรรจุภัณฑ์ ยาไทย ผลิตภัณฑ์ตกแต่งคลินิกหรือสปาการแพทย์แผนไทย ของที่ระลึก ฯลฯ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาความสำคัญตลอดจนรูปแบบการรักษา และในแต่ละยุคสมัยของการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
2. เพื่อสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยจารีกบนฝาผนังภายในอาคารแสดง เรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
3. เพื่อสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยบนเสารายแสดงหัตถการรักษาโดย หมอไทย

ขอบเขต

การสร้างสรรค์ชิ้นงานจิตรกรรมไทยแสดงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของการแพทย์แผนไทย ซึ่งเป็นการแพทย์ทางเลือก หัตถการรักษาโดยหมอไทย สถานที่สร้างสรรค์ชิ้นงานจิตรกรรมไทยจัดสร้างที่ผนังภายในอาคารและเสารายโดยรอบ ณ อาคารกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข จังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ผสมผสานการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เข้าด้วยกัน เพื่อได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ในการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมเพื่อแสดงอัตลักษณ์การแพทย์แผนไทย โดยคณะวิจัยมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมสร้าง ร่วมตรวจสอบ กับกลุ่มผู้กำหนดนโยบายด้านการแพทย์แผนไทย หมอไทย จิตรกรไทย และผู้มี

ส่วนร่วมทางการแพทย์แผนไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งอัตลักษณ์ ภาพลักษณ์ของการแพทย์แผนไทย ตลอดจนเป็นการฝังตัว ซึมซับจนเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมเพื่อการแพทย์แผนไทย

ส่วนต่อมาเป็นการพัฒนา และการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมเพื่อการแพทย์แผนไทย โดยใช้รูปแบบแนวทางต่างๆ ทางศิลปกรรม ได้แก่ จิตรกรรมเพื่อการแพทย์แผนไทย โดยมีกระบวนการวิจัย 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การลงพื้นที่สำรวจอัตลักษณ์จิตรกรรมการแพทย์แผนไทย วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เป็นการสำรวจเพื่อค้นหาคำหรือความรู้ และเรื่องราว แรงบันดาลใจศิลปกรรมในรูปแบบดั้งเดิมของการแพทย์แผนไทย

2. การค้นหาคำหรือความรู้การแพทย์แผนไทย และกระบวนการรักษาตามแบบฉบับหมอไทยฉบับต้นราชสกุล ทินกร ณ อยุธยา โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้สืบทอดคลินิกแพทย์แผนไทย หม่อมราชวงศ์ สะอาด ทินกร แพทย์แผนไทยคมสัน ทินกร ณ อยุธยา

3. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ เอกสารข้อมูลประวัติความเป็นมาของการแพทย์แผนไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน การหัตถการรักษาโดยหมอไทย การศึกษาเรื่องจิตรกรรมไทย

4. การสรุป และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อคัดเลือกอัตลักษณ์ เรื่องราวความเป็นมา เพื่อสร้างสรรค์จิตรกรรมการแพทย์แผนไทย

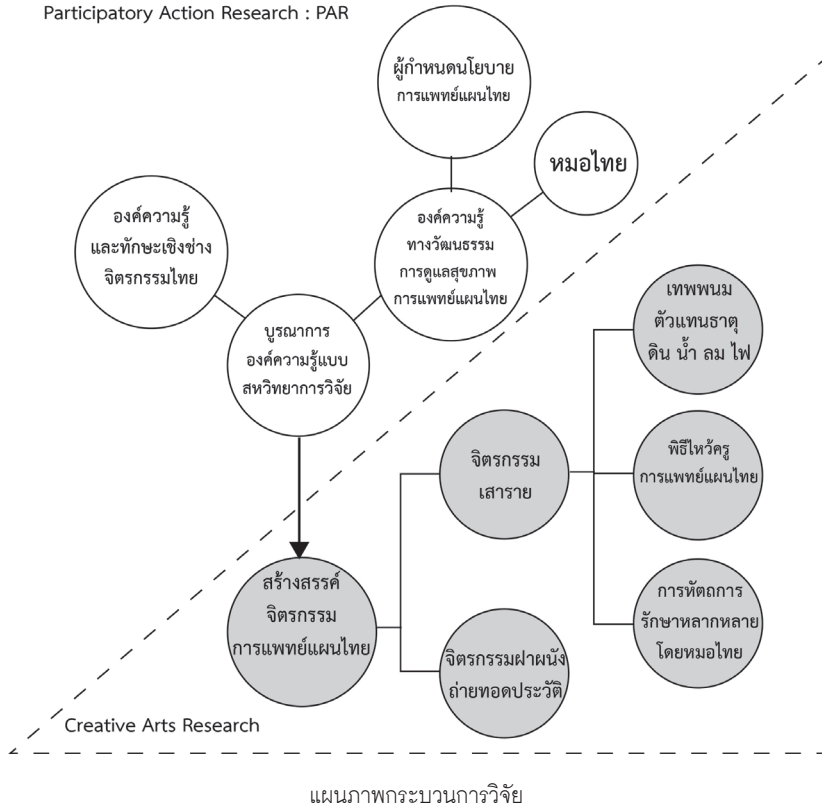
5. การเสนอแนะข้อกำหนดเชิงแนวความคิดทางจิตรกรรมเพื่อแสดงประวัติความเป็นมา อัตลักษณ์ หัตถการการแพทย์แผนไทย ได้แก่ การคัดเลือกอัตลักษณ์ จำนวนชิ้นงาน และต้นแบบจิตรกรรมฝาผนัง และเสาราย

6. สรุปแนวคิดและออกแบบภาพร่างประกอบเนื้อหาจิตรกรรมฝาผนัง และเสารายล้อมอาคารกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

7. ประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญการแพทย์แผนไทย ผู้กำหนดนโยบายการแพทย์แผนไทยเพื่อคัดกรอง วิเคราะห์ สังเคราะห์ และตรวจสอบความถูกต้องของแบบร่างจิตรกรรม

8. สร้างสรรค์ชิ้นงานจิตรกรรมไทยเพื่อการตกแต่งผนังอาคารโดยโทนี สมนไพรไทย และเสาะโดยรอบของอาคารกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Participatory Action Research : PAR

ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินการวิจัยและสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1. การศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมาความสำคัญของการแพทย์แผนไทย 2. การออกแบบแนวคิดในการสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยบนฝาผนังภายในอาคาร เพื่อแสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก 3. การสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยแสดงความสำคัญ และท่าทางการรักษาของหมอไทยและการแพทย์แผนไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมาความสำคัญของการแพทย์แผนไทย

1.1 ความเป็นมาความสำคัญของการแพทย์แผนไทย

จากหลักฐานเกี่ยวกับการแพทย์ของราชสำนัก รวมถึงระบบการรักษาแบบดั้งเดิม หลักฐานเหล่านี้สะท้อนภาพรวมของการแพทย์ในแต่ละสมัย และเอกลักษณ์ของการรักษาโดยแพทย์แผนไทยได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาพบว่า การแพทย์แผนไทยแบ่งยุคสมัยออกเป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

● การแพทย์แผนไทยสมัยอยุธยา

ช่วงปลายของสุโขทัยถึงอยุธยา มีหลักฐาน ตำรา หรือจารึกเกี่ยวกับหลักการรักษาของการแพทย์แผนไทยที่ตกทอดมาให้ศึกษาน้อย หากแต่มีหลักฐานสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เห็นความเฟื่องฟูของการแพทย์ในราชสำนักสมัยอยุธยาตอนต้น คือทำเนียบศักดินาใน “กฎหมายตราสามดวง” มีการระบุศักดินาของข้าราชการพลเรือนที่ปฏิบัติงานด้านการแพทย์และมีกรมต่างๆ หลายกรม เช่น กรมแพทยา กรมหมอยา กรมหมอกุมาร กรมหมอนวด กรมหมอยาตา กรมหมอวรรณโรค โรงพระโอสถ แต่ละกรมมีเจ้ากรม และตำแหน่ง “ออกญาแพทยพงษาวิสุทธาธิบดี อะไภยพิริยบรากรมพาหุ จางวางแพทยาโรงพระโอสถ” ซึ่งเป็นผู้กำกับดูแลโรงพระโอสถเป็นผู้ที่ถือศักดินาสูงสุดในบรรดาข้าราชการฝ่ายหมอหลวง มีบันทึกของ เดอลาลูแบร์ (De la Loubère) ราชทูตชาวฝรั่งเศส ซึ่งเดินทางมาเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในสมัยอยุธยาโดยมีใจความสำคัญ “ในกรุงสยามนั้น ถ้าใครป่วยไข้ลง ก็จะเริ่มทำให้เส้นสายยืด โดยให้ผู้ชำนาญการในทางนี้ ขึ้นไปบนร่างกายของคนไข้ และใช้เท้าเหยียบๆ”

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการแพทย์แผนไทยมีความสำคัญต่อระบบการรักษาของชาติมาตั้งแต่สมัยก่อน ครั้นเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าใน พ.ศ. 2310 เอกสารและหลักฐานต่างๆ ทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งตำราสรรพวิชาถูกทำลายหรือไม่ก็สูญหายไปมาก

● การแพทย์แผนไทยสมัยรัตนโกสินทร์

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2

ได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการรวบรวมตำราต่าง ๆ ครั้งใหญ่ จากหมอหลวง หมอเชลยศักดิ์ และหมอที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักร โดยให้ พระพงษ์อำรินทรราชินิกุล พระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็น นายกองผู้รวบรวมตำราแพทย์และตำรายาพระโอสถที่รวบรวมขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2355 และมีการตรวจชำระอย่างดีแล้วนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ โปรดเกล้าฯ พระราชทานบางส่วนให้จารึกลงบนหินอ่อนรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาว ราว 30 เซนติเมตร ประดิษฐานไว้ที่วัดราชโอรสาราม ใน พ.ศ. 2364 สองปีหลังจาก อหิวาตกโรคระบาดครั้งใหญ่ ที่กรุงเทพฯ จารึกตำรายาบนหินอ่อน ซึ่งประดับบน กำแพงพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ และที่ศาลารายหลังเล็กที่ปลูกติดกับกำแพงแก้ว หน้าพระอุโบสถ ยังคงปรากฏอยู่จนปัจจุบัน

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เสด็จขึ้น ครองราชย์ได้โปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามครั้งใหญ่ ใน พ.ศ. 2375 และโปรดเกล้าฯ ให้พระยาบำเรอราชแพทยา ทำหน้าที่สืบหาดำรายา และตำราลักษณะโรคทั้งหมดมาจารึกไว้บนแผ่นศิลาติดไว้ตามศาลาราย จารึก เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยนี้ คือการรวบรวมองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย มาเผยแพร่ในวงกว้าง ทำภูมิปัญญาไทยให้เป็นรากฐานของชาติไทย แบ่งออกเป็น หมวดต่างๆ 4 หมวด ได้แก่

1. หมวดเวชศาสตร์
2. หมวดเภสัชศาสตร์
3. หมวดหัตถศาสตร์ (การนวด)
4. หมวดอนามัย (ฤๅษีคัตตน)

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จึงเห็นควรถวาย พระราชสมัญญา “พระบิดาแห่งการแพทย์แผนไทย” แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า และให้กำหนดวันที่ 29 ตุลาคมของทุกปี เป็น

“วันภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยแห่งชาติ” ซึ่งนำความภาคภูมิใจมาสู่ชาวไทย ตราบถึงปัจจุบัน เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ แห่งองค์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการรวบรวมองค์ความรู้ ด้านการแพทย์แผนไทย (กองคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน, 2558)

รัชสมัยในรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การแพทย์แผนไทย เจริญก้าวหน้ามาก ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง โรงศิริราชพยาบาล (ปัจจุบันเรียกกันทั่วไปว่า โรงพยาบาลศิริราช) ใน พ.ศ. 2430 เพื่อเป็นสถานพยาบาลและบำบัดโรค ทั้งแบบแผนเดิม และแบบแผนตะวันตก จัดตั้งโรงเรียนแพทยากรขึ้น และจัดพิมพ์ ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ซึ่งมีเนื้อหาของแพทย์แผนเดิมและแพทย์แผนตะวันตก ใน พ.ศ. 2432 เพื่อใช้ในโรงเรียน หลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตแล้ว 5 ปี จึงมีการยกเลิกการสอนแพทย์แผนไทยในโรงเรียนราชแพทยาลัย และยกเลิกการจ่ายยาไทยให้ผู้ป่วยในโรงพยาบาลศิริราช ต่อมาเมื่อมีการออกพระราชบัญญัติ ควบคุมการประกอบโรคศิลปะ ปี พ.ศ. 2466 ซึ่งทำให้การแพทย์แผนไทยพ้นจากระบบการแพทย์ของประเทศไทย และการแพทย์แบบตะวันตกเข้ามาแทนที่อย่างสมบูรณ์

การแพทย์แผนไทยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

การแพทย์แผนโบราณได้รับการฟื้นฟูและพัฒนาในทุกๆ ด้าน และเรียกชื่อใหม่ว่า “การแพทย์แผนไทย” แทน “การแพทย์แผนโบราณ” จนคุ้นเคยกัน ในปัจจุบัน ใน พ.ศ. 2542 มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พุทธศักราช 2542 พร้อมทั้งได้จัดตั้งหน่วยงาน เรียกว่า “สถาบันการแพทย์แผนไทย” ขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ต่อมา มีการจัดตั้งกรมใหม่ขึ้นคือ “กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก” และได้ให้สถาบันการแพทย์แผนไทย มีฐานะเป็นกองหนึ่งในกรมดังกล่าว ทำให้การแพทย์แผนไทย ได้รับการฟื้นฟู คุ้มครอง ส่งเสริม จนก้าวหน้าขึ้น ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2494 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เสด็จพระราชดำเนินยังวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ในครั้งนั้นได้ทรงปรารภว่าวัดพระเชตุพนฯ เป็นแหล่งรวบรวมตำราแพทย์แผนไทยอยู่แล้วทำไมไม่จัดให้มีโรงเรียนสอนการแพทย์แผนไทยในวิชาเวชกรรม ผดุงครรภ์ หัตถเวชและเภสัชกรรม เพื่อเป็นวิทยาทานให้แก่ผู้สนใจต้องการศึกษา ทำให้คณะกรรมการวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พร้อมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการแพทย์แผนไทยที่ยังหลงเหลืออยู่ ได้รับสนองพระราชปรารภและจัดทำหลักสูตรโรงเรียนแพทย์แผนโบราณขึ้นในนาม “โรงเรียนแพทย์แผนโบราณแห่งประเทศไทย”

ปี พ.ศ. 2532 การแพทย์แผนไทยได้เข้าสู่ระบบราชการโดยกระทรวงสาธารณสุขได้จัดตั้งศูนย์การประสานงานการแพทย์และเภสัชกรรมแผนไทยขึ้นเป็นองค์กรประสานงานการพัฒนาการแพทย์แผนไทย ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 จึงได้จัดตั้งเป็นสถาบันการแพทย์แผนไทยขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ เป็นหน่วยงานระดับสูงกว่ากองสังกัดกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข และได้รับการรับรองฐานะอย่างเป็นทางการในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2543 ต่อมาโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 2 ก ลงวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2544 หน่วยงานใหม่ที่เกิดขึ้นมีชื่อว่า “สถาบันการแพทย์แผนไทย”

1.2 หลักการรักษาของการแพทย์แผนไทย

ตามหลักการรักษาการแพทย์แผนไทยระบุว่าธาตุสมุฏฐาน ประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 เป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของมนุษย์และเป็นสาเหตุของโรค ตามแนวคิดของแพทย์หญิงเพ็ญญา ททรัพย์เจริญ (2544) ซึ่งได้ประมวลองค์ความรู้จากคัมภีร์การแพทย์แผนไทยหลาย สรุปรูปเป็นแนวคิดได้ดังนี้

1. ธาตุดินเป็นองค์ประกอบของร่างกายในส่วนที่เป็นโครงสร้าง “มีคุณสมบัติไปในทางแข็ง อยู่หนึ่ง คงตัว เป็นองค์ประกอบที่ทำให้ร่างกายคงรูปอยู่ได้” ซึ่งน่าจะหมายถึง “อวัยวะที่ประกอบกันเป็นร่างกาย” แพทย์แผนไทยแบ่งอวัยวะของร่างกายประเภทธาตุดินออกเป็น 20 อย่าง อาทิ ฝ่ามือ ขน เล็บ ฟัน

2. ธาตุน้ำ เป็นองค์ประกอบของร่างกายที่เป็นของเหลว มีคุณสมบัติซึมซับทำให้อ่อนตัวเป็นตัวกลางที่ทำให้สิ่งต่างๆ ไหลเวียนไปได้ ธาตุน้ำในร่างกายแบ่งออกเป็น 12 อย่าง อาทิ น้ำดี เสมหะ หนอง เลือด เหงื่อ น้ำตา น้ำลาย น้ำมูก น้ำปัสสาวะ

3. ธาตุลม เป็นพลังผลักดันภายในระบบของร่างกาย และมีการเคลื่อนไหวหมุนเวียน ธาตุลมแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ ลมพัดขึ้น (ลมที่พัดตั้งแต่ปลายเท้าตลอดถึงศีรษะ และจากกระเพาะอาหารตลอดลำคอ เช่น ลมหนาว ลมเรือ) ลมพัดลง (ลมที่พัดตั้งแต่ศีรษะตลอดปลายเท้า และตั้งแต่ลำไส้เล็กลงไปถึงทวารหนัก เช่น ลมผาย) ลมในท้อง (ลมที่พุดอยู่ภายในช่องท้อง นอกลำไส้) ลมในลำไส้ (ลมที่พุดอยู่ในกระเพาะอาหาร และในลำไส้) ลมหายใจเข้า และลมหายใจออก

4. ธาตุไฟ เป็นพลังที่ทำให้ร่างกายอบอุ่น เกิดพลังความร้อนและการเผาไหม้ ธาตุไฟแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ไฟสำหรับอบอุ่นร่างกาย (เป็นไฟที่ทำให้ร่างกายอบอุ่นเป็นปกติ) ไฟร้อนระส่ำระสาย (เป็นกำลังความร้อนของอากาศภายนอกที่ทำให้เราต้องอาบน้ำ และต้องพัดวี) ไฟสำหรับเผาผลาญร่างกายให้แก่เฒ่า (เป็นไฟที่ทำให้ร่างกายและผิวหนังชุ่มชื้น เที่ยวแห้ง ทрудโทรม ทุพพลภาพไป) และไฟสำหรับย่อยอาหาร (เป็นไฟที่ทำให้อาหารที่กลืนลงไปแหลกละเอียด) ธาตุเหล่านี้จะต้องอยู่อย่างสมดุล หากมีธาตุใดธาตุหนึ่งน้อยไป มากไป หรือผิดปกติไป ก็จะทำให้เกิดโรคธาตุไฟ

ทั้งนี้หลักการธาตุสมุฏฐานเป็นหลักการสำคัญของการแพทย์แผนไทยที่ผู้วิจัยและผลจากการประชุมกลุ่มกับผู้กำหนดนโยบายการแพทย์แผนไทยลงมติว่าเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่ง ที่ควรมีการจารึกและจัดแสดงให้อยู่ในรูปแบบของจิตรกรรมเสารายรอบ ในส่วนต้อนรับหน้าอาคารกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ทั้งนี้รวมไปถึงกระบวนการและกิจวัตรเกี่ยวกับการรักษาโรคของหมอไทย ที่ควรมีการแสดงรายละเอียดด้วยจิตรกรรมเกี่ยวกับหลักการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย ซึ่งแพทย์แผนไทยคมสัน ทินกร ณ อยุธยา ได้อธิบายเพิ่มเติม ไว้ดังนี้

“หัตถการเพื่อผู้ใช้” ในแบบแผนแห่งภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

การหัตถการรักษาควบคู่การให้ยารักษาบ้านหม้อไทยแต่โบราณมาเปรียบดังโรงพยาบาลตั่งคลินิกของคนสมัยนี้ ทุกบ้านหม้อมีการอบยา ทำยา ต้มยา และการเวชชะปฏิบัติผู้ไข้ที่บ้านหม้อ กลิ่นเครื่องยานั้นคลุ้งกำจายไปทั่วบ้าน หมอตลบอบอวลไปไกลผู้ไข้ที่มาหาหมอรู้ได้ทันทีว่าใกล้ถึงบ้านหม้อแล้วด้วยกลิ่นเครื่องยานั้นเสมือนกับเวลาเราไปโรงพยาบาลแล้วได้กลิ่นยาฆ่าเชื้อ บ้านหม้อก็ฆ่าเชื้อด้วยการรมกายานหอมเช่นกัน ตกมาถึงปัจจุบันศาสตร์ศิลปะเหล่านี้เจือจางท่างหายไป บางสิ่งหายไปตลอดกาล อุตลักษณ์เอกลักษณ์ที่คู่บ้านหม้อไทยนี้สมควรหาที่จะพลิกฟื้นคืนมาสู่สำนักรักษาทางการแพทย์แผนไทยทั้งหลายให้ประจักษ์แก่ผู้ไข้เพื่อประสิทธิผลในการพยาบาลเป็นคุณูปการต่อผู้ไข้ แลยังนำเสนอแห่งหม้อไทยเหล่านี้ให้พลคืบมาดั่งเดิมหัตถการนั้นอยู่ที่แพทย์เวชกรรมไทยจักเป็นผู้วินิจฉัย ซึ่งจักกระทำหลังจากที่แพทย์ได้หาสมุฏฐานอาการแล้วและทำการวางแผนการพยาบาลรักษาไปตามสมุฏฐานนั้นๆ แล้วสิ้น หัตถการจะเป็นการบำบัดไปตามอาการปลายทางที่ผู้ไข้มาพบแพทย์เพื่อให้บรรเทาเบาบางลงเป็นการผ่อนทุกข์ผู้ไข้เสียก่อน ส่วนการวางยาให้ยารักษาจักกระทำไปที่อาการกลางทางแลอาการต้นทางตามที่แพทย์ได้วินิจฉัยไว้ การหัตถการและการกำหนดตำรับยาที่ใช้ในหัตถการจึงถูกกำหนดด้วยความร้อนรนความเย็นของอาการผู้ใช้นั้นเป็นหลักเพื่อให้เกิดสภาวะสมดุลคืนมา ดังสาระเพิ่มเติมดังนี้

การหัตถการแบบเย็น

๑ การพอก โคลนยา/ การพอกเครื่องยาเย็น

“ใช้ฤทธิ์เย็นแลสรรพคุณของเครื่องยาเข้าไปลดกำเเดาในบริเวณที่เกิดอาการนั้น เพื่อลดอาการบวมอักเสบภายในไข้ได้ ใช้เพื่อนำลมตีขึ้นเบื้องบนลงล่างเป็นต้น ลดอาการลมตีขึ้นเบื้องบน เช่น ปวดหัวบอย มึนงงในศีรษะ วิงเวียนหน้ามืด ลดอาการพรา ตามัว ลดอาการปวดลมปะกำ (ไมเกรน) ลดอาการสมแน้นเข้าอกเข้าคอกจากความร้อน ลดกำเเดาภายในทำให้เย็นตัวลงอันมีเหตุมาจากตับร้อน ตับแลบ ตับหย่อน ลดพาปิตตะ พาวาตะ พอเสมหะได้ ช่วยลดการหลั่งน้ำย่อยที่

มากเกินไปในผู้ที่มีอาการเรอเหม็นเปรี้ยว (กรดไหลย้อน) ลดภาวะบวมอักเสบ เช่น ปวดกล้ามเนื้อ ตึงคอ บ่า ไหล่ มากจนเกิดอาการบวมแดง ปวดหัวเข้าจากภาวะ น้ำเลี้ยงรอบเข่าแห้งป็นต้น ใช้พอกลดอาการแผลริม แผลงูสวัด” คมสัน ทินกร ณ อยุธยา (สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2558)

● การรมยา

“ใช้เพื่อลดอาการร้อนในอกในคอ เพิ่มความชุ่มชื้นในอกในคอ ทำให้เลือดลมที่วิ่งอยู่ในอกในคอไหลเวียนสะดวกขึ้น หายใจได้เต็มปอดเมื่อเห็นสิ่งที่แห้ง มีความชุ่มชื้นปรากฏขึ้น ถูกลมโป่งพองในปอดจกลดลง เป็นต้น” คมสัน ทินกร ณ อยุธยา (สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2558)

● การกวาดยา

“เพื่อลดอาการทางคอเสมหะ และอุระเสมหะ เช่นอาการเมื่อยอดในปาก ในแก้ม แผลร้อนในปาก ลดเสลดในอกในคอเพื่อลดอาการเจ็บคอ เจ็บอก (จากอาการต่างๆ ทางโรคปอด)” คมสัน ทินกร ณ อยุธยา (สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2558)

การหัตถการแบบร้อน

● การเผายา

“ใช้สำหรับอาการเฉพาะจุดที่มีอาการ เช่นที่ท้อง ท้อง ท้อง ท้อง เป็นต้น เพื่อลดอาการท้องอืดเพื่อเรอเหม็นเปรี้ยว ปวดเมื่อยไปตามเนื้อตัว ภาวะนอนกรน ปวดขัดปวดมวล ปวดหน้า (ลักษณะเกิดแต่ลมที่วิ่งในช่องทางใหญ่ๆ มีมวลลักษณะหายา)” คมสัน ทินกร ณ อยุธยา (สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2558)

● การย่างยา

“ใช้ได้ดีในอาการบวมน้ำท้องบวมขาบวม, บาดแผลมีน้ำเหลือง, ขัดแข้ง ขัดขาเคลื่อนไหวนไหวเชื่องช้า เหน็บชาตะคริว เป็นต้นเพื่อภาวะหลังคลอด ขาบวมจากภาวะเบาหวาน บวมจากภาวะไตกำเริบ ปัสสาวะบ่อย ขัด ภาวะเสื่อมสมรรถนะทางเพศ ปวดท้องน้อยประจำเดือนบ่อยครั้ง หนักขาหนักแข้ง เป็นเหน็บเป็นตะคริว ลงล่าง ลมเสียตะโพก” คมสัน ทินกร ณ อยุธยา (สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2558)

● การพอกยาร้อน

“ใช้พอกเฉพาะจุดที่ต้องการจุดที่เล็กๆหรือในกรณีที่ต้องการให้เครื่องยาซึมผ่านไปอย่างช้าๆ ค่อยๆ นานๆ หรือในผู้ใช้อัมพฤกษ์ อัมพาต ไม่สามารถเจรจาโต้ตอบได้ ผิวหนังไม่รับความรู้สึกร้อน เย็น เพื่อขับลมที่คั่งค้างในเฉพาะจุดใดจุดหนึ่ง อาการปวดตึงคอบ่าไหล่ หัวเข่าบวม น้ำ กล้ามเนื้อตึงตัวเฉพาะจุด” คมสัน ทินกร ณ อยุธยา (สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2558)

● การรมยาร้อน

“ใช้กับอาการทางคอเสมหะเช่น ริดสีดวงจมูก, ภาวะเสมหะ เช่น ภาวะปอดชื้น, มีน้ำในช่องปอดแต่ไม่มา โดยใช้ไอของน้ำมันหอมระเหยจากเครื่องยาแห้งเพื่อลดอาการมีเสมหะในคอมาก มีน้ำมูกมาก หายใจตันไม่สะดวก หอบหืดหายใจไม่สะดวก มีลมแน่นเข้าอกเข้าคอ มีภาวะนอนกรนหรือหยุดหายใจระหว่างการนอน ภาวะภูมิแพ้อากาศฝุ่นผง” คมสัน ทินกร ณ อยุธยา (สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2558)

● การอบตัวด้วยเครื่องยา

เป็นการใช้น้ำและความร้อนพาดัวยาและน้ำมันหอมระเหยจากสมุนไพรไปสัมผัสกับผิวหนัง แทรกซึมผ่านเยื่อเข้าสู่ร่างกาย และการสูดดมหายใจ ทำให้ตัวยาออกฤทธิ์ได้ทั่วร่างกายภายในเวลาอันรวดเร็ว (สุภาภรณ์ ปิติพร, 2556) สอดคล้องกับหลักการแพทย์แผนไทยฉบับต้นสกุล ทินกร ณ อยุธยา ที่ว่า “การอบตัวด้วยเครื่องยาคือใช้ความร้อนและเครื่องยาช่วยให้เกิดลมไปปลักน้ำให้หมุนเวียนกระจายตัวจากกันทำให้ลมแลเลือดหมุนเวียนไปทั่วร่างกายไม่มีอุดตันคั่งค้าง เส้นเอ็นผังผืด กล้ามเนื้อที่ตึงตัวจักหย่อนลง การอบตัวได้ผลดีกว่าการประคบเพราะให้ความร้อนสูงกว่าแต่การประคบเครื่องยาแทรกลงได้ดีกว่าการอบตัว ใช้การอบตัวในผู้ไข้ที่ยังมีกำลังดีอยู่ไม่มีอาการเนื่องด้วยปิตตะกำเริบ แต่การประคบร้อนใช้ได้หากไข้เพียงบางจุดที่แพทย์ต้องการเท่านั้น เพื่อทำให้เกิดลมแล่นทั่วกายมากขึ้น ลมในกองหกใดไหลเวียนไม่สะดวกจักทำให้สะดวกเลือดโลหิตนั้น ก็จะไหลเวียนดีขึ้นตาม ลดอาการทางวาตะกำเริบได้ดีเช่นอาการท้องอืดเฟ้อ แน่นเข้าอกเข้าคอ ปวดเมื่อยไปตามเนื้อตามตัวแข้งขาขัด เหน็บชา ตะคริว เป็นต้น” คมสัน ทินกร ณ อยุธยา (สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2558)

๑ การนึ่งถ่าน/การอยู่ไฟ

การนึ่งถ่านตามหลักการแพทย์แผนไทยถือเป็นการสมานแผลจากการคลอดบุตร โดยการนึ่งคร่อมบนเก้าอี้หรือนั่งเจาะรู แล้วนำสมุนไพรตากแห้ง เช่น ผิวมะกรูด ว่านนางพริก ไพล ขมิ้นอ้อย เป็นต้น หั่นหยาบๆ ตากแดดแล้วโรยบนถ่านร้อนๆ ให้ควันลอยพุ่งผ่านมาบนช่องที่นึ่งปะทะกับรอยเย็บแผล (กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก, 2556)

1.3 จิตรกรรมฝาผนังไทย

จิตรกรรมฝาผนังไทยโบราณไม่ได้มีการบันทึกไว้อย่างชัดเจนว่า มีขั้นตอนโดยละเอียดอย่างไร ใช้วัสดุอะไรบ้าง แต่เท่าที่มีผู้ศึกษา และสอบถามช่างเขียนรุ่นเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่ สามารถเรียบเรียงเป็นความรู้เบื้องต้นได้ว่า ต้องมีการเตรียมผนัง มีการลงสีรองพื้น ด้วยวิธีการพิเศษก่อนที่จะเขียนภาพ การเตรียมผนังต้องมีการวิธีที่ดี ต้องให้ผิวพื้นเรียบ เมื่อระบายสี และตัดเส้น จะทำได้อย่างประณีต ผนังที่เตรียมอย่างดีแล้ว ต้องไม่ดูตีสีที่ระบายอีกด้วย เพื่อไม่ให้พื้นผนังดูตีสีที่จะเขียน การเตรียมผนังจึงต้องหมักปูนขาวที่จะฉาบผนังไว้นานราว 3 เดือน หรือนานกว่านั้น ระหว่างหมักปูนต้องหมักถ่านน้ำจนความเค็มของปูนลดน้อยลง ต่อจากนั้นจึงนำปูนที่หมักมาเข้าส่วนผสม มีน้ำอ้อยที่เคี่ยวจนเหนียวประมาณความเหนียวของน้ำผึ้ง และยังมีส่วนผสมของกาวยาที่ได้จากยางไม้ หรือกาวยาหนังสัตว์ที่ได้จากการเคี่ยวหนังวัวหนังควาย หรือหนังกระต่ายก็มี บางแห่งมีทรายร่อนละเอียดเป็นส่วนผสมอยู่ด้วย ส่วนผสมดังกล่าวจะทำให้ปูนมีความแข็งแรง เหนียว และผิวเรียบเป็นมัน เมื่อปูนฉาบแห้งสนิทแล้ว มีการขโลมผนังด้วยน้ำต้มใบขี้เหล็ก เพื่อลดความเป็นด่างของผนัง เพราะเชื่อว่า ด่างจะทำให้ปฏิกิริยากับสีบางสี เช่น สีแดง ให้จางซีด การทดสอบว่าผนังยังมีความเป็นด่างอยู่อีกหรือไม่ กระทำได้ด้วยการใช้ขมิ้นขีดที่ผนัง หากสีเหลืองของขมิ้นเปลี่ยนเป็นสีแดงแสดงว่า ผนังยังมีความเป็นด่าง ต้องชะล้างด้วยน้ำต้มใบขี้เหล็กต่อไปอีก (อนันต์ ปาณินท์, ม.ป.ป.)

เสร็จจากขั้นตอนการเตรียมผนัง ก็ถึงการทารองพื้นก่อนการเขียนภาพ โดยใช้ดินสอพองบดละเอียด นำไปหมักในน้ำ กรองเอาสิ่งสกปรกออกไป แล้วทับน้ำให้หมาด นำมาผสมกับกาวยาที่ได้จากน้ำต้มเม็ดในของมะขาม เมื่อแห้งจึงขัดให้เรียบ

ก่อนเริ่มขั้นตอนการเขียนภาพ อนึ่ง ภาพเขียนบนผืนผ้า (พระบุฏ) ภาพเขียนบนแผ่นไม้หรือบนกระดาษที่เรียกว่า สมุดข่อย ก็ต้องรองพื้นด้วยวิธีเดียวกันด้วย

สีที่ใช้ระบายภาพเตรียมด้วย ธาตุ หรือแร่ เช่น สีดำได้จากเขม่า หรือถ่านของไม้เนื้อแข็ง สีเหลือง สีน้ำตาล ได้จากดินตามธรรมชาติ สีแดงได้จากดินแดง บางชนิดเตรียมจากแร่ ก่อนเขียนต้องนำมาบดให้ละเอียด สีจะละลายน้ำได้ง่าย น้ำที่ใช้ผสมกับน้ำกาวเตรียมจากหนังสัตว์ หรือกาวกระถิน โดยผสมในภาชนะเล็กๆ เช่น โกร่ง หรือกะลา เมื่อใช้ไปสีแห้งก็เติมน้ำ ใช้สากบดฝนให้กลับเป็นน้ำสีใช้งานได้อีก สีแดง เหลือง เขียว คราม ขาว ดำ ใช้เป็นหลักโดยนำมาผสมกันเกิดเป็นสีอื่นๆ ได้อีก นอกจากนี้ยังมีสีทองคือ แผ่นทองคำเปลว ใช้ปิดส่วนสำคัญที่ต้องการความแวววาว ก่อนปิดทองต้องทาขาว เช่น กาวได้จากยางต้นรัก หรือจากยางต้นมะเดื่อ หลังจากปิดทองแล้ว จึงตัดเส้นเป็นรายละเอียด การตัดเส้นมักตัดด้วยสีแดง หรือสีดำ เพราะสองสีนี้ ช่วยขับสีทองให้เปล่งประกายได้ดีกว่าสีอื่น จิตรกรรมฝาผนังที่เขียนขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นิยมปิดทองมาก เช่น ภาพพระราชาที่เครื่องแต่งพระองค์ เครื่องสูง ปราสาทราชมนเฑียร ราชรถ ตลอดจนเครื่องประดับฉากอื่นๆ มีผู้กล่าวว่า ในรัชสมัยดังกล่าวนี้ เป็นช่วงแห่งความเจริญสูงสุดของจิตรกรรมไทยแบบประเพณี

การตัดเส้น ใช้พู่กันขนาดเล็ก เรียกกันตามขนาดที่เล็กกว่า พู่กันหมวดหนู ความจริงทำจากขนหุ้ว มีขนาดใหญ่ขึ้นตามการใช้งาน เช่น ระบายบนพื้นที่ขนาดเล็ก แปรงสำหรับระบายพื้นที่ขนาดใหญ่ ทำจากรากต้นลำเจียก หรือจากเปลือกต้นกระดังงา โดยนำมาตัดเป็นท่อนพอเหมาะต่อการใช้ นำไปแช่น้ำ เพื่อจะชุบปลายข้างหนึ่งให้แตกเป็นฝอยได้ง่าย เพื่อใช้เป็นขนแปรง นอกจากใช้ระบายพื้นที่ใหญ่ที่กล่าวมาแล้ว ข่างไทยยังใช้ปลายแปรงแตะสีหมาดๆ เพื่อแตะแต้ม หรือที่เรียกว่า กระพู่ให้เกิดเป็นรูปใบไม้เป็นกลุ่มเป็นพุ่ม นิยมทำกันในจิตรกรรมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ วิธีการนี้ใช้แทนการระบายสี และตัดเส้น ด้วยพู่กัน ให้เป็นใบไม้ที่ละเอียด ซึ่งต้องใช้เวลามากกว่าการใช้แปรงกระพู่ การระบายสีตัดเส้นเป็นใบไม้ ทำกันในช่วงเวลาของจิตรกรรมสมัยกรุงศรีอยุธยา ในช่วงเวลาต่อมาอิทธิพลตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามาในประเทศไทยอย่างมากมาย ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

มีผลต่อการปรับเปลี่ยนลักษณะของจิตรกรรมไทยแบบประเพณี โดยมีพัฒนาการตามแนวจิตรกรรมตะวันตกเรื่อยมา เช่น เขียนให้มีบรรยากาศตามธรรมชาติ จนกลายเป็นภาพเหมือนจริงยิ่งขึ้นทุกที รูปแบบจิตรกรรมเช่นนี้ สอดคล้องกับแนวความคิดของสังคม ที่เริ่มปรับเปลี่ยนเข้าสู่แนวสัจนิยมอย่างตะวันตก เรื่องราวแนวอุดมคติอันเนื่องในพุทธศาสนา ถูกแทนที่ความนิยม ด้วยภาพเล่าเรื่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ เช่น พระราชพงศาวดาร หรือพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น

พัฒนาการดังกล่าวได้กลายเป็นจิตรกรรมแบบสากลในที่สุด ดังจิตรกรรมที่เขียนขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งมีแนวทางการแสดงออกที่หลากหลาย มีสีให้เลือกใช้มากมายหลายชนิด เป็นสีที่ได้จากการสังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ สีนํ้ามัน สีอะคริลิก สีน้ำ เป็นต้น เรื่องราวไม่จำกัดอยู่กับเรื่องราวทางศาสนาอีกต่อไป (อนันต์ ปาณินท์, ม.ป.ป.)

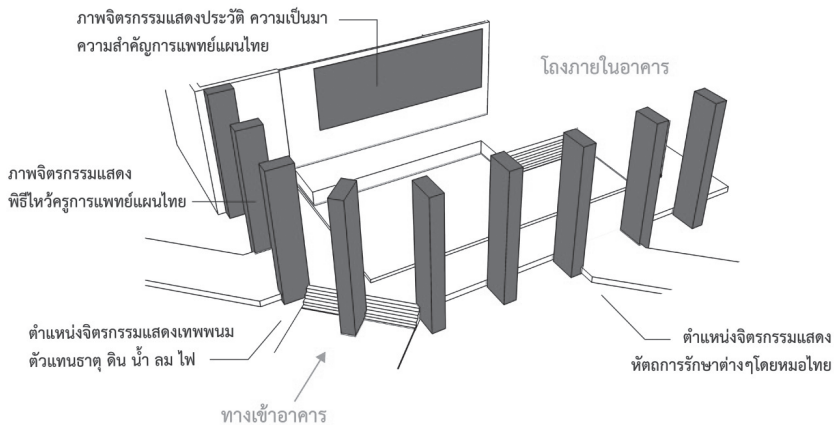
2. การสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยบนฝาผนังภายในอาคารเพื่อแสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กรมการแพทย์แผนไทยมีความประสงค์จะสืบสานเรื่องราวของการแพทย์แผนไทยในรูปแบบจิตรกรรมฝาผนัง สะท้อนถึงลักษณะความงามของจิตรกรรมไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของไทย เช่น การไม่ให้ความสำคัญต่อความเป็นจริงตามแบบวิทยาศาสตร์ หรือความเป็นจริงที่ตาเห็นการแพทย์แผนไทยว่ามีความเป็นมาอย่างไร เข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนได้อย่างไร ปัจจุบันการแพทย์แผนไทยมีบทบาท ความสำคัญอย่างไร และออกแบบภาพเขียนมาเป็นเรื่องราวภาพสองมิติ ให้เรื่องราวไหลลื่นเสมือนเป็นภาพๆ เดียว มีดวงอาทิตย์รัศมีบ่งบอกความเจริญรุ่งเรืองในแต่ละยุค ในรายละเอียดได้แยกย่อยเรื่องราวสาระไปตามหัวข้อต่างๆ โดยใช้โทนสีจากสมุนไพรไทย ซึ่งเป็นโทนสีที่สามารถมองเห็นจากสมุนไพรด้วยตาเปล่า จากสารที่ก่อให้เกิดสีในสมุนไพรไทย เพื่อความคุ้นเคยของผู้เกี่ยวข้องกับแพทย์แผนไทย ในการเรียกชื่อโทนสี เช่น ม่วงอัญชัญ แดงกระเจี๊ยบ เหลืองโพลีเขียวบัวบก ในการผสมสีของจิตรกรจะใช้โทนสีที่อ้างอิงเทียบกับพืชธรรมชาติ ซึ่งจะมีโทนสีแตกต่างกันไปตามชนิดของสมุนไพร โดยสีที่ได้จากโทนสีสมุนไพรนั้น ไม่สดใสเหมือนสีแท้ (Hue)

จากการสังเคราะห์ข้อกำหนดจากการลงมติในการประชุมกลุ่มร่วมกับผู้กำหนดนโยบายการแพทย์แผนไทย ได้ข้อกำหนดของจิตรกรรมฝาผนังขนาดกว้าง 12 เมตร สูง 2.5 เมตร โดยแบ่งเรื่องราวตามยุคสมัยที่สำคัญได้ดังนี้ ยุคดินแดนสุวรรณภูมิ ยุคอุททอง ยุคสุโขทัย ยุคกรุงศรีอยุธยา ยุครัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 พระราชบิดาแห่งการแพทย์แผนไทย และในปัจจุบันรัชกาลที่ 9 กษัตริย์นักพัฒนา โดยรายละเอียดในการจัดสร้างมีดังต่อไปนี้

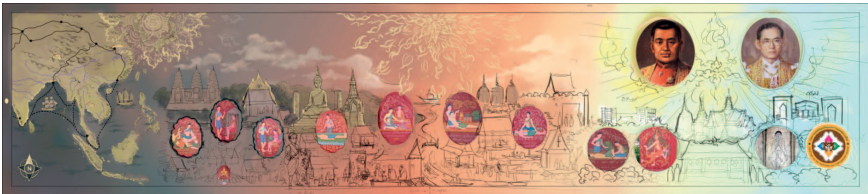
ภาพแนวคิดในการทำสื่ออาคารกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกให้มีลักษณะโครงสร้างเสาคาน คล้ายเรือนไทยในสมัยโบราณ แทนแนวคิดบ้านหมอยไทย

ภาพแสดงผังพื้นที่การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทย

2.1 แนวความคิดการสร้างสรรคจิตรกรรมฝาผนัง แสดงประวัติความเป็นมา ความสำคัญการแพทย์แผนไทย

ด้วยความต้องการสืบสานเรื่องราวทางการแพทย์แผนไทย จึงได้แนวคิดในการออกแบบภาพเขียนมาเป็นเรื่องราวภาพสองมิติ ให้เรื่องราวไหลลื่นเสมือนเป็นภาพๆ เดียว มีดวงอาทิตย์รัศมีบ่งบอกความเจริญรุ่งเรืองในแต่ละยุค ในรายละเอียดได้แยกย่อยเรื่องราวสาระ ดังนี้

ภาพร่างแสดงการแบ่งภาพเป็นช่วงเวลาประวัติการแพทย์แผนไทยที่ต่อเนื่องกัน จากอดีต ถึงปัจจุบัน

ภาพแสดงผังพื้นที่
การสร้างสรรคผลงาน
จิตรกรรมไทย

ด้วยลักษณะทางภูมิประเทศ ส่งผลให้อาณาจักรสยามเป็นที่ติดต่อกับชายแดนเปลี่ยนทั้งสินค้า วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญามาตั้งแต่อดีต โดยมีจากทางอินเดีย และจีนใช้เส้นทางสายไหม ยุคต่อมามีสำเภาเรือ การแพทย์แผนไทยจึงเป็นการพัฒนาและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากชาติต่างๆ อีกทั้งอาณาจักรสยามมีความอุดมสมบูรณ์ พืชพรรณ และ สมุนไพรจึงไม่ได้เพียงเป็นยาสูบแก้ปวด แต่ผสมผสานเข้าไปอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น อาหารเครื่องดื่ม เครื่องหอม

2.2 การแพทย์แผนไทยในอดีต

ภาพร่างแนวคิดจิตรกรรมที่แสดงยุคสมัยและความเป็นอยู่

ยุคสมัยอุทอง

ยุคสมัยแรกเริ่มของอาณาจักรสยาม ใช้ภาพบรรยายการรักษาเน้นไปที่ “การเกิด” และ “การให้วักครู” เพื่อสื่อว่าตั้งแต่วัยในครรภ์มารดาหมอการแพทย์แผนไทยก็เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแล้ว กระทั่งหลังคลอดก็ยังมีกรให้ “อยู่ไฟ” และ “นั่งถ่าน” เพื่อบำบัดหลังคลอด

ยุคสมัยสุโขทัย

ยุคที่รุ่งเรืองมากทั้งการปกครอง และ การติดต่อกับต่างชาติเป็นทางการ ภาพบรรยายการแพทย์แผนไทยในยุคนี้เน้นการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วยต่างๆ หรือการบำบัดจากสมุนไพรเครื่องหอม เพื่อสื่อให้เห็นว่ายามเจ็บป่วยก็จะพึ่งพาภูมิปัญญาและความรู้ของแพทย์แผนไทย และแพทย์ไทยเองก็แลกเปลี่ยนความรู้กับแพทย์จากชาติที่เข้ามาติดต่อ

ยุคสมัยอยุธยา

ยุคสมัยนี้มีการค้าขายทางน้ำที่เรียกว่า “ตลาดน้ำ” และการออกกฎหมาย “หมอยามแดง” ว่าสามารถเข้าไปเก็บสมุนไพรในอาณาเขตบ้านใครก็ได้แสดงให้เห็นว่าการแพทย์แผนไทยถูกให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในยุคสมัยนี้ ส่วนการแพทย์ที่หยิบยกขึ้นมาก็คือการ “นวด” สื่อให้เห็นว่า แม้ไม่ได้เจ็บป่วยก็ยังมีมาหาแพทย์แผนไทยผ่อนคลายความเมื่อยล้าจากการทำงาน เพื่อให้สร้างเสริมสุขภาพให้ปกติสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.3 การแพทย์แผนไทยในปัจจุบัน

ภาพแนวคิดจิตรกรรมที่แสดงความรู้แจ้ง และความเป็นสากล

ภาพแสดงให้เห็นถึงมหากรุณาธิคุณของรัชกาลที่ 3 ผู้เป็นบิดาแห่งการแพทย์แผนไทย ทรงจัดสร้างวัดโพธิ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การแพทย์แผนไทยในกรุงรัตนโกสินทร์ รวบรวมเอาไว้เป็นจารึก และรูปสลัก เพื่อให้คนรุ่นต่อๆ มาได้ศึกษาต่อมาในยุคของรัชกาลที่ 9 ทรงให้ชาวไทยเห็นความสำคัญของสมุนไพรรสอนการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง กลับสู่ความเป็นไทยที่เรียบง่าย ส่วนองค์ความรู้ที่ได้สืบสานและพัฒนาจนมีความเป็นสากล นานาชาติให้ความสนใจและยอมรับ

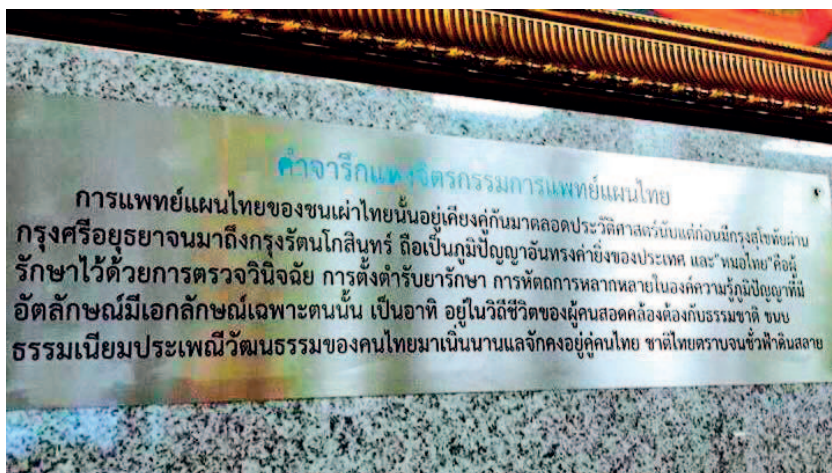
ภาพจิตรกรรมที่จัดวางคือการแพทย์ที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายในปัจจุบันคือ “การนวด” “ฤๅษีตัดตน” ท่วงท่าฤๅษีตัดตนมี 80 ท่า แต่ในปัจจุบันนี้คงเหลือเพียง 24 ท่า 25 ตน ที่วัดโพธิ์ (การบริหารท่าฤๅษีตัดตน, ม.ป.ป.)

“กายวิภาคไทย” และตรากรมการแพทย์แผนไทยเป็นหน่วยงานสำคัญที่จะผลักดันและนำพาการแพทย์แผนไทยให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ต้นแบบจิตรกรรมแสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาการแพทย์แผนไทย โดยใช้โทนสีสมุนไพรไทย

ภาพแสดงผลงานสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังภายในโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทย
และการแพทย์ทางเลือก

ภาพแสดงข้อความจารึกใต้ภาพจิตรกรรมฝาผนัง

3. ต้นแบบผลงานสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยบนเสารายรอบ บริเวณด้านหน้าอาคาร

ภาพประกอบ จิตรกรรมเสากลางทางเข้าด้านหน้าแสดงอัตลักษณ์การแพทย์แผนไทย

ภาพประกอบ จิตรกรรมเสาดแสดงอัตลักษณ์ธาตุทั้งสี่ตามหลักของการแพทย์แผนไทย

จิตรกรรมเสารายรอบหน้าอาคารกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกที่แสดงอัตลักษณ์ธาตุสมุฏฐานใช้ลวดลายเทพพนม ด้วยความเชื่อเทวดาหรือเทพเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยปกป้องรักษาอาคารสถานที่ และรายล้อมด้วยสัญลักษณ์ที่สื่อถึงธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ ตามหลักวิชาการแพทย์แผนไทย

ภาพต้นแบบจิตรกรรมลวดลายเกี่ยวกับหัตถการรักษาโดยหมอไทย

ภาพต้นแบบจิตรกรรมลวดลายเกี่ยวกับการผดุงครรภ์ไทยและการบริหารสตรีหลังคลอด

ภาพบรรยากาศต้นแบบจิตรกรรมลวดลายอัตลักษณ์การแพทย์แผนไทยโดยสมบุรณ์

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ศิลปะและวัฒนธรรมอยู่คู่กันมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน การสื่อสารทางวัฒนธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ประณีตและสวยงาม ด้วยการสร้างสรรค์ทางศิลปกรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่มีผู้วิจัยได้ดำเนินการต่อยอดจากในอดีต การบูรณาการจิตรกรรมและประติมากรรมสำหรับวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทย ของคนไทย เพื่อสร้างให้เกิดภาพลักษณ์ที่มีคุณค่า โดยสามารถสื่อสารได้อย่างทั่วถึง ลดช่องว่างด้านภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างลง นำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ควบคู่กับความสุนทรีย์ทางศิลปกรรม

ข้อเสนอแนะ

1. หัตถการการรักษาโดยหมอไทยยังมีอีกมากมายหลายวิธี ด้วยข้อจำกัดด้านสถานที่และงบประมาณการวิจัยครั้งนี้จึงสามารถจัดสร้างได้เพียงบางส่วนที่สำคัญเท่านั้น ควรมีการส่งเสริมให้จารึกไว้ในหน่วยงานราชการในแต่ละภูมิภาค ซึ่งอาจมีข้อแตกต่างด้านวิธีการและสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาตามหลักของการแพทย์แผนไทยพื้นถิ่นนั้นๆ เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาติสืบไป
2. สามารถต่อยอดภาพจิตรกรรมฝาผนังเพื่อเป็นสื่อประกอบหนังสือและการสอนทางการแพทย์แผนไทย
3. ควรมีการประชาสัมพันธ์และการต่อยอดการท่องเที่ยว เพื่อชมความงดงาม ตลอดจนองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยในงานศิลปกรรมเพื่อการแพทย์แผนไทยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยในครั้งนี้คงไม่สามารถสำเร็จลงได้หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์และการสนับสนุนทุนวิจัยและองค์ความรู้จากหน่วยงานกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.นายแพทย์รัชชัยย์ กมลธรรม นายแพทย์ขวัญชัย วิศิษฐานนท์ ผู้บริหารกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก หมอไทยคมสัน ทินกร ณ อยุธยา ที่อนุเคราะห์ความรู้

ศิลปินวิเชียร วงษ์ศุภลักษณ์ พิษขมา วิศิษฐานนท์ สำหรับการร่างแนวคิดภาพจิตรกรรม จิตรกรไทยชัย บัวดี เปี่ยมสุข พุงกาวิ ตรวจสอบความถูกต้องข้อมูลการอ้างอิง คณะศิลปกรรมศาสตร์ และสำนักยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และศิลปิน นักออกแบบ ลูกศิษย์ ผู้ช่วยวิจัยในกระบวนการต่างๆ ที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้ครบทุกท่าน

บรรณานุกรม

- กรมการแพทย์แผนไทย. (2553). รายงานการสาธารณสุขไทย ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก 2552-2553. กรุงเทพฯ: กรมการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.
- กองคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและพื้นบ้านไทย. (2558). พระบิดาแห่งการแพทย์แผนไทย. กรุงเทพฯ: กรมการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.
- ขวัญชัย วิศิษฐานนท์. (2558, 30 กันยายน). ผู้อำนวยการสำนักยุทธศาสตร์กรมการแพทย์แผนไทย. สัมภาษณ์.
- คมสัน ทินกร. (2558, 28 กันยายน). หมอไทย ผู้สืบทอดคลินิกแพทย์แผนไทย หม่อมราชวงศ์สะอาด ทินกร. สัมภาษณ์.
- ธวัชชัย กมลธรรม. (2558, 16 กรกฎาคม). อธิปไตยกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก. สัมภาษณ์.
- อำนาจ เย็นสบาย. “ตีความพุทธศิลป์ด้วยความสงสัย.” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 31 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม 2527). หน้า 30-31.
- ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของการเป็นมรดกโลก วัดโพธิ์ สืบค้นวันที่ 5 มกราคม 2559, จากhttp://www.watpho.com/news_detail.php?id=141
- ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของ แม่ชีอ สืบค้นวันที่ 5 มกราคม 2559, จาก <http://www.oknation.net/blog/supawan/2012/06/12/entry-2>

ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารท่าฤๅษีตัดตน สืบค้นวันที่ 10 มกราคม 2559, จาก

http://www.watpho.com/contorted_hermit_exercise.php

ชยันต์ พิเชียรสุนทร. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ ใน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 33 เรื่องที่ 8 การแพทย์แผนไทย

(เวชกรรมไทย) สืบค้นวันที่ 10 ธันวาคม 2558, จาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=33&chap=8&page=t33-8-infodetail04.html>

อนันต์ ปาณินท์. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ ในพระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 13 เรื่องที่ 4 จิตรกรรมไทย. สืบค้นวันที่

10 ธันวาคม 2558, จาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=12&chap=2&page=t12-2-infodetail18.html>